

เห็นธรรมชาติคือเห็นความเป็นเช่นนั้นเอง

เห็นธรรมชาติ

เห็นธรรมชาติ

พุทธทาสภิกขุ

ได้รับความเมตตาจากธรรมทานมูลนิธิ

ให้จัดพิมพ์หนังสือชุดลอยปทุมออกเผยแพร่

เพื่อประกาศพระสัจธรรมและรักษาดั้งเดิมของธรรมทานมูลนิธิ

หนังสือชุดลอยปทุมนี้ได้จัดพิมพ์ในสมัยที่หลวงพ่พุทธทาสภิกขุยังมีชีวิตอยู่

ธรรมสภาขอกราบขอบพระคุณธรรมทานมูลนิธิ ผู้จัดพิมพ์ครั้งแรกเป็นอย่างสูงไว้ ณ ที่นี้

คำนำในการจัดพิมพ์หนังสือชุดลอยปทุม เห็นธรรมชาติ

ธรรมสังกการะในมงคลกาล ๑๐๐ ปี ท่านพุทธทาส พระพุทธศักราช ๒๕๔๙

หนังสือชุด 'ลอยปทุม' ชุดนี้ ธรรมทานมูลนิธิโดย คุณเมตตา พานิช ประธานมูลนิธิฯ ได้เมตตาตามอบให้ธรรมสภา จัดพิมพ์เผยแพร่แก่พุทธศาสนิกชน หนังสือชุดลอยปทุมนี้ ทาง สวนโมกขพลาราม ได้จัดพิมพ์เป็นธรรมบรรณาการแต่สาธุชน ที่มาเยี่ยมชมสวนโมกข์ ในกาลสมัยที่ท่านเจ้าประคุณพระธรรมโกศาจารย์ (หลวงพ่อพุทธทาสภิกขุ) มีชีวิตอยู่ และในปัจจุบัน มีผู้สนใจสอบถามมาทางธรรมทานมูลนิธิเป็นจำนวนมาก ด้วยปรารถนามิใช่เป็นสมบัติส่วนตัว เพื่อศึกษาปฏิบัติและเก็บไว้เป็นหนังสือประจำตน หรือมอบเป็นที่ระลึกในงานพิธีต่างๆ อันเป็นการช่วยเผยแพร่พระพุทธศาสนาให้แพร่หลายได้อย่างกว้างขวางและทั่วถึงยิ่งขึ้นได้เป็นอย่างดี

เพื่อเป็นการบูชาพระคุณ แห่งพระเดชพระคุณท่าน เจ้าประคุณพระธรรมโกศาจารย์ (หลวงพ่อพุทธทาสภิกขุ) ผู้ก่อตั้งสวนโมกขพลาราม ธรรมทานมูลนิธิจึงได้มอบหมายให้ ธรรมสภาดำเนินการจัดพิมพ์เผยแพร่ เพื่อเป็นธรรมสังการะและ

แสดงกตเวทิตา ถวายแด่พระเดชพระคุณ ท่านเจ้าประคุณ
พระธรรมโกศาจารย์ (หลวงปู่พุทธทาสภิกขุ) เนื่องในมงคลกาล
๑๐๐ ปี ท่านพุทธทาส ในปีพระพุทธศักราช ๒๕๔๔

หนังสือชุดนี้ ธรรมสภาได้จัดพิมพ์จากต้นฉบับเดิม
ของธรรมทานมูลนิธิ เพื่ออนุรักษ์ต้นฉบับเดิมไว้ อันเป็นการรักษา
พระธรรมคำสอนมิให้คลาดเคลื่อน โดยได้รับการตรวจสอบ และ
ตรวจทานจากธรรมทานมูลนิธิแล้ว ในกาลสมัยที่ท่านเจ้าคุณ
พุทธทาสภิกขุยังมีชีวิตอยู่ และเป็นไปตามความประสงค์ของท่าน
เจ้าคุณพุทธทาสภิกขุ

ท่านสาธุชนที่ได้อ่านและศึกษาหนังสือชุดลอยปทุม
ชุดนี้ ถือว่าได้อ่านและศึกษาพร้อมทั้งปฏิบัติได้อย่างถูกต้อง
ตามคำสั่งสอนของท่านเจ้าคุณพุทธทาสภิกขุ ซึ่งธรรมสภามี
ความภูมิใจและถือเป็นเกียรติอย่างยิ่ง ที่ทางธรรมทานมูลนิธิได้
มอบความไว้วางใจให้เป็นผู้จัดพิมพ์หนังสือชุดลอยปทุมนี้ อนึ่ง
ในการจัดพิมพ์ครั้งนี้ ธรรมสภาได้จัดพิมพ์รวมเล่มเป็นหนังสือ
ปกแข็งและเย็บเชือกอย่างดี เพื่อความคงทนแข็งแรง ให้มีอายุ
ยืนนานนับ ๑๐๐ ปี เพื่อในกาลต่อไปภายภาคหน้า ไม่มีผู้ใด
จัดพิมพ์หนังสือธรรมะที่ดีเช่นนี้ออกเผยแพร่ สาธุชนรุ่นหลังจาก
นี้ จักได้มีหนังสือธรรมะที่ดีไว้เป็นประทีปส่องทางชีวิตและดำเนิน
ชีวิตให้ถึงพระนิพพาน อันเป็นจุดหมายปลายทางของมนุษยชาติ

หนังสือชุดลอยปทุมนี้ จัดพิมพ์เป็นชุด และจักได้ทยอยพิมพ์ออกตามลำดับแห่งเนื้อเรื่อง จนครบทั้งชุดแห่งหนังสือชุดลอยปทุมของท่านพุทธทาสภิกขุ ท่านสาธุชนจักอ่านและศึกษาเล่มใดเล่มหนึ่งก่อนก็ได้ เพราะแต่ละเล่มได้สาธยายธรรมไว้อย่างครบถ้วนและสมบูรณ์บริบูรณ์อยู่ในตัวเองแล้ว แต่ถ้าท่านต้องการสะสมหรือมีไว้เป็นมรดกของท่านและครอบครัว ขอได้โปรดติดตามต่อไป โดยสอบถามได้ที่ *ธรรมทานมูลนิธิ โทร (๐๗๗) ๔๓๐๕๕๒* และ *ธรรมสภา โทร (๐๒) ๘๘๘๗๙๕๐*

ธรรมสภาขอปวารณาถวายแก่ ห้องสมุดของวัด หรือสถานปฏิบัติธรรม ที่แจ้งความจำนงขอรับเป็นธรรมทานไปที่ธรรมสภา อันถือเป็นการบูชาคุณท่านเจ้าคุณพระธรรมโกศาจารย์ (หลวงพ่อพุทธทาสภิกขุ) ผู้เป็นองค์บรรยายหนังสือชุดลอยปทุม

บุญกุศลอันจักพึงมีพึงได้จากการจัดพิมพ์หนังสือชุดลอยปทุม ในครั้งนี้ ธรรมสภาขอน้อมถวายแด่พระเดชพระคุณท่านเจ้าประคุณพระธรรมโกศาจารย์ (หลวงพ่อพุทธทาสภิกขุ) พระผู้เป็นองค์บรรยายพระธรรมคำสอนขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ให้แพร่หลายไปทั่วทุกอณูแห่งจักรวาล

ด้วยความสุจริต หวังดี

ธรรมสภาปรารถนาให้โลกพบกับความสงบสุข

อนุโมทนา

ทรงมีเมตตาจิตด้วยพระกรุณา ทรงเป็นธรรมทาน ในสมัย
ที่โลกกำลังขาดแคลนธรรมะอย่างยิ่ง เช่นนี้ เป็นสิ่งที่ดี
ในที่สุด และ ควรแก่การอนุโมทนา, สืบขออนุโมทนา.

คำว่า "ธรรม" เฉพาะคำเดียว มีมากมายหลาย
หลาย นานาประการ, แต่ประการที่สำคัญที่สุดนั้น ธรรมะ
คือ หน้าที่ ที่ มนุษย์ จะต้องปฏิบัติ ให้ถูกต้องตามกฎ
ของธรรมชาติ, ทุกสิ่งทุกอย่าง แห่งวิถีชีวิต ของเขา,
เมื่อ ความผิด อันใด อยู่ อย่าง สาหัส ทั้ง ใจ ส่วน ตัว และ
ส่วน ครอบครัว, หรือ ทั้ง โลก.

โลกขาดแคลนธรรมะ เพราะ ไม่รู้จัก สิ่งที่ ใช่
ที่ ธรรมะ อย่าง ถูกต้อง ตั้ง หัก หัก แล้ว เพราะ ต้อง
เดิน โดยไม่ กลัว ใน ความ อวด อวด อัน เกิด จาก การ ประ พอง
ผิด ธรรมะ นั้น เอง. สิ่ง ชาติ ที่ ใคร ใน โลก คน ชอบ
ใจ ใน ความ อวด อวด อัน นั้น และ ใคร ใน โลก ที่ ใคร จะ
ทั้ง มี จิตใจ เป็น ที่ ใคร ไม่ ทั้ง เพื่อ ทั้ง ตัว. มี ชาติ ใคร สัก
สิ่ง ใด สัก สิ่ง ใด อัน เห็น ไม่ ที่ ไม่ ต้อง มี ธรรมะ อัน เป็น
สิ่ง แล้ว; แต่ แต่ ใน นี้ มี แนว ที่ คน โลก ใน ได้ มี ข้อ
ตลอด โลก เป็น มา แล้ว. เขา เห็น ว่า หน้าที่ ของเขา มี อยู่
เมื่อ แต่ เขา เห็น ว่า คน โลก ต้อง การ ของ ที่ ใคร ทำ นั้น.

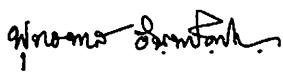
โลกส่วนใหญ่ กำลังตกอยู่ในความพินาศอันยิ่ง

การรู้จักธรรม คือการรู้ตัวละวางมีอันจะพ้นทุกข์ได้ คน
ที่ไม่ปฏิบัติในสิ่งที่ควรปฏิบัติ แม้ในยามเดือดร้อนก็คิดถึงบุญอยู่
ก็พ้นทุกข์ได้ อย่างปี ๒๐๑. มีคนละเว้นความชั่วชราในวัยหนุ่ม
มีเงินที่เก็บไว้แต่ไม่ยอมปฏิบัติเลย จนวันหนึ่งมีภัย
มาถึง. ความเห็นแก่ตัว ย่อมเกิดไม่ได้อะไร. ความรัก
เพื่อนพ้องมิตรย่อมมีได้โดยง่าย แม้ว่าจะมีความแค้น
ต่อคนที่ล่วงเกินมาบ้าง แต่ใจจะมีความแค้นต่อ
บุญกุศลที่ตนทำไว้. เมื่อรู้ตัวว่าตนได้ประพฤติธรรม ย่อมมีจิตใจ
หนักแน่นอย่างถูกต้อง. ความโกรธพัวพัน ใน
ชีวิตนี้ ทำให้บุญกุศลเป็นทุกข์. ไม่ยอมความทุกข์อันเป็นภัย
คือ สุขใจมาก มากกว่าสุขใจน้อย คือ สุขใจมาก ดีกว่า สุขใจ
น้อย ดีกว่า เป็นความสุขใจโดยแท้. เมื่อปฏิบัติธรรม

ธรรม: คือปฏิบัติตัวดีทั้งใจและกายอย่างถูกต้อง รู้จักมีสติ
ปฏิบัติดีปฏิบัติชอบ และตั้งมั่นอย่างถูกต้อง, มีหน้าที่ที่ควรทำ
ทำด้วยดีด้วยใจ ได้ประโยชน์ทั้งใจและกาย มีธรรมอยู่ ๓ อย่าง
ถูกต้อง คือเมตตาไม่เพ้อ สันติสุข สละสลวย และ สันติภาพ
ของสัตว์นรก โดยสละนรกได้, มีสัจจะจริงทุกประการ มีใจ
ดีดี แม้แต่สัตว์เดรัจฉาน และพญายักษ์ก็รักใคร่, มีเมตตา
ต่อคนทั้งโลก และสัตว์เดรัจฉาน แม้แต่คนน้อยเดี๋ยว. คือ
มีใจดีต่อคนทั้งปวง, ใจดีต่อสัตว์, และต่อคนทั้งปวง ย่อมมี
แต่สุขประดุจดังธรรม. ข้อนี้ หมายถึงความดี ๓๖๐ มีวิธี
ปฏิบัติที่ถูกต้องดี, มีแต่ สัจจะดี มีแต่ดีแต่ดีทั้งปวง
ทั้งประพฤติกุศล มีแต่ดีทั้งปวง.

เขา มีตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ สักแต่ว่าคน สักแต่ว่าสัตว์ เพื่อจะได้
 รู้จักสิ่ง ทั้งปวง ของโลก ตู้ออกหมายที่เป็นจริง เพื่อมีชีวิตอยู่ได้
 อยู่รอดปลอดภัย มีใจมีตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ สักแต่ว่าคน
 สักแต่ว่าสัตว์ เราเป็นทาสของกิเลส คนในสัตว์ไม่มีมัน เข็มที่
 เป็นกันอยู่ โดยมากในโลกสัตว์อื่น มีที่ก้มหน้า ทน
 เข้มกับโลกนอกตัวเราไม่ได้ ก็จริง แต่เขาสามารถควบคุม
 ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ ได้สัมพันธ์โลก แต่ในลักษณะนี้
จะไม่เป็นพิษเป็นภัยแก่เราได้ โดยอาศัยธรรม นั่นเอง. ที่
 คนในโลก ทำได้เช่นนี้ โลกนี้ ก็เป็น โลกที่สงบงาม อยู่อยู่
 ง่าย หรือเป็นโลกของพระพรเจ้าด้วยเมตตาธรรม นั่นหากันที่
 ภูมิ เพราะเป็นโลกที่ ดีมีสุข มีด้วยธรรม.

ทางโลก ทางโลก สักแต่ว่าคน สักแต่ว่าสัตว์ มีอยู่ทางเดียวที่
 คือ โลกนี้ไปทุกขทางธรรม. การชอบใจในทุกข์ได้เดินไปทาง
 ทางธรรม ย่อมเป็นกุศล สันติสุขสงบ และสุขสงบ. ข้อได้
 การจัดการปัญหาของสัตว์ธรรมะนั้น เปรียบเหมือน สงฆ์ มี
 ใจอันเต็ม ทนความขมขื่นของชีวิต กับแก้ทุกข์ที่ติดบ่วงไปแล้ว และ
ผู้ที่ยังมีทุกข์อยู่ โดยทุกแห่งทุกมุมโลก. ท่านได้สอน
 โลกทาง อริยทรัพย์ที่ ดีมีสุข มีด้วยธรรม.

พระพุทธเจ้า

โลกขมขื่นทางธรรม, ใจ

สารบัญ

ชุดลอยปทุม เรื่อง :

๑. เห็นธรรมชาติ	๑
คือเห็นความเป็นเช่นนั้นเอง	
ธรรมชาติบังคับให้มนุษย์คิด - ค้น พบธรรม	๓
ธรรมะเป็นเรื่องของธรรมชาติ, ต้องรู้ให้ถูกต้อง	๖
เห็นธรรมชาติ คือ เห็นความเป็นเช่นนั้นเอง	๗
ของธรรมชาติ	
ต้องดูให้เห็นธรรมชาติโดยถูกต้อง	๘
การดูให้เห็นต้องเห็นด้วยตาปัญญา	๑๒
เห็นความปรุงคือสังขาร นี่คือเห็น “อย่างนั้นเอง”	๑๙
เห็นความเป็นเช่นนั้นเองได้ก็คือเห็นธรรมชาติ	๒๓
การเห็นเช่นนั้นเองได้	
ต้องเห็นด้วยญาณสัมมัปปัญญา	๒๖
ญาณสัมมัปปัญญาจะมีได้โดยฝึกจิตเป็นสมาธิ	๓๑
เห็นเช่นนั้นเองได้ในโลกทั้งสาม	๓๒
เห็นความเป็นเช่นนั้นเองแล้วจะไม่ยึดมั่นถือมั่น	๓๔

ชุดลอยปทุม เรื่อง :

๒. ธรรมชีวิตกับความเป็นฆราวาส	๔๓
ฆราวาสแบ่งได้เป็น ๒ ประเภท	๔๖
ประเภทจมปลัก	๔๗
จมปลักอยู่ในอบายมุข	๔๘
ปฏิบัติผิดต่อทิศทั้ง ๖	๕๑
ไม่รู้จักใช้ฆราวาสธรรม	๕๒
ฆราวาสประเภทไม่จมปลัก ทำจิตใจให้สูง	๕๖
ต้องมีสี่ปฐุสธรรม ๗ ด้วย	๕๙
ฆราวาสควรปฏิบัติตาม	๖๑
โสดาปัตติยงค์และสุญญตา	
ฆราวาสบรรลุธรรมได้ถึงชั้นพระอนาคามี	๖๓
เรื่องทางจิตใจมี ๒ ฝ่าย : กิเลส - โภธิ	๖๖
ประพตติถูกต้องก็เป็นธรรมชีวิต	๗๐
ควบคุมความรู้สึกลงขณะทำงาน	๗๔
การปฏิบัติธรรมไม่จำกัดเพศ	๗๗

ชุดลอยปทุม เรื่อง :

๓. อานาปานสติภาวนา	๘๑
หมวดที่ ๑ กายานุปัสสนาสติปัฏฐาน	๘๕
หมวดที่ ๒ เวทนานุปัสสนาสติปัฏฐาน	๙๙
หมวดที่ ๓ จิตตานุปัสสนาสติปัฏฐาน	๑๐๙
หมวดที่ ๔ ธัมมานุปัสสนาสติปัฏฐาน	๑๐๗
วิธีปฏิบัติอย่างลัดสั้น	๑๑๔
อานาปานสติแบบผสม	๑๑๘

ชุดลอยปทุม เรื่อง :

สิ่งที่พระพุทธเจ้าทรงเคารพ	๑๒๓
สิ่งที่พระพุทธเจ้าทรงเคารพคือหน้าที่	๑๒๔
หน้าที่เป็นสิ่งที่ช่วยให้รอดทั้งกายและจิต	๑๒๗
ดูหน้าที่ทางร่างกาย	๑๒๙
ถ้ารู้จักหน้าที่คือธรรมะ จะไม่เห็นแก่ตัว	๑๓๖
เมื่อรู้สึกว่หน้าที่คือธรรมะจะมีกำลังใจ	๑๓๗
คำสอนของพระพุทธเจ้าเป็นหน้าที่อันถูกต้องทั้งนั้น	๑๓๙

ความสุขที่แท้จริงอยู่ที่ “ถูกต้อง” มิใช่เมา บ้า	๑๔๐
ทุกศาสนามุ่งหมายทำลายความเห็นแก่ตัว	๑๔๕
เห็นแก่ตัวเป็นศัตรูร้ายคือหลงวัตถุนิยม	๑๔๗
ศึกษาปฏิบัติธรรมให้ถูกต้องเป็นหน้าที่ของชีวิต	๑๕๔
ทำหน้าที่ของตนให้ถูกต้องเป็นหน้าที่ของชีวิต	๑๖๑

ชุดลอยปทุม เรื่อง :

๕. โลกพระศรีอารยอยู่แค่ปลายจมูก	๑๖๙
โลกพระศรีอารยคืออะไร	๑๗๑
ไม่รักผู้อื่นจึงเบียดเบียนกัน	๑๗๘
รักผู้อื่นแล้วจะมีศีลได้ทุกข้อ	๑๘๐
รักผู้อื่นแล้วแก้ปัญหาได้ทุกเรื่อง	๑๘๑
รักผู้อื่นแล้วโลกจะสงบเย็น	๑๘๓
รักผู้อื่นคืออะไร	๑๘๖
ความรักผู้อื่นมาจากอะไร?	๑๘๘
รักผู้อื่น เพื่อประโยชน์อะไร?	๑๙๒
รักผู้อื่นได้โดยวิธีใด?	๑๙๕

ของ พุทธทาสภิกขุ

เรื่อง

เห็นธรรมชาติ

คำบรรยายธรรมประจำวันเสาร์
ภาคอาสาฬหบูชา ครั้งที่ ๘
ณ ลานหินโค้ง สวนโมกข์ ไซยา
๒๓ สิงหาคม ๒๕๖๓

เห็นธรรมชาติ คือเห็นความเป็นเช่นนั้นเอง.

ท่านสาธุชน ผู้มีความสนใจในธรรมทั้งหลาย,

การบรรยายประจำวันเสาร์ แห่งภาคอาสาฬหบูชา
เป็นครั้งที่ ๘ ในวันที่ อาตมาก็จะได้กล่าวเรื่อง **ธรรมะคือ
เรื่องของธรรมชาติ** ต่อไปตามเดิม; แต่มีหัวข้อย่อยเฉพาะ
ในการบรรยายครั้งนี้ว่า **เห็นธรรมชาติคือเห็นความเป็น
เช่นนั้นเอง.**

ท่านจงทบทวนดู ถึงคำว่า “ธรรมชาติ” หรือ เรื่องของธรรมชาติ ไว้เรื่อยๆไป, และพึงเห็นความจริงใน ข้อที่ว่า ทำไมเราจึงต้องพูดเรื่องนี้กัน ไม่รู้จักหยุดจักหย่อน สักที. เราต้องการจะมีผล เป็นความสงบสุขทั้งแก่ตน และ แก่ผู้อื่นในโลกนี้ และเราจะทำได้อย่างไร ?

ใจความสำคัญมันมีอยู่ว่า ต้องทำให้ถูกต้องตามกฎ ของธรรมชาติ เพราะเราเองก็เป็นธรรมชาติ, ทุกอย่าง ก็เป็นธรรมชาติ, เป็นไปตามกฎของธรรมชาติ; ฉะนั้น จึงต้อง รู้เรื่องของธรรมชาติ, รู้เรื่องกฎของธรรมชาติ, รู้เรื่องการเป็นไปตามกฎของธรรมชาติ ให้ถูกต้อง แล้ว เราก็จะทำทุกอย่างถูกต้อง แล้วเราก็จะได้รับผลตามที่เรา ต้องการ.

เรื่องของธรรมะคือเรื่องของธรรมชาติ น้อย่าทำให้สับสนเลื่อนลงไปเสีย. เรื่องของธรรมะ คือเรื่อง ของธรรมชาติ; ธรรมะ ทุกคนได้รับคำบอกไว้ คือคำสั่งสอน ของพระพุทธเจ้า, ธรรมะคือคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้า, แล้วก็ถือว่า ท่านสอนเรื่องอะไร? จะพบว่าท่าน สอนเรื่อง ธรรมชาติ เรื่องกฎของธรรมชาติ เรื่องหน้าที่ตามกฎ

ของธรรมชาติ เรื่องผลตามกฎของธรรมชาติ มันเป็นอย่างนั้น.

ธรรมก็คือธรรมชาติ แล้วมันเกิดขึ้นได้อย่างไร? ความรู้^๕นั้น หรือการปฏิบัติเกี่ยวกับข้อ^๕นี้ มันเกิดขึ้นได้อย่างไร? ก็เพราะธรรมชาตินั้นแหละมันบังคับ หรือจะเรียกว่า กฎของธรรมชาติ นั้นแหละ บังคับ ให้คนเรา ที่ยังโง่อยู่ ให้ค้นหาความถูกต้อง แล้วประพฤติกกระทำให้ถูกต้อง เป็นอยู่กันให้ถูกต้อง.

ธรรมชาติบังคับให้มนุษย์คิด-ค้น พบ ธรรม.

ขอให้นึกถึงยุคที่มนุษย์ไม่มีในโลก แล้วมนุษย์ก็เกิดขึ้นมาในโลกตอนแรก ๆ จะพูดอย่างวิทยาศาสตร์ก็ได้ ว่ามันเกิดขึ้นตามธรรมชาติ ตั้งแต่พระอาทิตย์ให้กำเนิดก้อนโลก^๕นี้ มา แล้วก็เกิดสัตว์ขึ้นมาเป็นมนุษย์ที่แรก มันก็ไม่รู้อะไร.

หรือจะพูดตามหลักในเรื่องของอินเดียน ไม่ใช่วิทยาศาสตร์; เขาว่าเมื่อที่แรกโลก^๕นี้มันยังว่างอยู่ ไม่มีคน. พวก*อาภัสสรพรหม* ลงจากพรหมโลก มาเที่ยวเล่นในโลกที่ว่างเปล่าอยู่^๕ แล้วเผอิญไป *กินสิ่งที่เรียกว่า ปฐวีโอซัง-จวัน*

ดิน เข้าไป อร่อย เลยหลงไหลติดในความอร่อย, หมดความ เป็นเทวดา กลับไปพรหมโลกไม่ได้ เลยติดอยู่ที่นี้ ติดอยู่ใน โลกนี้. นี่เป็นมนุษย์ชุดแรก ที่เพิ่งเกิดขึ้นมาในโลกนี้. แล้วมนุษย์ชุดนี้ก็โง่อย่างเดียวกันแหละ, โง่อย่างเดียวกับที่ จะพูดอย่างวิทยาศาสตร์ ว่ามนุษย์ค่อย ๆ มีขึ้นมาในโลกยุค แรก ๆ ครึ่งคนครึ่งสัตว์ นี่มันก็โง่ทุกอย่าง; ถึงว่าเป็น พรหมลงมาकिनงวันดิน ติดอยู่ที่นี้ เป็นมนุษย์ มันก็โง่เหมือน กัน มันมีความ โง่ในข้อที่ว่า ทำอย่างไรจึงจะมีความสุข, ตัวเองจะมีความสุข, จะอยู่ด้วยกันด้วยความสุข มันโง่.

นี่ ความโง่ นี้ ทำให้ทำผิด ๆ คือทำชนิดที่เบียดเบียน กัน มันก็เลย *ทนอยู่ไม่ได้*; มันเดือดร้อนตัวเอง เดือด ร้อนผู้อื่น *ทนอยู่ไม่ได้ กินก็ ก็คิด*. นี่เพราะว่า *ธรรมชาติ นั้นมันบีบบังคับให้มนุษย์โง่ ๆ* เหล่านั้น *คิด-คิด - คิด - คิด จนพบว่าต้องทำอย่างนี้*, แล้วต้องทำอย่างนี้ที่ยังขึ้นไป, ต้อง ทำอย่างนี้ยังขึ้นไป, แล้วเขาก็พบมากขึ้น, *จนเป็นระบบของ พระธรรม หรือ ธรรมะ หรือ ศีลธรรม* ก็แล้วแต่จะเรียก.

นี่แหละความรู้เรื่องศีลธรรม หรือหลักการปฏิบัติ ธรรมะนั้นนะ มนุษย์นี้เอามาแต่ไหน? มนุษย์ได้มาจาก

ธรรมชาติ ที่บีบบังคับมนุษย์ในยุคนั้นที่ยังไม่มีธรรม ให้รู้ธรรม ให้มีธรรมขึ้นมา. แล้วก็สอนสืบต่อ ๆ กันมา ; แล้วก็สูงขึ้น ๆ จนถึงระดับที่ละเอียดที่สุด สูงที่สุด ประเสริฐที่สุด คือ ศาสนา, โดยเฉพาะพระพุทธศาสนา. ฉะนั้น บทบัญญัติที่แสดงอยู่ในพุทธศาสนา จึงเป็นเรื่องของธรรมชาติ, เป็นเรื่อง กฎของธรรมชาติ เป็นเรื่อง หน้าที่ ที่ถูกต้องตามกฎของธรรมชาติ, เป็นเรื่อง ผลจากหน้าที่นั้น ๆ.

เราจึงสรุปความว่า พระธรรมนี้ ก็คือตัวเรื่องธรรมชาติ; เกิดเป็นระบบวิชาความรู้ขึ้นมา ก็เพราะว่าธรรมชาติมันบังคับ. มนุษย์ทนความทุกข์อยู่ไม่ได้ คั้นร้น คั้นหาวิถีทางดับทุกข์ ก็พบระบบธรรมะนี้ ว่ามันมีอยู่อย่างนี้: เราต้องทำอย่างนี้ แล้วเราก็จะไม่เป็นทุกข์, แล้วมันก็ประสบผลอย่างนั้นจริง คือไม่เป็นทุกข์, ตีขึ้น ๆ จนเป็นศาสนาสูงสุด แล้วเหลือมาจนถึงพวกเราในบัดนี้.

ที่กำลังเอามาพูดอยู่นี้ มันก็คือเรื่องนั้นนั่นแหละ และยังจะพูดกันต่อไปได้อีก ไม่มีที่สิ้นสุดก็ได้ แล้วแต่ว่าเราจะเลือกพูดให้ลึกซึ้ง ให้ละเอียด ให้พิสดารอะไรต่อไป.

ธรรมะเป็นเรื่องของธรรมชาติ, ต้องรู้ให้ถูกต้อง.

ฉะนั้นควรจะเห็นชัดลงไปทีเดียวว่า เราหลีกเลี่ยงไม่ได้ ที่จะไม่เกี่ยวข้องกับพระธรรม ซึ่งเป็นเรื่องของธรรมชาติ. เราต้องเกี่ยวข้องกับพระธรรม ซึ่งเป็นเรื่องของธรรมชาติ เพราะทุกอย่างมันเป็นธรรมชาติ. นี้เราจะต้องมีความรู้เรื่องธรรมชาติ แล้วปฏิบัติให้ถูกต้อง ต่อเรื่องของธรรมชาติ ที่มันเกี่ยวกับเรา ทุกเรื่องไปที่เดียว; ถ้าเดี๋ยวนี้เรากำลังมีความทุกข์ ก็ให้รู้เถอะว่า เราได้ทำผิดต่อเรื่องของธรรมชาติ.

นี่โลกทั้งโลกนี้ กำลังได้รับผล ของการไม่รู้เรื่องธรรมชาติ ที่แท้จริง; เพราะละเลยเรื่องของธรรมชาติ จึงกำลังได้รับผลแห่งการละเลยต่อเรื่องของธรรมชาติอันสูงสุด. นี้เราชาวพุทธเราพูดอย่างนี้.

พูดอย่างพวกอื่น ก็ว่าเขา ละเลยเรื่องของพระเป็นเจ้า เขาละเลยความประสงค์ของพระเป็นเจ้า ที่จะต้องการให้เขาทำอย่างนั้น ๆ; แล้วเขาก็ไม่ทำ แล้วทั้งโลกก็เลยมีความทุกข์; เรียกว่าเรากำลังได้รับผล ของการที่เราละเลยสิ่งที่เราไม่ควรจะละเลย, ซึ่งสิ่งนั้นก็คือเข้าใจธรรม-

ชาติให้ชัดเจน แจ่มแจ้ง ครบถ้วน, แล้วปฏิบัติให้ถูกต้อง
ครบถ้วนเหมือนกัน.

นี่อาจมาจึงเห็นว่าเรื่องนี้ สำคัญคือเห็นธรรมชาติ
ให้ครบถ้วน ให้ชัดเจน ให้แจ่มแจ้ง.

เห็นธรรมชาติ คือ เห็นความเป็นเช่นนั้นเอง ของธรรมชาติ.

ที่นี้ ก็จะพูดต่อจากที่เคยพูดมาแล้ว ว่าเห็นธรรม-
ชาตินั้น คือเห็นความเป็นเช่นนั้นเองของธรรมชาติ
นั้นแหละ. ฟังแล้วคล้ายกับไร้สาระ กำปั้นทุบดิน ไม่มี
ความหมายอะไร; แต่ขอให้ฟังดูให้ดี ๆ ให้ละเอียดเถอะ
มันมีความหมายมาก. “เห็นธรรมชาตก็คือเห็นความเป็น
เช่นนั้นเองของธรรมชาติ” ถ้ามันยังสับสนอยู่, ก็บอกอีกที่ว่า
เห็นธรรมชาตินั้น คือเห็นความเป็นเช่นนั้นเองของ
ธรรมชาติ.

ธรรมชาตินั้นมีความเป็นเช่นนั้นเองของมันอยู่
ทุกเรื่องทุกอย่างไป; ที่นี้ถ้าเราเห็นธรรมชาติ เราก็เห็น
ที่ความเป็นเช่นนั้นเองของมัน. ที่มันไม่เป็นเช่นนั้น

เอง มันก็มีอยู่เหมือนกัน ก็มันเป็นเรื่องเปลี่ยนแปลง
ไม่คงที่; เราจะเอาที่มันแน่นอนและคงที่ เรียกว่าเป็น
เช่นนั่นเอง.

นี่เราจะเห็นธรรมชาติที่ไหน? เห็นอะไรที่
ไหน? ในการบรรยายครั้งก่อนๆ ก็บอกมาแล้วว่า ทุกอย่าง
เป็นธรรมชาติ : เนื้อตัวของเรานี้ ร่างกายของเราก็เป็น
ธรรมชาติ, จิตใจของเราก็เป็นธรรมชาติ, การสัมพันธ์กัน
เกี่ยวข้องปรุงแต่งกัน ระหว่างสิ่งทั้ง ๒ นี้ ก็เป็นธรรมชาติ,
ถ้าจะมีอะไรเกิดขึ้นเป็น ความสุข ความทุกข์ อะไรก็ตาม
ก็ยังคงเป็นธรรมชาติ. ไม่มีอะไรที่ไม่ใช่ธรรมชาติ แล้ว
เราจะเห็นธรรมชาติได้จากทุกสิ่งที่แวดล้อมเราอยู่ : ร่างกาย
คนคนนั้นก็^{นี้}เป็นธรรมชาติ, แล้วอะไรๆ ที่แวดล้อมคนคนนั้นอยู่
มันก็เป็นธรรมชาติ.

ต้องดูให้เห็นธรรมชาติ โดยถูกต้อง.

ที่^{นี้} เราจะต้องรู้ให้ถูกต้อง ในการที่จะปฏิบัติต่อกัน
ฉะนั้นเราจึง ต้องเห็น เรื่องที่จะต้องดู, ต้องเห็น จากทุกสิ่ง

ที่แวดล้อมอยู่. อย่างในโลกนี้มันมีอะไรแวดล้อมเราอยู่; ก็ไปพิจารณาดูว่า *เราอยู่ในท่ามกลางของอะไรบ้าง?* ดูเอาเองเถอะ อย่าต้องพูดดีกว่า ถ้าจะพูดให้ชัดยิ่งขึ้น ก็ว่า ให้ดูทุกสิ่งที่มีมันแวดล้อมเรา, และทำความยุ่งยากลำบากให้แก่เรา, อะไรที่มันทำความยุ่งยากลำบากให้แก่เรา พูดให้ชัดลงไปว่า *ที่มันทำให้เกิดความทุกข์ขึ้นมา, ดูที่นั่นแหละ.*

ถ้าเราจะดูในคำว่า “โลก” ก็ได้, ดูโลกทั้งปวงก็ได้ : ของภายนอก ก็เรียกว่า โลกภายนอก ทุกอย่างเลย มีอยู่เต็มไปหมดทั้งโลก นี้โลกภายนอก. ที่นี้ก็ดูโลกภายในภายในเรา, อะไรก็ตามที่มันอยู่ภายในเรา. ที่สำคัญที่สุดก็คือ *ความรู้สึกนึกคิด* ที่มันคิดนึกไปต่างๆ ประดุจแต่งต่างๆ; *ความรู้สึกเกิดขึ้นต่างๆ* นั้นแหละคือโลกภายในของเรา.

เราก็ดูทั้งโลกภายนอก และดูทั้งโลกภายใน ให้อ่านว่าเป็นอย่างไร; จะได้ปฏิบัติต่อมันให้ถูกต้อง. คำว่า “ถูกต้อง” ก็คือ *ไม่เกิดเป็นทุกข์ขึ้นมา.*

ถ้าสนใจจะจดจำเป็นถ้อยคำบาลี อะไรบ้าง ก็ยากจะให้ได้ฟังคำว่า *โลกมีอยู่ ๓ โลก. โลก ๓ โลกนี้ โลก*

ภายนอกที่สุด เขาเรียกว่า โอกาสโลก ก็คือ *แผ่นดิน*, เนื้อแผ่นดิน ตัวแผ่นดิน อะไรๆ ที่มีอยู่ในตัวแผ่นดิน เรียกว่า โอกาสโลก ไม่ค่อยมีเรื่องลึกซึ้งอะไร.

ที่นี้ โลกถัดเข้าไปก็คือ สัตว์โลก *โลกของสิ่งที่มีชีวิต* ที่มันอาศัยอยู่บนแผ่นดิน อย่าเอาไปปนกันเข้า; ตัวแผ่นดินเรียกว่าโอกาสโลก, ตัวสิ่งมีชีวิตที่อาศัยอยู่บนแผ่นดิน เรียกว่าสัตว์โลก.

ที่นี้ อันที่ ๓ เรียกว่า สังขารโลก คือ *โลกแห่งการปรุงแต่ง* อันนี้ละเอียดมาก ลึกซึ้งมาก ละเอียด ยากที่จะเห็น; คือว่า การปรุงแต่ง, สภาพการปรุงแต่ง, อากาการแห่งการปรุงแต่ง, ที่มันมีอยู่ในโลกแผ่นดิน และสัตว์โลก ที่มีชีวิตนั่นเอง.

ในตัวแผ่นดินล้วน ๆ นี้ก็มีการปรุงแต่งซึ่งกันและกันอยู่ จนเป็นโลก โลกแผ่นดินอยู่, และกำลังปรุงแต่งอยู่ เพื่อเป็นโลกแผ่นดินอยู่หรือเป็นต่อไป, สภาพของการปรุงแต่งมีอยู่ในโลกแผ่นดิน.

ที่นี้ *โลกหมู่สัตว์ที่มีชีวิต มีการปรุงแต่งอันละเอียดยิ่งขึ้นไปอีก* : ในหมู่สัตว์ที่มีชีวิต เป็นคนมนุษย์นี่ก็ได้,

เป็นสัตว์ไตร่จณานก็ได้, ลงไปถึงต้นไม้ก็ได้, เพราะมันมีชีวิตเหมือนกัน. การปรุ่่งแต่งในสิ่งที่มีชีวิตอย่างนี้ ก็จะเรียกว่า มีสังขารโลก โลกแห่งการปรุ่่งแต่ง เช่นเดียวกับมีในแผ่นดินโลก.

รวมได้เป็น ๓ โลก : โลกที่ ๑ คือ แผ่นดิน หรือ วัตถุ. โลกที่ ๒ คือ บรรดาสิ่งที่มีชีวิตจิตใจ. โลกที่ ๓ คือ สภาพของการที่มันปรุ่่งแต่ง ๆ ๆ กันอยู่. นี้เรียกว่า โลก ๓ อย่างเหมือนกัน คำว่า สังขาร นี้แปลว่าปรุ่่งแต่ง.

โอกาสโลก—โลกแผ่นดิน, สัตว์โลก—โลกสิ่งที่มีชีวิต, สังขารโลก—โลกแห่งการปรุ่่งแต่ง ที่มีอยู่ตลอดเวลาในโลกทั้ง ๒ นั้น, ก็เห็นได้ว่าเป็นโลกซ้อนเร้น เป็นโลก ลึกลับ เป็นโลกซ้อนเร้น อยู่ในโลกที่ ๑ และโลกที่ ๒ นี้ เรียกว่า โลก มันก็จะหมดยกกันเพียงเท่านั้น.

แล้วก็ดูที่สำคัญที่สุดว่า ทั้งหมดยกนี้เป็นธรรมชาติ : โลกแผ่นดิน ก็เป็นธรรมชาติ, โลกหมู่มสัตว์ ก็เป็นธรรมชาติ, โลกแห่งการปรุ่่งแต่ง ปรุ่่งแต่งเป็นสังขาร เรียกว่า สังขาร นี้ก็เป็นธรรมชาติ. ดูให้เห็นว่ามันเป็นอย่างไร? มันอยู่กันอย่างไรในธรรมชาติ ที่หยาบก็มี ที่ละเอียดที่สุดก็มี?

ดูให้รู้จักให้เห็นธรรมชาติ ที่โลกทุกโลกก็ได้, ทั้งที่เป็นภายใน ทั้งที่เป็นภายนอก. ใน ดิน น้ำ ลม ไฟ เนื้อหนังร่างกายแท้ ๆ นี้ มันก็เป็น *โอกาสโลก*, ในชีวิตจิตใจ ในร่างกายนี้ มันก็เป็น *สัตว์โลก* การปรุงแต่งที่มันปรุงแต่ง อยู่ในร่างกายนี้ เช่น ปฏิิจสมุปปาทัน ก็เรียกว่า *สังขารโลก*.

ฉะนั้น ในคนเราเดี๋ยวนี้ ก็มีทั้งโอกาสโลก สัตว์โลก และสังขารโลก; เห็นให้ชัดว่ามันเป็นโลกอยู่ อย่างนี้, มีลักษณะอาการตามปกติของมันอย่างนี้. แล้วจะต้องมีการจัดการอย่างไร? ควบคุมอย่างไร? จึงจะไม่เป็นทุกข์ขึ้นมา จึงบอกว่า ให้เห็นมันตามที่เป็นจริง ให้เห็นธรรมชาติ ก็คือ เห็นความเป็นเช่นนั้นเองของธรรมชาติ.

การดูให้เห็นต้องเห็นด้วยตาปัญญา.

ที่นี้ก็มาถึงว่า เห็นอย่างไร? เมื่อตะกั้น เห็นอะไร เห็นที่ไหน. ที่นี้จะพูดต่อไปว่า เห็นอย่างไร? ก็เห็นตามที่เป็นจริง. ให้เห็นสังขารโลก เห็นสัตว์โลก เห็นโอกาสโลก.

เห็นโอกาสโลก ^{๕๓}ก็เห็นที่เห็น ๆ อยู่ : นี่แผ่นดิน
นี่ก้อนหิน นี่อะไรต่างๆ ที่ประกอบกันอยู่เป็นพื้นดิน, หรือ
ว่า ปราภฏการณ^{๕๓}ทั้งหมดก็ได้ เรียกว่าเห็นโอกาสโลก
แต่ไม่ดูในการปรุงแต่งนะ.

เช่นว่าจะดูก้อนหิน ดูต้นไม้ ดูคน ดูสัตว์ ดูอะไร
ที่มันมีเพียงสักว่าเห็นเข้าไปเท่านั้น; แต่ไม่ดูให้ลึกถึงการ
ปรุงแต่ง อย่าง^{๕๓}ก็เรียกว่าเห็นโลก โอกาสโลกภายนอก.
เช่นเตี้ยวนมีก้อนหินวางอยู่เยอะเยอะ তাไปมองเข้า ก็เห็น
ก้อนหินรูปร่างอย่าง^{๕๓}. ^{๕๔}ก็เห็นโอกาสโลก ก็รู^{๕๔}ได้ว่าเห็น
ด้วยตา; เห็นด้วยตา^{๕๓}, เห็นด้วยอายตนะ^{๕๓} ด้วยตา^{๕๓}
ก็เห็นตามที่มันปรากฏแก่สายตาอย่างไร, มันปรากฏแก่
ระบบประสาทอย่างไร.

ที่^{๕๓}จะ ดูที่สัตว์โลก แล้วก็จะเห็นความแตกต่าง
ระหว่างบรรดาสิ่งที่มีชีวิต : คนต่างจากสัตว์ สัตว์ต่างจาก
ต้นไม้ ต้นไม้ต่างจากคน ก็คือเห็นวิถีต่าง ๆ, ความเป็นที่
มันต่าง ๆ ๆ กัน ในระหว่างสิ่งเหล่านี้. เห็นสัตว์โลก
ที่มีชีวิต ที่กำลังเป็นต่าง ๆ ๆ กัน^{๕๓}ก็ยังเห็นได้ด้วยตา^{๕๓}นั้น
เป็นส่วนใหญ่; แต่มันลึกลงไปถึงจนเห็นด้วยตา^{๕๓}ปัญญา.

ที่^๕ไปถึงสังขารโลก เห็นการปรุงแต่ง กระแส
 แห่งการปรุงแต่ง ที่มีอยู่ในสิ่งเหล่านี้. นี่^๕ต้องเห็นด้วย
 ตาอื่น ไม่ใช่ตา^๕แล้ว; เห็นด้วยตาอีกชนิดหนึ่ง คือ
 ตาภายใน ที่เรียกว่า บัญญาจักขุ, ธรรมจักขุ เห็นกระแส
 แห่งการปรุงแต่ง. ^๕นี้เรียกว่าเห็นตามที่เป็นจริง, ตามที่
 เป็นจริงของปัญญาจักขุ, ไม่ใช่ตามที่เป็นจริงของตา^๕เนื้อ.

ตา^๕เนื้อคือตาธรรมตา^๕ เห็นอย่างไร ก็เห็นตามที่เป็น
 เป็นจริงของตา^๕เนื้อ มันเห็นไปอย่างนั้น. เช่นเห็นก้อนหิน
 รูปร่างอย่าง^๕; แต่ถ้าเอาปัญญาจักขุมามองดูสังขารโลก
 การปรุงแต่งเปลี่ยนแปลงของก้อนหินก้อน^๕นี้ มันเห็น
 อย่างอื่น มันไม่เห็นเป็นก้อนหินอย่าง^๕. นี่มันจะเกิดการ
 เห็นที่ละเอียดกว่า, คือเห็นความเป็นเช่น^๕นั้นเองมากกว่า.

นี่เห็นตามที่เป็นจริงตามตา^๕เห็น ^๕นี้^๕เรียกว่าเห็นภาพ
 ตามที่เป็นจริงตามตา^๕เห็น. การสะท้อนของแสงที่มันสะท้อน
 มาจากสิ่ง^๕นั้น ๆ มันก็มาสร้างภาพชนิดนั้นขึ้นที่ตา. ถ้าเรียนรู้
 วิทยาศาสตร์มาบ้าง ก็จะ^๕รู้ดี ว่าก้อนหินก้อน^๕นี้ตาเราเห็น,
 แล้วเราก็เห็นก้อนหินก้อน^๕รูปร่างอย่าง^๕; แต่ไม่ได้

หมายความว่าก้อนหินก้อนนี้ มันเข้าไปในตาของเรา; มันจะเข้าไปได้อย่างไร มันก็บ้า.

แล้วทำไมเราเห็นก้อนหิน ก้อนนี้? เพราะว่าการสะท้อนแสงจากก้อนหินก้อนนี้ มันเข้าไปสร้างรูปภาพอย่างเดียวกัน ข้างในดวงตา ตรงที่มันมีเนื้อที่สำหรับสร้างภาพขึ้นมา ตามที่แสงมันสะท้อนเข้าไปอย่างไรมันจึงมีรูปร่างอย่างนี้. ก้อนหินรูปร่างอย่างนี้ ปรากฏขึ้นในแก้วตาข้างใน ในส่วนที่รับภาพ นี้เรียกว่า เห็นอย่างที่ตาเห็น, แล้วก็ยังจะต้องเห็นตามสัญญา หรือตามสมมติ คือใครๆ ก็เรียกก้อนนี้ว่าก้อนหิน.

พอเราเกิดมา เราก็คงได้เห็น ได้ฟังเขาบอกว่า น้ก้อนหิน; เราก็จำได้ว่าก้อนหิน ตามที่เขาสมมติเรียกกัน ในโลกนี้ว่า น้คือก้อนหิน, น้คือต้นไม้, น้คือเมฆทราย, น้คืออะไรต่างๆ. นี้เห็นตามที่ประสาทตามันรู้สึก, และตามที่เขาสมมติกันว่า สิ่งนี้เรียกว่าอะไร, แล้วก็ตามที่เรารู้ว่า น้เขาเรียกกันว่าก้อนหิน. ฉะนั้นเด็ก ๆ อายุไม่กี่ปี มันก็รู้ว่า น้เรียกว่าอะไร, น้เรียกว่าอะไร, น้เรียกว่าอะไร. แล้วมันก็เห็นสิ่งนี้ แล้วก็รู้จักชื่อของสิ่งนี้; อย่างนี้เป็นเรื่องตาเห็น, เห็นด้วยตา.

ที่^๕ ที่มันต้องดูให้ลึกขึ้นไปอีก ก็คือเห็นส่วนที่มันเป็นสังขารโลก ในกัณฑ์นั้นว่ามีกระแสแห่งการเปลี่ยนแปลง การปรุงแต่ง นี่ใครเห็นบ้าง? เคี้ยวก็จะตอบว่า เห็นกัณฑ์หนึ่ง นอนนิ่งอยู่นี่ ไม่เปลี่ยนแปลง ไม่ปรุงแต่ง. ที่ว่าเปลี่ยนแปลงและปรุงแต่ง ไม่จริงกระมัง. ก็ต้องบอกให้ดูกันใหม่ ไม่ใช่ดูด้วยตาเนื้อ.

ให้หลับตาเสีย แล้วก็ดูว่า ในกัณฑ์นี้ มีส่วนประกอบอันละเอียด ปรุงแต่ง เปลี่ยนแปลงอยู่เรื่อย; ฉะนั้นกัณฑ์ก่อนนั้น มันก็จะไปสู่ความชรา, แล้วกัณฑ์ก่อนนั้น มันก็จะไปสู่ความสูญสลายไป เหมือนกับว่า ตายอย่างนั้น.

ในกัณฑ์นี้มีกระแสแห่งการเปลี่ยนแปลง, กระแสแห่งการปรุงแต่ง, มีการเกิด มีการเปลี่ยน แล้วก็มีการดับ. เราจะเห็นการเกิด การเปลี่ยน การดับ ในกัณฑ์นี้ได้ ด้วยตาอีกพวกหนึ่ง ก็เรียกว่า ตาปัญญา ตาธรรมะ.

ที่^๕อันไหนจริงกว่า? เห็นเพียงแต่รูปร่างเป็นกัณฑ์ กับเห็นว่าใน^๕นั้นมีการปรุงแต่งเปลี่ยนแปลง จน

เรียกว่า ไม่เที่ยงหรือไม่น่าเกลียดน่าชัง. กุในก้อนหินก็เห็น
 อย่าง^๕, กุในต้นไม้ ก็เห็นอย่าง^๕, กุในดินก็เห็นอย่าง^๕,
 กุในคน ในสัตว์ก็เห็นอย่าง^๕, จะกุในสัตว์เล็กสัตว์น้อย
 สัตว์ใหญ่ หรือว่ามนุษย์เด็ก มนุษย์ผู้ใหญ่ ก็เห็นว่ามันมี
 กระแสแห่งการเปลี่ยนแปลง อยู่ในสิ่งนั้น ๆ.

นี่ พระพุทธเจ้าท่านต้องการให้ดูอย่าง^๕ ให้เห็น
 อย่าง^๕ ไม่ใช่เห็นตามที่ตาเห็น แล้วก็รู้จักตามที่สัญญา
 สมมติ กันอยู่.

นี่ ให้เห็น จนว่า มันเปลี่ยนอยู่ทุกอย่าง จะ
 เปลี่ยนช้าเปลี่ยนเร็ว ไม่สำคัญ; แต่ว่าทุกอย่างเปลี่ยน.
 อะไรปรากฏอยู่ในสายตาของเราที่นี่ ก็ดูให้มันเห็น ในข้อที่
 ว่ามันกำลังเปลี่ยน มันกำลังเปลี่ยน : ก้อนหินก็ดี แผ่นดิน
 ก็ดี ต้นไม้ก็ดี, ฐูปก็ดี เทียนก็ดี, ดอกไม้ก็ดี เสื่อก็ดี กระดาษ
 ก็ดี, เสื้อผ้าที่เรานุ่งห่มอยู่ก็ดี, หรือว่าเนื้อตัวเราก็ดี, มัน
 กำลังเปลี่ยน มันไม่ได้หยุดตายตัวคงที่.

มองให้เห็นความเปลี่ยนแปลงอะ นี้จะเห็นจริง
 กว่า จนเกิดความเห็นที่อาจจะพูดได้ว่า มันไหลเรื่อย
 ทุกอย่างไหล.

เรารู้จักแต่น้ำไหล ของเหลว ไหล. พอพูดว่าไหล
 ละครึ่งหมายถึงของเหลว ไหล; แต่เดี๋ยวนี้ พุคเสียใหม่ตาม
 ที่เป็นจริง ว่าทุกอย่างมันไหล. แม้ก้อนหินหนักมันก็ไหล
 แผ่นดินก็ไหล ต้นไม้ก็ไหล อะไรก็ไหลๆๆ, เนื้อตัวเรา
 ก็ไหล ชีวิตก็ไหล, จิตใจความรู้สึกนึกคิดก็ไหล, ไม่มีอะไร
 ที่ไม่ไหล, จนถึงกับพูดว่า **ทุกอย่างไหล** คือ **ทุกอย่าง**
ไม่เที่ยง **สังขารทั้งปวงไม่เที่ยง** **เพราะเปลี่ยน**; **เปลี่ยน**
นั่นคือไหล.

คำคำนี้ก็เข้าไปพบกับนักคิด นักศึกษา นักปรัชญา
 ในประเทศกรีก ฝ่ายตะวันตก พ้องสมัยกับพระพุทธเจ้า
 ที่มีอยู่เหมือนกัน ที่คนคนนั้นเขาสอนว่า **ทุกอย่างไหล** เป็น
 ระบบคำสอนอันหนึ่งของคนชื่อ **ฮิรัคลิตัส** (Heracleitus)
 ก็มีว่า **ทุกอย่างไหล**. นี้ก็เรียกว่าอยู่กับคนละมุมโลกก็ได้
 นั่นเขาอยู่ในทวีปยุโรป, นี้อยู่ในทวีปเอเชีย, แต่มาเห็น
 เหมือนกันว่า **ทุกอย่างไหล** คือทุกอย่างมีกระแสแห่งการ
 เปลี่ยนแปลง.

นี่เราเป็นลูกศิษย์พระพุทธเจ้า มองเห็นหรือยัง
 ว่าทุกอย่างมันไหล? คือ เห็นอนิจจัง นั่นแหละ. ถ้าเห็น
 ก็เห็นว่าทุกอย่างมันเปลี่ยน เปลี่ยนคือไหล ไม่คงที่. นี้

เรียกว่า เห็นตามที่เป็นจริง ถ้าเห็นว่าทุกอย่างไหลสะก็
เรียกว่าเห็นตามที่เป็นจริง

เห็นความปรุงคือสังขาร นคอเห็น “อย่างนั่นเอง”

ที่นี้ การไหลนั้น มันเป็นเรื่องเช่นนั้นเอง
ของมัน. นี้ฟังให้ดีๆ มันเป็น ความเป็นเช่นนั้นเอง;
เป็นเรื่องเช่นนั้นเอง ของสิ่งที่มีการเปลี่ยนแปลง
ปรุงแต่ง หรือสังขาร. นี้เรียกว่าเช่นนั้นเอง ไหลนั้น
คือเช่นนั้นเอง. อะไรจะไหลก็ตาม มันจะเป็นเช่นนั้นเอง
ทั้งนั้น ก็มีคำว่า ตถตา ตถตา แปลว่า เช่นนั่นเอง.

ถ้าเราเห็นความไหลของทุกสิ่ง ก็ จะเห็นความ
เป็นเช่นนั้นเองของทุกสิ่ง, ให้เห็นชัดเจนไปว่ามันเป็นเช่นนั้น
เอง; ที่เมื่อต้นไม้ก็เป็นเช่นนั้นเอง ก้อนหินก็เป็นเช่นนั้น
เอง แล้วมันก็จะต่างกันอย่างไร.

ถ้าเราเห็นลึกลงขนาดเห็นไหล และเช่นนั้นเอง
แล้วมันจะไม่พบความต่าง : แผ่นดินก็ไหล ต้นไม้ก็ไหล

ก้อนหินก็ไหล คนก็ไหล สัตว์ก็ไหลๆ ฉะนั้นมันจึงเหมือนกันหมด : ไม่มีอะไรต่างกัน เพราะว่ามันมีแต่กระแสแห่งความเปลี่ยนแปลง. สุขก็เป็นกระแสแห่งการเปลี่ยนแปลง, ทุกข์ก็เป็นกระแสแห่งการเปลี่ยนแปลง ; ก็เลยไม่มีต่างกันระหว่างสุขกับทุกข์ ในส่วนลึก ในส่วนแท้จริง ในส่วนข้างใน.

สุขคือความไหล ทุกข์ก็คือความไหล หรือความเป็นเช่นนั้นของสิ่งเหล่านี้ เลยไม่มีสุขไม่มีทุกข์ มีแต่เช่นนั้นเอง ; ฉะนั้นจึงหมดความหมายที่เป็นคู่ๆ.

เช่นว่าสวยหรือไม่สวยอย่างนี้ ; สวยก็เช่นนั้นเอง ไม่สวยก็เช่นนั้นเอง ก็เลยไม่มี ไม่มีว่าสวยหรือไม่สวยว่าไม่สวย เพราะมันเป็นเช่นนั้นเองเหมือนกันเสีย. หรือว่าหญิงว่าชาย คุณลักษณะในความเป็นหญิงก็เช่นนั้นเอง, คือไหลเรื่อย. คุณลักษณะแล้วในความเป็นชายก็เช่นนั้นเอง เพราะไหลเรื่อย, มันก็เหลือแต่ความเป็นเช่นนั้นเอง หรือไหลเรื่อย ; เลยไม่มีชายไม่มีหญิง.

แต่ถ้าไม่เห็นเช่นนั้นเอง มันก็โง่ เป็นมีชาย มีหญิง, มีสุข มีทุกข์, มีสวย มีโช, มีอะไร ซึ่งต่างกันเป็นคู่ๆ ;

ก็ถูกหลอกด้วยความเป็นคู่, ก็หลงรักหลงเกลียด โดยความเป็นคู่. นี่เห็นเช่นนั้นเอง มันก็เลยไม่มีหญิง ไม่มีชาย, ไม่มีสุข ไม่มีทุกข์, ไม่มีได้ ไม่มีเสีย, ไม่มีกำไร ไม่มีขาดทุน, มันมีแต่เช่นนั้นเองเหมือนกันหมด ในทุกสิ่ง ไม่ว่าอะไร; ไม่ยกเว้นอะไร จะมีความเป็นเช่นนั้นเอง ในฝ่ายสังขารก็ไหลเรื่อย.

ทีนี้ในฝ่ายวิสังขาร หรืออสังขตะ มันไม่ไหล; แต่ความไม่ไหลนั้นก็เป็นอย่างนั้นเองเหมือนกัน. ฉะนั้นจะเป็นสังขาร หรือ วิสังขาร, จะเป็นสังขตะ หรือ อสังขตะ มันก็มีความเป็นเช่นนั้นเองในส่วนนี้ ก็เลยไม่ต้องยึดถือว่าตัวตน ไม่ว่าจะเป็สังขตะ หรือเป็นอสังขตะ. นี่มันจะหมดกันที่ว่า สหุเพ ธมฺมา อนตฺตา - ธรรมทั้งหลายทั้งปวงไม่ใช่ตัวตน, มีแต่ความเป็นเช่นนั้นเอง.

นี่จะต้อง สังเกตให้ดี ศึกษาให้ดี เข้าใจให้ดี. อาตมารู้สึกว่า ท่านผู้ฟังคงจะไม่จับฉวยเอาได้ทั้งหมด, จะไม่เข้าใจถึงที่สุด ตามที่ต้องการให้เข้าใจ; จึงขอให้เอาไปคิด ไปนึก ไปศึกษา ไปทดสอบ ไปซ้ำ ซักซ้อมอะไรกันอยู่ : ตันไม้ก็เช่นนั้นเอง ก้อนหินก็เช่นนั้นเอง; แล้วมันก็

ไม่มีต้นไม้ ไม่มีก้อนหิน, มัน มีแต่ความเป็นเช่นนั้นเอง, แผ่นดินก็เช่นนั้นเอง, ทุกอย่างภายนอกตัวเราเช่นนั้นเอง เหมือนกันหมด. ไม่มีสิ่งใดเลย มีแต่สิ่งเดียว คือ **เช่นนั้นเอง.**

อ้อ, ที่^๕ ภายใน เนื้อหนังร่างกาย ก็เช่นนั้นเอง, ที่^๖ เป็นนามธรรม ความรู้สึก นึกคิด จิตใจก็เช่นนั้นเอง, ความสุข ความทุกข์. ไม่สุขไม่ทุกข์ ที่ปรากฏออกมา เป็นเวทนา ก็เช่นนั้นเอง, โรกภัยไข้เจ็บก็เช่นนั้นเอง สบายดีก็เช่นนั้นเอง; ก็จำไว้ว่า มันมีอย่างนี้; ถ้าไม่เข้าใจ ก็ไปดูให้ดี.

บางคนมาถามอาตมา เขาเป็นคนที่พอจะเข้าใจได้ นะ มาถามว่าเป็นโรคอะไร? ไม่สบายเป็นโรคอะไร? เมื่ออาตมาสังเกตเห็นว่า คน^๗นั้นจะพอเข้าใจได้ ก็ตอบว่า อาตมา **เป็นโรคเช่นนั้นเอง.** ^๘ เขาถามว่ากินยาอะไร? ก็**กินยาเช่นนั้นเอง.** คนโง่ไม่เข้าใจ.

อย่างโง่ๆ จะเข้าใจว่า มันเป็นโรคเช่นนั้นเอง. ถามว่ากินยาอะไร? กินยาเช่นนั้นเอง. ถ้าถามว่าได้ผลเป็นอย่างไร? ได้ผล **เช่นนั้นเอง;** เพราะหายก็ **เช่นนั้นเอง,** ไม่

หายก็เช่นนั่นเอง, ตายก็ *เช่นนั่นเอง*. ฉะนั้นเราเจ็บเป็นโรค *เช่นนั่นเอง* แล้วกินยา *เช่นนั่นเอง* ใ้ผลเป็น *เช่นนั่นเอง*. จำไว้ เอาไปทบทวนคตินี้กดู ถ้าเข้าใจอย่างนี้ได้ ก็จะเข้าใจเรื่องทั้งหมดได้ ว่ามันมีแต่ *เช่นนั่นเอง*.

เห็นความเป็นเช่นนั่นเองโลกคือเห็นธรรมชาติ.

ทีนี้ เมื่อตั้งคำถามขึ้นมาว่า เห็นธรรมชาตินี้เห็นอย่างไร? คำตอบก็ว่า เห็นความเป็นเช่นนั่นเอง ในของทุกสิ่ง จนไม่มีอะไรผิดแปลกแตกต่างกัน. ในโลกนี้จะมีอะไรที่เป็นภายใน ภายนอก ก็ร้อยก็พันก็หมื่นก็แสนชนิดตามที่ชาวโลกเขาพูดกัน; เราบอกว่าไม่มี, มีอย่างเดียว, มีสิ่งเดียว คือ เช่นนั่นเอง ก็คือความเป็นเช่นนั่นเอง. ขอให้เห็นอย่างเดียวกันเท่านั้นแหละ ซึ่งเห็นได้จากทุกสิ่งใน ทุกสิ่ง นี้เห็นเช่นนั่นเอง; เรียกว่าเห็นตามที่เป็นจริง, คำนี้เรียกว่าเห็นตามที่เป็นจริง, ถ้ายังไม่เห็นเช่นนั่นเอง ก็จะไม่เห็นตามที่เป็นจริง, ก็จะเห็นก้อนหินเป็นก้อนหิน, เห็นต้นไม้เป็นต้นไม้, เห็นแผ่นดินเป็นแผ่นดิน, เห็นแมวเป็นแมว, เห็นหมาเป็นหมา, เห็นอะไรเป็นอะไรไปตามนั้น;

นี้มากมาย รูปร่างต่างกันไปหมด. แต่เมื่อเห็นลึกเข้าไป ถึงส่วนลึก คือความเป็นเช่นนั้นเองของทุกสิ่ง แล้วจะเห็นทุกอย่างเหมือนกันหมด, ทุกอย่างเหมือนกันหมด จะเรียกว่าสิ่งเดียวกันก็ได้.

ถ้าเห็นลึก จะเห็นสิ่งเดียวกัน คือความเป็นเช่นนั้นเอง ในทุกสิ่งทุกอย่าง : ในรูปธรรมก็เห็นอย่างนั้น, ในนามธรรมก็เห็นอย่างนั้น, ในบุญกุศลก็เห็นอย่างนั้น, ในบาปในอกุศล ก็เห็นอย่างนั้น, ในอภัยภาคฤกษ์ก็เห็นอย่างนั้น; เห็นแต่ความเป็นเช่นนั้นเอง ตั้งแต่ผู้ผู้ผละเสียคนเมื่หนึ่ง ก็เช่นนั้นเอง, แล้วมาเป็นสัตว์เป็นคน ก็เช่นนั้นเอง, เป็นจิตใจก็เช่นนั้นเอง, เป็นความรู้รู้สึกสูงสุด เป็นมรรคผล นิพพาน ก็เช่นนั้นเอง.

ไม่มีอะไรนอกจากเช่นนั้นเอง; เลยไม่มีอะไรที่จะมาแบ่งแยก ให้เรารักสิ่งนั้นเกลียดสิ่งนี้, ต้องการสิ่งโน้น กลัวสิ่งนี้ ซึ่งมันเป็นเรื่องยุ่งไปหมด; เพราะความโง่ของตัวเอง ไม่เห็นตามที่เป็นจริง คือเห็นของจริงที่สุด ที่มีอยู่ในทุกสิ่ง คือความเป็นเช่นนั้นเอง, และเรียกว่า เห็นตามที่เป็นจริง ที่เรียกว่า *ยถาภูติ - ตามที่เป็นจริง. ยถาภูติ*

ไต่ยิบบ่่อยๆ แล้ว **เป็นเช่นนั้นเอง** คือ ตถาตา อวิตตตา
อนัญญตตา เหล่านี้ เรียกว่าเช่นนั้นเอง, ไม่ผิดไปจากความ
เป็นเช่นนั้น.

๘ ๖ ๕ ๔ ๓ ๒ ๑ เห็นเช่นนั้นเอง คือเห็นตามที่เป็นอย่างจริง.

ถ้าถามว่า เห็นอย่างไร, **เห็นอย่างไร?** ก็ **เห็น
เช่นนั้นเอง** ก็ได้, **เห็นตามที่เป็นอย่างจริง** ก็ได้, มันเรื่องเดียวกัน.
นี่ เห็นธรรมชาติทั้งหลาย ทั้งหมดทั้งสิ้น ก็ร้อยก็พัน
ก็หมื่น ก็แสนอย่าง ว่ามีเพียงอย่างเดียวสิ่งเดียว คือเช่น
นั่นเอง มันไม่มีอะไรแปลก. ดวงอาทิตย์ ดวงจันทร์
ดวงดาว พืชิน น้ำ มหาสมุทร โลกแผ่นดิน โลกต้นไม้
โลกสัตว์ โลกคน เช่นนั้นเองเท่านั้น, มีแต่สิ่งที่กำลัง
เป็นเช่นนั้นเอง แล้วไหลเรื่อย เปลี่ยนเรื่อย ของสิ่งที่
เป็นสังขาร.

ส่วนที่ไม่ใช่สังขาร เป็นนิพพานนั้นเห็นยาก แล้วก็
จะไม่ได้เห็น ก็ไม่มีโอกาสจะพูด; แต่ถ้าไปเกิดเห็นเข้า
พระนิพพานก็เป็นเช่นนั้นเองอีกเหมือนกัน. ฉะนั้นก็เลย
ไม่ต้องยึดถืออะไร โดยความเป็นนั้น เป็นนี้, เป็นตัว

เป็นคน อย่างนั้นอย่างนี้, คนนั้นคนนั้น, เป็นเราเป็นเขา;
เป็นอย่างที่เราเห็นหรือรู้สึกกันอยู่. เพราะเขาไม่เห็น
ธรรมชาติทั้งหลายตามที่เป็นอย่างจริง; ถ้าเขาเห็นธรรมชาติ
ทั้งหลายตามที่เป็นอย่างจริง มันเหลือสิ่งเดียว ก็ความเป็น
เช่นนั้นเอง.

การเห็นเช่นนั้นเองได้ ต้องเห็นด้วย ยถาภูตสัมมัมภ์ปัญญา.

เอ้า, ที่นี้ ก็ตั้งคำถามต่อไปว่า ที่เห็นเช่นนั้นเองนะ
เห็นด้วยอะไร? เอาอะไรมาเห็น? คำตอบก็มีว่า ด้วย
ยถาภูตสัมมัมภ์ปัญญา ก็ได้, ยถาภูตญาณทัสสนะ ก็ได้.
ถ้าต้องการจะเห็นความละเอียดลึกซึ้ง ถึงความเป็นเช่นนั้นเอง
ของสิ่งทั้งปวงแล้ว ต้องเห็นด้วยยถาภูตสัมมัมภ์ปัญญา,
ยถาภูตญาณทัสสนะ; มีชื่อหลายชื่อ แต่เรียกกันโดยมาก
รักุมที่สุด ก็เรียกว่า ยถาภูตสัมมัมภ์ปัญญา - ปัญญาเห็นชอบ
คือถูกต้อง แล้ว ตามที่เป็นจริง, เรียกว่า ยถาภูตสัมมัมภ์ปัญญา.
เอามาแต่ไหน? ไว้ค่อยพูดกันอีกเรื่องหนึ่ง แต่ต้องมีอัน
ขึ้นมาให้ได้ ถ้าไม่มีอันนั้นจะไม่เห็นตามที่เป็นจริง.

อีกชื่อหนึ่งเรียกว่า *ยถาภูตญาณทัสสนะ* นี้ *ญาณะ* แปลว่า *รู้*, *ทัสสนะ* แปลว่า *เห็น*, *ยถาภูตะ* - *ตามที่* เป็นจริง, *บัญญัติ* เป็นเครื่องรู^๕เครื่องเห็นตามที่^๕เป็นจริง; เรียกอย่าง^๕นี้ก็มี แต่มันเป็นสิ่งเดียวกัน, ความหมายของคำก็เหมือน ๆ กัน. *ยถาภูตสัมมัมภ์บัญญัติ* - *บัญญัติ* เห็นชอบตามที่^๕เป็นจริง, *ยถาภูตญาณทัสสนะ* ก็ *บัญญัติ* เป็นเครื่องรู^๕เครื่องเห็นตามที่^๕เป็นจริง. เราต้องเอา *ยถาภูตสัมมัมภ์บัญญัติ* หรือจะเรียกว่า *ยถาภูตญาณทัสสนะ* นี้มา เป็นเครื่องดูให้^๕เห็น.

ที่^๕นี้ ก็ไป *เปรียบเทียบ* ที่ว่า ถ้าด้วยระบบประสาทตา ทางอายตนะทางตา อย่างที่เราเห็นอยู่^๕เดี๋ยวนี้. ดู^๕เดี๋ยวนี้ เราดูด้วยตา ประสาทตา ระบบตา อายตนะคือตา; เราเห็นอะไร? เราก็เห็นอย่าง^๕ที่ภาพที่เห็นเป็นมโนภาพตามที่มันไปสร้าง^๕ขึ้นใหม่ใน^๕นัยตา.

แต่ถ้าเราดู^๕ด้วย *ยถาภูตสัมมัมภ์บัญญัติ* มัน *ไม่มี* *หน้าที่มาถูปร่าง* : มันไม่มีรูปร่างอย่าง^๕นี้, ก้อนหินมีรูปร่างอย่าง^๕นี้, พันดินมีรูปร่างอย่าง^๕นี้, มันไม่มีหน้าที่ที่จะดูอย่าง^๕นั้น; เพราะฉะนั้นมันไม่เห็น^๕แหละ มันไม่ต้องเห็นแล้วมันก็ไม่เห็นด้วย. ดูมันก็ไม่^๕ดูอย่าง^๕นั้นด้วย.

ยถาภูตสम्मัตตปัญญา จะไม่มาคว้าต้นไม้รูปร่าง
 อย่างนี้, ก้อนหินรูปร่างอย่างนี้, แผ่นดินรูปร่างอย่างนี้, กน
 รูปร่างอย่างนี้; มันไม่เห็นอย่างนั้น, มันไม่มีธรรมชาติ
 สำหรับจะอยู่ในแก่นนั้น. แต่มัน มีธรรมชาติสำหรับจะดู
 ลึกเข้าไปถึงข้างใน : ข้างในของก้อนหิน, ข้างในของ
 ต้นไม้, ข้างในของแผ่นดิน, ข้างในของทุกสิ่ง ว่า โอ!
 มีแต่ความไหลเรื่อย เป็นอนิจจัง เปลี่ยนแปลงเรื่อย
 มีความเป็นเช่นนั้นเอง มันแทงทะลุเข้าไปข้างใน เห็นความ
 เป็นเช่นนั้นเองของทุกสิ่ง.

นี่เราเรียกว่า ตากี้ไต๋, เรียกว่า ธรรมจักขุ — จักขุ
 สำหรับเห็นธรรม, หรือปัญญาจักขุ — ปัญญาสำหรับจะเห็น
 ทั้งหมด รู้แจ้งทั้งหมด. ที่เราคูลิมตากูกันอยู่นี้ มัน
 มั่งสะจักขุ แปลว่าตาเนื้อ เห็นตามที่มีเห็น อย่างที่เรา
 ลืมตาขึ้นจะเห็น. ที่ปัญญาจักขุ ธรรมจักขุ มันไม่มี
 หน้าที่เห็นอย่างนี้ หรือคู้อย่างนี้ มันก็ไม่เห็น ไม่เห็นว่า
 ต้นไม้มีรูปร่างอย่างนี้, มันไปเห็นข้างในลึกเข้าไปว่า โอ,
 ไหลเรื่อย — ไหลเรื่อย, เป็นอย่างนี้เอง — เป็นอย่างนี้
 เอง, อย่างนี้เรียกว่า ปัญญาจักขุ หรือธรรมจักขุ.

ในบาลี *ธัมมจักกัปปวัตตนสูตร* ท่านใช้คำหลาย ๆ คำว่า *จกขุ อุตฺปาทิ ฌาณํ อุตฺปาทิ ปญฺญา อุตฺปาทิ วิชชา อุตฺปาทิ อาโลโก อุตฺปาทิ*; หลาย ๆ อย่างนี้ ก็คืออย่างเดียวกัน คือปัญญาจักขุ หรือธรรมจักขุ.

ที่เรียกว่า จักขุ ก็เห็นส่วนที่เป็นธรรมชาติอันลึกซึ้ง, เรียกว่ารู้ที่รู้ธรรมชาติอันลึกซึ้ง ไม่ใช่รู้อย่างเด็กเรียนหนังสือในโรงเรียน.

ที่นี้ ปัญญา ก็ปัญญาอย่างลึกซึ้ง ไม่ใช่ปัญญาทำมาหากิน ปัญญาชั้นอุชฺโง ชฺชโมย; มันเป็นปัญญาอย่างลึกซึ้ง ที่เห็นจริง.

เรียกว่าวิชา ก็วิชาจริง เรียกว่าแสงสว่าง ก็แสงสว่างจริง; ไม่ใช่แสงแดด แสงแดดนี้ มันก็เห็นตามแบบแสงแดด; ถ้าคนตาบอดก็ไม่เห็น. แต่ถ้าวามันเป็นปัญญาจักขุ ให้ตามันบอดหรืออะไรด้วย มันก็ยังเห็นอยู่นั้นแหละ นี่เขาเรียกว่า ปัญญาจักขุ หรือธรรมจักขุ.

ฉะนั้น เราจึงต้องมีตา ที่เรียกว่า ปัญญาจักขุ, ธรรมจักขุ จะเรียกว่า ตาใน ก็ได้. พุทกัณง่าย ๆ สำหรับชาวบ้าน ศาลูกนที่ลึ้มอยู่ เห็นอยู่นี้ ก็เรียกว่าตานอก ;

เห็นชั้นนอก เห็นของข้างนอก เป็นรูปเป็นร่าง ตามสัญญาตามสมมติ. ที่นี้ ตาใน ไม่ใช่อย่างนั้น, มันไม่เห็นอย่างนั้น, มันไม่มัวเห็นข้างนอกอย่างนั้น มันเห็นลึกเข้าไปข้างใน เห็นความไม่เที่ยง เป็นทุกข์ เป็นอนัตตา เรียกว่า ตาใน.

ตานอกจะเห็นว่าหยุด แต่ตาในจะเห็นว่าไหลเรื่อย; ตานอกเห็นแว่นตาน เห็นก้อนหินก้อนนี้ว่า ก้อนหินก้อนนี้หยุดอยู่ที่ตรงนี้ นี่ตานอกมันโง่ มันเห็นอย่างนั้น. ที่นี้ตาในที่มันเห็นอนิจจังเห็นอะไร, ตาในก็เห็นว่า โอ้, ไหลเรื่อย, ก้อนหินก้อนนี้ก็ไหลเรื่อย, ความเป็นก้อนหินนี้ไหลเรื่อย คือเปลี่ยนเรื่อย เป็นอนิจจังเรื่อย.

นี่ถ้าว่ากันลึ้ม ก็จะมีพูดว่า ตานอกเห็นว่าหยุด แต่ตาในเห็นว่าไหลเรื่อย; จะเป็นอะไรก็ตาม : จะไป กูคน กูของ กูสัตว์ กูเงิน กูทอง กูวัวควายไร่นา กูอะไร. ถ้าตานอก มันก็เห็นว่าหยุด ที่ตรงนั้น; แต่ตาในเห็นว่าไหลเรื่อยไม่มีหยุด. นี่จึงเรียกว่า เห็นด้วยตาในที่เขาเรียกกันว่า วิปัสสนา เห็นอย่างแจ่มแจ้ง นั้น ก็เห็นด้วยตาใน.

ยถาภูตสัมมปป์ญญาจะมีได้ โดยฝึกจิตเป็นสมาธิ.

ตาในนี้ต้องหามา หรือต้องเรียกว่าเตรียมขันธ์มา
จัดขึ้นมา ไปฝึกจิตให้เป็นสมาธิ แล้วจะได้ตาใน, จะมี
ตาใน สำหรับเห็นตามที่เป็นจริง, ว่ามันไหลเรื่อย หรือว่า
เช่นนั้นเอง. ตานอกแท้ ๆ นั้นมันไม่เห็นได้; มันก็
เห็นอย่างทีเห็น ๆ อยู่.

แต่ถ้าไปฝึกจิตให้ดี ให้ถูกต้อง ตามวิธี ที่เรียกว่า
สมาธิ และถ้าสำเร็จแล้ว จะเกิดตาใหม่ ที่เรียกว่า ตาใน
ได้มาสำหรับจะดูสิ่งทั้งปวงกันอีก. ที่นี้ก็เห็นตรงกันข้าม
เห็นสิ่งทั้งปวงไม่เที่ยง เป็นทุกข์ เป็นอนัตตา; ตรง
กันข้ามกับที่ตานอกมันเห็น ว่ามันอยู่ตรงนี้ มันของกู ก
เอาอย่างไรก็ได้ มันเที่ยง มันสุข มันต่างกันอย่างนี้.

ฉะนั้น ใครอยากมีตาใน ก็ไป ฝึกฝนจิตเสียใหม่
ให้จิตมีความเป็นสมาธิตามสมควร จะไม่ถึงที่สุดก็ได้;
แต่อย่างน้อยก็ต้องตามสมควรของความเป็นสมาธิ. เราจึง
จะมองเห็นความไม่เที่ยง เป็นทุกข์ เป็นอนัตตา, หรือ

ที่เรียกว่า เห็นทุกสิ่งมันไหลเรื่อย ไม่มีอะไรที่ไม่ไหล
ไม่มีอะไรที่หยุดอยู่.

นี่เรียกว่า เห็นด้วยยถาภูตสัมมปัฏญา, เห็น
ด้วยยถาภูตญาณทัสสนะ ที่พระพุทธเจ้าท่านตรัสถึงมาก
ที่สุดในคำสอนของท่าน. ฉะนั้น เราถ้าอยากจะเห็นตามที่
พระพุทธเจ้าท่านสอน ก็ต้องสร้างอันนั้นขึ้นมา, สร้างยถาภูต-
สัมมปัฏญาขึ้นมาให้ได้ แล้วก็เห็นสิ่งทั้งปวงตามที่เป็นอย่างจริง.
เห็นด้วยอะไร? เห็นด้วยยถาภูตสัมมปัฏญา.

นี่เห็นธรรมชาติตามที่เป็นอย่างจริง คือ เห็นว่ามัน
เป็นเช่นนั้นเองก็ได้ หรือเห็นว่า ทุกอย่างมันไหลเรื่อย
ก็ได้. เห็นธรรมชาติตามที่เป็นอย่างจริง เห็นด้วยอะไร?
ด้วยยถาภูตสัมมปัฏญา ที่เกิดมาจากสมาธิ.

เห็นเช่นนั้นเองได้ในโลกทั้งสาม.

นี่เห็นที่อะไร? เห็นที่ไหน? ก็เห็นที่ทุกสิ่งทุก
อย่าง ที่เป็น โลกแผ่นดิน, เป็น โลกหมู่สัตว์, หรือเป็น
โลกสังขาร; หมายความว่ารูปธรรมกัตติ นามธรรมกัตติ
การปรุงแต่งของรูปธรรมนามธรรมกัตติ, ทั้ง ๓ โลกนี้ มัน

เป็นอย่างนี้ มันไหลเรื่อย, มีความเป็นเช่นนั้นเอง คือ การไหลเรื่อย.

รูปธรรมก็เป็นโลกรูปธรรม, นามธรรมก็เป็นโลกนามธรรม, การปรุงแต่งของสิ่งทั้ง ๒ นี้ ก็คือสังขารโลกโลกแห่งการปรุงแต่งของรูปธรรมและนามธรรม. แต่เขาเรียกกันว่า *โอกาสโลก* บ้าง *สัตว์โลก* บ้าง *สังขารโลก* บ้าง; ถ้าอยากจะกำหนดง่าย ๆ ก็ว่า ที่เป็นรูปธรรม มันก็เป็นโอกาสโลก, ที่เป็นนามธรรม เช่นจิตใจนี้ มันก็เป็นสัตว์โลก, ที่เป็นการปรุงแต่งกันอยู่เรื่อย ของสิ่งทั้ง ๒ นี้ ก็เรียกว่า สังขารโลก

สังขาร ในที่นี้มันแปลว่า *ปรุงแต่ง*; ไม่ได้แปลว่า เนื้อหนังร่างกาย. การปรุงแต่ง, สภาพการปรุงแต่งนั้นะหยุดเสียเถอะ แล้วก็สบาย; ถ้ามีปรุงแต่งอยู่เรื่อย ก็จะต้องเวียนว่ายและเป็นกองทุกข์. *ดับสังขาร, หยุดสังขาร* ไม่ได้หมายความว่าความตาย *หมายถึงการปรุงแต่ง หรือควบคุมการปรุงแต่งให้ได้* แล้วก็จะเป็นสุข

เตสั วุสโม สุขิ ชักบังสกุลป่าช้าที่ว่า *เตสั วุสโม สุขิ* นั้นแหละ; *สังขาร* อย่างนี้ก็คือว่า *การปรุงแต่ง*; *หยุดการปรุงแต่งเสียได้* เป็นความสุขอย่างยิ่ง.

ฉะนั้นเราต้องรู้ธรรมชาติแห่งสังขาร หรือสังขารโลก, โลกแห่งการปรุงแต่ง อันละเอียด อันลึกลับที่สุด ที่มีอยู่ในสิ่งทั้งปวงให้คึ ๆ มีอยู่ในสิ่งทั้งปวง; เพราะว่าเราต้องไปหลงในสิ่งทั้งปวง, หรือจะไปหลงในบางสิ่งบางอย่าง มันก็รวมอยู่ในสิ่งทั้งปวง รวมอยู่ในคำว่า สังขารทั้งปวง.

ฉะนั้น อย่าไปหลงอยู่ในสังขารหรือการปรุงแต่ง : เห็นตามที่เป็นจริง ว่ามันเป็นธรรมชาติอย่างนั้นเอง; ก็ไม่มีความหมายสำหรับให้รัก, ไม่มีความหมายสำหรับให้เกลียด, ไม่มีความหมายสำหรับให้โกรธ, ไม่มีความหมายสำหรับให้กลัว, ไม่มีความหมาย สำหรับจะมาอาลัยอาวรณ์ยึดมันถือมัน มันไม่มี. เมื่อไม่ยึดมันถือมัน มันก็พอกัน ไม่มีความทุกข์.

เห็นความเป็นเช่นนั้นเองแล้วจะไม่ยึดมั่นถือมั่น.

ที่นี้ ตั้งปัญหาต่อไปว่า จะมีผลอย่างไร? ถ้าเห็นธรรมชาติ ทั้งหลายทั้งปวง ตามที่เป็นจริงว่ามันมีอย่างนั้นเอง หรือมีไหลเรื่อย เห็นอย่างนี้จะมีผลอย่างไร? ผลอย่างนี้ไม่ใช่ผลกรรมนะ; มันเป็นปฏิกิริยาที่เกิดมาจาก

การเห็น. การเห็นด้วยญาณทัสสนะ^๕ นี้ จะไม่จัดว่าเป็นกรรม; เป็นกิริยาอันหนึ่ง, แล้วมีปฏิภิกิริยาเกิดขึ้นมาจากการเห็นนั้น.

เห็นตามที่เป็นจริงแล้วจะเกิดผลขึ้นมา เป็นความปล่อย วาง เฉย; ก่อนนี้ไม่ปล่อย ไม่วาง ไม่เฉย, เอาทั้งหมด, เอาเป็นตัวกู—ของกู อย่างใดอย่างหนึ่ง. ^๕เห็นธรรมชาติทั้งหลายทั้งปวง ตามที่เป็นจริง แล้วมันก็จะปล่อยสิ่งที่ยึดอยู่ วางเสีย แล้วก็เฉย ในทุกสิ่ง ก็หลุดจากทุกสิ่ง, แล้วเมื่อนั้นก็นิพพาน จะปรินิพพาน.

นี่อยากจะพูดให้รู้กันไว้ สำหรับผู้ที่รักธรรมะ รักความหลุดพ้น. พระพุทธเจ้าท่านได้ตรัสไว้ว่า *เมื่อไม่จับไว้ถือไว้ ด้วยอุปาทาน เมื่อนั้นนิพพาน.* บางคนหรือโดยมาก ได้ยินว่าจะนิพพานต่ออีกก็เหมือนชาติ ก็แสนชาติ อสงไขยชาตินั้น เราจึงจะนิพพาน. เคยฟังอย่างนั้น, เคยเชื่อกันอย่างนั้น, เคยสอนกันอย่างนั้น; เราต้องบำเพ็ญบารมีเรื่อย ๆ ไปเรื่อย ๆ ไป ต่อเหมือนชาติ แสนชาติ อสงไขยชาติ เราจึงจะนิพพาน.

ที่นี้ พระพุทธเจ้าท่านตรัสว่า เมื่อไม่ยึดมั่นถือมั่น
เมื่อปล่อย เมื่อวาง เมื่อเฉย; เมื่อนั้น จะนิพพาน
ที่นั่น, เป็นอกาลโก ที่นั่น, เมื่อนั้น.

ที่นี้ จะปล่อยวางก็ต้องเห็น, เห็นธรรมชาติทั้ง
หลายทั้งปวงตามที่เป็นจริง ว่าเช่นนั้นเองไว้อย่างไร, ไหลเรื่อย
ไว้อย่างไร. พอเห็นอย่างนี้ มั่นก็ปล่อย คือไม่ยึดมั่นไม่ถือมั่น;
เมื่อไม่ยึดมั่นถือมั่น มั่นก็นิพพาน; แม้จะเป็นนิพพาน
ชั่วคราว ก็เรียกว่านิพพาน.

แล้วคำนี้ พระบาลีใช้คำว่า ปรีนิพพาน เสียด้วย;
ไม่ได้พูดว่านิพพานเฉย ๆ, ใช้คำว่า ปรีนิพพาน ซึ่งเราก็ถือ
กันว่า เป็นความหมายสูงสุด ดับที่สุด. แต่อยาก จะให้
ความหมายที่ชัดกว่า; เย็น, ปรีนิพพาน แปลว่า ดับเย็น
ที่พูดว่านิพพานนิพพานนี้ คือดับแห่งความร้อน : ร้อน
แห่งกิเลส, ร้อนแห่งวัฏฏสงสาร, ร้อนแห่งอะไรก็ตาม,
ดับหมดแล้วก็เย็น นั่นคือ นิพพาน; เพราะฉะนั้น นิพพาน
แปลว่า เย็น.

นี้เราจะเย็น จะดับได้ ก็เพราะไม่ยึดมั่น; เรา
จะไม่ยึดมั่นได้ ก็เพราะเห็นธรรมชาติทั้งหลายทั้งปวง

ตามที่เป็นจริง; ฉะนั้น คงจะไม่เสียเปล่าละมัง. อาตมาก็พูดเรื่องนั้นจนเหนื่อยแล้ว ผู้ฟังก็ฟังจนเมื่อยแล้ว, จะเสียเวลาเปล่าหรือไม่ ถ้าเห็นธรรมชาติทั้งหลายทั้งปวงตามที่เป็นจริงแล้วมันจะไม่ยึดมันถือมัน; เมื่อไม่ยึดมันถือมัน มันจะดับเย็นเป็นปรีณิพพาน.

พระบาลีโดยพิสดาร ก็พอจะเข้าใจได้ ไม่ยากดอก — พระพุทธเจ้าท่านตรัสว่า มันมีรูป เสียง กลิ่น รส โผฏฐัพพะ ธรรมารมณ์ ๖ อย่างนี้ ในกรณีรูป, มันมีรูป ที่เราอาจจะรู้สึกได้ด้วยตา, แล้วรูปนั้นน่ารัก รูปนั้นน่าพอใจ, มันมีรูปที่น่ารัก เป็นที่เข้าไปยึดเอาแห่งกาม เป็นที่กามเข้ายึดเอา; รสนียา — เป็นที่ตั้งแห่งความกำหนัด หรือ ชวนให้กำหนัด.

เมื่อพูดอย่างนี้ ก็ขอให้ทุกคนนึกดูว่า สิ่งที่เราเห็นทางตานั่นแหละ ที่มันน่ารัก น่าพอใจ จนก่อให้เกิดกิเลสกาม กำหนดยินดี หลงไหล มันมีอยู่ในโลก.

ที่นี้ มันมากกระทบตา มากกระทบเรา พูดว่ามากระทบเรา ก็มีการกระทบตาของเรา; พอกระทบแล้วเราก็ชอบใจอย่างยิ่ง ชอบใจเหลือประมาณ. ท่าน

เรียกว่า *อกิณนุทติ* — *ชอบใจอย่างยิ่ง* แล้วก็สูดปาก อย่างเอร็ดอระอัย พอใจ, พร่ำบ่นว่า มันวิเศษ วิเศษหนอ วิเศษจริงหนอ อะไรก็ตาม แล้วแต่คนบ้านนั้นมันจะพุดไป.

ปากพร่ำอยู่ในสิ่งที่มันชอบใจที่สุด อย่างนี้ก็เรียกว่า *อกิทติ* — *พร่ำสรรเสริญ* *พร่ำพุดคุณของสิ่งที่ตนหลงรัก* แล้วจิตใจของเขาก็ปักแน่นลงไป在那นั้น ในสิ่งที่ตนชอบ, แล้วพร่ำพุด พร่ำสรรเสริญอยู่นั้น. จิตใจของเขาก็ปักตั้งลงไป在那นั้น นี้เรียกว่า *อชโฆสาย ติฏฐุจติ* — *หยั่งลงไป在那นั้น*.

เมื่อคนนั้นชอบใจอย่างยิ่ง พร่ำสรรเสริญอย่างยิ่ง ปักใจอย่างยิ่งอยู่นั้น; วิญญาณนั้น, วิญญาณในขณะนั้นที่สัมผัสรูปอันนั้น วิญญาณนั้นก็เป็นวิญญาณที่กิเลสเข้าไปอาศัยเสียแล้ว นั้นเรียกว่า *ตัม นิสสิตัม วิญญาณัม โหติ* — *วิญญาณนั้นก็เป็นวิญญาณที่กิเลสเข้าไปอาศัยยึดครองเสียแล้ว*, คือความเพลิดเพลिनินตี พร่ำสรรเสริญมัวเมานั้นแหละ.

นั่นเรียกว่ากิเลสเข้าไปอาศัยในวิญญาณนั้น วิญญาณทางตาในกรณีนี้ ที่ได้เห็นรูปอย่างนี้ ฉะนั้นวิญญาณที่กิเลสเข้าไปอาศัยเต็มทีอย่างนี้แล้ว; นั้นแหละเรียกว่า อุปาทาน,

อุปาทาน, ตทอุปาทาน นั่นแหละคือตัวอุปาทาน ละ อุปาทาน
— ความยึดถือ.

ที่นี้ก็ตรัสว่า *สอุปาทาโน เทวานมินุท ภิกขุ น ทิฏฐเจ-*
ธมฺเม ปรีนิพฺพายติ เพราะท่านตรัสตอบแก่พระอินทร์ เรียก
ว่า *เทวานมินุท* พระอินทร์ จอมเทวดา. ตรัสว่า *พระอินทร์,*
ถ้าว่าภิกษุ มีอุปาทานอย่างนี้แล้ว ไม่ดับเย็น คือไม่ปรีนิพพาน
ในทิฏฐุธรรมนี้ เพราะมีอุปาทานยึดมั่น หลงไหล แน่นแน่น
ขบใจ พร่ำสรรเสริญอยู่ด้วยปาก.

ที่นี้ ในกรณีที่ตรงกันข้าม เมื่ออารมณ์อย่างนั้น
มากกระทบตาเป็นต้นนั้น มันมีปัญญา, ก็เป็นกรณีของคน
ที่มีปัญญา เห็นธรรมชาติทั้งหลายทั้งปวงตามที่เป็นจริง
แม้ในรูปที่มากกระทบตา ที่น่ารัก น่าพอใจ น่ากำหนด เหลือ
ประมาณนี้; มันก็ยังเห็นว่า โอ๊ย, ธรรมชาติตามธรรมดา
เช่นนั้นเอง ไหลเรื่อย อย่างนี้เป็นต้น.

คนนี้ก็ไม่ได้หลงพอใจ น อภินนฺตติ — มันไม่เพลิดเพลิน
อย่างยิ่ง, น อภิวตติ — ไม่ได้พร่ำสรรเสริญสุดปากอย่างยิ่ง,
น อชฺโณสย ติฏฺฐจติ — มันก็ไม่ฝังใจลงไป; คนนี้

เพราะเห็นธรรมชาติตามที่จริง วิญญาณนั้น ก็ไม่ถูก
กิเลสอาศัย; นั้นมันไม่ใช่อุปาทาน.

เพราะฉะนั้น ในขณะที่ บุคคลนั้น วิญญาณนั้น
ไม่เป็นอุปาทาน; มันไม่มีอุปาทาน แล้วก็ภิกษุผู้ไม่มี
อุปาทาน ย่อมดับเห็นเป็นปรินิพพาน ในทิวฐธรรมนั้น
เทียว ในทิวฐธรรมนี้ คือที่นี้ และเต็ยวัน. เมื่อไม่มีอุปาทาน.
เมื่อดับอุปาทาน เมื่อว่างจากอุปาทาน, ก็จะเป็นปรินิพพาน
เห็นสนิทที่ตรงนั้น เวลานั้น นั้นเทียว.

นี่เราสามารถจะมีปรินิพพาน ที่นี้และเต็ยวัน
โดยการกำจัดอุปาทานเสีย ระงับอุปาทานเสีย; ไม่ให้
อุปาทานเกิดขึ้นมา. เมื่อไม่มีอุปาทาน ก็เป็นผู้เห็น
เป็นผู้ดับเห็น เป็นผู้ปรินิพพาน ปรินิพพานที่นี้และ
เต็ยวัน; ไม่ต้องรออีกหมื่นชาติ แสนชาติ อสงไขยชาติ
บำเพ็ญบารมีไป อสงไขยชาติ จึงจะปรินิพพาน.

ที่พูดนี้ ก็เพื่อขอให้ดูว่า มันมีประโยชน์
อย่างไร? การเห็นธรรมชาติทั้งหลายทั้งปวงตามที่
จริง ว่ามัน เป็นสักว่าธรรมชาติ เช่นนั้นเอง ไหล

เรื่อนี้; ถ้าเห็นอย่างนั้นแล้ว จะมีประโยชน์อะไร ? มันจะมี ประโยชน์ถึงขนาดสร้างพระนิพพานขึ้นมาที่นี่ และเดี๋ยวนี้ และเป็นนิพพานจริง รู้สึกอยู่กับจิต, เป็น สกฺทฺยฺจฺโก — เป็นของจริง, แล้วก็ไม่ต้องจำกัดเวลา มันที่นี่ และเดี๋ยวนี้. คือเมื่อไม่มีอุปาทาน ก็เป็นอกาลิโก — ไม่ จำกัดเวลา แล้วอาการอย่างนี้ มันก็เป็น ปัจจัตติ เวทิตฺตโ วิญญูติ — คนที่รู้นั้นก็รู้ได้เฉพาะตน, ประจักษ์แก่ใจของตน ; อย่างนี้จะ เป็นธรรมะจริง เป็นของจริง เพราะเป็นสันทฺยฺจฺโก อกาลิโก บัณฑิตตั้ง เวทิตฺตโ.

เอาละ อาตมาก็จะหมดเรื่องแล้ว คือดูให้เห็นตาม ที่เป็นจริง ว่าธรรมชาติมันเป็นอย่างนั้นเอง ไหลเรื่อย ไม่ต้องยึดมันถือมัน. เดี่ยวนี้เราไม่เห็นธรรมชาติทั้งปวง กามที่เป็นจริง ก็ยึดมันถือมัน ก็เป็นทุกข์ อย่างน้อยก็ปวดหัว นอนไม่หลับ; เข้าใจว่าต่อไปนี่คงจะเอาไปปรับปรุง ขยับ-ขยาย, อย่าให้ต้องปวดหัวหรือนอนไม่หลับ จะได้เลิกกินยา นอนหลับกันเสียที.

ต้องขอยุติการบรรยาย เพราะธรรมชาติบังคับ,
ธรรมชาติบังคับ.

บุญ เป็นอะไร.

บุญนั้น เป็นเหมือน ของเกสรดอกไม้
เป็นยา ภัย ภัยทุก ๆ ทั้ง ๓
บุญ เป็น บุญ มีไว้ เพื่อช่วย
ใจ เป็น ค้ำ ค้ำ สดวกสบาย ตลอดไปเรื่อย,
หรือ บำบัด โศก มีไว้ ใจ ใจ ใจ ใจ ใจ
กลัว ตก ตก ใจ สิ้น ปรน ปรน ปรน
ใจ ก็นั่น เกสร ใจ ใจ ใจ ใจ ใจ ใจ
บุญ เหมือน ใจ มีไว้ ใจ ใจ ใจ ใจ ใจ
ใจ ใจ ใจ ใจ ใจ ใจ ใจ ใจ ใจ ใจ ใจ
ใจ ใจ ใจ ใจ ใจ ใจ ใจ ใจ ใจ ใจ ใจ
ใจ ใจ ใจ ใจ ใจ ใจ ใจ ใจ ใจ ใจ ใจ
ใจ ใจ ใจ ใจ ใจ ใจ ใจ ใจ ใจ ใจ ใจ
ใจ ใจ ใจ ใจ ใจ ใจ ใจ ใจ ใจ ใจ ใจ ๑

พ. ธรรมะ

ธรรมชีวิตกับความเป็นฆราวาส.

ท่านสาธุชน ผู้มีความสนใจในธรรมทั้งหลาย,

การบรรยายประจำวันเสาร์ แห่งภาคอาสาฬหบูชาเป็นครั้งที่ ๖ ในวันนี้ อาตมาก็ยังคงกล่าว เรื่อง *ธรรมชีวิต* ต่อไปตามเดิม; แต่มีหัวข้อย่อยเฉพาะวันนี้ว่า *ธรรมชีวิตกับความเป็นฆราวาส* นี้ก็เป็นความมุ่งหมายอย่างยิ่ง ที่จะให้ฆราวาสทั้งหลาย มีความเข้าใจในเรื่องนี้ คือเรื่องธรรมชีวิตว่า ฆราวาสจะสามารถเป็นธรรมชีวิตได้อย่างไร, เหมาะสมกับฆราวาสเพียงไหน, และจะถือเอาประโยชน์จากระบบธรรมชีวิตนี้ ได้สักเพียงไรด้วย. ขอได้ทำความเข้าใจให้ถึงที่สุด.

บรรยายธรรมประจำวันเสาร์ ภาคอาสาฬหบูชา ๒๕๒๗

ชุด ธรรมชีวิต ๑๑ สิงหาคม ๒๕๒๗

[บททวนความหมายของ “ขรราวาส”.]

เพื่อประโยชน์แก่ผู้ที่ไม่ได้ฟังมาตั้งแต่แรก อาตมา ก็ขอโอกาสกล่าวบททวน บางสิ่งบางอย่างตามสมควร เพื่อให้สำเร็จประโยชน์. ในชั้นแรกนี้จะพูดกันถึงคำว่า “ขรราวาส”, *ขรราวาส* คืออะไรกันเสียก่อน; โดยทั่วไปจะพูดกันว่า *ขรราวาส* แปลว่า *ผู้ครองเรือน*. ข้อนี้ดูจะเป็นที่เข้าใจแล้วโดยมาก และยังมีคำที่แทนชื่อกันได้หรือไวพจน์ ก็คือคำว่า *คฤหัสถ์* ซึ่งแปลว่า *ผู้อยู่เรือน* คืออยู่ด้วยเรือน. ทั้งหนังสือหรือคำพูดจะต่างกัน, ไม่เป็นไรแต่ความหมายเดียวกัน คือผู้ที่มีปัญหาเนื่องอยู่กับเรือนกับบ้านเรือน. ถ้าจะ *ดูตามพฤติ* ที่เป็นมาแต่หนหลัง ก็พอจะมองเห็นได้ว่าเป็น *ผู้ครองเรือน* อย่างหลักๆ ทั่วๆ ไปตามตลอดเวลานานมาก จนถึงกับถือหรือรู้สึกว่ามันจะต้องเป็นเช่นนี้เอง ตลอดกาล *นิรันดร*, ไม่เคยคิดว่า ขรราวาสนั้นจะออกไปเสียได้จากการครองเรือน.

ขอให้นึกดูว่า มันเป็นที่น่าห่วง, น่าเป็นห่วงสักเท่าไร? คำว่า “ครองเรือน” มันมีความหมายกันไปถึงว่า

อยู่ในบ่วงหรืออยู่ในวงล้อม อยู่ในกรอบ อยู่ในที่กักขังคือ เรือนนั่นเอง.

คำว่า *เรือน* หรือ *เคหะ* นี้ก็แปลก ก็ว่าครั้งแรก มนุษย์ ยังเป็นคนป่าหรือยิ่งกว่าคนป่า ก็ไม่ได้นุ่งผ้า. ต่อมาเขารู้สึกอะไรบางอย่างจึงเกิดนุ่งผ้า, ต่อมาเมื่อเขา ประกอบกิจกรรมทางเพศในที่อันเปิดเผยในที่แจ้ง เพราะไม่มีเรือน ก็เกิดมีบางคนรู้สึกว่าเป็นที่น่าอับอาย, มนุษย์จึง เริ่มทำเรือนที่เรียกว่า *เคหะ* ก็มีความหมายว่า *เครื่องบัง* นั่นเอง; เครื่องบังไม่ให้ผู้อื่นเห็นการกระทำที่น่าละอาย. คำว่า เรือนมีความหมายในจุดตั้งต้นเป็นอย่างนี้, แล้วก็เป็นอย่างนี้เรื่อยมา อย่างไม่มีท่าว่าจะสิ้นสุดลงอย่างไร.

ครองเรือนก็หมายถึง สมัครงจะอยู่อย่างนั้น เพราะนึกอย่างอื่นไม่ออก, เพราะความคิดนึกที่จะออกจาก เรือนนั้นไม่เกิด ไม่มี, ก็เลยไม่ต้องคิด มันก็ทำตามๆ กันมา จนเป็นสิ่งสามัญธรรมดา หรือเรียกว่าตายตัวอย่างหนึ่ง, จนกระทั่งว่าเจริญมากขึ้น ๆ จนเจริญเป็นหมู่คนที่เจริญสักเท่าไร *ความหมายของคำว่าเรือน* หรือครองเรือน ก็ไม่ได้เปลี่ยนแปลง คงแสวงหาสิ่งที่ความรู้สึกนึกต้องการ หรือที่กิเลส

ต้องการ, แล้วก็ยังชุกซ่อนอยู่ในเรือน เพื่อประกอบกรรมอันไม่เฝ้าให้ผู้อื่นเห็น.

นี่แสดงว่า มนุษย์นี้ไม่ได้ก้าวหน้า ไปถึงไหน, ยังติดแจอยู่กับเรือน, ขยับขยายปรับปรุงทุกสิ่งทุกอย่างให้เป็นที่น่าพอใจยิ่งขึ้น, แล้วก็สะสมไว้ในบ้านเรือน สุมทับลงไปในบ้านเรือน, ให้บ้านเรือนเป็นที่ยึดหน่วงจิตใจของคนที่เป็นเจ้าของนั้น โดยทุกวิถีทาง จนเป็นที่หวงแหนโดยสัญชาตญาณ แต่ยิ่งกว่าสัตว์ทั่วไป; เพราะว่าเป็นบ้านเรือนของคนนั้น มันมีอะไรที่สะสมไว้มาก. นี่ความเป็นฆราวาสมีความหมายอย่างนี้.

ฆราวาสแบ่งได้เป็น ๒ ประเภท.

ที่นี้ ก็มี ปัญหาว่าจะไปถึงไหนกัน? เมื่อตั้งปัญหาตามขึ้นมาว่า ในปัจจุบันนี้ควรจะแบ่งประเภทของฆราวาสอย่างไร? ในปัจจุบันนี้พอที่จะแบ่งประเภทของฆราวาสได้เป็นสองพวก; คือ พวกที่จมปลักอยู่ในบ้านเรือนนี้พวกหนึ่ง, พวกที่จะเดินทางออกไปเสียจากปัญหาของบ้านเรือน ไม่ให้อิทธิพลของบ้านเรือนครอบงำได้หนักพวกหนึ่ง. นัยหมายความว่า เทียบมีมนุษย์บางพวก เริ่มนึกถึงสิ่งที่ยังไป

กว่าธรรมดา โดยรู้ว่าอยู่กันอย่างนี้, อยู่กันอย่างนี้ ซ้ำซาก
 อย่างนี้ เป็นธรรมดาเหลือประมาณ. กว่าจะมีอะไรที่ดีกว่านี้
 ก็ไต่ยินไต่ฟังคำสั่งสอนที่สูงขึ้นไป สำหรับจะประพฤติก
 จะปฏิบัติ ให้ก้าวหน้า ไม่มีอาการที่เรียกว่าจมปลัก.

ที่นี้ ก็จะได้พิจารณากันทีละอย่าง ว่ามีลักษณะ
 อย่างไรโดยละเอียดพอสมควร.

ประเภทจมปลัก.

ที่ว่าจมปลัก คุณันให้ละเอียดทั้งทางวัตถุทางกาย
 และทางจิตใจ : จมปลักรักใคร่หวงแหนทรัพย์สินสมบัติทาง
 วัตถุ นี้ก็เป็นการจมปลักอย่างหนึ่งด้วยเหมือนกัน. แล้ว
 ก็หลงไหลในร่างกาย อันเป็นที่ตั้งแห่งความสุขสนุกสนาน
 เอรีตอรร้อย นี้ก็เป็นการจมปลัก แล้วก็มีจิตใจผูกพันอยู่
 แต่ในสิ่งเหล่านี้ในสภาพอย่างนี้, รู้สึกว่าเป็นสิ่งสูงสุดของตน
 นี้ก็เรียกว่าจมปลัก โดยหลักใหญ่ ๆ มันก็เป็น ความคิดนึก
 รู้สึก ที่ติดแน่นอยู่ในเสน่ห์ หรือรสอรร้อย ของสิ่งที่เรียก
 ว่าการครองเรือน, ก็ตั้งหน้าตั้งตาทำทุกอย่าง เพื่อประโยชน์
 แก่การครองเรือนให้ยิ่งขึ้นไป :—

จมปลักอยู่ในอบายมุข.

ที่เป็นชั้น ต่ำที่สุดลงไปอีก ก็จมปลักอยู่ใน
อบายมุข คือสิ่งที่เบียดเบียนทางแห่งอบาย; โดยเฉพาะก็คือ
มีนเมา ในรศขของสิ่ง ที่เรียกว่าอบายมุข นั้น.

อบายมุข ๖ ดังที่ทราบกันอยู่ดีแล้ว, พิจารณาดูเอา
เองก็ได้ ว่าการดื่มน้ำเมา การเที่ยวกลางคืน การดูการเล่น
การเล่นการพนัน การคบคนชั่ว การเกี้ยวกร้านทำการงาน;
แต่ละอย่างละอย่างเหล่านี้ เป็นปาททางแห่งความเดือดร้อน
หรือความทุกข์; แต่ก็มีคนพวกหนึ่งหลงไหลอยู่ในสิ่งเหล่านี้
ซึ่งแสดงว่าจิตใจนั้นต่ำมาก ไม่รู้จักอะไรให้ดีกว่านี้. เรา
จึงได้เห็นคนที่ดื่มน้ำเมา อย่างที่เรียกว่าหัวราน้ำหรืออะไร
ก็ตามเถอะ เสมือนหนึ่งว่าในโลกนี้ ไม่มีอะไรดีกว่าน้ำเมา.
บางคนก็เที่ยวกลางคืน เป็นนิสัยสันดาน, ก็ดูการเล่น
ซึ่งกระตุ้นความรู้สึก. ทางประสาท ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ.

ได้ยินว่าการแสดงเพลงดนตรี เมื่อ ๒-๓ วันมานี้
กินเดียวเก็บได้สองแสน, ส่วนเงินเงินการกุศลเมื่อเข้านี้ได้
ยินว่าได้ไม่ถึงสองหมื่น. นี่แหละมันพอจะทำให้มองเห็นได้

ว่ามันมีน้ำหนักเครื่องตั้งคู่คต่างกันอย่างไรร, และประชาชนส่วนมากนั้น อยู่ในลักษณะอย่างไร คือมีนเมาหรือจมปลักในเรื่องของอบายมุข สักเท่าไร.

การพนันมีลักษณะเหมือนกับผีสิง; ถ้าสิงใจผู้ใดแล้ว ก็ยอมเล่นจนยิ่งกว่าหมกเนื้อหมกตัว, แล้วก็มันเป็นเรื่องที่ติดหรือจม สำหรับฆราวาสระดับต่ำสุดอย่างนี้.

การคบเพื่อนชั่ว เพื่อประกอบกิจกรรมตามแบบของคนชั่ว มันก็มีรสอร่อยแก่ความรู้สึก จึงเป็นสิ่งที่กระทำกันอย่างเหนียวแน่น คนเดียวสนุกน้อย, หลายๆ คนก็สนุกมากกว่า. ฉะนั้นการสนุกกันทำไปตามแบบของบุคคลที่หลงใหลอย่างนั้น ยังคงมีอยู่ได้.

ข้อสุดท้ายที่เรียกว่า เกียรติร้ายทำการงาน นี้ก็เป็นสิ่งที่มีรสอร่อย; เมื่อได้เกียรติร้ายนั้นมันรู้สึก อร่อยไปตามแบบของคนที่ยังเป็นพาล. พาละ, พาล นี้แปลว่า *อ่อน*, แปลว่าอ่อน, *อ่อนด้วยสติปัญญา* *อ่อนด้วยวิชาความรู้*; เขาจึงหลงใหลในรสอร่อยของความเกียรติร้าย.

ลองสังเกตดูเถิด ความเกียรติร้ายนั้น มันมีรสดีดังดูตัวอย่างรุนแรง ชนิดหนึ่งคล้ายเหมือนกัน จึงยังคงมีคน

เกียจคร้าน เหมือนกับทศิยาเสพตติ; แม้ว่าบางคนจะขยันทำงาน ก็ทำงานด้วยความจำเป็นบังคับ. เห็นอยู่ว่าไม่มีอะไรจะกินจะใช้ จึงทำงาน, ไม่ได้ทำงานด้วยความรู้สึกอันถูกต้อง, ไม่ได้ทำงานด้วยความรู้สึกว่าเป็นงานนั้นแหละคือธรรมะ การทำงานคือการปฏิบัติธรรม.

ใครก็ตาม ที่เขี้ยวหน้าจะถามดูว่าใครก็ตามที่ทำงานด้วยความรู้สึกว่าเป็นงานนั้นคือการปฏิบัติธรรม? แล้วมีใครก็ตาม ทำงานด้วยความจำเป็นบังคับ? นับตั้งแต่งานต่ำที่สุด กรรมกรต่ำสุด ขึ้นไปถึงงานเบา งานข้าราชการงานอะไรก็ตามที่เป็นงานเบาเช่น แม้จะเบาอย่างไร ก็ยังทำไปด้วยความจำเป็นบังคับ, ไม่ได้ทำด้วยความรู้สึกว่าเป็นงานนั้นคือธรรมะ การทำงานคือการปฏิบัติธรรม.

นี่เรียกว่าอธิบายมุขทั้ง ๖ ข้อ แต่ละข้อๆ นั้น มีรสอร่อย คนจึงจมปลักอยู่ในอธิบายมุข. นี่เป็นขมราวสพวกที่จมปลัก มีความยากจน มีความเสื่อมสุขภาพอนามัย, แล้วก็ยังเบียดเบียนกันอีก เพราะความหลงใหลในสิ่งที่เป็นอธิบายมุข.

ปฏิบัติผิดต่อทิศทั้ง ๖

ที่ละเอียดไปกว่านั้นอีกหน่อย เป็นผู้ที่ไม่รับผิดชอบ ในหน้าที่โดยตรง ซึ่งเรียกว่าทิศทั้ง ๖, เป็นผู้ปล่อยให้มีโทษเกิดขึ้น แล้วประคองกันเข้ามาจากทิศทั้ง ๖ เพราะปฏิบัติผิดต่อทิศนั้น ๆ; แม้จะเคยฟังกันมาแล้ว ยังอยากจะพูดให้ระลึกได้ยิ่ง ๆ ขึ้นไป.

ทิศทั้ง ๖ นั้นพระพุทธเจ้าท่านตรัสไว้ว่า เป็นทิศที่กุลบุตรจะต้องปักกัน ไม่ให้เกิดทุกข์โทษขึ้นมาจากทิศนั้น ๆ หรือเพราะทิศนั้น ๆ : ทิศเบื้องหน้า ทิศเบื้องหลัง ทิศเบื้องซ้าย ทิศเบื้องขวา ทิศเบื้องบน ทิศเบื้องล่าง เป็น ๖ ทิศ.

ทิศเบื้องหน้าคือบิดามารดา หรือที่สงเคราะห์เข้าไปในบิดามารดา, ทิศเบื้องหลังคือบุตรภรรยา, ทิศเบื้องซ้ายคือมิตรสหาย, ทิศเบื้องขวาคือครูบาอาจารย์, ทิศเบื้องบนคือสมณะ หรือสิ่งที่เป็นที่พึ่งเคารพนับถือพระเจ้าพระสงฆ์, ทิศเบื้องล่างนั้นคือผู้ที่อยู่ในฐานะต่ำกว่า เป็นคนใช้ เป็นกรรมกร หรือผู้อยู่ใต้บังคับบัญชา

ทั้งหลาย. ท่านตรัสไว้เป็น ๖ ทิศ อย่างนี้, แต่ละทิศละทิศ
ต้องปิดกันให้ดี. คำว่าปิดกันในที่นี้ หมายถึง อย่าให้มี
อะไรบกพร่อง จนมีปัญหาเกิดขึ้น เป็นความทุกข์เป็นความ
ลำบากเป็นความเสื่อมเสีย ชนิดที่เร้นลับ.

ผู้ปฏิบัติ ไม่บกพร่องในทิศทั้ง ๖ ก็ชื่อว่าผู้รู้จัก
ทิศทั้ง ๖. ผู้ไม่รู้จักทิศทั้ง ๖ ไม่ได้สำนึกในหน้าที่ต่อ
ทิศทั้ง ๖ ก็จมอยู่ในผลอันเลวร้าย ของการปฏิบัติผิด,
แล้วบางทีก็คิดว่าไม่มีหน้าที่อะไรมากมายถึงอย่างนั้น.

ในข้อนี้ขออย่าว่าขรवासผู้จะเป็นธรรมชวี จะต้อง
ระวังให้เป็นอย่างดี ในเรื่องของทิศทั้ง ๖.

ไม่รู้จักใช้ขรवासธรรม

ขรवासที่จมปลักอยู่ในอวิชชา ของขรवासนั้น
ไม่มีขรवासธรรม; อย่างที่ พระพุทธองค์ได้ตรัสไว้ว่า
สัจจะ ทมะ ขันตี อากะ, ๔ อย่างนี้ เป็นขรवासธรรม.
ขรवासจะต้องมีธรรม ๔ ประการนี้ เป็นเครื่องดำรงความ
เป็นขรवास ให้ไม่เกิดโทษทุกข์ใดๆ, และเกิดความสุขเจริญ

และ ตรัสว่าเป็นธรรมสำหรับฆราวาสอย่างยิ่ง ไม่มีธรรม
อื่นยิ่งกว่า สำหรับความเป็นฆราวาส.

นี่ขอให้เอามาทำไว้ในใจสักหน่อยหนึ่งว่า พระ-
พุทธเจ้าท่านทรงทำ, ประกาศท่านองทำ ว่าไม่เชื่อก็ไปถาม
สมณพราหมณ์เหล่าอื่นดูเถิด ว่าสำหรับฆราวาสนั้น มีธรรมะ
ไหนที่มันยิ่งไปกว่า สัจจะ ทมะ ขันติ และจาคะ.

นี่ฆราวาสส่วนมากยังไม่รู้ว่า นี่เป็นฆราวาส-
ธรรมที่ต้องมี : สัจจะ คือจริงใจ ในสิ่งที่จะต้องทำหรือต้อง
มีโดยเฉพาะ. ทมะ คือการบังคับตัวเองให้ทำได้. ขันติ
คืออดกลั้นอดทน เมื่อมันเห็นคเห็น้อย่างยากลำบากเจ็บปวด
ขึ้นมา. และ จาคะ คอยระบายน ความกตัญของความบีบคั้น
ของกิเลสเกี่ยวกับเรื่องนั้น ๆ. ฆราวาสที่มี ฆราวาสธรรมนี้
ก็จะได้รับผล ของความเป็นฆราวาส, ในความเป็นฆราวาส
โดยสมบูรณ์, และยิ่งไปกว่านั้น จะเป็นฆราวาสที่เลื่อน
ชั้นตัวเองอยู่เสมอ.

นี่หมายความว่า ถ้าอยากจะทำมปลก้อยู่ในความ
เป็นฆราวาส ก็มีหนทางที่จะทำให้ดีที่สุดได้ คือ มีฆราวาส-
ธรรม. แต่ถ้าอยากจะทำก ถอนตัวออกมาเสียจากความเป็น

ฆราวาส ก็ยังใช้ฆราวาสธรรม อีกนั่นแหละ. นี่มันช่าง
สมกันกับที่ตรัสว่า เป็นธรรมะสำหรับฆราวาส.

กล่าวสั้น ๆ อีกทีว่าสำหรับจะเป็นฆราวาส ที่
ตกค้างอยู่ที่นี้ ก็ใช้ธรรมะ ๔ ประการนี้ ให้มีความเจริญ
อย่างฆราวาสนั่นแหละ! ถ้าอยากจะพ้นเสียจากความเป็น
ฆราวาส ก็ต้องไปจากความเป็นฆราวาส ก็ยังคงใช้ธรรมะ
๔ ประการนี้ อีกเหมือนกัน:—

มีสติจะในการที่จะถอนตัวขึ้นมาเสียจากความเป็น
ฆราวาส. มีทมะ บังคับตนให้ทำอย่างนั้น. มีขันติ
อดกลั้นอดทน แม้จะเหนื่อยยาก ลำบาก เจ็บปวดสักเท่าไร.
แล้วก็ มีการกระทำชนิดที่ระบายนามรู้สึกร้อนใจร้าย
ออกจากจิตใจ อยู่เป็นประจำ คือวัตรปฏิบัติทุกอย่างทุก
ประการ ที่มันจะทำให้พ้นจากอำนาจของกิเลส. นี้คือ
ฆราวาสธรรม สำหรับความเป็นฆราวาสที่ดีที่สุด, และ
สำหรับที่จะถอนตนออกมาเสีย จากความเป็นฆราวาส
กลายเป็นอริยบุคคล ที่สูง ๆ ขึ้นไป

ฆราวาสที่จมปลัก ก็คือฆราวาสที่ไม่เคยกตัญญู
ไม่เคยรู้สึก ไม่เคยรู้จัก ว่าความเป็นฆราวาสนั่นมีอยู่, เขาไม่

เคยคิดนึกว่าเป็นฆราวาส หรือเป็นบรรพชิต หรือเป็นอะไร ไม่เคยนึก เพราะว่า ปล่อยไปตามอารมณ์ ชั่วโมง, ชั่วโมง, ชั่วโมงแต่ละวัน ๆ. กิเลสมันต้องการอะไรก็หามาให้ จนกลายเป็นหน้าที่ธรรมทาสาัมณู ที่จะต้องหล่อเลี้ยงกิเลสของฆราวาสอยู่เป็นปรกติ. ฆราวาสชนิดนี้ ไม่มีวีแววของการตั้งรกรกระเสือกกระสน เพื่อให้พ้นไปจากความเป็นฆราวาส.

ฟังก์ชันก็แปลก ที่ว่าจะตั้งรกรกระเสือกกระสนให้พ้นไปเสียจากความเป็นฆราวาส; บางคนจะไม่เข้าใจเรื่องอย่างนี้; เป็นเรื่องทางจิตใจ มากกว่าเรื่องทางวัตถุ หรือร่างกายภายนอก. ร่างกายภายนอกยังกินยังอยู่ ยังนั่งยังห่ม ยังอะไรอยู่อย่างฆราวาส; แต่ภายในคือจิตใจนั้น มันสูง สูงเหนือสิ่งนั้น, รู้จักความสงบสุขแห่งจิต ชนิดที่มนุษย์เราจะมีได้ในทางฝ่ายจิตโดยการกระทำทางจิต.

ขอให้สังเกตดูว่ามันเป็นคนเหมือนกัน รูปร่างอย่างเดียวกัน, อยู่บ้านเรือนอย่างเดียวกัน, แต่ว่าจิตใจอาจจะแตกต่างกัน สูงต่ำกว่ากันอย่างที่จะเปรียบเทียบกันไม่ได้.

ที่^๕ ฆราวาสที่จมปลักบางคน ไม่เคยรู้เรื่องนี้, ไม่ได้มีการกระทำชนิดที่จะช่วยให้เลื่อนชั้นในทางจิตใจให้สูงขึ้นไป. แม้จะมีผู้ใดมาอธิบาย ชักจูงเกลี้ยกล่อม ให้ปฏิบัติธรรมะที่สูงขึ้นไปกว่าระดับนั้น ก็สั้นหัว, ก็สั้นหัว.

เขารู้สึกว่า ไม่สามารถจะปฏิบัติธรรมะนั้น ๆ ได้; ธรรมะทั้งหลายอยู่นอกเหนือวิสัยของการปฏิบัติ, หมายถึงของเขาเอง ของตัวของเขาเอง. เขารู้สึกว่าธรรมะทั้งหลายอยู่นอกวิสัยของการปฏิบัติ เพราะที่แท้มันอยู่นอกวงของความต้องการของเขา เพราะว่าเขาไม่ต้องการ. จิตใจมีวิชาเครื่องห่อหุ้มมากเกินไป จนไม่ต้องการอะไรให้ดีกว่านี้, เรียกว่าจมปลักอยู่แต่ในระดับนี้, ไม่ต้องการอะไรที่ให้ดี ให้ประเสริฐให้สะอาดให้สูงอะไรยิ่งไปกว่านี้. ทั้งหมดนี้รวมกันแล้วก็เรียกว่า เป็นฆราวาสที่จมปลัก เป็นพวกประเภทที่หนึ่ง.

ฆราวาสประเภทไม่จมปลัก ทำจิตใจให้สูง.

ที่^๕ ประเภทที่สองคือ ไม่จมปลัก แต่ว่าเดินทาง, เป็นฆราวาสที่เดินทาง แล้วก็ เป็นเรื่องจิตใจ อีกนั่นแหละ.

แม้ว่าร่างกายการเป็นอยู่ภายนอก จะเหมือน ๆ คนทั่ว ๆ ไป หรือเหมือนพวกจมปลัก แต่จิตใจในภายในนั้น ไม่เป็นอย่างนั้น. เป็นการเดินทาง คือให้มีจิตใจสูงขึ้นไปตามลำดับ; เพราะเขารู้สึกว่า ชีวิตนั้นมันพัฒนาได้ หรือมันมีวิวัฒนาการ ชนิดที่สูงขึ้นไปได้ แล้วมันก็มีธรรมชาติอย่างนั้นด้วย. การเกิดมาเป็นมนุษย์ มีชีวิตจิตใจนี้ ธรรมชาติต้องการจะให้สูงขึ้นไป คือเปลี่ยนแปลงในทางสูงขึ้นไปตามลำดับ.

พวกที่มองเห็นอย่างนี้ ก็รู้สึกว่ เราควรจะไป, ควรจะเดินทาง เพราะชีวิตนี้เกิดมา เพื่อให้มีการเดินทาง ไปให้ถึงจุดที่สูงที่สุด ที่มนุษย์ควรจะไปถึงได้. จิตใจของฆราวาสพวกนี้ ไม่ติดอยู่ที่สิ่งเล็กๆ น้อยๆ ซึ่งเป็นที่ตั้งแห่งความเขลาความหลง, และเขาก็คอยสอดส่องอยู่แต่ว่าจะก้าวหน้าอย่างเดียว, ต้องการจะไปสู่จุดหมายปลายทาง ที่มนุษย์ควรจะไปถึงได้ ซึ่งโดยมาก ก็เรียกกันว่านิพพาน, นิพพานเป็นจุดสุดท้าย, เป็นฆราวาสกล่าวมุ่งหมายพระนิพพาน เป็นวัตถุประสงค์เป็นจุดสุดท้าย.

ถ้าเขามีแนวความคิดอย่างนี้แล้ว เขาก็ไม่อาจจะจมปลัก อยู่ในสิ่งที่เป็นที่ตั้งแห่งความหลง เช่นอบายมุข

เป็นต้น. เขาเป็นสัตว์บุรุษ, เป็นสัตว์บุรุษ, เป็นอริยสาวก หรือเดินตามทางของสัตว์บุรุษ. เห็นความชั่วหรือความต่ำทุกอย่าง เป็นสิ่งที่น่าขยะแขยง. ดังนั้นจึงไม่ประกอบกรรมที่เป็นอบายมุข, แล้วก็ตั้งหน้าประกอบกรรม อันเป็นหน้าที่ในทิศทั้ง ๖ อย่างครบถ้วนถูกต้อง.

หน้าที่ทิศเบื้องหน้า: บิฑามารดา ก็ประพฤติกะทำต่อบิฑามารดา อย่างถูกต้องที่สุดถึงที่สุด.

หน้าที่ทาง ทิศเบื้องหลัง: บุตรภรรยา ก็ประพฤติก่ออย่างถูกต้องที่สุด.

หน้าที่ใน ทิศเบื้องซ้าย คือมิตรสหาย เพื่อนเกิดแก่ เจ็บ ตาย ภัยกันหมดทั้งสิ้น เขาก็ประพฤติก่ออย่างถูกต้องที่สุด.

ทิศเบื้องขวา คือครูอาจารย์ ผู้ที่มีสติปัญญาเหนือกว่า เขาก็ประพฤติก่ออย่างถูกต้องที่สุด.

ทิศเบื้องสูง พระเจ้าพระสงฆ์หรือปุชนียบุคคลใดๆ ที่ถือกันว่าเป็นผู้อยู่ในเบื้องสูง ก็ประพฤติก่อสิ่งนั้นอย่างถูกต้องที่สุด.

อันดับสุดท้าย ทิศเบื้องต่ำ ทิศเบื้องล่าง ลูกจ้าง
กรรมกร, หรือถ้าเป็นสมัยโบราณ ก็เลี้ยงถึงข้าทาสช่วงใช้
บริวาร ก็ประพฤติก่อนบุคคลเหล่านั้นอย่างถูกต้องที่สุด.
แม้ที่สุดแต่ผู้ที่ตกทุกข์ได้ยาก ช่วยตัวเองไม่ได้ก็ดูดยายไม่ได้,
พยายามประพฤดีประโยชน์ต่อผู้ที่ตกทุกข์ได้ยาก, ช่วยให้หลุด
พ้นออกไปได้ทั้งเนื้อตัวก็ได้ อย่างนี้เป็นต้น.

นี่เป็นฆราวาส ผู้ปิดกั้นไม่ให้เกิดโทษขึ้นมาได้
จากทิศทั้ง ๖ นั้น, เป็นฆราวาสที่ไม่จอมปลัก, มีธรรมะ
ของสัตบุรุษ ซึ่งก็มีมาก.

ต้องมีสัปปริสธรรม ๗ ด้วย.

ธรรมะสำหรับสัตบุรุษ คือผู้สงบรางวัล ผู้ไม่ถูก
กิเลสกระตุ้นหรือกิเลสกระตุ้นไม่ได้, เรียกว่าสัตบุรุษ. *สตฺต*
นั้นแปลว่า *สงบรางวัล*, สัตบุรุษแปลว่า คนที่มีความสงบ
รางวัล. ธรรมะใดเป็นไปเพื่อความสงบรางวัล เขาก็มีครบถ้วน.

ที่เป็นหลักแพรวหลายที่สั่งสอนมาก ก็คือ สัปปริส-
ธรรม ๗ ประการ *เป็นผู้มีความรู้อย่างถูกต้อง* : ในสิ่งที่

เป็นเหตุ ก็รู้อย่างถูกต้อง, ในสิ่งที่^๕เป็นผล ก็รู้อย่างถูกต้อง, ตัวเอง ก็รู้จักอย่างถูกต้อง, มาตรการที่พอเหมาะพอดี ก็รู้จักอย่างถูกต้อง เวลาที่รู้จักเวลาอย่างถูกต้องว่าเวลาอะไรควรทำอย่างไร จะประหยัดเวลาได้อย่างไร, บริษัทคือคณะบุคคลหรือสังคม ซึ่งเดี๋ยวนี้ก็จะเรียกกันว่า สังคม ก็รู้จักสังคมอย่างถูกต้องว่าควรประพฤติดต่อกันอย่างไร, แล้วก็ปัจเจกชนคนคนหนึ่งแยกออกไปเป็นคนคนหนึ่งก็รู้จักอย่างถูกต้อง ที่จะประพฤติดต่อบุคคลนั้น ให้เกิดผลดีที่สุกค้ำยกันทั้งสองฝ่าย. นี่ผมราวาสเป็นสัตบุรุษได้อย่างงดงามที่สุด ค้ำยอาการอย่างนี้

มีคำสำหรับ ท่องจำง่าย ๆ ว่า รู้จักเหตุ รู้จักผล รู้จักตน รู้จักประมาณ รู้จักกาล รู้จักบริษัท รู้จักบุคคล : เหตุ ผล ตน ประมาณ กาล บริษัท บุคคล. อยากจะให้ผมราวาส ที่มุ่งหมายต่อความเป็นสัตบุรุษ กำหนดจดจำไว้อย่างแม่นยำ ว่าเราจะรู้จัก เหตุ ผล ตน ประมาณ กาล บริษัท บุคคล; เพราะว่าเมื่อมีความรู้ถูกต้องในสิ่งเหล่านี้แล้ว ไม่มีทางที่จะทำอะไรผิด, ไม่มีทางที่จะประกอบกิจกรรมล้มเหลว, มีแต่จะสร้างสรรค์ความจริง ให้เกิดขึ้นทั้งแก่ตัวเองและแก่ผู้อื่น.

เมื่อตั้งตนอยู่ในธรรมะเหล่านี้ ก็ใน ขรราวาส
 ธรรมทั้ง ๔, ในสัปปริสธรรมทั้ง ๗ นี้มันก็เป็นขรราวาส
 ที่เกิน เกลื่อนไหว ไม่จมปลัก; เพราะว่าจิตใจมันสูงขึ้น
 สูงขึ้นจนกว่าจะถึงที่สุดของความสูงแหละ แล้วก็จบกันที่นั่น.

ขรราวาสควรปฏิบัติ

ตามโศดาบัตติยังคะและสุญญตา.

ที่เป็นหลักเกณฑ์สำหรับขรราวาสผู้ครองเรือน พระ
 พุทธเจ้าท่านก็ได้ตรัสไว้ ถึงเรื่องของสุญญตา, ความรู้
 เรื่องสุญญตา เรื่องไม่มีสัตว์บุคคล ทั่วคนอะไร, มีแต่สังขาร
 ปปรุงแต่งกันไป ตามกฎแห่งเหตุปัจจัยที่เรียกว่าอิทัป-
 ปปัจจยตา.

พระพุทธรเจ้าตรัสสอนแก่ขรราวาสพวกหนึ่งทีไปทูล
 ตาม; แต่ขรราวาสพวกนั้นบอกว่ามันสูงเกินไป, มันสูงเกินไป
 ขอลดให้ต่ำกว่านั้น. พระพุทธรเจ้าก็ *ตรัสเรื่องโศดาบัตติยังคะ*
สังยุตต์ ๔ ประการ ว่า : ขรราวาสเป็นผู้มีศรัทธาไม่หวั่นไหว
 ในพระพุทธรเจ้า; เป็นผู้มีศรัทธาไม่หวั่นไหวในพระธรรม,

เป็นผู้มีศรัทธาไม่หวั่นไหวในพระสงฆ์, แล้วก็มึศีลเป็นที่
 ชอบใจของพระอริยเจ้า, องค์ ๔ ประการนี้ เรียกว่า โสตา-
 บัตติยังคะ คือองค์สำหรับการให้บรรลุโสดา หรือ
 กระแสแห่งพระนิพพาน.

นี่ขรรวาสมีหลักทั่วไปอย่างนี้ ตามที่ตรัสสอนไว้ :
 เป็นผู้พิจารณา เห็นธรรมจนเห็นความดับทุกข์, และรู้
 หรือเห็นว่า พระพุทธเจ้าเป็นผู้ตรัสรู้แล้วสอนเรื่องนี้ ก็
 มีศรัทธาในพระพุทธเจ้า อย่างไม่หวั่นไหวไม่เปลี่ยนแปลง.
 และรู้ว่าเรื่องนี้เป็นระบบนี้ ระบบความดับทุกข์อย่างนี้ ก็เรียกว่า
 พระธรรม, ก็เลื่อมใสในพระธรรม อย่างไม่เปลี่ยนแปลง.
 เรื่องนี้ไม่เหลือวิสัย มีบุคคลปฏิบัติได้เป็นอันมากและดับทุกข์
 ได้ เรียกว่าพระสงฆ์, ก็มี ความเลื่อมใสในการที่จะทำตาม
 อย่างพระสงฆ์, ก็มี ความเลื่อมใสในพระสงฆ์ ไม่เปลี่ยน-
 แปลง. ดังนั้นศีลของเขาที่ปฏิบัติอยู่เป็นประจำวันนั้น
 บริสุทธิ์ ไม่ค่าง ไม่พร้อย ไม่ขาด ไม่ทะลุ ไม่แห้ว ไม่เว้า
 แล้วแต่ละจะเรียก, มีศีลเป็นที่ชอบใจของพระอริยเจ้า.

ขรรวาสที่จะเป็นธรรมชีวิต หรือธรรมชีวิตอย่าง
 ขรรวาส อย่าได้มองข้าม อย่าได้ประมาท มีความเขลา มีความ

หลง ไม่เข้ามาเกี่ยวข้องกับสิ่งเหล่านี้, คงเกี่ยวกันอยู่แต่กับเหยื่อของกิเลส นั้นมันเป็นฆราวาสจมปลัก.

เมื่อรู้ว่ามีมนุษย์นี้ ธรรมชาติสร้างมา ให้ไปได้ไกล ให้ไปได้สูง จนถึงกับอยู่เหนือปัญหาทั้งปวง ด้วยการประพาศอย่างถูกต้องต่อหลักเกณฑ์ สำหรับฆราวาส; เขาก็ปฏิบัติตามนั้น ก็เป็นฆราวาสที่เดิน ฆราวาสที่เคลื่อนไหว ไม่เป็นฆราวาสที่จมปลัก, แล้วก็พยายามสุดความสามารถ เพื่อเลื่อนชั้นความเป็นฆราวาสนั้น ให้สูงขึ้นไป ให้สูงขึ้นไปเท่าที่จะมีได้ในเพศฆราวาส. มีคุณธรรมเหล่านี้มากเท่าที่จะมีได้ในเพศฆราวาสที่ครองเรือนที่อยู่เรือน; แต่มิได้หมายถึงฆราวาสที่จมปลัก; แต่เป็น ฆราวาสที่เคลื่อนไหว หรือเดิน *เดินทาง—เดินทาง—เดินทางอยู่ตลอดเวลา.*

ฆราวาสบรรลुธรรมได้ถึงบนพระอนาคามี.

ธรรมะเท่าที่จะบรรลुได้ในเพศฆราวาสนั้น ดูเหมือนได้ยินได้ฟังจนพูดเป็นกันอยู่ทุกคน ว่าเป็นไปได้ถึงชั้นพระอนาคามี. ชั้นพระโสดาบันนั้นไม่ต้องสงสัย, สกิทากามีไม่ต้องสงสัย, เป็นสิ่งที่อยู่ในวิสัยที่ทำได้. ส่วน ชั้น

อนาคามี นั้น ก็เรียกว่า สูงสุดเท่าที่เพศฆราวาสจะเข้า
ถึงได้, คือไม่เกาะเกี่ยวกับกามเลย โดยประการทั้งปวง.

พระโสดาบัน นั้นยังคงเกาะ เกี่ยวกับสิ่งที่เรียกว่า
กาม หรือเรื่องเพศตรงกันข้าม ในทางที่ถูกที่ควร; เช่น
ว่ามีการประพฤติกะทำทางเพศ ที่ถูกต้องตามกฎเกณฑ์ของ
ศีลธรรม, และไม่ได้ลุ่มหลงในสิ่งที่เรียกว่ากามารมณ์ จะมีคู่
ครองจะมีการสืบพันธุ์ก็ไม่ได้ทำไปด้วยความลุ่มหลงใน
ทางกามารมณ์, ไม่ได้ทำเพื่อรับจ้างกินเหยื่อล่อของพญา
มาร ในเรื่องทางกามารมณ์.

ข้อนี้ยากจะให้เข้าใจแน่ชัดกันเสียว่า การเกี่ยว
ข้องในกิจกรรมระหว่างเพศนั้น มันไม่ได้มีอย่างเดียว;
มัน มีอย่างลุ่มหลง เป็นบ้าเป็นหลัง, นี้เรียกว่า เป็นบุญชน
อันธพาลมากเกินไป. แต่จะยังมีการประกอบกิจกรรม
ระหว่างเพศเพียงเพื่อการสืบพันธุ์ ตามวิสัยของสัตว์ ที่
เกิดมาแล้ว มีเรื่องที่จะต้องสืบพันธุ์, หรือแม้ว่าจะเป็นผู้
จะต้องเสวยรส อันเกิดจากเพศตรงกันข้าม, ก็กระทำไป
เท่าที่ธรรมชาติอำนาจให้ทำ, ไม่ทนทรมานอยู่ เพราะ
การบีบคั้นของความรู้สึกทางเพศด้วย, แล้วก็ไม่ต้องตกลง

ไปเป็นเหยื่อของความรู้สึกทางเพศด้วย, จึงมีเรื่องราวที่ปรากฏชัดอยู่ว่า พระโศดาบันครองเรือนมีลูกมีหลานมากมาย ด้วยเหมือนกัน.

นี่พระอริยเจ้าที่ครองเรือน ที่เรียกสมมุติว่า เป็นเพศฆราวาสนี้ ก็ยังมีการเกี่ยวข้องกับสิ่งที่เรียกว่า กาม-คุณ; แต่มีใช้เป็นที่ตั้งแห่งความหลงใหล เหมือนอย่างปฤชนที่จมปลัก. นี่เราเรียกฆราวาสที่เคลื่อนไหวฆราวาสที่เดินทาง มันจำเป็นที่จะต้องผ่านมาทางนั้น; เพราะใครๆ ก็เกิดมาอย่างนี้ทั้งนั้น, เกิดมาเป็นทารกไม่รู้อะไร มันก็ต้องผ่านมา โดยทางสิ่งที่ธรรมชาติมีให้. เช่นความรู้สึกทางเพศนี้ก็มาด้วยกันทั้งนั้น. แต่ถ้ารู้สึกอย่างถูกต้อง ก็ใช้มันให้เป็นประโยชน์, ไม่ให้เกิดโทษ คือไม่เป็นที่ตั้งแห่งความหลง; แต่ให้เป็นไปตามปรกติ สำหรับมนุษย์จะไม่สูญพันธุ์; เพราะว่า ระบบการที่จะต้องมีการสืบพันธุ์ และสืบพันธุ์นั้น ธรรมชาติใส่มาให้อย่างแน่นอน อย่างที่ลึกลับเสียงไม่ได้. มนุษย์ก็มีการสืบพันธุ์ได้ โดยไม่ต้องมีความหลงใหล.

ถ้าเข้าใจผิดมันก็ไปหลงใหลในกามารมณ์ ซึ่งธรรมชาติเอาไว้จังกนโง่ ให้ทำการสืบพันธุ์ ผู้มีสติปัญญา

หรือฆราวาสที่เดินทาง ไม่ต้องหลงใหลถึงขนาดไปรับจ้าง
 ธรรมชาติเพื่อการสืบพันธุ์; แต่ว่ากระทำไปด้วยสติปัญญาที่
 ถูกต้อง ตามที่เป็นจริงในกฎของธรรมชาติ. ทุกอย่างทำได้
 ด้วยสติสัมปชัญญะ หรือจะใช้คำว่า โพรทิกก็ได้.

เรื่องทางจิตใจมี ๒ ฝ่าย : กิเลส-โพธิ.

เรื่องในทางจิตใจ มีอยู่เป็นสองฝ่ายเท่านั้น คือ
 ฝ่ายกิเลส ฝ่ายหนึ่ง, ฝ่ายโพธิ ฝ่ายหนึ่ง. ความรู้สึกนึกคิด
 ในจิตใจของมนุษย์เรา เป็นได้สองอย่างอย่างนี้ คือ ฝ่าย
 กิเลสก็โง่ไปด้วยอวิชชา ซึ่งเป็นแม่ของกิเลส, ความคิด
 นี้รู้สึกเป็นกิเลส ทำไปตามแบบของกิเลส. ที่นี้ อีกฝ่าย
 หนึ่ง มันตรงกันข้าม มันเป็นเรื่องของวิชชา, มีวิชชา
 ตามสมควร มีโพธิปัญญา. โพธิ ความรู้สึกในทางจิตใจ
 ที่เป็นไปในลักษณะของโพธิ นี้มัน เป็นเหตุให้ทำอะไร
 อย่างถูกต้อง, ไม่ต้องหลงใหล, แต่ถูกต้องตามที่ควรจะ
 เป็นไป ตามวิวัฒนาการที่น่าปรารถนา.

ขอให้ทุกคน ระวังความรู้สึก ในทางใจ ของตน
 เอง ว่า ให้มันมีลักษณะเป็นฝ่ายของโพธิ, อย่าให้มี

ลักษณะเป็นไปในฝ่ายของกิเลส. กิเลสกับโพธิ์นี้เป็นสิ่งที่ตรงกันข้ามโดยประการทั้งปวง. กิเลส นั้น แปลว่า สกปรก คำว่ากิเลสที่เป็นภาษาบาลี นั้น เขาหมายถึง ของสกปรก. โพธิ์ นั้น ถ้าแปลก็แปลว่า ความรู้, ความรู้สึกตัว หรือความรู้. กิเลสเป็นของสกปรก, ก็ทำไปอย่างที่เราเรียกว่า สกปรกทางกาย ทางวาจา ทางใจ. ถ้า โพธิ์ มันรู้ มันก็เกลียดของสกปรก ขยะแขยงในสิ่งที่สกปรก, ก็ทำไปอย่างที่ไม่สกปรก, ก็มีความสะอาดทั้งทางกายทั้งทางวาจา ทั้งทางใจ. นี้ ฆราวาสสามารถที่จะดำเนินชีวิต ประกอบกิจในชีวิตให้ดำเนินไป โดยวิถีทางแห่งโพธิ์, ไม่เกี่ยวข้องกับกิเลสเลย.

ที่นี้ บางคนมีความคิดของตนเอง หรือได้ยินได้ฟังมาจากคนอื่นก็ได้ ว่า สิ่งนี้เหลือวิสัย ทำไม่ได้. การที่จะเป็นฆราวาสด้วย, แล้วมีการเดินทางไปสู่จุดหมายปลายทาง คือพระนิพพานด้วยนั้น เขาถือว่าเป็นสิ่งที่ทำไม่ได้, และถือว่าทั้งสองอย่างนั้นเป็นขั้วศึกแก่กันและกัน, พอเอาเข้ามาหากัน มันก็ทำลายล้างกันหมด ไม่มีอะไรเหลือ. อย่างนี้เป็นกรเข้าใจผิด; เป็นฆราวาสทำหน้าที่ของฆราวาสอยู่ด้วย และให้การกระทำนั้นเป็นการเดินทางไป

ตามกระแสแห่งธรรมเพื่อบรรลุนิพพาน อยู่ในตัวด้วย, ใจ
 คำว่าอยู่ในตัว, เมื่อขรवासปฏิบัติ เพื่อความเป็น
 ขรवासอย่างถูกต้องนั้น มันมีการเคลื่อนไหวไปใน
 ทางของพระนิพพานด้วย โดยไม่รู้สีกตัว แต่ถ้าคนมัน
 โง่, คนไม่รู้ว่ามันจะเป็นอย่างนั้นได้ ก็ไม่เคยนึก แล้วก็
 ระคมทุ้มเทไปทางฝ่ายของกิเลสอย่างสุดเหวี่ยง; เพราะว่า
 มันมีอัสสาทะ. อัสสาทะ, *อัสสาทะนี้แปลว่าเสน่ห์อันชั่ววน*
กามารมณ์ทั้งหลายมีเสน่ห์อันชั่ววน ที่จะจับใจของ
 มนุษย์ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ถ้าเป็นกามารมณ์ที่มาจากฝ่าย
 เพศตรงกันข้ามแล้ว ก็ยังมีอำนาจสูงสุด.

แต่ผู้ที่ เป็น สัตบุรุษ เป็นผู้ที่ ไม่ตกเป็นทาสของ
 กามารมณ์อย่างหลับหลับตานั้น เขาทำได้; เพราะว่า
 เกิดมานั้นมันต้องเป็นขรवास, เกิดมาจากท้องมารดาเจริญ
 เติบโตขึ้นมา มันก็ต้องเข้าไปสู่ความเป็นขรवास. ที่นี้ก็มี
 การประพฤติกระทำ ในขณะที่อยู่ในเพศขรवासนั้นให้ถูก
 ต้อง สำหรับจะเป็นอยู่อย่างที่ไม่มีความทุกข์ด้วย,
 สำหรับจะก้าวหน้าให้สูงขึ้นไป สูงขึ้นไป จนพ้นจากความ
 ที่ต้องเป็นอย่างนั้น ซึ่งน่าเบื่อหน่ายด้วย. นี่เป็นสิ่งที่ทำได้

พร้อมกันไปในตัว เพื่อประโยชน์อย่างพื้นฐาน ธรรมคา
สามัญก็ทำได้, แล้วก็เพื่อประโยชน์อันยิ่งขึ้นไป, ยิ่งขึ้นไป
อยู่ในตัวก็ทำได้.

เมื่ออาตมาไปพูดเรื่องนี้ครั้งแรกที่กรุงเทพฯ หลาย
สิบปีมาแล้ว ยี่สิบกว่าปี สามสิบปี สี่สิบปี ก็มีผู้ค้านว่าทำ
ไม่ได้; เหมือนกับว่าทาเนยให้แก่แผ่นขนมปังทั้งสองหน้า.
นี่เรามองอย่างนั้น ว่าขนมปังแผ่นหนึ่งจะทาเนยทั้งสองหน้า
นั้นมันเป็นไปได้, ไม่มีใครยอมรับ เพราะมองแต่ผิว
เผิน. เตียวหยอกจะให้รู้ว่า มันเหมือนกับแซนด์วิช ที่มีเยื่อ
เนื้ออยู่ตรงกลาง แล้วมีขนมปังประกบทั้งสองข้าง นั้นมัน
เป็นไปได้, ยิ่งถ้าขนมปังทั้งสองข้างนั้นไม่เหมือนกัน ผิด
แปลกแตกต่างกัน มันก็ยิ่งจะเป็นแซนด์วิชที่อร่อยกว่า
ธรรมดา, มันก็ควรจะเป็นไปได้.

นี่หวังว่า ขรรวาสทั้งหลายจะได้พิจารณาดู ว่าให้มี
ระบบธรรมชีวิตอยู่ในความเป็นขรรวาสของคน ๆ. ดำเนิน
ชีวิตอย่างขรรวาส แต่ขอให้เป็นระบบธรรมชีวิต ก็มีความ
ประพดติกระทำที่เป็นธรรมะอยู่กับเนื้อกับตัว เป็นชีวิตจิตใจ
นั้นแหละ, มีธรรมะเป็นชีวิต มีความถูกต้องอยู่ตลอดเวลา.

ประพาศกฏคองกเบนธรรมษีว.

เมื่อไ้ศีกษาว่าอะไรเบนความถูกตองแล้ว ก็
 ประพาศกฏกระทำนคที่ตัวเองรู้ศีกว่าถูกตอง ถูกตอง, ถูกตอง
 อยู่ตลอดเวลา. เช่นอบายมุขไม่มี ก็ถูกตองเพราะอบายมุข
 ไม่มี, ทศทง ๖ ประพาศกฏปฏิบัติศีกแล้ว ก็รู้ศีกว่าถูกตอง,
 มีควมถูกตองในเรองทศทง ๖ น้เบนพืนฐานก่อนเดศ,
 แล้วก็มี ความถูกตองที่ละเอียด — ละเอียดเข้ามา เบนรูป
 ศील สมาริ บัญญา โดยตรง ไม่ปลอยไปตามอำนาจของกิลเส;
 แต่มีศศิสัมปชญณะควบคุม ให้อยู่ในวดีทางของธรรมะ คือ
 ความถูกตอง สำหรัจะวิวัฒนาการไปในทางที่ถูกตอง จน
 กว่าจะถึงที่ศศ.

อยากจะขอพศัยอีกกรงหนึ่งว่า ให้อมีหลักเกณศ์
 ที่รู้ศีกว่าถูกตองอยู่ในใจ : ถูกตอง, ถูกตอง มองเห็นการ
 กระทำแล้วรู้ศีกว่าถูกตอง แล้วก็พอใจ, ถูกตองแล้วก็พอใจ,
 อยู่อย่างน้ตลอดเวลาทงวันทงคิน. ไ้ศีกษาว่าความถูกตอง
 เบนอย่างไรแล้ว พอที่จะวินิจฉัยไ้ว่าถูกตอง, แล้วเมื่อ
 ปฏิบัติศศ ก็ยั้งรู้ว่ ถูกตองคือมันไม่เกิดควมทศุข, คือ
 มันระงับควมทศุข, แล้วมันเกิดควมเยือกเย็น ซึ่งเบน

ความหมายของพระนิพพาน อยู่ในการประพตินั้น. ^{๕๘} นักบวชบอกตัวเองได้ว่า ถูกต้อง, ถูกต้อง, ถูกต้อง, ฉันมีแต่ความถูกต้อง, รู้สึกอย่างนี้ ว่าฉันมีอยู่แต่ความถูกต้อง.

ตื่นนอนขึ้นมา ก็รู้สึกว่าการทุกอย่างทำมาแล้ว ถูกต้อง, แล้วก็จะไปทำความถูกต้องต่อไปอีกตลอดวัน, รู้สึกพอใจว่าได้ทำมาแล้วอย่างถูกต้อง รอคชีวิตมาได้จนถึงวันนี้. เวลาตื่นนอนขึ้นมา แล้วก็จะไปล้างหน้า ก็รู้สึกว่าการถูกต้อง, แม้แต่การล้างหน้านั้นมันก็ถูกต้องแล้ว, แล้วก็มีความรู้สึกในความถูกต้อง ที่จะประพตិกระทำอยู่ตลอดเวลา, ล้างหน้าด้วยความถูกต้องและพอใจ. การล้างหน้าก็เป็นหน้าที่ ที่จะต้องประพติกระทำ, ล้างหน้าแล้วมันก็รู้สึกถูกต้องและพอใจ จนมาห้องส้วมถ่ายอุจจาระถ่ายปัสสาวะ มีสติสัมปชัญญะมองเห็นความถูกต้อง, ควบคุมความถูกต้อง ให้รู้สึกอยู่ตลอดเวลา, ไม่ให้ความชั่วร้ายทางจิตใจใดๆ เกิดขึ้น แม้ทำกิจถ่ายอุจจาระ ถ่ายปัสสาวะตลอดเวลา ก็เรียกว่ามันถูกต้อง, พอถูกต้องออกมาสำหรับจะไปอาบน้ำ ก็รู้สึกเป็นความถูกต้อง อยู่ตลอดเวลาที่อาบน้ำ ถ้าตกด้วยขันทุกๆ ขัน, ตลอดเวลาที่อาบน้ำมีความรู้สึกว่ามันถูกต้อง, เรามี

ความเป็นอยู่ที่ถูกต้อง, เรากำลังกระทำความถูกต้อง, แล้วเราจะกระทำความถูกต้องต่อไป.

ขึ้นไปกินอาหาร มีสติสัมปชัญญะกินอาหารอย่างถูกต้อง หรือรู้สึกว่าเป็นเพราะความถูกต้อง, เพราะการกระทำมาอย่างถูกต้อง จึงมีอาหารกิน ก็กินอาหารด้วยความรู้สึกว่าเป็นถูกต้อง จนตลอดเวลาที่รับประทานอาหาร. จะไปแต่งเนื้อแต่งตัวสำหรับจะทำการงาน ก็ให้มันรู้สึกว่ามันถูกต้องอยู่ทุก ๆ อิริยาบถที่จะแต่งเนื้อแต่งตัว แล้วก็ไปทำงาน. ลงบันไดเรือนไปขึ้นรถหรือเดินไปก็สุดแท้แหละ รู้สึกว่ามันถูกต้องอยู่ทุก ๆ อิริยาบถทุกก้าอย่าง. ถ้าพูดกันอย่างละเอียดก็ว่า ทุกครั้งที่หายใจออกเข้า, ทุกลมหายใจออกเข้า รู้สึกตัวเองว่าถูกต้อง, อยู่ในความถูกต้อง มีความถูกต้อง.

ตลอดเวลาที่ทำงาน ซึ่งเป็นเรื่องใหญ่ ก็รู้สึกว่าการงานนั้นแหละคือธรรมะ, ธรรมะคือการงาน หรือหน้าที่. หน้าที่คือธรรมะ ธรรมะคือหน้าที่ที่เป็นการงาน; เพราะว่าธรรมะกับการงานนั้น เป็นสิ่งเดียวกัน คือเป็นสิ่งที่จะช่วยให้รอด. หน้าที่การงานนั้นมันช่วยให้รอด, ธรรมะก็มีหน้าที่ช่วยให้รอด และโดยเนื้อแท้ก็เป็นสิ่งเดียวกัน.

คำว่า ธรรมะ, ธรรมะนั้นมัน แปลว่าหน้าที่ มัน
 เป็นภาษาเก่าแก่โบราณในอินเดีย เรียกว่าธรรมะ ๆ นั้น
 หมายถึงหน้าที่; ถ้าพูดในภาษาไทยปัจจุบัน ก็คือหน้าที่.
 ฉะนั้นหน้าที่กับธรรมะคือสิ่งเดียวกัน; เมื่อทำหน้าที่การ
 งาน มันก็คือการปฏิบัติธรรม, มีสติสัมปชัญญะทำอย่างค
 ดีที่สุด มีความพอใจในการกระทำ, มีความเลื่อมใสใน
 การกระทำของตัวเอง, เคารพนับถือว่าตนเองเป็นผู้มีความ
 ถูกต้อง มันก็เลยไม่มีความผิดพลาด. สามารถจะบอกตัวเอง
 ได้ว่าถูกต้อง — ถูกต้อง — ถูกต้อง, พอใจ — พอใจ — พอใจ
 อยู่ทุกอิริยาบถ จนกว่าจะเสร็จงาน, ก็พอใจว่ามันเสร็จงาน
 ที่ทำงาน จะกลับบ้าน ก็มาด้วยความรู้สึกว่าคุณถูกต้อง,
 ถูกต้อง. มาอาบน้ำมารับประทานอาหารมาอะไรในลักษณะ
 ที่รู้สึกว่าคุณถูกต้อง, ถูกต้องอยู่ตลอดเวลา จนกระทั่งว่าถึง
 เวลาจะนอน ก็สรุ่ยออก รวยออก งบยอกบัญญัติว่า โอ, เข้ม
 ไปด้วยความถูกต้อง พอใจ, เคารพตัวเองได้ ยกมือไหว้ตัว
 เองได้. เป็นการสรุ่ยวัน หรือ จบเวลาวันหนึ่ง ๆ ลงไป
 ด้วยธรรมะ คือความถูกต้อง.

นี่คือ ธรรมชีวิต สำหรับฆราวาส. ฆราวาสสามารถเป็นธรรมชีวิตได้ถึงขนาดนี้, ถึงขนาดนี้ไม่มีอะไร, ไม่มีอะไรบกพร่อง มันมีได้เต็มขนาดอย่างนี้. นี่ความเป็นฆราวาสนั้น เต็มไปด้วยความถูกต้อง สำหรับความเป็นฆราวาส, และความเป็นฆราวาสนั้นเป็นเหตุเป็นปัจจัยสำหรับที่จะขยับเขยื้อน ไปตามกระแสทางแห่งพระนิพพานด้วย, นี้เรียกว่าเป็นฆราวาสเต็มที ที่นั่นด้วย, แล้วเป็นการเคลื่อนไปตามกระแสทางแห่งพระนิพพานในตัวด้วย, เหมือนกับหมุนรอบตัว แต่ก็เคลื่อนไปได้ด้วย, นี่เป็นระบบสูงสุด ที่จะเป็นมนุษย์ชนิดที่เรียกว่า ธรรมชีวิตในความเป็นฆราวาส.

ควบคุมความรู้สึกละทำงาน.

ที่นี้บางคนอาจจะสงสัยว่า เราจะควบคุมความรู้สึกว่าถูกต้องนี้ได้อย่างไร? เมื่อเราต้องทำงานอย่างไรอย่างหนึ่งไปด้วย; นี้เขาไม่รู้จักรักรณะหรือธรรมชาติ. ความรู้สึกว่าถูกต้องนั้น มันเป็นความรู้สึกที่มีกำลัง ก็ เป็นตัวธรรมะที่มีกำลัง. รู้สึกว่าถูกต้อง พอใจตัวเอง, พอใจ

ตัวเอง, มีความรู้สึกพอใจตัวเองอยู่ด้วย แล้วก็ทำงานได้ด้วย. เปรียบเทียบเหมือนอย่างฝ่ายกิเลส เราโกรธใครอยู่ เกลียดชังใครธแค้นใครอยู่ มันก็ยังโกรธอยู่ ก็ทำงานไปพลางได้ หรือว่าถ้าเราหลงรักอะไรอยู่อย่างเต็มที่ ความหลงรักก็ยังอยู่ในใจด้วย, แล้วก็ทำงานไปได้ด้วย.

นี่ขอให้สังเกตดูเรื่องจริง, เรื่องจริงที่เป็นไปได้จริง. อารมณ์ที่รุนแรง ก็รู้สึกอยู่ด้วย, อารมณ์น้อยๆ ความรู้สึกน้อยๆ ที่สำหรับจะทำการงานในเวลานั้นก็มีได้ด้วย. เช่นว่าเราก็คิดถึงใครคนใดคนหนึ่งอยู่ แล้วก็ทำอะไรไปพลาง, มันก็ทำได้ทั้งสองอย่าง. ความรักความโกรธ ความเกลียดความกลัว อัดอั้นอยู่ในใจ นั้นมันก็มีอยู่ส่วนหนึ่ง, แล้วก็ทำไปทำไป ทำอะไรไป, ทำไปด้วยความโกรธ ความรักความโกรธความเกลียดความกลัวอะไรก็ได้. เช่นว่าจะดูพื้นจะล้างหน้า ในจิตใจก็รู้สึกถึงความถูกต้องเต็มที่ อยู่ในจิตใจด้วย, แล้วก็สามารถจะล้างหน้า หรือแปรงฟัน ให้สะอาดเรียบร้อยได้ด้วยพร้อมกันไป; แม้ว่าจิตดวงเดียว แต่มันก็สามารถทำหน้าที่ได้ถึงขนาดนี้ จนกระทั่งว่ามันเป็นความเคยชิน.

ที่ ความรู้สึกว่าถูกต้อง, ถูกต้อง ซึ่งเป็นความหมายของธรรมชาติมัน เป็นอารมณ์แรง จึงสามารถให้เกิดความรู้สึกอยู่ตลอดเวลา ว่าถูกต้อง. ความรู้สึกที่น้อยกว่า ที่ว่าจะทำงานอย่างไร อย่างไรก็ตามนี้ มันก็ยังทำไปได้, หรือจะถือว่ามันทำไม่ได้ มันจะรู้สึกได้แต่เพียงว่า ทำงานอย่างถูกต้อง ทำงานอย่างถูกต้อง นี้ ก็ได้เหมือนกัน, มันก็ไม่มี ความผิดพลาดอะไรที่จะแทรกแซงเข้ามา. เอาการงานที่กำลังทำอยู่เฉพาะหน้านั้นแหละ เป็นตัวธรรมชาติ, เป็นตัวความถูกต้อง, ฉะนั้นจะล้าหน้าจะแปร่งผัน อย่างที่ที่สุดให้ถูกต้องที่สุด, มันก็เป็นธรรมชาติอยู่ในตัว. นี้เรียกว่าไม่สามารถจะรู้สึกความถูกต้องพื้นฐานโดยส่วนใหญ่ได้ ทั้งที่มันอาจจะรู้สึกได้, ขอให้ไปสังเกตดูให้ดีๆ.

สรุปความว่าทั้งหมดนี้ ไม่มีอะไรมากไปกว่า ที่จะแนะนำให้ มีวิธีการเป็นอยู่ มีชีวิตอยู่ ครอบงำชีวิตอยู่ ในลักษณะที่ทำงานได้ดี และมีความสุข พร้อมกันไปในตัว. ความรู้สึกที่ว่า ถูกต้องแล้วพอใจ, ถูกต้องแล้วพอใจนั้น เป็นความสุข, แล้วงานที่ทำนั้นเป็นธรรมชาติ, หน้าที่ที่ทำนั้นเป็นธรรมชาติ, ก็ทำงานหรือทำหน้าที่นั้นได้ด้วย, ทำงาน

ก้าวหน้าไปได้ด้วย, มีความรู้สึกเป็นสุขและพอใจในงานนั้น
 พร้อมกันไปในตัวด้วย, เรียกว่ามีความสุข รู้สึกเป็นสุข
 ในขณะที่ทำงานนั่นเอง, เป็นความสุขชนิดที่ไม่เผาลนแม้แต่
 ประการใด, เป็นความสุขที่แท้จริง ก็เป็นความสงบเย็น
 เป็นชีวิตเย็น แล้วก็ทำงานสนุก. นี้เรียกว่าดีที่สุดแล้วสำหรับ
 ขรรวาส ที่จะประพฤติปฏิบัติในระบบธรรมชีวิต.

การปฏิบัติธรรมไม่จำกัดเพศ.

ไม่ต้องจำกัดว่าเป็นบรรพชิตหรือเป็น ขรรวาสก็ได้,
 สัมเสียว่า ไม่เป็นขรรวาสไม่เป็นบรรพชิต แต่จะควบคุม
 สังขารร่างกายนี้ ให้ประพฤติกระทำอย่างนี้ให้คิดนึกอย่างนี้
 ให้รู้สึกอย่างนี้, อย่างนี้ก็ใช้ได้. ที่จริง เรื่องธรรมะนั้นไม่มี
 บรรพชิต, ไม่มีขรรวาส, ไม่มีเพศหญิงเพศชาย ไม่มี
 อะไรอย่างี่สมมุติเรียกกัน. กิเลสเองมันก็ไม่มีการบรรพชิต
 หรือขรรวาส; ถ้ากิเลสเกิดแก่บรรพชิต มันก็กิเลสอย่าง
 เดียวกับที่เกิดแก่ขรรวาส, ฉะนั้นกิเลสไม่มีบรรพชิตไม่มี
 ขรรวาส; เช่นเดียวกับโพธิ์ก็ไม่ต้องมีบรรพชิตหรือขรรวาส.
 ธรรมะก็ไม่ต้องมีบรรพชิตหรือขรรวาส มันมีอย่างนี้เอง,

อย่างนั้นเอง, อย่างนั้นเอง, เป็นไปตามกฎเช่นนั้นเอง,
อย่างนั้นเอง.

แต่เที่ยววนภาษาสมมุติที่คนเขาพูดกันอยู่ ยึดถือกัน
อยู่ มีบรรพชิตมีฆราวาส มีดี มีชั่ว มีดีมีเสียมีขาดทุนมี
กำไร มีผู้หญิงมีผู้ชาย, มีอะไรตามที่สมมุติ นั้นก็ไปตาม
สมมุติ สำหรับให้พวกกันรู้เรื่องเท่านั้นแหละ, แต่โดยเนื้อ
แท้แล้ว มันก็มีแต่ว่าสังขาร คือสิ่งปรุงแต่ง เป็นไปตาม
เหตุปัจจัยที่ปรุงแต่งอย่างไร, มีการกระทำอย่างไร, มีการพูด
จາอย่างไร, มีความรู้สึกนึกคิดอย่างไร ก็ควบคุมให้มันถูก
ต้อง แล้วเรื่องมันก็จะจบ.

สรุปความว่า ฆราวาสสามารถเป็นธรรมชาติ ปร
พฤติเป็นธรรมชาติได้อย่างเต็มที่ ไม่มีข้อขัดข้องแต่ประการ
ใด. อย่าให้ความเป็นฆราวาส เป็นเครื่องกักขัง หรือเป็นที่
จมปลักของฆราวาส ซึ่งเป็นฆราวาสของกิเลสมากเกินไป.
ถ้าเป็นฆราวาสของโพธิ์ แล้วก็จะไม่มีอะไรกักขังได้
หรือทำให้จมปลักได้.

หวังว่าเราจะ รู้จักการดำเนินชีวิต ให้สำเร็จ
ประโยชน์ด้วยปัญญา เรียกว่า เป็นบัณฑิต เรียกว่า

เป็นสัตว์บุรุษ เรียกว่า เป็นอริยสาวก เรียกว่า อริยบุคคล
ให้ยิ่ง ๆ ขึ้นไปตลอดเวลา; เพราะรู้จักประพฤติกิเลสในระบบที่
เรียกว่าธรรมวินัยอย่างถูกต้อง. เรื่องมันก็มีเท่านั้น, หรือ
ว่าทำได้เพียงเท่านั้นมันก็พอแล้ว ทำได้เพียงเท่านั้น มันก็
รับประกันได้แล้วว่า จะไม่มีความทุกข์อยู่ที่นี้ และก็จะเคลื่อน
ไหว, เคลื่อนไหว เจริญองงามไปในทางสูงเป็นเบื้องหน้า.

นี่เรียกว่า ไม่เสียทีที่เกิดมาเป็นมนุษย์และพบ
พระพุทธศาสนา, มีแต่ความก้าวหน้าไปตามหนทางแห่ง
พระนิพพาน เรียกว่าโสกา หรือโสกา แปลว่า กระแสแห่ง
พระนิพพาน. เราเกิดมานี้ เกิดมาคราวนี้ มีแต่จะเคลื่อน
ไปตามกระแสแห่งพระนิพพาน จนกว่าจะถึงที่สุดเข้าวัน
ใดวันหนึ่ง.

ขอให้สนใจระบบธรรมวินัย ว่าเป็นสิ่งที่มีได้
สำหรับฆราวาส, ความเป็นฆราวาสนั้นก็จะเป็นพื้นฐาน
สำหรับการก้าวหน้าไปสู่จุดหมายปลายทาง ซึ่งฆราวาสควรจะ
ไปให้ถึง, จะเป็นฆราวาสจมอยู่ในกองทุกข์จะมีประโยชน์
อะไร ก็มีแต่ก้าวหน้าไป ก้าวหน้าไป. แม้กำลังอยู่ในเพศ
ฆราวาสก็ก้าวหน้าไป, ก้าวหน้าไป, คือประพฤติกิเลสทำอยู่

แต่สิ่งที่รู้สึกด้วยตนเองว่าถูกต้อง, ถูกต้อง แล้วก็พอใจ,
แต่ละวันละวัน สรุปลงแล้วก็พอใจ ยกมือไหว้ตัวเองได้ครั้ง
หนึ่ง ๆ เสมอไป ก็ไม่เสียทีที่เป็นพุทธบริษัท.

การบรรยายนี้สมควรแก่เวลา เพราะว่ามีเรื่องที่จะต้องทำ
ข้างหน้า คือพระสงฆ์จะลงอุโบสถ.

อาตมาขออุทิศการบรรยายในวันนี้ไว้แต่เพียงเท่านั้น
เป็นโอกาสให้พระคุณเจ้า สวดบทพระธรรมในรูปแบบคณ-
สาชยาย ฟังแล้วจะเกิดความรู้สึกกระตุ้นเตือนให้มีกำลัง
กล้าหาญในการประพฤติปฏิบัติธรรมต่อไปในบัดนี้.

อานาปานสติภาวนา

ความมุ่งหมายของอานาปานสตินี้ มันผิตกันกับ
กัมมัฏฐานอื่น ก็ต้องการจะให้มีการปฏิบัติครบหมคอยู่ใน
เรื่องที่เกี่ยวข้องลมหายใจอย่างนี้ ไม่ต้องโยกย้ายไปที่ไหน
ไม่ต้องเปลี่ยนเรื่องราวอะไร. เราปฏิบัติอยู่กับลมหายใจ
ตั้งแต่ต้นจนปลาย คือจนบรรลุมรรค ผล นิพพาน ก็เป็น
กัมมัฏฐานที่สะดวก. เราไม่ต้องหอบหิ้วอะไรไปที่ไหน
ไปนั่งตรงไหน มันก็มีลมหายใจที่นั่น ไม่ต้องอาศัยของ
ข้างนอก; เช่น-ไม่ต้องอาศัยวงกลสิน ไม่ต้องอาศัยชากศพ
ไม่ต้องอาศัยของใดๆ มาช่วย; อาศัยลมหายใจมันอยู่ในตัว
ไปที่ไหนก็ทำได้ มันก็สะดวก. แล้วอีกอย่างหนึ่ง มันก็

เป็นเรื่องละเอียด ประณีต สุขุม ไม่น่ากลัว ไม่ตื่นเต้น ไม่โกลาหลวุ่นวาย; ไม่เหมือนกับเรื่องอสุภ หรืออะไรทำนองนั้น มันก็เลยไม่มีอันตราย, ไม่มีช่องทางที่จิตจะเป็นอันตราย, มันมีอยู่ก็แต่ว่าทำไม่ได้ ถ้าทำไม่ได้ ก็ไม่ได้ที่เป็นอันตรายนั้นไม่มี อย่างจะเป็นบ้า เป็นอะไรไปไม่มี.

ถ้าใครพูดว่า เขาทำอานาปานสติแล้วเป็นบ้าไปอย่างนี้ มันไม่จริง. เขาพูดนั้นจริง แต่เขาเข้าใจผิด ทำอานาปานสติอย่างอื่น ไม่ใช่อย่างนี้, ไม่ใช่อย่างที่พระพุทธเจ้าตรัสไว้ในบาลี เหมือนที่เราเอามาใช้เป็นหลัก. อานาปานสติแบบนี้ ไม่มีทางที่จะเป็นบ้า; ทำไม่ได้ มันก็ไม่ได้. ถ้ามันเกิดเป็นบ้า มันก็เป็นหลักทั่วไปที่ว่า คนนั้นมันจะบ้าอยู่แล้ว. นี่ถ้าคนมันจะบ้าอยู่แล้ว ไปทำเข้า ก็เป็นบ้าได้ง่ายๆ; แล้วอีกทีหนึ่ง มันเป็นบ้า เพราะว่ามันอยากจะทำเพื่ออย่างอื่น คือไม่ใช่ทำเพื่อธรรมะ ไม่ใช่ทำเพื่อจิตใจสงบราบรื่น มันจะทำให้เกิดฤทธิ์เกิดปาฏิหาริย์ เกิดอะไรอย่างนี้, นี่ก็เป็นบ้าได้เหมือนกัน.

เรื่องที่เป็นบ้าน ก็เห็น มีอยู่ ๒ อย่าง คือ *เจตนาไม่บริสุทธิ์มาแต่ที่แรก* ขบดต่อธรรมะที่เขามีไว้สำหรับความ

สงบ กลับเอาไปทำให้มันเป็นปาฏิหาริย์ มีฤทธิ์มีเดช
เอาประโยชน์ใส่ตัว นี้ก็ทำได้; หรืออย่าง *คนมันจะบ้ายู'*
รอมร่อแล้ว, หรือว่ามันเป็นคนบ้ายูแล้วโดยไม่รู้สีก พอ
มาทำจิตใจ บังคับจิตใจอะไรอย่างนี้เข้า มันก็จะอาละวาดขึ้น
มาได้เหมือนกัน.

ที่^๕คนปกคิธรรมคาทำอานาปานสติตามแบบฉบับ^๕
ไม่มีทางที่จะเป็นบ้า นี่แหละเรื่องทั่วไปควรจะทราบกันไว้
อย่าง^๕นี้.

ที่^๕นี้ ก็พิจารณาคุณอานาปานสติทั้งหมด ซึ่งมีอยู่ ๑๖
ชั้น. อานาปานสติแบบนี้จะมี ๑๖ ชั้น ตามที่ปรากฏอยู่ใน
บาลี อานาปานสติแบบอื่นอาจจะมีอย่างอื่น ซึ่งไม่ใช่ของ
พระพุทธเจ้าก็มี เป็นของใครอื่นก็มี. สำหรับอานาปานสติ
ในบาลี อานาปานสติแล้ว มันมีแต่อย่าง^๕นี้ มี ๑๖ ชั้นอย่าง^๕
ที่เอาไปตรัสไว้ที่แห่งอื่น ก็ ๑๖ ชั้นอย่าง^๕นี้เสมอไป. คุณก็
จะต้องสังเกต พอรู้แล้วว่า ๑๖ ชั้น^๕นี้มันทำอะไรกันตั้ง ๑๖ ชั้น.

หมวดที่ ๑ - ๔ ชั้นแรก ก็เพื่อทำจิตให้เป็นสมาธิ
การฝึกหัดใน ๔ ชั้นแรก ปรับปรุงลงมหายใจ แล้วก็ทำลม

หายใจให้ละเอียดรับ แล้วก็ได้ผลเป็นสมาธิ. ๔ ชั้นแรก
มันอย่างนี้. แล้ว

หมวดที่ ๒ - ๔ ชั้นถัดไปอีก จะพิจารณามิติและ
ความสุข ที่ได้รับจากสมาธิว่า มันเป็นเรื่องกระตุ้นให้
เกิดความคิดนึก หรือเกิดจิตที่พุ่งช่าน กระสับกระส่าย
อะไรก็สุดแท้ ใต้มากอย่างด้วยกัน ก็เริ่มรู้ว่าอะไรมันปรุแง
จิต ก็มีตั้ง ๔ ชั้น ชั้นที่ ๕ ถึงชั้นที่ ๘. นี้ก็หมวดหนึ่ง.

ที่นี้ หมวดที่ ๓ มันก็มาอุจติโดยเฉพาะว่าจิตนี้มัน
เป็นอะไรได้ก็อย่าง? ลองบังคับอย่างนั้น อย่างน้อยอย่างโน้น
ดูให้ได้ตามต้องการ นี้ก็มีอยู่ ๔ ชั้น ก็หมวดหนึ่ง.

ที่นี้ หมวดสุดท้ายที่ ๔ ก็คือพิจารณา ไม่เที่ยง
คือเป็นเรื่องปัญญา ไม่ใช่จิตล้วน ๆ เป็นเรื่องปัญญาพิจารณา
ความไม่เที่ยง จนกระทั่งจิตเบือหน่าย กลายกำหนด จน
กระทั่งจิตหลุดพ้น มันก็อยู่ในหมวดนี้ นี้หมวดสุดท้ายเป็น
อย่างนี้. คำอธิบายที่ละเอียดออกไป ฟังมีดังนี้ :-

หมวดที่ ๑ กายานุปัสสนาสติปัฏฐาน.

หมวดที่ ๑ จัดการกับลมหายใจ คือร่างกาย ให้จิตสงบระงับ เขาเรียกว่า กายสังขารสงบระงับนี้ ได้สมาธิมาเพียงเท่านั้น ก็ได้รับผลเป็นความสุขทันแก่ความต้องการ. ถ้ากายสังขารระงับ จิตเป็นสมาธิ ก็ได้รับความสุขทันที ความสุขเหมือนอย่างได้รับจากนิพพาน; แต่ว่ามันอย่างน้อยๆ ไม่ถาวร อย่างที่เรียกว่า เป็นนิพพานแท้.

๑. รู้จักลมหายใจยาวชั้นหนึ่ง.
๒. รู้จักลมหายใจสั้นชั้นหนึ่ง.
๓. รู้จักความที่ลมหายใจปรุงแต่งร่างกายชั้นหนึ่ง.
๔. ทำลมหายใจ ที่เป็นเครื่องปรุงแต่งร่างกายนี้ให้ว่างบ้าง ว่างบ้าง จนมีสมาธิเกิดขึ้น.

สี่ชั้นอย่างนี้ ต้องศึกษาหลักนี้ เหมือนกับหลับตาเห็นเสียก่อนว่า :-

ขั้นที่ ๑ เราศึกษาเรื่องลมหายใจยาว จนรู้เรื่องลมหายใจยาวไป ทุกแง่ทุกมุม, ลมหายใจยาวคืออย่างไร ? เกิดขึ้นแล้ว มันเป็นอย่างไร ? จนกระทั่งรู้ว่า มันมีอิทธิพลอย่างไรแก่ร่างกายของเรา นี้เรียกว่า ขั้นที่ ๑.

ขั้นที่ ๒ ดุลมหายใจสั้นว่ามันเป็นอย่างไร? ลักษณะอย่างไร? มีอิทธิพลแก่ร่างกายของเรา ต่างจากลมหายใจยาวอย่างไร? มันก็เลยได้การเปรียบเทียบระหว่างลมหายใจยาวกับลมหายใจสั้น. นี่บางทีเราก็กำหนดความที่มันยาวเป็นอย่างไร? แล้วมีผลอย่างไร? ขั้นต่อมากำหนดที่มันสั้น มันสั้นอย่างไร? มีผลอย่างไร? จนให้รู้จักลมหายใจอย่างทั่วถึง. รู้จักลมหายใจ รู้จักเหตุของลมหายใจ รู้จักผลของลมหายใจ รู้จักอิทธิพลของลมหายใจ ให้มันคุ้นเคยกับลมหายใจ เสียก่อนซิ. เดี๋ยวนี้เราไม่รู้จัก? ก็เลยต้องทำให้รู้จัก. ทำขั้นที่ ๑ ก็อยู่กับกับลมหายใจยาว จนคุ้นเคยกันดี. ขั้นที่ ๒ อยู่กับลมหายใจสั้นจนคุ้นเคยกันดี.

พอมาขั้นที่ ๓ ก็ดูในส่วนที่ว่า ลมหายใจทั้ง ๒ ชนิดนี้ มันเนื่องกันอยู่กับร่างกาย; เขาเลยเรียกมันว่า "กายสังขาร" เครื่องปรุงแต่งกาย มันเนื่องกันอยู่กับร่างกาย : ถ้าลมหายใจหายบ ร่างกายมันก็พลอยหายบ คือกระสับกระส่าย; ถ้าลมหายใจละเอียด ร่างกายมันก็ละเอียด คือสงบว่างับ; ลมหายใจยาวนั้นเมื่อร่างกายปกติ ฉะนั้นเมื่อมีลมหายใจยาว มันก็ทำร่างกายให้ปกติ. ลมหายใจสั้น

นั้น เมื่อร่างกายไม่ปกติ เช่น โกรธ เช่นเหนื่อย เช่นจิต
มันไม่ปกติลมหายใจมันสั้น มันไม่ปกติ ก็ทำให้ร่างกายไม่ปกติ.

รู้ความลับของลมหายใจที่ปรุงแต่งร่างกายอยู่ตลอดเวลา ต้องรู้จักในแง่^{นี้} ที่เรียกว่าชั้นที่ ๓ แต่ในคำบาลีนั้นว่า “กาย^๕ทังปวง” รู้จักกาย^๕ทังปวง. กาย^๕ทังปวง ก็คือลมหายใจที่มันปรุงแต่งร่างกายอยู่ในทุกอย่างทุกประการ ^{นี้}ก็คือกาย^๕ทังปวง. ลมหายใจ ก็เรียกว่ากายเหมือนกัน. ร่างกาย^๕เนื้อ^๕ก็เรียกว่ากาย. ลมหายใจ^๕นั้น ก็เรียกว่ากาย; ต้องรู้^๕ทัง ๒ อย่าง จึงจะเรียกว่า ทังปวง. แล้วแต่ละอย่าง^๕มันก็มี^๕นั้น^๕โน้น มากหลาย^๕แ่ง ก็ดูให้หมด ก็เลยมารู้เรื่อง ที่เกี่ยวกับกายลมและกายเนื้อ^๕ละเอียดหมด ก็เลยมารู้^๕ที่ว่า อ้าว! มัน^๕เนื่อง^๕กัน ปรุง^๕แต่ง^๕กัน ^๕เนื่อง^๕กัน; ทำอย่าง^๕นี้อยู่ ชัดเจน อยู่ในใจทุกครั้งที่หายใจออก—เข้า หายใจออก—เข้า เห็นความจริง^๕ข้อ^๕นี้อยู่ คือเห็นกายลมปรุงแต่งกายเนื้อ ^๕นี้^๕ก็เรียกว่า การปฏิบัติ^๕ใน^๕ชั้น^๕ที่ ๓.

ที่^๕นี้ มันทำได้แล้ว ต่อไป^๕นี้จะทำให้เป็นสมาธิใน^๕ชั้น^๕ที่ ๔. ชั้น^๕ที่ ๔ ที่ว่าทำกายสังขาร คือลมหายใจให้^๕ว่าง^๕บ้อยู่. ว่าง^๕บลง^๕ๆ หายใจออกอยู่ หายใจเข้าอยู่หายใจ

ออกอยู่ หายใจเข้าอยู่. ลมหายใจมันร่วงปลง ๆ ๆ ร่วงกาย
ก็ร่วงปลง ๆ ๆ จิตก็ถูกทำให้เป็นสมาธิ.

ข้อนี้ มันมีเคล็ด มีเทคนิค มีเคล็ดอะไรอยู่ในตอน
นี้เอง ชั้นที่ ๔ นี้ ชั้นอื่นไม่ค่อยมี. ชั้นที่ ๔ นี้ มันมีวิธีที่
เรียกได้ว่า มันเป็นเคล็ด เป็นอุบาย เหมือนเราเรียกเดี๋ยวนี้ว่า
เทคนิค ก็คือการทำให้ลมหายใจร่วงปลง ๆ ๆ นี้ต้องใช้
อุบาย จะเรียกว่าเล่นกล ก็เล่นกลกับลมหายใจใช้อุบายที่จะ
ทำให้ลมหายใจให้มันละเอียดลง ให้จนได้.

ทีนี้ ก็มีวิธีตั้งแต่ว่า รู้จักกำหนดลมหายใจที่มันเข้า
ออก ๆ ๆ อยู่ เหมือนกับว่าคิดตาม "วิงคิดตาม" สติวิงคิด
ตามลมหายใจ ที่เข้าอยู่ ออกอยู่, เข้าอยู่ ออกอยู่. ตั้งจุดไว้
๒ จุด ข้างนอกที่ปลายจมูก ข้างใน สมมติว่าที่สะดือ ตั้งจุด
๒ จุดนี้ไว้. สมมติชั้นเท่านั้นแหละ! เราหายใจเข้ามันตั้งต้น
ที่จมูก ผ่านจมูกแล้วก็ออกไปสู่ศบบริเวณสะดือ เหยยนั้นไป
ก็ไม่สนใจ. ถ้าหายใจออกก็ตั้งต้นที่สะดือ ความกระเทือน
หรือความกระเพื่อมอะไร ตั้งต้นที่สะดือ แล้วก็ออกมาทางที่
จมูกจนมันหมด; ก็ได้ความรู้เป็น ๒ อย่าง คือหายใจเข้า
ตั้งต้นที่ไหน? จบลงที่ไหน? หายใจออกนั้นแล้วจบลงที่

ไหน ? นั่งอยู่แต่อย่างนี้สักกระยะหนึ่งก่อนตั้งต้นที่ไหน ?
ซึ่งมันมีอาการคล้าย ๆ กับวิ่งติดตามลมหายใจ.

ลมหายใจวิ่งเข้า สติก็กำหนดตั้งแต่จมูกถึงสะดือ
ลมหายใจวิ่งออก สติก็กำหนดตั้งแต่สะดือถึงปลายจมูก.
สมมติว่ามันมีคลอง มีท่ออะไรจากจมูกถึงสะดือ สมมติว่า
เพื่อให้จิตมันกำหนดง่าย ลมหายใจวิ่งไปวิ่งมาอยู่ในคลองนั้น
แล้วจิตก็วิ่งตามไปวิ่งตามมาอยู่ในคลองนั้น. นี้ต้องจัดให้
เป็นรูปร่างอย่างนี้จะได้ไม่่วงนอน ; ถ้ามันเฉยไปมันเฉย
ไปก็หายใจให้มันแรงเข้า ๆ ให้กำหนดได้ง่าย ๆ มันก็จะระงับ
ความเฉยชา หรือว่าระงับที่มันจะเฉยไป หรือว่าที่มันจะ
่วงนอนนั้นได้. ถ้าจำเป็นก็หายใจให้แรงจนมีเสียงเกิดมา
จากการหายใจก็ได้ ทำเสียงให้ยาวไปตามลมหายใจ หูมันจะ
ได้ช่วยเข้าอีกแรงหนึ่ง. การกำหนดลมหายใจ คือหูมัน
ได้ยินด้วยแล้วจิตมันก็กำหนดอยู่ที่ความรู้สึกที่เข้าออก ๆ นั้น
ด้วย อย่างนี้มันก็ดี คือดีที่มันง่ายขึ้น.

ครั้งแรกหัด แรกฝึก เขาหายใจกันแรง ๆ ทั้งนั้น
จนกระทั่งชูดขาดบ้างก็ได้ ในที่สุดมันก็คงหวัด ๆ เบา ๆ จนสม่ำเสมอ
จนคนที่อยู่ข้าง ๆ เขาได้ยิน ว่ามันสม่ำเสมอที่สุด.

ถ้าเป็นนักเลงแล้วก็เป็นที่ถึงขนาดนี้. นี้เรียกว่าวิ่งตาม คือ สติกำหนดลมหายใจที่เข้าออกๆ ในลักษณะที่วิ่งตาม ได้ดี แน่วแน่ ไม่เหลวไหล นี้เรียกว่าขั้นวิ่งตามสำเร็จไป.

ขั้นต่อไปก็ถึงขั้นที่ “เฝ้าดู” คือไม่วิ่งตาม. ขั้นนี้จะเฝ้าดูที่เหมาะสมที่สุด ก็คือ ช่องจมูก สติคอยเฝ้าที่ตรงนั้น กำหนดเฝ้าที่ตรงนั้น เมื่อลมมากระทบที่ตรงนั้นก็รู้สึก ไม่ทำเหมือนกับวิ่งตามลงไปถึงสะดือ แล้วกลับออกมาอีก. เมื่อหายใจเข้า ก็เฝ้าดูที่จมูก เมื่อหายใจออก ก็เฝ้าดูที่จมูก มันก็ไม่มีโอกาสที่จิตจะหนีไปที่อื่นเหมือนกัน ถ้าเฝ้าดูมันให้จริงๆ. แต่มันก็มีระยะหนึ่ง เช่นว่าพอหายใจสุดเข้าไปข้างใน ก่อนที่จะกลับออกมา ตรงนั้นมันเป็นระยะว่างนิดหนึ่ง ซึ่งสติจะต้องกำหนดระยะว่างตรงนั้นหน่อยหนึ่ง; ถ้าไม่กำหนดระยะนั้น จิตอาจจะหนีไปเสียตอนนั้นก็ได้ คือตอนที่หายใจออกสุดแล้ว ก่อนจะกลับเข้าไปนั้นมันมีระยะว่างอยู่นิดหนึ่ง. เมื่อหายใจเข้าไปสุดแล้ว ก่อนที่จะกลับออกมา มันก็มีระยะว่างอยู่นิดหนึ่งตอนนั้น มันก็หนีได้. ถ้าเราฝึกดีมาแต่ขั้นที่วิ่งตามมันก็ไม่หนี. นี้แหละคือความจำเป็น ความสำคัญอย่างยิ่งว่าต้องฝึกให้ดีที่สุดมาทุกๆ ขั้น ตามลำดับ;

ถ้าชั้นแรกทำได้ไม่ดี ชั้นต่อมาจะทำได้ไม่ดี. ตอนนั้นหยุด
วิ่งตาม เหลือแต่นั่งเฝ้าดูอยู่ที่ช่องจมูก, ผีก็ให้มีสติ;
สมมติว่าเป็นคนมานั่งเฝ้าดูอยู่ที่ตรงนั้น ก็ต้องทำให้ได้ ทำ
จนได้เหมือนกับนั่งเฝ้า คุณะ. ไม่หนีไปไหน ลมก็หายใจ
อยู่เรื่อย หยาบก็รู้ว่าหยาบ ละเอียดก็รู้ว่าละเอียด เข้าก็รู้ว่า
เข้า ออกก็รู้ว่าออก อยู่อย่างนั้นแหละชั้นเฝ้าดูเป็นอย่างนั้น.

ชั้นที่ ๑ วิ่งตาม.

ชั้นที่ ๒ เฝ้าดู.

แบ่งเป็นอย่างนี้ก็พอ จะแบ่งให้ละเอียดกว่านั้นก็ได้ แต่ไม่
จำเป็น.

ทีนี้ ถ้าทำได้ดีแล้ว ในชั้นเฝ้าดู ก็จะต้องทำต่อไป
ถึงชั้นที่เรียกว่า กำหนด หรือ “สร้างนิมิต” ที่เห็นได้ด้วยตา
ข้างใน ชั้นที่ตรงจุด ที่นั่งเฝ้าดูนั้นแหละ คือที่จะงอยจมูก
ตรงนั้น ที่ว่าเฝ้าดูกันอยู่ตรงนั้น ก่อนนั้น มันก็เฝ้า คือสังเกต
เพียงลมมันผ่าน เคี้ยววัน มันแน่นแฉ่ว แฉ่วแน่นเข้าจนคล้ายๆ
เกิดภาพ หรือดวง หรืออะไรขึ้นมาสำหรับจิตกำหนด แทนที่
จะกำหนดที่ที่ลมมันกระทบ เพราะเราเคยกำหนดอยู่ที่ที่ลม
มากระทบจุดนั้นอยู่.

เดี๋ยวนี้เปลี่ยนเป็นว่า ให้มีอะไรเกิดมาแทนที่จุดนั้น
 แต่ว่ามันเป็นเพียงมโนภาพ เป็นนิมิตขึ้นมา จะเป็นนิมิต
 ดวงแก้ว หรือนิมิตดวงอาทิตย์ดวงจันทร์ หรือนิมิตที่มัน
 จะง่ายที่สุด สำหรับที่มันจะเห็นแล้วก็ใช้ได้ทั้งนั้น แล้วก็ไม
 ค่อยจะเหมือนกันทุกคนด้วย. มันเหมือนกับหลับตาแล้วเห็น
 แสงสว่างอยู่กลางที่มีค อยู่ทีจุดนั้น เป็นดวง เป็นสี่ เป็น
 อะไรก็สุดแท้ แล้วแต่ว่าจิตและร่างกายของเราจะทำให้เห็นไป
 ได้. มันอาจเหมือนกับน้ำค้างอยู่ที่กลางแสงแดด เป็นจุด
 อยู่ที่ตรงนั้นก็ได้อ บางที่มันไม่เป็นจุดเหมือนกับจุดน้ำค้าง
 มันเป็นใย เหมือนกับใยแมงมุม ที่ลุกวาว ๆ อยู่ที่กลางแสงแดด
 นึกก็ได้; เป็นเมฆ กลุ่มเมฆขาว ๆ ก็ได้ เป็นดวงจันทร์
 เล็ก ๆ ก็ได้ อะไรก็ได้แล้วแต่ว่าจะทำให้เกิดขึ้นได้อย่างไร
 เพื่อจะกำหนดเท่านั้น *ไม่ใช่ของจริง* ไม่ใช่เราสร้างสิ่ง
 เหล่านั้นขึ้นมาได้จริง แต่ที่จิตมันสร้างเป็นภาพขึ้นมา นึก
 เพื่อว่าจะได้กำหนดชั้นละเอียดขึ้นไปเท่านั้นแหละ.

ถ้ากำหนดได้อย่างนี้ ก็หมายความว่าลมหายใจก็จะ
 ละเอียดยิ่งขึ้นไปอีก กายวิ้งบ้งยิ่งขึ้นไปอีก แล้วมาเทียบดูเถอะ
 ว่าเมื่อเราวิ้งตาม ปฏิบัติอย่างวิ้งตามลมนั้น มันก็วิ้งบ้งอยู่

ระดับหนึ่งแล้ว ที่นี้ พอเรากำหนดอย่างเผ่าคูดูดอยู่ที่จุดหนึ่ง มันก็ร่างบับ ภาย จิต ระวังยิ่งขึ้นไปอีก. เมื่อทำงานถึงเกิด เห็นนิมิตให้ไค้ตรงนั้น มันยิ่งระวังลงไปอีก. นี้เรียกว่า อุบาย หรือเคล็ด ที่ทำให้จิตร่างบับลงๆๆ นี้แหละเรียกว่า สร้างอุคคหนิมิตขึ้นมาได้ ที่ตรงจุดนั้นสำเร็จแล้ว.

ที่นี้ ต่อไปก็เปลี่ยนนิมิตนั้นตามที่เราต้องการก็ เลื่อนขึ้นไปในพวกที่เรียกว่า ปฏิภาคนิมิต.

สมมติว่า เราสร้างเป็นดวงแก้ว หรือหยดน้ำค้าง ขึ้นมาที่ตรงนั้นได้ ชาวไสยอยู่กลางแสงแดด ที่จุดนั้นได้ พง์คูดูดอยู่แล้วตลอดเวลา อย่างนี้เรียกว่ามีอุคคหนิมิต สำเร็จในขั้น ที่ว่า สร้างนิมิตขึ้นมาได้.

ที่นี้ ต่อไปจะน้อมจิตเปลี่ยนนิมิตนั้นตามต้องการซึ่ง เรียกว่า ปฏิภาคนิมิต นี้ก็บังคับจิตที่ละเอียด ที่ประคับ-ประคองอย่างละเอียดที่สุด ให้นิมิตที่เห็นนั้นมันเปลี่ยนจาก หยดน้ำค้างเล็กๆ เป็นใหญ่ๆเท่าไรก็ได้, เล็กลงมาก็ได้, ให้มันเปลี่ยนสีก็ได้, ให้มันเปลี่ยนลักษณะรูปร่างก็ได้, ให้มันลอยไปก็ได้ให้มันลอยมาก็ได้. นี้แหละ ถ้าไปคิดว่าเรื่อง

จริงก็อาจจะบ้า; แต่ถ้ารู้ว่า นิมิตเรื่องที่เราบงคับให้มันเป็นไป เพื่อให้จิตมันละเอียด ประณีต ก็ไม่เป็นไร; ทำได้ก็ทำได้ ไม่ได้ก็ไม่ได้มันไม่บ้าดอก อย่าไปหวังมากกว่านั้น.

อุบายบงคับจิตให้เกิดปฏิกษณนิมิต คือบงคับสิ่งใดสิ่งหนึ่งติดอยู่ในตาข้างใน ให้ทำอย่างไร ให้มันเปลี่ยนอย่างไรอะไรก็ได้ อยู่ทุกครั้งที่หายใจออกเข้า ออก—เข้าออก—เข้า. นิมิตก็มีอยู่ ๔ ตอนอย่างนี้. ถ้าทำอย่างนี้ได้ทั้ง ๔ ตอนก็เรียกว่า เรามีความสำเร็จในการบงคับจิต บงคับกาย บงคับลมหายใจ. ที่แท้ก็คือการบงคับที่ลมหายใจ มันมีผลไปยังกาย กายถูกบงคับ มีผลไปยังจิต จิตถูกบงคับ; ฉะนั้นในขั้นนี้จิตก็ร่างับ กายก็ร่างับ ลมหายใจก็ร่างับ เรียกว่า ร่างับ กันหมด ยังเหลือแต่จะทำให้เกิดสิ่งที่เรียกว่า “ฌาน”.

ต่อไปขั้นนี้มีแต่ทำให้เกิดสิ่งที่เรียกว่าฌาน ต้องทำให้คล่องแคล่วในพวกปฏิกษณนิมิต. แล้วกำหนดให้มีนิมิตนั้นหยุดเปลี่ยน แต่ให้ปรากฏชัดอยู่ใต้อย่างหนึ่ง; บงคับใต้อย่างนี้. เมื่อมาถึงขั้นนี้ เรียกว่ามันพร้อมแล้ว มันได้ทีแล้วที่จะทำให้เกิดองค์ฌาน. หมายความว่าจิตนี้เราฝึกมาดีแล้ว ถึงขนาดนี้แล้ว มีความแคล่วคล่องว่องไว

ระดับหนึ่งแล้ว ที่นี้ ก็ตั้งกำหนดจะให้มืองค์มาน ก็จะถูก
จะสังเกตเห็นให้พบความรู้สึก ๕ ประการ ที่เรียกว่า วิตก
วิจารณ์ บัณฑิต สุข เอกัคคตา นั้น, ชื่อเหล่านี้บางคนก็จำได้
บางคนก็จำไม่ได้ ถึงจำไม่ได้ก็ไม่เป็นไร.

ความรู้สึกต่อ วิตก นั้น คือรู้ความที่เดี๋ยวนี้จิต
กำหนดอยู่กับอารมณ์, จิตเกาะอยู่กับอารมณ์คือปฏิภาณ
นิमितนั้น นี้เรียกว่า วิตก. จิตมัน ชี้มาจับอารมณ์ นั้น
อยู่อย่างละเอียดทั่วถึง นี้เรียกว่า วิจารณ์. ที่นี้ ในขณะที่
แหละหยั่งความรู้สึกอีกอันหนึ่ง เป็นความรู้สึกบัณฑิตที่เรียกว่า
พอใจ บัณฑิตก็ต่างกันตามบุคคล บางคนก็แรง บางคน
ก็น้อย บางคนก็แสดงอาการอย่างหนึ่ง บางคนก็แสดงอาการ
อย่างอื่น นี้เรียกว่า บัณฑิต พอใจ. ประสบความสำเร็จแล้ว
พอใจ เรียกว่า บัณฑิต. ที่นี้ คุณความรู้สึกอันหนึ่ง รู้สึกเป็นสุข
เวลานั้นเป็นสุขเหลือเกิน ก็เรียกว่า สุข. ที่นี้ คุณที่เดี๋ยวนี้
จิตมารวมยอดอยู่ ที่นี้ ไม่มีความฟุ้งซ่านไปทางไหนแล้ว
นี้เขาเรียกว่า เอกัคคตา.

ดูให้พบลักษณะ ๕ ประการนี้คือ วิตก วิจารณ์ บัณฑิต
สุข เอกัคคตา ครบทั้ง ๕ นี้ เรียกว่า ความที่จิตสงบสว่าง

มันถึงระดับที่จะเรียกได้ว่า ปฐมฌาน ฌานที่หนึ่ง. เราก็
 ทำความรู้สึกได้ ๕ ชนิด^{นี้} รู้สึกได้พร้อมกัน ว่าจิตก็กำหนด
 ที่อารมณ์ จิตก็ซึมซาบอยู่ที่อารมณ์ ปีติก็มี ความสุขก็มี
 ความเป็นอันเดียวแห่งจิตในอารมณ์^{นี้}ก็มี ก็เรียกว่าปฐมฌาน
 ประกอบไปด้วยองค์ ๕ ประการ; หายใจเข้าออกอยู่ด้วย
 ความรู้สึกอัน^{นี้} ทุกครั้งที่หายใจเข้าออก ตอน^{นี้}คือตอนที่ทำ
 ยากเพราะมันละเอียดประณีต แยกกายเหลือเกิน.

ถ้าเรื่องยุ่ง ๆ เข้ามากวน มันทำไม่ได้ แต่มันก็
 ไม่แน่; ถ้ามีโอกาสทำก็ทำไปเถอะ. แม้ที่บ้าน ถ้าคน
 เขามีห้องส่วนตัว เขามีเวลาที่จะปลีกตัว เป็นส่วนตัวก็ทำ
 ไปเถอะ มันก็มีทางที่จะทำได้. ถ้ายุ่งมากอย่างชาวบ้าน
 ธรรมดา มันคงทำไม่ได้; ฉะนั้นมันจึงเหมาะสำหรับทำ
 ในป่า ในที่สงบสงัด แบบที่จัดไว้ในป่าหรือเฉพาะจริง ๆ.
 ถ้าได้ถึงปฐมฌาน อย่าง^{นี้} ก็เรียกได้ว่าเตโช^{นี้} เราทำกาย
 สัมขาร คือ ลมหายใจให้สงบว่างจับได้เต็มตามความหมาย.

ใน ขณะที่มีปฐมฌาน ^{นั้น} จะรู้สึกเป็นสุขด้วย
 แล้วก็พอใจด้วย รู้สึกว่า จิตแน่น^{นี้}เป็นอารมณ์เดียว
 ด้วย. อาการที่จิตซึมซาบทั่วถึงต่ออารมณ์^{นี้}ก็รู้ ต้องทำ

ความเข้าใจบ้างจะง่ายขึ้น จิตเกาะอยู่กับอารมณ์นั้นมันอย่างหนึ่ง, แล้วจิตมันซึมซาบรู้ทั่วถึงต่ออารมณ์นั้นอีกอย่างหนึ่ง, แล้วเมื่อทำได้สำเร็จอย่างนี้ มันพอใจ เรียกว่า ปิที. แล้วขณะนั้นมันเป็นสุขจากความพอใจ มีความสุข แล้วความที่จิตมันแน่วอยู่แต่กับสิ่งนี้ ก็เรียกว่า เอกัคคตา ฉะนั้นควรจะนึกถึง วิตก วิจาร์ ปิที สุข เอกัคคตา ๕ คำนี้ไว้เป็นหลัก. ขั้นที่ ๔ ทำกายสังขารให้สงบราบเรียบ มีผลทำให้ได้สมาธิที่แน่นแน่วถึงขนาดที่เป็นฌาน.

๔ ๕ ๖ ๗ ทบทวนหมวดที่ ๑ ออกครั้งหนึ่ง.

ทบทวนอีกทีหนึ่ง ก็ว่าขั้นที่ ๑ กำหนดลมหายใจยาว จนเป็นเกลอกับลมหายใจยาว ก็รู้เรื่องทุกเรื่องที่เกี่ยวข้องกับลมหายใจยาว เพราะว่าคอยกำหนดมันอยู่เรื่อย.

ขั้นที่ ๒ รู้จักลมหายใจสั้นโดยทำนองเดียวกัน.

พอขั้นที่ ๓ รู้จักว่าลมหายใจทุกชนิดนี้ปรุงแต่งร่างกายอยู่ แล้วก็สัมพันธ์กันอยู่กับร่างกาย หยาบด้วยกัน ละเอียดด้วยกัน ฟุ้งซ่านด้วยกัน รำบับด้วยกัน จะดูแต่ใน
แง่.

พอชั้นที่ ๔ ก็เริ่มทำให้ลมหายใจอยู่ในอำนาจด้วยการบังคับให้ละเอียดลง, ละเอียดลง, ตามวิธีที่เรียกว่า วังตามแล้วก็แผ่ดู แล้วก็สร้างอุกกหนิมิตขึ้นมาในมโนภาพ แล้วก็บังคับมโนภาพนั้นได้; พอทำได้อย่างนี้ จิตพร้อมแล้วที่จะกำหนดองค์ฌานทั้ง ๕ องค์ได้ ก็เกิดเป็นปฐมฌานขึ้นมา. เรื่องก็มีเท่านี้ในหมวดที่ ๑ ที่เรียกว่า กายานุปัสสนาสติปัฏฐาน เป็นหมวดที่ ๑ มีอยู่ ๔ ชั้น มีบัญญัติอย่างไร ก็ไปทำดู.

ชั้นนี้จะทำเป็นทุติยาน ตติยาน จตุตถฌานนั้นไม่ลำบากแล้ว มันเป็นส่วนย่อยแล้ว ก็ลดองค์ฌาน ๕ องค์นั้นออกเสียบ้างตามลำดับ ฌานนั้นก็ลึกประณีตยิ่งขึ้นเป็นทุติยาน ตติยานจตุตถฌานได้; นี้ก็ไม่ต้องอธิบายแล้ว เพราะว่าจะอธิบายแต่เค้าโครง. นี้หมวดที่ ๑ เรียกว่า กายานุปัสสนาสติปัฏฐานก็จบไป.

ทำไมจึงเรียกว่า กายานุปัสสนา เพราะว่าลมหายใจนั้นคือกาย. ร่างกายเนืองนี้ก็คือกาย ลมหายใจนั้นก็คือกาย สัมพันธ์กันอยู่แยกกันไม่ออก เตียวนี้เราทำให้ลมหายใจร่างับ

ให้กายว่างับถึงที่สุดแล้ว สติที่เป็นไปในกายนั้น ก็สมบูรณ์แล้วหมวดที่ ๑ จบ.

หมวดที่ ๒ เวทนานุบัตสนาสติบัญญัติฐาน.

ขั้นนี้ ขั้นหมวดที่ ๒ ที่เรียกว่า เวทนานุบัตสนาสติบัญญัติฐาน หมวดนี้ ก็มี ๔ ชั้น แล้วก็ยุ้งกันอยู่เท่ากับเวทนาเท่านั้น.

เวทนามาจากไหน? เวทนาจึงเอามาจากปีติและสุขที่มีในปฐมฌานนั่นเอง ถ้ายังจำได้ ก็จำได้ว่า ตอนทำกายสังขารให้ว่างับได้ปฐมฌานนั้น มันมีวิตก วิจารณ์ ปีติ สุข เอกัคคตา. ขั้นนี้เอาปีติและสุขนั้นแหละมา มาใช้ในหมวดที่ ๒ มาใช้ในการปฏิบัติหมวดที่ ๒. พอถึงขั้นนี้ ก็ไม่คำนึงอันอื่นแล้ว คำนึงแต่สิ่งที่เรียกว่า ปีติ ปีติที่ได้จากตอนจบของหมวดที่ ๑. เอาปีตินี้มารู้สึกอยู่ในใจ หายใจเข้าออกอยู่ หายใจเข้าออกอยู่ ๆ ด้วยความรู้สึกที่เรียกว่าปีตินี้ มันจะสบาย มันจะเป็นสุข จนให้ชิน จนให้รู้จักปีติดี ทัวถึงเหมือนกับที่ในหมวดไหนที่มันรู้จักลมหายใจยาว แต่เดี๋ยวนี้กายมาเป็นรู้จักปีตินี้ดีที่สุก ละเอียดลเอียดทัวถึงว่า ปีติคืออะไร? มี

ลักษณะอย่างไร? มีเหตุอย่างไร? มีอิทธิพลอย่างไร? นี้เรียกว่าชั้นที่ ๕. ชั้นที่ ๕ ของทั้งหมด แต่ว่าชั้นที่ ๑ ของหมวดที่ ๒ มันคือชั้นที่ ๕ ของทั้งหมด แต่จะเรียกว่าชั้นที่ ๕.

พอชั้นที่ ๕ กำหนดปิดได้ดี อย่างนั้นแล้ว ก็เลื่อนเป็นชั้นที่ ๖ คือกำหนดแต่ส่วนที่เป็นสุข. ส่วนที่เป็นบิตินั้นคือ ความพอใจ อันนั้นมันยังหยาบกว่า ที่นี้มากำหนดที่ความสุขซึ่งมันร่วงับกว่า.

ขอให้สังเกตเปรียบเทียบว่า ความพอใจกับความสุขนี้ มันไม่ใช่อันเดียวกัน. เราทำอะไรสำเร็จ เราพอใจอาจจะเนื้อเต้นก็ได้ ฉะนั้นที่เรียกว่าบิติ หรือความพอใจนั้นมันยังทะลึ่งตั้งตั้งอยู่ อาจจะตัวสั้น หรือว่าแสดงผลออกมารุนแรงก็ให้รู้จักเสีย.

พออันที่ ๖ ก็เลื่อนมาอยู่ที่ความสุข เมื่อพอใจแล้วมันต้องเกิดความสุขตามมาทีหลัง.

ที่นี้ อาการที่พอใจนั้นบัตออกไป ถ้าปนกันแล้วมันไม่รู้จักว่า อันไหนเป็นความพอใจ, อันไหนเป็นความสุข.

ณะนั้นความสุข มันก็รำบ มันก็ประณีต แล้วก็สงบกว่า
 สบายกว่า. ชั้นนี้จึงกำหนดแต่ที่ความรู้สึกอันเป็นสุข หายใจ
 ออกอยู่ หายใจเข้าอยู่, หายใจออกอยู่ หายใจเข้าอยู่, เรียกว่า
 ชั้นที่ ๖ จนกว่าจะชำนาญ จนกว่าจะคุ้นเคยกับความรู้สึกที่
 เรียกว่าความสุข ว่าความสุขนั้นเป็นอย่างไร? มีลักษณะ
 อย่างไร? มีเหตุอย่างไร? มีผลอย่างไร? มีอิทธิพลอย่างไร?
 รู้จักสิ่งที่เรียกว่า ความสุขดี เหมือนกับที่เรารู้จักลมหายใจ
 ยาว หายใจสั้น: แต่เดี๋ยวนี้ มารู้จักบีติและสุข ๒ อย่าง
 ดี. ชั้นที่ ๕ ชั้นที่ ๖ เป็นอย่างนี้.

ที่นี้ ก็เลื่อนไปชั้นที่ ๗ รู้จิตตสังขาร เครื่องปรุง
 แต่งจิต. จิตตสังขารเครื่องปรุงแต่งจิต ก็คือบีติและสุข
 นั้นเอง. ความรู้สึกที่เป็นบีติและความรู้สึกที่เป็นสุขนั้นเอง
 ๒ อย่างนี้ เรียกว่า เวทนา.

เวทนานั้นจะปรุงแต่งจิต ให้คิดอย่างนั้น ให้คิดอย่างนี้
 ให้คิดอย่างโน้น. พอเป็นสุขขึ้นมา มันก็ปรุงแต่งความคิด
 อย่างใดอย่างหนึ่งแหละ เช่นจะเอาจะได้ จะยึดครอง จะอะไร
 ก็สุดแท้ แล้วมันก็เป็นความทุกข์ เป็นกิเลส.

เราจึงดูเวทนานี้ มันปรุงแต่งจิตอย่างนี้ เรียกว่า เวทนาทั้งหลาย เป็นจิตตสังขาร คือเครื่องปรุงแต่งจิต.

เวทนาที่เป็นสุข ก็ปรุงแต่งจิตไปแบบหนึ่ง เวทนาที่เป็นทุกข์ ก็ปรุงแต่งจิตไปอีกแบบหนึ่ง. ชั้นชื่อว่าเวทนาแล้ว ย่อมปรุงแต่งจิตทั้งนั้น.

ในชั้นที่ ๗ นี้ จะดูกันแต่ว่า เวทนานี้ มันปรุงแต่งจิต ปิติและสุข มันปรุงแต่งจิตอย่างนั้น ๆ หรือบางที่มันปรุงแต่งจิตอย่างนั้น ๆ ๆ รู้จักตัวเครื่องปรุงแต่งจิตนี้เสียให้ทั่วถึง; หายใจเข้าออกอยู่, หายใจเข้าออกอยู่, ตลอดเวลากำหนดแต่เครื่องปรุงแต่งจิต; นี้ก็เพื่อว่าจะได้รู้จักทอนกำลังของมันในชั้นที่ ๘ ที่เป็นขั้นสุดท้ายของหมวดที่ ๒ นี้.

ชั้นที่ ๘ มันก็มีว่า ทำจิตตสังขารให้ว่างบ้อย คือ ทำจิตตสังขารเครื่องปรุงแต่งจิตให้ด้อยกำลังลง, ให้ด้อยกำลังลง. อย่าให้ปรุงแต่งจิตตามที่มันจะปรุงแต่งของมันเอง, หรือมันจะปรุงแต่งไปแต่ในทางกิเลส. เช่น มีความสุขขึ้นมา ก็จะปรุงไปในทางยึดมันถือมัน นี้เราก็จะลดกำลังของมันเสีย โดยพิจารณาให้เห็นว่า ความสุขนั้นมันไม่เที่ยง มัน

หลอกหลวง มันเป็นมายา อะไรอย่างนี้ แล้วกำลังของความสุข มันก็ถอยลงไปเอง คือจิตมันไม่พอใจสิ่งที่หลอกหลวงและเป็นมายา.

ถ้าเราปล่อยตามธรรมชาติ มันก็พอใจยินดีมาก ในสิ่งที่ เป็นความสุข หรือปีติ. แต่ถ้าเรารู้ว่าผลที่เกิดขึ้นนี้ มันเป็นกิเลส มันเป็นความทุกข์ ก็เลยไม่ปล่อยให้มันปรุงแต่ง หรือมันจะถอยกำลังลงเอง. ถ้ารู้ความจริงว่า ความคิดที่เกิดขึ้นนี้มันเป็นกิเลส มันจะมีผล คือทำให้เราทอนกำลังของจิต ที่จะคิดอย่างพลุ่งพล่าน ที่จะไปยึดมัน ถือมันนี้ มันจะถูกทอนกำลังลง ด้วยการปฏิบัติบทนี้ เรียกว่า *ปสฺสสมภยจิตตสงขารํ อสฺสสึสสามํติ ปสฺสสึสสามํติ สิกฺขติ - ทำจิตตสงขารให้ร่วงบออยู่ หายใจเข้าอยู่ หายใจออกอยู่.*

ขั้นที่ ๘ มันจบลงแล้ว ก็เรียกว่า หมวดที่ ๒ ที่จัดการอยู่กับสิ่งที่เรียกว่า เวทนานี้ สมบูรณ์แล้ว เรียกว่า เวทนานุปัสสนาสติปัฏฐาน. นี้หมวดที่ ๒ ก็มีอยู่ ๘ ขั้น. เข้ามาถึง ๘ ขั้น หรือ ๒ หมวดแล้ว.

หมวดที่ ๓ จิตตานุปัสสนาสติปัฏฐาน.

ที่นี้ หมวดที่ ๓ ที่เรียกว่าจิตตานุปัสสนาสติปัฏฐาน นี้ ปฏิบัติลงไปเกี่ยวกับจิตโดยตรง ก็เริ่มขั้นที่ ๙ ที่ ๑๐ ที่ ๑๑ ที่ ๑๒ ๔ ขั้นนี้ เรียกว่า หมวดที่ ๓ เกี่ยวกับจิตโดยตรง ก็เรียกว่า จิตตานุปัสสนาสติปัฏฐาน. ขั้นที่ ๑ ของหมวดที่ ๓ ก็คือ ขั้นที่ ๙ ของทั้งหมด; เราจะเรียกว่าขั้นที่ ๙.

ขั้นที่ ๙ นี้ กำหนดที่ตัวจิตนั่นเอง อยู่ทุกลมหายใจเข้าออก จิตกำลังเป็นอย่างไร? เราหายใจเข้าอยู่หายใจออกอยู่ หายใจเข้าอยู่ หายใจออกอยู่นี้ จิตกำลังเป็นอย่างไร? นี้ก็ต้องแล้วแต่จิตกำลังเป็นอย่างไร ว่าจิตกำลังมีปีติ หรือว่า จิตกำลังมีสุข จิตกำลังมีโลภะ หรือจิตไม่มีโลภะ จิตกำลังมีปฏิฆะหงุดหงิด หรือไม่มีปฏิฆะ จิตกำลังกลัว หรือกำลังไม่กลัว. นี้รายละเอียดนี้มีมากเป็นบัญญัติทางวาวเลย คือให้เรารู้จักจิตที่มันเป็นไปได้ก็ชนิดแก่เรา นี้ จิตดีหรือไม่ดี จิตสูงหรือต่ำ ก็รู้ได้เองว่าจิตกำลังเป็นอย่างไร ก็นั่งคู้มันอยู่ก็แล้วกัน. นี้เรียกว่าขั้นที่ ๙ จนคล่องแคล่วดี จนคุ้นเคยกันดี จนรู้จักกันดี ก็เลื่อนเป็นขั้นที่ ๑๐.

อ้าว! ที่นั่นจะบังคับแก่แล้ว ชั้นที่ ๑๐ ก็บังคับ
 ให้ปราโมทย์อย่างเดียว ให้รู้สึกบันเทิงเริงริน ให้ปราโมทย์
 อย่างเดียว ที่ว่า *อภิปรโมจย จิตตํ อสฺสสึสามิตติ สิกฺขติ*
ปฺสฺสสึสามิตติ สิกฺขติ; ควบคุมบังคับ หรืออะไรก็ตามทำ
 แต่ให้ดำรงไว้ให้มันรู้สึกแต่ *อภิปรโมทยํ*. *อภิ* แปลว่า
 อย่างยิ่ง *ปรโมทย* แปลว่า ปราโมทย์. ให้มันมีปราโมทย์
 อย่างยิ่งอยู่ตลอดที่หายใจเข้าอยู่ ออกอยู่ หายใจเข้าอยู่ ออกอยู่
 จนทำมันได้ มันไม่ใช่ทำงานักตอก; แต่ว่าเมื่อทำได้ก็
 ก็เรียกว่าชั้นนี้ ทำจิตให้ปราโมทย์ยิ่งอยู่ หายใจออกเข้าเป็น
 ชั้นที่ ๑๐ เรียกว่าบังคับอยู่ในอำนาจของเรา ว่าแกต้องมี
 ความปราโมทย์อย่างนี้อยู่ตลอดเวลา.

ที่ชั้นที่ ๑๑ มันก็เปลี่ยนเป็นว่า ที่นี้ จะบังคับ
 ให้หยุด ให้ตั้งมั่น ให้แน่น ให้มั่นคง ไม่ให้รู้สึก
 ปราโมทย์แล้ว จะอยู่อย่างนิ่ง หรือหยุด เรียกว่า *สมาทํ จิตตํ*
อสฺสสึสามิตติ สิกฺขติ ปฺสฺสสึสามิตติ สิกฺขติ ให้แน่นเพื่อ
 ให้เป็นสมาธิชนิดที่แน่น ไม่เนื่องตัวของกัณฺณ ไม่เนื่อง
 ตัวของระหมต ให้มันหยุด ทำให้มันหยุดให้จนได้ ก็เรียกว่า
 ชั้นที่ ๑๑ นี้. แต่ตลอดเวลาชั้นนี้ ก็หายใจเข้าอยู่ หายใจออก

อยู่; ตลอดเวลาที่หายใจเข้าจิตก็หยุด หายใจออกจิตก็หยุด. หยุดอยู่ตลอดเวลา จุติมันหยุดอยู่ตลอดเวลา หายใจเข้า—ออกอยู่ นี้ทำสำเร็จได้ก็เรียกว่า มันสำเร็จในขั้นนี้ บังคับให้มันหยุด ให้มันแน่นแน่ ให้มันตั้งมั่น.

ที่นี้ ก็เปลี่ยนเป็น ขั้นที่ ๑๒ *วิโมจย จิตฺตํ อสฺสสึสฺส-*
สามํติ สิกฺขติ ปสฺสสึสฺสสามํติ สิกฺขติ. นี้บังคับจิตให้ปล่อย
อยู่ คือทำให้จิตเกลี้ยง; ถ้ามีอะไรมาเกาะเกี่ยวจิต ก็ให้
จิตมันเปลื้องออกไปเสีย, จะเปลื้องจิตจากอารมณ์นั้น ก็ได้,
เปลื้องอารมณ์จากจิต ก็ได้ มันมีผลเท่ากัน.

อะไรมันมาเกาะเกี่ยวจิต ก็เปลื้องออกไปเสีย หรือ
ว่าจิตออกมาเสียจากสิ่งที่มาเกาะเกี่ยวจิต. คำนี้ใช้ได้ทั้ง
เข้าทั้งออก ทำจิตให้ปล่อยอยู่ ให้ปลดเปลื้องอยู่จากอารมณ์
หายใจออกอยู่ หายใจเข้าอยู่ บังคับจิตให้เปลื้อง หรือให้เกลี้ยง
จากอารมณ์ที่มาเกาะเกี่ยวจิต จนตลอดเวลาที่ปฏิบัติในขั้นนี้
นี้เรียกว่า ขั้นสุดท้ายของหมวดที่ ๓ เรียกว่าขั้นที่ ๑๒.

ทบทวนหมวดที่ ๓ นี้ ก็ขั้นที่ ๔ เผ่าคู่ลักษณะจิต
ต่าง ๆ. ขั้นที่ ๑๐ บังคับจิตให้ปราโมทย์. ขั้นที่ ๑๑ บังคับ

จิตให้มันคงแน่นแน่. ชั้นที่ ๑๒ บังคับจิตให้ปล่อยให้ปลด
เปลือก. หมวดนี้ เรียกว่า จิตตานุปัสสนาสติปัฏฐาน.
เห็นไหม? สติมันเล่นงานอยู่บนจิตตลอดเวลา จึงได้เรียกว่า
หมวดจิตตานุปัสสนาสติปัฏฐาน. นี่เข้ามาถึง ๑๒ ชั้นแล้ว.
หมวดที่ ๓ จบไปแล้ว.

หมวดที่ ๔ ธัมมานุปัสสนาสติปัฏฐาน.

ที่นี้ ก็มาถึงหมวดที่ ๔ หมวดนี้ เรียกว่า ธัมมานุ-
ปัสสนาสติปัฏฐาน หมายความว่า จะศึกษา จะทำลงไปในเรื่อง
ที่เรียกว่า ธรรม หรือ ธรรมะ ทั้งนั้น ก็มี ๔ ชั้นอีกตามเคย.
ชั้นแรกของหมวดนี้ ก็เป็นชั้นที่ ๑๓ ของทั้งหมด มีชั้นที่
๑๓, ๑๔, ๑๕, ๑๖, มีอยู่ ๔ ชั้นของหมวดนี้.

ชั้นแรก ก็คือ ชั้นที่ ๑๓ ของทั้งหมด นี้เรียกว่า
อนิจจานุปัสสี อสฺสสฺสึสามิตี สิกฺขติ ปสฺสสฺสึสามิตี สิกฺขติ
- เห็นชัดแจ่มอยู่ในความเป็นอนิจจัง ของสังขารทั้งปวง
หายใจออกอยู่ หายใจเข้าอยู่ อยู่ด้วยความเห็นแจ่มแห่งอนิจจัง.

เห็นอนิจจังที่ไหน? ต้องเห็นอนิจจังข้างใน. ใน
การปฏิบัติอานาปานสตินี้ ไม่ไปเที่ยวคุ้งข้างนอก ไม่ไปคุ

อนิจจังที่ข้างนอก ที่คนอื่น หรือที่สิ่งเหล่านี้ แต่ให้ดู
 อนิจจังที่ข้างใน. ที่ข้างในนี้ก็ให้ดูอย่างละเอียด อย่างวิเศษ
 เลย ก็คือให้ดูที่ว่าแม้แต่ลมหายใจยาวนานก็ไม่เที่ยง, ลมหายใจ
 สั้นก็ไมเที่ยง, การปรุงแต่งกายของลมหายใจนี้ก็ไม่เที่ยง
 ลมหายใจที่สงบราบเรียบอยู่ จิตตสังขารที่ราบเรียบอยู่นี้ก็ไม่เที่ยง,
 ปฐมฌานก็ไม่เที่ยง วิตกก็ไม่เที่ยง วิจารณ์ก็ไม่เที่ยง ปีติ
 ก็ไม่เที่ยง สุข ก็ไม่เที่ยง เอกัคคตา ก็ไม่เที่ยง, อะไรที่
 เกี่ยวกับกายทั้งหมด นี้ก็ล้วนแต่ไม่เที่ยง.

ที่นี้ ก็มาดูที่หมวดที่ ๒ ที่ว่าปีติ ก็ไม่เที่ยง สุขก็
 ไม่เที่ยง อากาโรปีติ และสุขที่ปรุงแต่งจิตนี้ ก็ไม่เที่ยงกระทั่ง
 จิตรำบอยู่ ความที่รำบอยู่แห่งจิตนี้ก็ยังไม่เที่ยงเดี๋ยวก็
 เปลี่ยนอีก; เห็นไม่เที่ยงเข้ามาทุกชั้น หรือว่าเลื่อนมาดู
 หมวดที่ ๓ ว่าลักษณะจิต ที่กำลังเป็นอย่างนั้น อย่างนั้นอยู่นี้
 ก็ไม่เที่ยง จิตที่กำลังปราโมทย์อยู่ก็ไม่เที่ยง จิตที่กำลังตั้งมั่น
 อยู่ ก็ไม่เที่ยง จิตที่กำลังปล่อยอยู่ ก็ไม่เที่ยง ไม่ต้องดูข้าง-
 นอก ดูมันแต่ข้างในที่เราทำได้ ที่เราปฏิบัติได้ ปฏิบัติอยู่
 จริง ๆ ว่าแต่ละอย่าง ๆ มันไม่เที่ยง.

ตัวฉาน ตัวสมาธิเอง ก็ยังไม่เที่ยง ฟังดูแล้วน่าหัว
ใหม่? เราว่าทำจิตแน่วแน่เป็นสมาธิแล้ว พอมาดู อ้าว!
มันก็ยังไม่เที่ยง เป็นสิ่งที่ไม่เที่ยง มีความไม่เที่ยง ก็เลยไม่
ต้องไปดูข้างนอกดูข้างในทุกอย่าง อย่างละเอียด ก็พบแต่
ความไม่เที่ยง นี่คือการปฏิบัติในขั้นที่ ๑๓ ที่เรียกว่า อนิจจา
นุบีสตี ดูความไม่เที่ยงอยู่.

ขั้นนี้เป็นขั้นที่สำคัญที่สุดของทั้งหมด ขั้นนี้จะรอด
ตัวหรือไม่รอดตัว ก็คือขั้นนี้ ถ้าไม่เห็นก็ไม่มีผล, ถ้าไม่
เห็นความไม่เที่ยง แล้วก็ไม่มีผล: ถ้าเห็นความไม่เที่ยง
แล้วจะมีผลต่อไป, ถ้าเห็นความไม่เที่ยงจริงๆ หนักขึ้นทุกที
ลึกขึ้นทุกที ชัดเจนขึ้นทุกที ละเอียดขึ้นทุกที ก็เรียกว่า
เห็นความไม่เที่ยง แล้วมันจะมีผลให้เกิดขั้นต่อไป คือ ขั้น
๑๔ เรียกว่า วิราคานุบีสตี - เห็นอยู่ซึ่งความคลายออก
แห่งความยึดมั่นถือมั่น.

วิราค แปลว่า คลายออก ว่างออก หน่ายออก หน่าย
ออก เหมือนกับสียมันจางออก กิเลสมันจางออก. พอเห็น
ความไม่เที่ยงหนักเข้าๆ มันเกิดความจางคลายของความยึดมั่น
ถือมั่น; หันมาดูความจางคลายของความยึดมั่นถือมั่น

เรียกว่า วิราคานุปัตสตี, นั่งเฝ้ากำหนด วิราคานุปัตสตี ความ
 งามคล้ายแห่งความยึดมั่นนั้น^๕ อย่างชัดเจนแจ่มแจ้งอยู่ในใจ
 หายใจออกอยู่ หายใจเข้าอยู่ ออกอยู่, เข้าอยู่ ออกอยู่, เข้าอยู่
 ล้วนแต่เห็นความที่งามคล้ายแห่งความยึดมั่น^๕ ถือมั่นน้อยลง
 ยึดมั่นน้อยลง. กิเลสที่ยึดมั่นจะเรียกว่า กำหนดก็ได้ ใน
 สังขารทั้งปวง มันงามออกๆ ดูว่าเรามันมีความงามออก
 แห่งความยึดมั่นนั้น^๕ คือวิราคานุปัตสตี^๕ นี้เป็นผลที่ได้รับมา
 จากชั้นที่ ๑๓.

ชั้นที่ ๑๔^๕ เห็นความงามออกนั้น^๕ เป็นผลมาจาก
 การที่เห็นอนิจจานุปัตสตี. ชั้นที่ ๑๓ มีผลที่เท่าไร ชั้นที่
 ๑๔ ก็จะมีผลที่เท่า่นั้น^๕ หมายความว่า เป็นความไม่เที่ยงเท่าไร
 มันก็เห็นความงามคล้ายออกเท่า่นั้น^๕. ที่^๕ความงามคล้าย
 ออกนั้น^๕หมายความว่า ส่วนนั้นมันดับไป ส่วนที่มันงามออก
 หายไปๆ นั้น^๕ คือความดับของกิเลส ความดับของความ
 ยึดมั่นถือมั่น ความดับของความทุกข์.

ชั้นถัดไป^๕ คือชั้นที่ ๑๕^๕ จึงอยู่ที่ นิโรธานุปัตสตี^๕
 - เห็นอยู่ตลอดเวลา ซึ่งความดับลงๆ แห่งความยึดมั่น,
 และความทุกข์ คือกิเลสดับไป ความทุกข์ดับไป นั่งดูแต่

อันนี้ ว่ากิเลสดับไป ความทุกข์ดับไปอย่างไร หายใจออกอยู่ หายใจเข้าอยู่ นี้เรียกว่า นิโรธานุบัติสสี.

นี่ก็พอแล้ว ที่จริงชั้นที่ ๑๕ มันก็พอแล้ว เพราะเป็นการบรรลุมรรคผลกันที่ตรงนี้ ระหว่างชั้นที่ ๑๔ กับ ๑๕ นั้น คลายเท่าไร แล้วมันก็ดับเท่านั้น การคลายเขาเรียกว่า มรรค การดับ เขาเรียกว่า ผล.

แต่แล้วยังมี ชั้นที่ ๑๖ เหลืออยู่อีก สำหรับจะดู เหมือนกับดูการประสบความสำเร็จ นี้เรียกว่า ปฏินิสสัคคานุบัติสสี - เห็นความสลัดคืนอยู่ตลอดเวลาหายใจเข้าอยู่ ออกอยู่.

นี่คล้าย ๆ กับว่า เห็นว่าพ้นแล้วเลิกกันอะไรทำนองนั้น ว่าเลิกกันที่กับสิ่งต่าง ๆ ที่มาทำให้เป็นทุกข์ มาทำให้ยึดถือ นี้เลิกกันที่. อุปมาเหมือนอย่างว่าสลัดคืน ก่อนนี้ไปเอามาถือไว้ ทำให้เป็นทุกข์ หรือทำอย่างนี้ ทำเรื่อย ๆ มาจนดับทุกข์ ก็คล้ายกับว่าโยนกลับไป. นี่ชั้นสุดท้าย มันจึงเป็นเพียงการแสดงอุปมาอย่างหนึ่งของความสำเร็จผล ชั้นสุดท้ายว่าสลัดกลับออกไป อุปมาให้ชัดเจน ก็ว่าคืนเจ้าของ ก่อนนี้เราเป็นขโมย ไปปล้นเอาของธรรมะ ของธรรมชาติ

มาเป็นของกู อ้าว! พอมีความทุกข์เกิดขึ้นมากเข้า ๆ ก็ทำไป ๆ ในฝ่ายดับทุกข์ก็คือกินเสีย กินเจ้าของเดิมเสีย จบชั้น ๑๖.

อนิจจังก็ตี วิราคะก็ตี นิโรธะก็ตี ปฏิณิสสัคคะก็ตี เป็นธรรมะอย่างหนึ่ง ๆ มันมีอยู่ ๔ ธรรมะ หมวดนี้ พิจารณากำหนดกันแต่ที่ธรรมะ ๔ อย่างนี้. ฉะนั้น จึงได้ชื่อว่า ธัมมานุบัตสนาสติบัญญัติฐาน เป็นหมวดสุดท้าย, แล้วเรื่องมันก็จบเพราะว่ากิเลสหมดไปแล้ว, ความทุกข์ไม่มีแล้ว, เห็นความสิ้นสุดของพรหมจรรย์แล้ว, นี่แหละทบทวนดู :—

หมวดที่ ๑ มี ๔ ชั้น เรื่องลมหายใจทั้งนั้น เกี่ยวกับกายทั้งนั้น เรียกว่า กายานุบัตสนาสติบัญญัติฐาน.

หมวดที่ ๒ เกี่ยวกับเวทนาคือปิติและสุขทั้งนั้น จึงเรียกว่า เวทนานุบัตสนาสติบัญญัติฐาน.

หมวดที่ ๓ เกี่ยวกับจิตทั้งนั้น จิตอย่างนั้น จิตอย่างนี้ จิตอย่างโน้น บังคับมันอย่างนั้น บังคับมันอย่างนี้ เรียกว่า จิตตานุบัตสนาสติบัญญัติฐาน.

ที่นี้ หมวดสุดท้ายที่ ๔ เกี่ยวกับธรรมะทั้งนั้น คือ อนิจจัง วิราคะ นิโรธะ ปฏิณิสสัคคะ นี้ล้วนแต่เป็นธรรมะอย่างหนึ่ง จึงเรียกว่า ธัมมานุบัตสนาสติบัญญัติฐาน.

รวมด้วยกัน ๔ หมวด เรียกว่า สติปัฏฐาน ๔ ถ้า สติปัฏฐาน ๔ ทำได้สมบูรณ์อย่างนั้นมันก็เป็นผลคือดับความ- ทุกข์หมด เมื่อเราเจริญสติปัฏฐาน ๔ อยู่อย่างนี้ โภชณงค์ ๗ มีตามขึ้นมาด้วย มันก็สมบูรณ์ด้วยกัน พร้อมด้วยกัน. เมื่อ สติปัฏฐาน ๔ สมบูรณ์ ก็ชื่อว่า โภชณงค์ ๗ สมบูรณ์ : มี สติธัมมวิจยะ วิริยะ ปีติ บัสสัทธิ สมาธิ อุเบกขา อยู่ครบ ถ้วน ในเมื่อเราปฏิบัติอยู่ใน ๑๖ ชั้นนี้. ฉะนั้นพระพุทธเจ้า จึงตรัสว่าเมื่อทำสติปัฏฐาน ๔ สมบูรณ์ โภชณงค์ ๗ ก็ สมบูรณ์, เมื่อโภชณงค์ ๗ สมบูรณ์ วิชา และวิมุติ ก็ สมบูรณ์. ญาณทั้งหลายเรียกว่า วิชา ก็สมบูรณ์ ก็ตัดกิเลส แล้วก็ เป็นวิมุติเรื่องมันก็จบกันเท่านั้น ; วิมุติ คือความ หลุดพ้นจากความทุกข์ทั้งปวง. ฉะนั้นที่ว่า ปฏิบัติอานา- ปานสติ ๑๖ ชั้นนั้น คือปฏิบัติสติปัฏฐาน ๔ พร้อมกัน ไปกับโภชณงค์ ๗ อยู่ในตัวมันเอง ประสานกลมเกลียว กันไป พอถึงที่สุดก็เป็นวิชาและวิมุติ เค้าเรื่องมีเท่านั้น.

เห็นไหม? มันละเอียด ประณีตอย่างไร คุณถ้าจะ ไม่เอาแล้วกรรมัง ที่แรกคิดว่าจะเอา กลัวว่าพอเห็นเข้า อย่างนี้จะไม่เอา ถ้ายังสู้อยู่ ก็ทำไปที่ละชั้น ๆ. นี้แหละเต็มที

หรือสมบูรณแบบ มั่นมียู่อย่างนี้ ๑๖ ชั้นอย่างนี้ แต่ละชั้น เป็นอย่างนี้ ๆ เอาไปพิจารณาดู.

วิธีปฏิบัติอย่างลัดสั้น.

เอ้า, ที่นี้ พวกกันชุดใหม่ ชุดโน้นชุดสมบูรณแบบ ยากนักแพงนัก ลงทุนมากนัก สู้ความง่วงนอนไม่ได้ ก็พูด ชุดที่สอง ซึ่งค่อยยังชั่ว ก็ชุดนี้จะไม่ระบุงเป็น ๑๖ ชั้นอย่าง นั้น แต่ก็แนวเดียวกันแหละ ก็คือ หมวดที่ ๑ ทำจิตให้เป็นสมาธิพอสมควร พยายามทำจิตให้เป็นสมาธิพอสมควร โดยวิธีใดวิธีหนึ่งเท่าที่จะทำได้.

พอจิตเป็นสมาธิพอใช้ได้แล้ว ก็ไปพิจารณา ความไม่เที่ยงเลย. พิจารณาอนิจจังเลย นี้ ๒ ชั้นแล้ว ชั้นที่ ๓ ก็คือได้ผล. ได้ผลเป็น วิราคะ นิโรธ อะไรรวมกัน หมก. หาวิธีทำจิตให้สบาย ให้ปลอดโปร่ง ให้เข้มแข็งให้ สดใส โดยวิธีใดแล้วแต่จะทำได้.

เออละ! ทำอานาปานสติ นั้นแหละ ทำพอสักว่าให้ จิตมันสบายปลอดโปร่ง เข้มแข็ง มีกำลัง ใ้ความสุข. พอ

อย่างนี้แล้วก็พยายามยกไปหาอนิจจัง กองอนิจจัง อะไรที่มัน
 อยู่ในเรา ทุให้มันเป็นอนิจจัง : จะรูปร่างกาย ก็ทุให้มันเป็น
 อนิจจัง, จะความสุขเวทนา ทุกขเวทนาที่เกิดอยู่ ก็ให้เห็นเป็น
 อนิจจัง, สังขารความคิดนึก ฐีสีกของเราก็เป็นอนิจจัง
 สัณณาก็เป็นอนิจจัง, วิณณาก็เป็นอนิจจัง, รูป เวทนา
 สัณณาสังขาร วิณณาณ เป็นอนิจจัง, แม้จะไม่เรียกชื่อก็ได้
 แต่ว่าอะไรที่มันรู้จักได้ในตัวเรา^{นี้} แล้วก็คว่ำมันอนิจจัง :
 กายก็อนิจจัง ใจก็อนิจจัง ธาตุคินก็อนิจจัง ธาตุน้ำก็อนิจจัง
 ทุกธาตุนายณะ ก็อนิจจัง ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ ก็อนิจจัง,
 รูป เสียง กลิ่น รส อนิจจัง. กุณอนิจจังแต่ข้างใน^{นี้}ก็พอ
 เพื่อว่าอย่าให้ไปหลงเข้าว่า อร่อย^{นี้}มันเที่ยงแท้ถาวร, หรือ
 ว่าไม่อร่อย^{นี้}เที่ยงแท้ถาวร. ^{นี้}คือรู้สีกว่าอนิจจัง อยู่ใน
 สิ่งนั้นตลอดเวลาที่หายใจออกเข้า. มันจึงต้องมีสติ
 สำหรับรู้ทัน ที่จิตมันเกิดอะไรขึ้นมา ให้รู้ว่าไม่เที่ยงแท้
 ถาวร : เห็นรูป ก็รูปมันไม่เที่ยงแท้ถาวร. ไต่กลิ่น ก็
 กลิ่นมันไม่เที่ยงแท้ถาวร, ไต่รสอร่อย หรือไม่อร่อยก็ไม่
 เที่ยงแท้ถาวร, อย่าง^{นี้} เรียกว่าลัดเต็มที่แล้ว จากสมาธิ^{น้อยๆ}
 พอสสมควร กระโดดพรวดไปหาอนิจจังเลย กล้ายกับว่า

ทำขั้นที่ ๑ ที่ ๒ พอสมควร แล้วกระโดดไปยังขั้นที่ ๑๓
เลย ก็อนิจจัง; แล้วทำอนิจจังนี้ไต่เท่าไร มันจะมีวิราคะ
นิโรธเท่านั้น. เห็นอนิจจังเท่าไร มันก็จะคลายออก
เท่านั้น มันก็จะหลุดพ้นไปเท่านั้น.

๕๕ ๕๕ ๕๕ แบบนี้มันง่ายและน้อย ไม่ละเอียดถี่ิบ
หรือว่าแยกถึง ๑๖ ขั้น แยกเพียงว่าทำจิตให้เป็นสมาธิพอ
สมควร แล้วที่ ๒ ก็อุทฺถอนิจจังข้างใน แล้วมันก็คลาย เบื่อ-
หน่ายคลายกำหนดออกมาเอง แล้วก็พ้นทุกข์ตามสมควร
คล้ายๆ มันมีอยู่เพียง ๓ ขั้น ก็ใช้ลมหายใจเหมือนกัน;
เพราะว่าลมหายใจมันเป็นหลัก ให้ร่างกายปกติให้ใจคอบปกติ
ด้วยลมหายใจ.

การบังคับลมหายใจโดยวิธีนี้ มันยังมีผลพิเศษ
นอกเรื่องอีก ก็ว่า ร่างกายสบายดี จิตลมหายใจอยู่ด้วยวิธีนี้
ร่างกายจะสบายดี.

ในที่บางแห่ง หรือบางพวก เขาทำอานาปานสติ
ในขั้นต้นๆ นี้ เพียงเพื่อให้ร่างกายสบายดีเท่านั้นก็มี ไม่
ต้องการอะไรอีก เรื่องจิต เรื่องอะไรไม่ต้องการ เพียงให้

ร่างกายทั้งหมดนั้นมันสบายดี; แล้วก็ทำอานาปานสติทุกวัน
ตอนเช้าเพื่อผลเพียงเท่านั้น อย่างนี้ก็มียู่มากในประเทศ
อินเดีย; ไม่ต้องการมรรค ผล นิพพาน ต้องการแต่ความ
ผาสุก สบายดีปราศจากโรกภัยไข้เจ็บ เพราะว่าลมหายใจ
มันเป็นของลึกลับนะ ถ้ามันถูกต้องร่างกายมันสบายดี.

อานาปานสติแบบนอกพุทธศาสนา.

อธิบายตามแบบอื่นนอกแบบของพุทธศาสนา เขา
อธิบายว่า การหายใจที่ดี ที่ถูกต้องนั้น มันสูดเอาสิ่งที่
เรียกว่า ปราน ปรานหรือชีวิตจากข้างนอกนี้ เข้าไปข้าง
ในไปหล่อเลี้ยงร่างกาย. เขาถือว่าในอากาศนี้มีปราน
เราต้องหายใจวิธีนี้ เราจึงจะสูดเอาปรานข้างนอกเข้าไปเพิ่ม
ให้ข้างใน, แล้วเราก็สบายดี. เขาทำอานาปานสติเพียงเท่านั้น
ก็มีในประเทศอินเดีย แล้วทำกันมาแต่คึกคักบรรพ์ เรียกว่า
“ปราณายามะ” มีความมุ่งหมาย เพื่อให้มีปรานหล่อเลี้ยงชีวิต
มาก ก็มีชีวิตมากขึ้น อายุยืนสบายดี.

อานาปราณายามะ เขาเรียกชื่ออย่างนี้ เป็นชื่อของ
ลมหายใจเข้าออก ก็ลองดู มันก็มีผลทำให้ลมหายใจดี ทำให้

ร่างกายสบายดี แล้วจึงค่อยยกมาทำอานาปานสติอย่างพระพุทธรเจ้าที่หลังก็ได้. ทำแบบให้ร่างกาย สบายดีเสียก่อนก็ได้ มันจะได้หายใจยาวงอนอน มันจะได้หายใจอุปสรรคต่าง ๆ แล้วในที่สุด มันมารวมอยู่ที่คำคำเดียวว่า สติ.

เรามีสติอยู่อย่างถูกต้อง รอคักไม่ยินดียินร้าย ในสิ่งที่มากระทบ ก็ไม่เกิดกิเลส; นี่มีสติอยู่ตลอดเวลา. ถ้าเราฝึกอานาปานสติแบบที่ว่านี้ จะมีสติดีที่สุดใน สูงที่สุดใน เข้มแข็งที่สุดใน อะไรที่สุดตลอดเวลา.

อานาปานสติแบบผสม.

เราอาจจะฝึกอย่างอื่นก็ได้ แต่มันไม่มีเคล็ด ไม่เป็นเทคนิค ไม่เป็นเคล็ดที่ดีเหมือนกับอย่างที่พระพุทธรเจ้าตรัสไว้. ถ้ามีเวลา มีความสามารถ ก็ปฏิบัติแบบ ๑๖ ชั้นนี้. ถ้าไม่มีเวลา ไม่สามารถ ก็เอาอย่าง ๓ ชั้นนั้น ตะล่อมจิตให้เป็นสมาธิพอสมควร แล้วพิจารณาอนิจจัง พิจารณาได้เท่าไร มันจะคลายความยึดมั่นถือมั่นเท่านั้น นี่ก็ได้พอ. มันเหมือนกันโดยใจความ แต่ทำไมทำโดยรายละเอียดครบถ้วนเท่านั้น.

ถ้าทำอะไรไม่ได้มากกว่านี้ ก็ทำเท่านี้ หรือทำเท่านี้
 ก็ไม่ได้แล้ว ก็ให้มันเหลือแต่ว่าสติตัวเดียว. สตินี้ก็ได้
 รู้สึกตัวก่อนเสมอ ที่จะคิด จะพูด จะทำ เมื่ออารมณ์มา
 กระทบเรา เราต้องรู้สึกตัวเสียก่อนเสมอ ก่อนที่จะพูดอะไร
 ออกไป ก่อนจะทำอะไรลงไป หรือว่าก่อนแต่ที่จะคิดอะไร
 ต่อไปอีก; เช่นว่าก่อนแต่จะโกรธ หรือว่าอะไร ต้องมีสติ
 ก่อนที่จะพูดออกไป จะไปตำเขา นี้ต้องมีสติ คือไม่ตำ ก่อน
 แต่ที่จะตีเขานี้ก็คิด มีสติแล้วก็ไม่ตี เหล่านี้เรียกว่า มีสติ
 ก่อนแต่ที่จะคิด จะพูด จะทำ ให้มีสติเสมอ.

ถ้าฝึกอานาปานสติแบบสมบุรณ์แบบ ๑๖ ชั้นแล้ว
 มันจะเป็นอย่างนั้นเอง มันจะมีสติสมบุรณ์มันจะไม่ทำอะไร
 ผลุนผลัน. แต่่นั้นเราเรียกว่าปฏิบัติออกมาจากข้างใน มัน
 ก็ต้องมีเรื่องมากหน่อย.

ที่นี้ ปฏิบัติจากข้างนอก เอาว่าฝึกสติกันคือ ๆ จะมี
 สติว่า จะไม่ทำ ไม่พูด ไม่คิด จะไม่เคลื่อนไหวทางกาย วาจา
 ใจ ก่อนแต่จะมีสติเสียก่อน มีสติแล้วจึงจะเคลื่อนไหว ทาง
 กาย คือกระทำ ทางวาจา คือพูด ทางจิต คือคิดนึก หรือ
 รู้สึก หรือว่าบันดาลอะไรออกมา นี้ก็เรียกว่า สติ

ผลสุดท้ายมันเป็น ประโยชน์ที่ได้มาจากสติที่ฝึก
ดีแล้ว ฝึกสมาธิแบบเรียกว่า อานาปานสติ ๑๖ ชั้น,
ไม่สมาธิแบบเรียกว่า สัก ๒ ชั้น มีเท่านั้นเอง. นอกนั้นก็
ก็เหลือปัญหาเบ็ดเตล็ดไปแก้ไขได้.

ถ้าวงนอนลุกขึ้นเสีย แล้วล้างหน้าล้างตาทำใหม่
หรือถ้ามัน่วงนอนเก่งนัก ก็ตีมันเข้าบ้าง เอาไม้สักอันหนึ่ง
ตีหัวมันเข้า แบบวัดเซ็น เขาทำอย่างนั้น นั่งฝึกสมาธิกัน
อยู่เป็นแถว หลับตาทำสมาธิอยู่ แต่ว่ามีนายตรวจอยู่องค์หนึ่ง
เดินไปเดินมา อยู่ข้างหลังแถว ถือไม้อย่างไม่พ่ายเรือ ถ้า
องค์ไหนมัน่วงหงกลงไป ก็ไหวเสียก่อนแล้วเอาไม้พายนี
ฟาดผางลงไปบนไหล่ มันก็หาย่วงแหละ. มันหาย่วงเลย
วันนั้นไม่ต้องง่วงกันอีก วัดเซ็นเขาใช้กันอย่างนั้น เขาตีด้วย
ไม้พ่ายแบน ๆ เบา ๆ มันคงผางใหญ่ ไม่ถึงกับเป็นอันตราย
แต่ว่า มันก็หาย่วง.

นี่เรียกว่าเป็นเคล็ดไปคิดเองเถอะ ให้เคล็ดเล็ก ๆ
น้อย ๆ นี่มันช่วยได้ แก้ไขได้. อย่างฉันอาหารให้มากนัก,
อย่ารับประทานให้มันมากนัก. แล้วก็อย่าไปทำอะไร ที่มัน
ทำให้ร่างกายไม่ค่อยจะปกติ, บริหาร กิน อยู่ นั่ง นอน

อะไรให้มันถูกต้อง แล้วมันก็ไม่ค่อยว่าง. อากาศก็ก็ไม่ค่อยว่าง อากาศไม่ดีในที่อับ ๆ ทึบ ๆ มันก็ว่าง. ^๕นี้ปัญหาเท่านั้นไม่ต้องสอน เป็นสิ่งที่ควรจะรู้อาเอง.

สรุปความ

รวมความว่า ก็มีพื้นฐานแบบอานาปานสติ^๕ นั้นต้องเนื่องกันอยู่กับการหายใจออกเข้าตลอดเวลา มีสติผูกพันอารมณ์ ก็คือการหายใจออกเข้าตลอดเวลา จึงได้เรียกว่าอานาปานสติ. ถ้าเอาเรื่องกายมาเป็นหลัก ก็เรียกว่า กายานุปัสสนาสติปัฏฐาน. เอาเรื่องเวทนามาเป็นหลักก็เรียกว่า เวทนานุปัสสนาสติปัฏฐาน. เอาเรื่องจิตมาเป็นหลักก็เรียกว่า จิตตานุปัสสนาสติปัฏฐาน. เอาธรรมมาเป็นหลักก็เรียกว่า ธัมมานุปัสสนาสติปัฏฐาน; แล้วสำเร็จ รอคักไว้ได้ เพราะธัมมานุปัสสนาสติปัฏฐาน ในข้อที่เรียกว่า อนิจจานุปัสสี เห็นความไม่เที่ยงของสังขารทั้งปวงอยู่ตลอดเวลา ที่หายใจออกหายใจเข้า, หายใจออกหายใจเข้า. เอาละ! มีเท่านั้น.

ตายก่อนตาย

ตายเมื่อตาย ย่อมกลายเป็นผี
ตายไม่ตาย ได้เป็นทั้งผีตายในข
ตายทำไม เพื่อยบให้ เขาใส่ใจ
ตายไว้ใจ นั่นคือตาย เสียก่อนตาย

ตาย ก่อนตาย ใจก็กลายเป็นผี
แต่กลายเป็น สัตว์ที่ไม่สูญหาย
ก็แท้คือ ความตาย ที่ไม่ตาย
มีความหมาย ไม่มีใคร ได้เกิดแล้ว

คำพูดนี้ สั้นสั้น ช่นนิพนธ์
เหมือนเล่นสั้น คำว่า คนตายแล้ว
แต่เป็นความ ลมหายใจ ไม่ผันแปร
ชีวิตนี้แก่ ธรรมดาได้ ไม่ตายเลย ๙

พุทธทาส อินทปัญโญ

สิ่งที่พระพุทธเจ้าทรงเคารพ.

ท่านสาธุชนทั้งหลาย, มีท่านผู้แทนมหาวิทยาลัย ท่านผู้แทน
ประชาชนชาวจังหวัดสุราษฎร์ เป็นประธาน,

อาตมาขอกล่าว *ธรรมปฏิสังขาร* คำนี้เป็นคำเก่าแก่
คือ การต้อนรับด้วย *ธรรมะ* ให้มี *ธรรมะ* เป็นของฝาก เรียกว่า
ธรรมะปฏิสังขาร. อาตมา ขอกล่าว *ธรรมปฏิสังขาร* แก่
ท่านทั้งหลาย หัวข้อที่จะกล่าวมีว่า ปัญหาทั้งหมดในโลก
แก้ได้ด้วยการเคารพสิ่งที่พระพุทธเจ้าทรงเคารพ.

สิ่งที่พระพุทธเจ้าทรงเคารพ คือน้ำที่.

โปรดฟังให้ดี ๆ; สิ่งที่พระพุทธเจ้าทรงเคารพ เราต้องเคารพสิ่งนั้น แล้วจะแก้ปัญหาท้งหมดในโลกได้ ไม่ว่าปัญหาอะไร, จะเป็นปัญหาทั้งโลก หรือเป็นปัญหาของประเทศหยิบมือเดียว. จงโปรดจำคำว่า ปัญหาทั้งปวงจะแก้ได้ ด้วยเราพากันเคารพสิ่งที่พระพุทธเจ้าทรงเคารพ, แล้วท่านก็จะประหลาดใจ ในการที่จะได้ฟังว่า สิ่งนั้นคือน้ำที่. บางคนจะไม่เคยฟังไม่เคยคิดไม่เคยฝันว่า พระพุทธเจ้าทรงเคารพน้ำที่; เมื่อพระพุทธเจ้าตรัสรู้แล้วท่านก็ทรงฉงนว่า นี่จะเคารพอะไร ในการตรัสรู้แล้วเป็นพระพุทธเจ้าแล้ว จะเคารพอะไร? ในที่สุดท่านตกลงพระทัยว่า เคารพธรรมะ, ธรรมะ.

ปัญหามันก็อยู่ที่ว่า ธรรมะคืออะไร? เรามักจะได้ยินได้ฟังได้รับคำสั่งสอนว่า ธรรมะคือคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้า มันจะถูกหรือไม่? เพราะว่าธรรมะนี้มีพูดกันอยู่ก่อนพระพุทธเจ้าเกิด, มนุษย์ก่อนพระพุทธเจ้าเกิด ก็พูดกันว่าธรรมะธรรมะกันอยู่ทั่วไป โดยบุคคลคนแรกที่สังเกต

เห็นหน้าที่ของมนุษย์นะ ก็ออกชื่อเป็นภาษาพูดว่า ธรรมะๆ, ก็เตือนกันทุกคนให้สนใจสิ่งที่เรียกว่า ธรรมะคือหน้าที่ ใครฉลาดหน่อยก็สอนหน้าที่สูงขึ้นไป สูงขึ้นไป เป็นหลายก๊กหลายหมู่หลายคณาจารย์ ล้วนสอนธรรมะเรื่องหน้าที่.

ครั้น พระพุทธเจ้าตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้าขึ้นมา ท่านรู้หน้าที่ที่สูงที่สุด ท่านก็เลยสอนหน้าที่ที่สูงที่สุด ไม่มีหน้าที่ไหนจะสูงไปกว่านั้น, ท่านประกาศในวันตรัสรู้แล้วใหม่ๆ ทยกๆ นี้ ว่า พระพุทธเจ้าทั้งหลายทุกพระองค์ ทั้งอดีตทั้งปัจจุบันทั้งอนาคต ล้วนแต่เคารพหน้าที่คือธรรมะ.

นี่เราอาจจะแปลไปก็ได้ เราเคารพพระพุทธเจ้า แต่เราไม่เคารพสิ่งที่พระพุทธเจ้าทรงเคารพ, อาตมาจึงขอยืนยันในข้อนี้ ว่าขอได้โปรดฟังให้ดีๆ ว่าถ้าเราเคารพสิ่งที่พระพุทธเจ้าทรงเคารพ มันจะแก้ปัญหาคงหมดทั้งโลกได้.

เป็นที่น่าสงสารว่าเด็ก ๆ ของเรา ไม่ได้รับคำแนะนำสั่งสอนในโรงเรียนว่า ธรรมะคือหน้าที่; ผู้เด็กอินเดียไม่ได้ปทานุกรมเด็ก ๆ ก็แปลคำว่า ธรรมะคือหน้าที่, แล้วเขาก็สอนมาตั้งแต่ไหนแต่ไรแล้วว่า ธรรมคือหน้าที่. เมื่อฝรั่ง

มาศึกษาธรรมะ ได้ยินได้ฟังคำว่าธรรมะเป็นคำแรก ก็ไม่รู้ว่าจะแปลว่าอะไร เลยฟังเอาตามเรื่องราวที่เกี่ยวกับธรรมะ แล้วก็แปลคำว่าธรรมะนี้^๕ ได้เป็นคำแปลได้หลายสิบคำที่เดียว, แต่ในที่สุดมันก็ไม่พ้นความหมายคำว่าหน้าที่ คำว่าหน้าที่ : duty นี้ เป็นคำแปลที่ถูกต้อง.

ธรรมะคือหน้าที่ หน้าที่คือธรรมะ พระพุทธเจ้าทุกพระองค์เคารพธรรมะ, เราก็ควรจะเคารพสิ่งที่พระพุทธเจ้าเคารพ คือหน้าที่. คำว่าหน้าที่ ๆ ๆ หรือธรรมะ ๆ นี้ เป็นคำ ๆ เดียวกัน มันแตกต่างกันเพียงคนละภาษา.

ธรรมะ ตัวพยัญชนะแท้ ๆ แปลว่า *ชู้ ไขว่ ยกไว้ ทรงไว้* ไม่ให้พลัดตก, คือคำว่า *ธรรมะ* ก็คือสิ่งที่จะยึดคนที่ปฏิบัติไว้ไม่ให้พลัดตกลงไปสู่กองทุกข์, หน้าที่ก็เหมือนกัน *คูชิ* สิ่งที่เราเรียกว่า *หน้าที่* มันทำหน้าที่ยกคนที่ทำหน้าที่ไว้ไม่ให้ตกไปในกองทุกข์. คำว่า *ธรรมะ* กับ *หน้าที่* เป็นสิ่งเดียวกัน มาตั้งแต่ศีกคำบรรพ์โน้น ตั้งแต่คนป่าคนแรกเริ่มสังเกตเห็นว่าหน้าที่ ๆ ของมนุษย์มีอยู่อย่างนั้น ๆ, แล้วเรียกมันว่า *ธรรมะ*, หน้าที่นั้นเป็นสิ่งที่สูงสุด ที่พระพุทธเจ้ายังทรงเคารพและทุกพระองค์ด้วย. ขอให้เราสนใจกันในเรื่องนี้.

หน้าที่ เป็นสิ่งที่ช่วยให้รอดทั้งกายและจิต.

หน้าที่ ก็คือสิ่งที่ช่วยให้รอด ไม่ให้พลัดตก
 ไปในความทุกข์ คือช่วยให้รอด, รอดทั้งทางกายและรอด
 ทั้งทางจิต ๒ ทาง. เรามักจะเห็นแต่เรื่องปากเรื่องท้อง
 แล้วก็รอดกันแต่ทางกาย, แม้แต่ทางกายก็ยังไม่รู้จักทั้งหมด
 ทั้งสิ้นไม่รอดทั้งหมดทั้งสิ้น, ทางจิตแล้วยิ่งน้อยลงไปมากอีก.
 ขอให้สนใจอย่างยิ่ง ว่าธรรมะคือหน้าที่ หน้าที่คือสิ่งที่จะ
 ช่วยให้รอด, ให้รอดทั้งทางกายและทางจิต. เมื่อทำหน้าที่
 ใดๆ ขอให้รู้ตามที่เป็นจริงว่าปฏิบัติธรรมะ เพราะมัน
 ช่วยให้รอด.

หน้าที่ นั้นถ้าว่ากัน ทางกาย ก็มีว่าหาเลี้ยงชีวิต
 น้อย่างหนึ่ง, แล้ว บริหารชีวิต อยู่ทุกวัน ๆ น้อย่างหนึ่ง;
 แล้วก็สังคัมกันให้ถูกต้อง หน้าที่ทางสังคัม สังคัมกันให้
 ถูกต้อง; ถ้าได้อย่างนี้แล้วก็พอจะเรียกว่าสมบุรณในหน้าที่
 ส่วน ทางจิต นั้นสูงขึ้นไป ก็บำเพ็ญศีล สมาธิ ปัญญา,
 ตัดกิเลสบรรลุมรรคผลนิพพาน, นี้ความรอดทางจิต ซึ่ง
 จะต้องศึกษากันเป็นพิเศษเฉพาะ แล้วก็ต้องปฏิบัติกันมาก
 กว่าเรื่องทางกาย.

แต่เดี๋ยวนี้เรื่องทางกายนี้แหละ ก็ยังไม่สมบูรณ์ คนยังไม่เคารพหน้าที่ ไม่เคารพธรรมะ ; อตมามีตัวอย่างนี้ ถ้าผิดไปก็ชอกช้ำ. แต่เท่าที่สังเกตเห็นแล้วคนก็ไม่ได้เคารพธรรมะ ทำหน้าที่โดยไม่รู้ว่าเป็นหน้าที่นั้นคือธรรมะ ก็ทำหน้าที่ไปโดยที่ไม่รู้ว่าเป็นธรรมะ มันก็ไม่ใช่ปฏิบัติธรรมะ; ต่อเมื่อรู้ว่าหน้าที่คือธรรมะ แล้วทำไปจึงจะเป็นการปฏิบัติธรรมะ ; แต่แล้วก็สะดุ้งเพราะไม่รู้ให้ละเหยียดถ่วงไปดิ่งว่า หน้าที่ทุกอย่าง ถ้าเป็นหน้าที่แล้วก็เป็นธรรมะ เป็นสิ่งที่ช่วยให้รอดชีวิต, พอไม่ทำหน้าที่มันก็คือตาย ; กล้าทำอย่างนี้ ลองดูซีลอง ไม่ทำหน้าที่ซี มันก็คือตาย, คนก็ต้องตายลองไม่ทำหน้าที่. สัตว์เดรัจฉานมันก็ต้องตายถ้าไม่ทำหน้าที่, ต้นไม้ต้นไม้เหล่านี้ ถ้าไม่ทำหน้าที่มันก็ตาย, บางทีมันจะทำหน้าที่เก่งกว่าคน คือ ทั้งกลางวันกลางคืนมีการเคลื่อนไหวในหน้าที่.

ชีวิตคือหน้าที่ หน้าที่คือชีวิต เซลล์ในร่างกายมีกี่ ล้าน ๆ ๆ เซลล์ก็สุดแท้ ทุกเซลล์ทำหน้าที่ ; ถ้าไม่ทำหน้าที่ หมายถึงมันจะต้องตาย ชีวิตจะต้องตาย, มันประกอบกันขึ้นเป็นตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ มือ ตีน อะไร ก็ล้วนแต่ต้องทำหน้าที่ : ตาทำหน้าที่ตา หูทำหน้าที่หู ทุกอวัยวะทำ

หน้าที่ มันจึงรอดชีวิตอยู่ได้; ฉะนั้นหน้าที่ทุกหน้าที่คือ
ธรรมะ คือสิ่งที่ทำให้รอดอยู่ได้.

คำว่า ความรอด รอดนี้^๕เป็นคำความหมายสูงสุด
ของทุกศาสนาเลย ไม่ว่าศาสนาไหนจุดหมายอยู่ที่ความรอด ;
แม้ว่าวิธีรอดจะต่างกัน มันก็มุ่งหมายที่ความรอด. เคียง^๕
เราเอาความรอดตามธรรมชาติดีกว่า ไม่ต้องเกี่ยวกับพระ
เจ้าหรืออะไรก็ได้, เพราะว่าเป็น พุทธศาสนา ถือหลัก
ธรรมชาติ ถือหลักกฎของธรรมชาติ หน้าที่ตามกฎของ
ธรรมชาติ ผลได้รับจากหน้าที่ตามกฎของธรรมชาติ,
ถือกฎเกณฑ์ของธรรมชาติ ประพฤติปฏิบัติให้มันถูกต้องแล้ว
ก็เป็นความรอดตามธรรมชาติ.

๕ ดูหน้าที่ทางร่างกาย.

หน้าที่^๕นี้คือสิ่งที่ช่วยให้รอด ขอบุคคลกันในบ้าน
วัดตุหรือทางร่างกายก่อน ชาวนาก็ทำนา ชาวสวนก็ทำสวน
พ่อค้าก็ค้าขาย นี่ก็ทำหน้าที่ที่ถูกต้อง, ข้าราชการก็ทำราชการ,
กรรมกรก็จงทำกรรมกร แล้วมันเป็นธรรมะ, ขอทานก็นั่ง
ขอทานให้ถูกต้อง มันก็เป็นธรรมะของคนขอทาน, สุนัขก็

เผ้าบ้านให้ถูกต้องเป็นธรรมชาติของสุนัข, แมวจับหนูให้ถูกต้อง ไม่บกพร่องก็เป็นธรรมชาติของแมว, ไก่ขันให้ถูกต้องตามหน้าที่ ก็เป็นธรรมชาติของไก่. ธรรมชาติคือหน้าที่ไม่ทำหน้าที่ก็คือตาย; ธรรมชาติคือหน้าที่อย่างนี้ ที่ไหนมีการทำหน้าที่ที่นั่นมี ธรรมชาติ ถ้าไม่มีการทำหน้าที่ แม้ในโบสถ์ก็ไม่มีธรรมชาติ เพราะว่าโบสถ์บางโบสถ์มีแต่นั่งเสียดูหนัง นั่งบูชาอันวอน ขอร้อง เรียกร้องสิทธิบ้าง บอ ๆ อะไรก็ไม่รู้ ไม่ทำหน้าที่ โบสถ์นั้นไม่มีธรรมชาติ, กลางทุ่งนาไถนาอยู่โครม ๆ นั้นแหละ มีธรรมชาติเพราะมันทำหน้าที่. ฟังดูให้ดีๆ ธรรมชาติจะไปอยู่ เสียดกลางทุ่งนาไม่อยู่ในโบสถ์ ถ้าไม่มีการทำหน้าที่ในวัดในวา.

ขอให้สนใจคำว่าหน้าที่—หน้าที่—หน้าที่—หน้าที่ หน้าที่นั้นแหละคือธรรมชาติ คือสิ่งที่จะช่วยให้รอด : ทำ มาหาเลี้ยงชีวิตทุกชนิดเพื่อรอด ก็เป็นธรรมชาติ; แต่ที่จะให้ แยกเข้ามา ที่จะให้สนใจมากที่สุด ก็คือบริหารชีวิตประจำวัน ไม่ต้องไปวัด ไม่ต้องไปไหนก็ได้ ทำหน้าที่บริหารชีวิตประจำวันให้ถูกต้อง!

ตื่นขึ้นมาล้างหน้าถูฟันให้ถูกต้อง มีสติสัมปชัญญะ ล้างหน้าถูฟันให้ถูกต้อง ถูถูกต้อง รู้สึกพอใจ พอใจแล้วก็เป็น

สุขตลอดเวลาที่ล้างหน้าและถูฟัน ใครเคยทำบ้าง? ไม่เคยทำ
 คอก เพราะไม่รู้ว่ำนั่นคือธรรมะ ซึ่งทำอยู่ทุกวัน ๆ ๆ มัน
 ก็ไม่เป็นการปฏิบัติธรรมะ เพราะไม่รู้ว่ำนั่นคือหน้าที่ที่
 จะต้องปฏิบัติ บริหารชีวิต.

แล้วทำอะไรก็จะไป เข้าห้องน้ำ ถ่ายอุจจาระบัสสวาระ
 ก็ไม่รู้ว่ำน้ำที่ น้ำที่คือธรรมะ มันก็ทำอย่างบ้า ๆ บอ ๆ
 เสียไม่ได้ กระพืดกระพืดไปตามเรื่อง; ถ้ารู้ว่ำน้ำที่คือ
 ธรรมะ ก็มีสติสัมปชัญญะถ่ายอุจจาระบัสสวาระให้ดีที่สุด
 พอใจ ๆ ถูกต้อง ๆ พอใจ เลยมีความสุขตลอดเวลาที่นั่งถ่าย
 อุจจาระบัสสวาระในห้องน้ำ ใครเคยทำได้? ใครเคยทำ?
 เชื่อว่าไม่เคยทำคอกเพราะไม่รู้ว่ำนั่นคือธรรมะนี่; นี่ขอให้
 สนใจกันให้ถึงอย่างนี้.

ไปอาบน้ำในห้องน้ำ ทุกอริยาบถทุกระยะชั้นตอน
 ถูกต้อง ๆ ๆ พอใจ ๆ ๆ เป็นสุข ๆ ตลอดเวลาที่อาบน้ำ ใครเคย
 ทำบ้าง? เหลวทั้งนั้นแหละ บางทีไม่ยอมอาบเสียด้วยซ้ำไป
 ด้ว้ ไคลก็ไม่มก. เมื่อด้ว้ ไคลก็เอาด้ว้ ไคลเป็นสมาธิ เป็น

อารมณ์ของสมาธิ ซึ่งไหลลุดออกไปก็ถูกต้อง ๆ ๆ พอใจ ๆ เป็นสุขตลอดเวลาที่อาบนั้น.

เอ้า, ไปรับประทานอาหาร หยิบอันหยิบจานัก เข้าปากก็เขี้ยวก็ตามทุกชิ้นตอนต้องด้วยสติสัมปชัญญะ ถูกต้อง และพอใจ, ถูกต้องและพอใจ พอใจ, เลยเป็นสุขตลอดเวลาที่รับประทานอาหาร. เคี้ยวมันไปทะเลาะกับแกงกับกับอร่อยไม่อร่อยค่าคนปรุงอาหาร ด้วยงานมันก็ทะเลาะกันได้กับคนโง่ ไม่มีสติสัมปชัญญะบริโภคอาหารในฐานะเป็นการปฏิบัติธรรมะให้ถูกต้อง มันก็เลยไม่ได้ความสุข; มีสติสัมปชัญญะบริโภคอาหารด้วยความรู้สึกถูกต้อง ๆ ๆ พอใจ ๆ ๆ แล้วก็มีความสุข มันก็มีธรรมะตลอดเวลาที่รับประทานอาหาร แล้วก็พอใจเป็นสุข ๆ อิ่มใจตัวเอง พอใจตัวเอง ตลอดเวลาที่รับประทานอาหาร. ใครทำได้บ้าง, และใครเคยทำ?

ที่นี้มาล้างถ้วยล้างจาน กวาดบ้านถูเรือน ทำด้วยสติสัมปชัญญะ ล้างถ้วยล้างจาน กวาดบ้านถูเรือน เมื่อล้างถ้วยล้างจาน ก็มีของสกปรกที่ติดจานนั้นเป็นอารมณ์ของสมาธิ พังอยู่ที่นั่น ทำให้สะอาดออกไป เห็นเป็นพอใจ พอใจถูกต้อง พอใจ ๆ เป็นสุข ๆ.

กวาดบ้าน ก็เหมือนกัน เมื่อไม้กวาดมันเคลื่อนไป
 จิตก็อยู่ที่ปลายไม้กวาดลากไปบนพื้น สะอาดไปตามลำดับ เป็น
 อารมณ์ของสมาธิ สำหรับว่า ถูกต้องๆ พอใจๆ เป็นสุข ก็
 เลยเป็นสุขตลอดเวลาที่ล้างด้วยล้างจานกวาดบ้านถูเรือน ใคร
 เคยทำบ้าง? ไม่ได้ทำ ก็เสียเวลาล่วงไปโดยไม่มีธรรมะ.

เอ้า, ต่อให้ล้างส้วม ล้างส้วมที่สกปรกนี่แหละ มี
 สมาธิอยู่ที่นั่นที่สกปรกมันติดอยู่ที่ส้วม มันหลุดไปอย่างไร
 ก็เห็นเป็นความถูกต้องพอใจ ถูกต้องพอใจ ก็เป็นสมาธิใน
 การล้างส้วม มันก็พอใจแล้วมันก็เป็นสุขตลอดเวลาที่ล้างส้วม.

ขอให้ท่านผู้มีเกียรติทั้งหลาย ช่วยลองล้างส้วมดูบ้าง
 ไปแย่งภารโรงเจ้าหน้าที่ทำดูบ้าง ล้างส้วมดูบ้าง แล้วทำใน
 ลักษณะอย่างนี้ อาตมายืนยันว่า ต้องได้รับความรู้สึกว่าคุณ
 ต้อง ถูกต้องและพอใจแล้วเป็นสุข ตลอดเวลาที่ล้างส้วม.
 ถ้าทำอย่างนี้ได้แล้วอย่างอื่นจะทำได้ง่ายตายหมดแหละ เพราะ
 มันไม่เป็นที่น่ารังเกียจมากกว่าสิ่งเหล่านี้; **เกี่ยวนี้ เรา**
รังเกียจสิ่งเหล่านี้ คือรังเกียจหน้าที่ รังเกียจธรรมะ.

ขอรับรองว่า ทุกๆ ท่าน จงไปกระทำในลักษณะที่
ให้มันเป็นปฏิบัติธรรมะทุกอิริยาบถ : คั่นนอนขึ้นมา
ล้างหน้าถูฟัน, ไปถ่ายอุจจาระบัสสวะ, ไปอาบน้ำ, ไป
รับประทานอาหาร, ล้างถ้วยล้างจาน กวาดบ้านถูเรือน กระทั่ง
ล้างส้วม ไปฝึกบทเรียนนี้ในลักษณะอย่างนี้. นี่คือการพ
หน้าที่, การพสิ่งที่พระพุทธเจ้าเองก็การพ.

พระพุทธองค์ทรงการพหน้าที่, หน้าที่คือสิ่งที่
ช่วยให้รอด เรียกว่าธรรมะ อยู่ในรูปของปริยัติธรรม เป็น
ตัวหนังสือคำสอนก็ได้, อยู่ในรูปของการปฏิบัติ ปฏิบัติลง
ไปก็ได้ ก็เรียกว่าธรรมะ, เป็นผลออกมาเป็นความสุขก็เรียก
ว่าธรรมะ, เป็นรูปวิชา เป็นรูปปฏิบัติ เป็นรูปผลของการ
ปฏิบัติ ก็ล้วนแต่เรียกว่าธรรมะ. ท่านการพธรรมะคือ
หน้าที่ที่ถูกต้อง ที่คับทุกข์ได้ ท่านการพ, แล้วท่านก็การพ
หน้าที่ของพระพุทธเจ้า ท่านทำหน้าที่ของพระพุทธเจ้า
ท่านจึงเป็นพระพุทธเจ้า, ลองไม่ทำหน้าที่ของพระพุทธเจ้า
ก็จะไม่เป็นพระพุทธเจ้า, แล้วท่านก็ทำงานมาก. พวกเรา
ลูกศิษย์ของพระพุทธเจ้าแต่ช้เกียจ ทำงานน้อย เบื่อหน้าที่

รังเกียจหน้าที ไม่เห็นว่าเป็นธรรมะ; ต่อเมื่อเห็นว่าเป็นธรรมะจะรักธรรมะ แม้จะเหงื่อไหลไคลย้อยอยู่กลางแดดกลางฝนกลางอะไร ก็พอใจและเป็นสุข. ธรรมะ คือ หน้าทีที่ช่วยให้รอดทั้งทางกายและทางจิตใจ.

เดี๋ยวนี้เราไม่เห็นกันอย่างนั้น ก็ต้องฝืนทำหน้าทีเป็นธรรมคา เพราะไม่ยอมทำ, จะพูดได้ว่าทุกคน ๆ ไม่ได้ทำหน้าทีด้วยความรักเคารพว่าเป็นธรรมะ ก็ต้องฝืนใจทำ ไม่ทำไม่ได้ ไม่ได้ทำจะอดตาย ทำอย่างนี้ก็เรียกว่าไม่มีส่วนแห่งความเป็นธรรมะเลย. ต้องมาศึกษาให้รู้ว่าหน้าทีคือธรรมะ คือสิ่งที่จะช่วยให้เรารอด รอดกันทั้งนั้น, พอใจทำหน้าทีในฐานะที่เป็นธรรมะ. เดี๋ยวนี้มัน ฝืนใจทำหน้าทีเพื่อที่จะเอาเงินมาหล่อเลี้ยงกิเลสแห่งตัวกู, จะเอาเงินมาหล่อเลี้ยงกิเลสของตัวกู. ไปพิจารณาทุกคนที่หัวหน้าที ถ้าอย่างทีกล่าวมานี้ต้องเรียกว่ามันทนรกไปพลาง, ตทนรกไปพลางทำงานไปพลาง, ททนรกไปพลางทำงานไปพลาง มันไม่ขึ้นอกขึ้นใจก็มีอโห่ตัวเองได้เลย ไม่รู้จักหน้าทีว่าคือธรรมะ.

๖๖๖ ๖๘๘ ถ้ารู้จักหน้าที่คือธรรมะ จะไม่เห็นแก่ตัว.

ที่นี้ถ้ารู้จักว่าหน้าที่คือธรรมะ หน้าที่คือธรรมะ ยิ่งทำยิ่งพอใจ ยิ่งทำยิ่งพอใจขนาดยกมือไหว้ตัวเองได้ มันก็เป็นสวรรค์ไปพลาง, เป็นสวรรค์ไปพลางทำงานไปพลาง, เป็นสวรรค์ไปพลางทำงานไปพลาง; อย่างนี้ก็จะได้ชื่อว่า เป็นมนุษย์ที่ถูกต้อง รู้จักหน้าที่ของมนุษย์ ที่จะทำความรอดให้แก่ตัว ปฏิบัติหน้าที่อะไร ก็ให้เห็นแก่ธรรมะเพื่อธรรมะ เพื่อความถูกต้องของธรรมะ, ไม่ใช่เพื่อตัวกู—ของกู, ตัวกู—ของกูนั่นมันเป็นผีชนิดหนึ่ง, เป็นความโง่สร้างขึ้นมาต้องการความเอรีตอ้อยตามแบบของกิเลส มันก็ทำงานเพื่อหล่อเลี้ยงกิเลส เอาเงินไปซื้อหาสิ่งที่หล่อเลี้ยงกิเลส, เป็นกามารมณ์โดยเฉพาะ ซึ่งเป็นกันโดยมาก และยังเป็นหนักกันทุกที.

โลกนี้มันหลงไหลในวัตถุเท่าไร, ความเจริญแบบนี้มีขึ้นเท่าไร โลกนี้ก็เต็มไปด้วยความเห็นแก่ตัว เต็มไปด้วยความเห็นแก่ตัวจนพูดกันไม่รู้เรื่อง; นายทุนก็เห็นแก่ตัวจัด, คอมมิวนิสต์ก็เห็นแก่ตัวจัด แล้วมันจะพูดกันรู้เรื่อง

ได้อย่างไร, พรรคฝ่ายรัฐบาลก็เห็นแก่ตัวจัด, พรรคฝ่ายค้านก็เห็นแก่ตัวจัด แล้วมันจะพูดกันรู้เรื่องได้อย่างไร? ต้องทำลายความเห็นแก่ตัวให้ลดลงไป ก็คือการปฏิบัติธรรมะ แล้วมันก็จะได้พูดกันรู้เรื่อง; มิฉะนั้นจะเห็นแก่ตัว เห็นแก่พรรคของตัว มากกว่าเห็นแก่ชาติ.

อาตมาไม่ได้ว่าใครที่ไหน ว่ากันทั้งโลกก็แล้วกัน ว่าไม่รู้จักรักรณะ ไม่รู้จักหน้าที่ มันก็ทำอะไรเพื่อประโยชน์แก่ตัว, อย่างนี้ก็เพื่อพรรคของตัว โดยไม่ต้องเห็นแก่ชาติ. นักการเมืองในโลกจะเป็นอย่างนี้เสียโดยมาก, เห็นแก่พรรคของตัวยิ่งกว่าเห็นแก่ชาติ. นี่ก็ว่ามันไม่รู้จักว่าหน้าที่, หน้าที่ที่ต้องทำ. มันต้องทำหน้าที่เพื่อหน้าที่ เพื่อธรรมะ, เพื่อความรอดของชีวิต ในความหมายว่าทุกชีวิตในฐานะที่เราเป็นเพื่อนเกิดแก่เจ็บตายด้วยกัน.

เมื่อรู สักว่าหน้าที่คือธรรมะจะมีกำลังใจ.

ดังนั้นขอให้มารู้จักสิ่งที่เรียกว่าธรรมะ ธรรมะคืออะไร? สูงสุดอย่างไร? จนถึงกับพระพุทธเจ้าก็เคารพ. ถ้า

เห็นว่าหน้าที่การงานเป็นธรรมะแล้วจะมีกำลังใจ ไม่
ต้องมีกิเลสมาเป็นเครื่องส่งเสริมกำลังใจ, มันส่งเสริมไป
ผิดทาง. ถ้าความรู้ธรรมะเป็นเครื่องส่งเสริมกำลังใจ เป็น
motive ของการงานแล้ว มันก็สดชื่นแจ่มใสเยือกเย็นตลอด
เวลาที่ทำหน้าที่การงาน แล้วมันก็จะทำได้มาก, ถ้าเห็นว่า
หน้าที่คือธรรมะก็จะทำได้มาก.

ใครก็ไม่รู้บัญญัติว่าทำงาน ๘ ชั่วโมงพอดี อาตมา
ไม่เชื่อ; เราทำงานได้ถึง ๑๘ ชั่วโมง ถ้าเราเห็นว่าหน้าที่
คือธรรมะ, ไปดูหนังสือทั้งหมดในตึกนั้น อาตมาทำคน
เดียว, ไม่มีใครเชื่อว่าอาตมาทำคนเดียว. อาตมายืนยันว่า
ทำคนเดียว เพราะมันสนุก เป็นสุขเมื่อทำหน้าที่ ทำงาน
วันละ ๑๘ ชั่วโมง พักผ่อนนอน ๖ ชั่วโมง ๑๘ ชั่วโมงทำ
โดยวิธีใดวิธีหนึ่ง กิจก็ได้ เขียนก็ได้ ทำอะไรก็ได้. ขอให้
เลิกคิดว่าทำงาน ๘ ชั่วโมงพอดีกันเสียที; ถ้ารู้สึกว่าเป็น
ธรรมะเป็นพระธรรมแล้วมันสนุกทำ ๑๘ ชั่วโมงก็ได้.

นี่รู้จักธรรมะว่าเป็นหน้าที่ที่จะต้องทำ, สัตว์เดรัจฉาน
ก็มีธรรมะของสัตว์เดรัจฉาน มันจึงรอด, ต้นไม้ต้นไถ่ก็มี

ธรรมะของต้นไม้ต้นไม้มันจึงรอด. สิ่งใดเป็นไปเพื่อความ
รอด สิ่งนั้นคือธรรมะ; อย่าเพียงแต่สอนลูกเด็ก ๆ ว่า
ธรรมะคือคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าเท่านั้น ลูกเด็ก ๆ ของ
เราจะโง่จนตาย ต้องบอกเขาว่าธรรมะคือหน้าที่. คำสอน
ของพระพุทธเจ้าคือคำสอนเรื่องหน้าที่ทั้งนั้น, ไม่มีคำ
สอนข้อไหนที่ไม่เป็นหน้าที่ไม่เกี่ยวกับหน้าที่ จนเราพูดได้ว่า
พระพุทธเจ้าคือผู้ที่ค้นพบหน้าที่ และสอนหน้าที่อัน
สูงส่ง.

คำสอนของพระพุทธเจ้า เป็นหน้าที่อันถูกต้องทรงน.

พระพุทธเจ้าคือผู้ค้นพบและสอนหน้าที่ พระธรรม
คือตัวหน้าที่นั่นเอง ในรูปของหลักวิชาก็ได้, ในรูปของการ
ปฏิบัติก็ได้, ในรูปของผลก็ได้ เป็นหน้าที่. พระธรรม
คือหน้าที่, พระสงฆ์คือผู้ประสบความสำเร็จในการปฏิบัติ
หน้าที่; เราก็คือพระสงฆ์ขึ้นมาได้โดยไม่ต้องมีใครมาแต่ง
ตั้ง ไม่ต้องบวชไม่ต้องโกนหัวก็ได้, ผู้ประสบความสำเร็จใน
การทำหน้าที่ช่วยชีวิตให้รอด ในความหมายใดความหมายหนึ่ง

คือทางกายหรือทางจิตก็ตาม เรียกว่าพระสงฆ์. จึงมีพระ-
พุทธพระธรรมพระสงฆ์กันอย่างนี้เกิด จะไม่เป็นไสยศาสตร์
เกี่ยว^{๕๗}พระพุทฺธ พระธรรม พระสงฆ์ ในรูปแบบของ
ไสยศาสตร์, ก็อบุชาบวงสรวงอันวอนอะไรก็ไม่รู้ แล้วมัน
ก็ไม่ถูกต้อง.

ความสุขแท้จริงอยู่ที่ “ถูกต้อง” มิใช่เมา บ้า.

คำว่า ถูกต้อง ถูกต้องนี้สำคัญมาก ไท่กรุณา
ช่วยจำไว้ว่า หลักพุทธศาสนาท่านใช้คำว่า ถูกต้อง ถูกต้อง,
สัมมา สัมมา ถูกต้อง สัมมัตตา—ความถูกต้อง, สัมมา—
ถูกต้อง, สัมมัตตา—ความถูกต้อง. สัมมาทิฐฐิ—ถูกต้อง
ในความคิด ความเห็น ความเชื่อ ความเข้าใจ, สัมมา-
สังกัปโป—ถูกต้องในความดำริ ใฝ่ฝัน ต้องการ, สัมมา-
วาจา—ในการพูดจา, สัมมากัมมันโต—ในการทำงาน,
สัมมาอาชีโว—ในการดำรงชีวิต, สัมมาวายาโม—การ
พากเพียรถูกต้อง, สัมมาสติ—ระลึกประจำใจถูกต้อง,
สัมมาสมาธิ—ตั้งใจมั่นถูกต้อง ๘ ประการนี้เป็นตัวพุทธ-
ศาสนาในส่วนเหตุ และอีก ๒ ถูกต้องก็สัมมาญาณะ—รู้อย่าง

ถูกต้องมันก็ตรัสรู้ แล้วก็สัมมาวิมุตติ หลุดพ้นจากปัญหา
ทั้งปวงเป็น ๑๐ สัมมา, ๑๐ ถูกต้อง สัมมา สัมมา ถูกต้อง;
ก็แปลว่า พุทธศาสนาสอนเรื่องความถูกต้อง, ไม่ใช่สอน
เรื่องดี-ดี-ดี ระวัง.

ดี-ดี นั้นระวัง เพราะว่ามันบ้าได้ บ้าดีได้ เมาก็ได้
หลงก็ได้ จมดีได้, แล้วก็ อวดดีจนหมดดี; ดี ดี นั้นขอให้
ระวัง มันบ้า มันบ้าได้มันเมาได้. อยากจะพูดว่า ทั้งโลก
ทั้งโลกที่มัน เป็นบ้ากันอยู่ทั้งโลก ก็ล้าน ๆ คนก็ตาม มัน
มาแต่บ้าดี เมาก็. จุดแรกที่มันจะบ้าคือมันบ้าดี มันหลงดี
แล้วมันจึงบ้าจริง. ที่กล่าวพูดอย่างนี้ว่า คนบ้าทุกคนที่
มีอยู่ในโลกตั้งต้นมาจากการบ้าดี, มันไม่ได้บ้าความถูกต้อง
เพราะว่าความถูกต้องมันบ้าไม่ได้ใช่ไหม? สิ่งที่เราเรียกว่าความ
ถูกต้องมันบ้าไม่ได้; แต่ถ้าวว่า ดี ดี นั้นระวังเกิด บ้าดี
แล้วก็ได้เรื่อง. บุญ, บุญก็ต้องระวัง บ้าบุญแล้วก็ได้
เรื่อง บ้าบุญก็คือบ้าดี ก็เลยไปด้วยกันได้บ้างจริง. แม้ว่า
ปัญหาเรื่องฆ่าตัวตาย ที่เพิ่มกันขึ้นทุกวันตามหน้าหนังสือ
พิมพ์นั้นก็มาจากบ้าดี, จุดตั้งต้นที่จะมีการฆ่าตัวตาย มันหลงดี
มันบ้าดีมันยึดถือดี เมื่อไม่ได้อย่างที่ต้องการ มันก็ฆ่าตัว

เองตาย, บางทีมันก็ฆ่าลูกฆ่าเมียแล้วก็ฆ่าตัวเองตาย เพราะมัน
บ้าดี อย่างนี้มันไม่ถูกต้อง.

ถ้าคนเหล่านี้ยึดถือความถูกต้อง จะไม่เกิดอาการ
อย่างนี้. ไม่บ้าดี ไม่เมาดี ไม่หลงดี ไม่บ้าบุญ ไม่เมา
บุญ ไม่หลงบุญ; เทียบนี้มันยังมีมากนัก มันก็เลยไม่ประสบ
ผลที่แท้จริง คือความสงบสุข หรือสันติสุข เพราะมันบ้าดี
ไม่ยึดถือเอาความถูกต้อง.

ขอให้เรา ปรับปรุงกันเสียใหม่เถิด อย่าให้ทำไป
ในลักษณะบ้าบุญ, บ้าบุญ นี้ทำลายเศรษฐกิจของชาติ
เหลือประมาณบ้าบุญนี้ ถึงบ้าดีก็ทำลายอะไรเสียมากมาย ใน
ที่สุดมันก็บ้าจริง ก็ไปอยู่โรงพยาบาลบ้า. จงหันมาหาความ
ถูกต้อง ถูกต้องของธรรมะ ถูกต้องของหน้าที่, หน้าที่ถูก
ต้อง, ทำหน้าที่เพื่อความถูกต้อง ทำหน้าที่เพื่อความรอด
แล้วก็จะได้ผลตลอดเวลา คือความสุขที่แท้จริง.

ความสุขแท้จริง มิใช่ความเพลินเห็นแก่ตัว.

เดี๋ยวนี้เพื่อนมนุษย์ของเราโดยมากมันบ้าดี แล้วก็
ไม่รู้จักความสุขที่แท้จริง คือปฏิบัติหน้าที่ — ปฏิบัติหน้าที่ —

ปฏิบัติหน้าที่ถูกต้องพอใจเป็นสุข; ไปหลงเอาความเพลิด
 เพลิน ที่หลอกลวง ว่าเป็นความสุข; อันนั้นมันยากเหลือ
 เกิน มันเกิดความเข้าใจเอาเอง เอาความเพลิดเพลินแก่กิเลส
 ทางตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ, เพลิดเพลินกามารมณ์ว่าเป็น
 ความสุข, ไม่รู้ว่านั่นเป็นเพียงความเพลิดเพลินที่หลอกลวง.

ถ้าต้องการความสุขที่แท้จริง ก็จงปฏิบัติธรรมะ
 ทุกอิริยาบถ นับตั้งแต่ตื่นขึ้นมาล้างหน้าถูฟันพอใจถูกต้อง,
 พื่อใจถูกต้อง เป็นสุขแท้จริง, ไม่ต้องเสียเงินเพิ่ม ไม่ต้อง
 เพิ่มการงาน, ไม่ต้องเพิ่มหน้าที่การงาน. การงานเท่าที่
 ทำอยู่แล้วนั้นแหละ ทำให้เป็นที่พอใจถูกต้อง อิ่มใจเป็นสุข
 ตลอดเวลาที่ทำหน้าที่ แล้วก็มีความสุขที่แท้จริง ไม่เสียสักสตางค์
 หนึ่ง, แล้วเงินก็จะเหลือ เพราะว่าการทำหน้าที่มันมีผลเป็น
 เงินเป็นทองขึ้นมาด้วย. เราเอาความสุขที่แท้จริงเสียก่อน
 แล้วเมื่อกำลังทำหน้าที่ เงินทองมันก็มีขึ้นมาจากการทำหน้าที่
 ก็เอาไปใช้อย่างอื่น ด้วยความระมัดระวังอย่าให้ผิดพลาด,
 ใช้ให้ถูกต้อง มันก็ยิ่งเป็นผลดีต่อไป เราก็ได้ความสุขทุก
 อิริยาบถที่หน้าที่.

แต่คนโง่มันไม่เป็นเช่นนั้น เขาความเพลิดเพลินที่
 หลอกหลวงมาเป็นความสุข; ใช้เงินเท่าไรมันก็ไม่พอ เพราะ
 กิเลสตัณหามันวิ่งออกหน้าเรื่อยไป, ใช้เงินตามหลังเท่าไรมัน
 ก็ไม่พอ มันก็อยู่ในฐานะที่ไม่พอ ยากจนขาดแคลนอยู่เรื่อย
 ในที่สุดมันต้องคอร์ปชั่น แล้วจะเอาอะไร? ความเพลิด
 เพลินที่หลอกหลวงมันก็นำไปสู่ความทุกข์ในที่สุด; แต่
 คนก็เห็นว่าเป็นความสุข; ทำงานอย่างนั้นอย่างนี้เพื่อหา
 เงินไปซื้อหาสิ่งเหล่านี้.

น่าสงสารยูวชน น่าสงสารคนหนุ่มคนสาวของเรา
 บุกหาสิ่งเหล่านี้ เห็นแก่สิ่งเหล่านี้ จนไม่รู้จักรักรัชมะอยู่ที่
 ไหน สิ่งสูงสุดของเขาก็คือความสุขสนุกสนาน หรือความ
 เอร็ดอร่อยเพลิดเพลินทางเพศ ทางกามารมณ์ มันเป็น
 ความเพลิดเพลินที่หลอกหลวง; แล้วก็ถูกบูชาว่าเป็น
 ความสุข เพราะการศึกษามันไม่พอ, เพราะว่าการศึกษ
 มันไม่พอ, มหาวิทยาลัยไหนก็ไม่สอนอย่างนี้ ไม่สอนเรื่อง
 ไม่สอนให้รู้เรื่องอย่างนี้; นี้เรียกว่าการศึกษาไม่สมบูรณ์,
 เป็นการศึกษาที่ยังทำให้เพิ่มความเห็นแก่ตัว. อย่าเข้าใจ
 ใจว่าเรียนเก่งปริญญายาวเป็นหาง แล้วมันจะลดความเห็นแก่

ตัว; มันกลับเพิ่มความเห็นแก่ตัว เพราะโอกาสที่จะสร้าง
 สรรค์อะไรมันมีมากขึ้น, สร้างสรรค์ทางวัตถุเท่าไร ก็ยิ่งเห็น
 แก่ตัวมากขึ้น. ฉะนั้นการศึกษาแบบนี้มันเพิ่มความเห็น
 แก่ตัว; ต้องมีการศึกษาที่ถูกต้องของพระพุทธเจ้า
 ที่ลดความเห็นแก่ตัว โดยมองเห็นว่า ความเห็นแก่ตัวนี้
 คือศัตรูร้ายกาจ ร้ายกาจที่สุดของมนุษย์ ศัตรูร้ายกาจที่สุด
 ของมนุษย์.

ทุกศาสนามุ่งหมายทำลายความเห็นแก่ตัว.

ทุกศาสนามีเป้าหมายมุ่งไปถึงความเห็นแก่ตัว,
 ทุกศาสนาต้องการจะทำลายความเห็นแก่ตัว แต่ว่าตาม
 แบบของคนๆ ไม่เหมือนกัน. ศาสนาที่มีความเชื่อเป็นหลัก
 เชื่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์เชื่อพระเจ้า ก็ใช้ความเชื่อนั้นเป็นหลักทำลาย
 ความเห็นแก่ตัว โดยถือว่าพระเจ้าต้องการให้ทำอย่างนั้น;
 แต่แล้วก็ทำไม่ค่อยจะได้ แต่ก็มุ่งหมายอย่างนั้น. ศาสนาที่
 สอนกำลังจิต ทำจิตบังคับจิตให้ไม่เห็นแก่ตัวก็มี ทำเมตตา
 กรุณาปฏิบัติอุเบกขาก็บังคับให้ทำ; แต่แล้วมันก็ยังไม่ค่อย
 จะได้. ศาสนาพุทธมีปัญญาเป็นหลักพื้นฐาน สอนให้

เห็นว่ามันไม่มีตัว, ที่มีอยู่มันไม่ใช่ตัว; ถ้าเห็นความจริง
อันนี้มันก็ไม่เห็นแก่ตัว. เราจึงกล้าท้าทายว่าโดยหลักแห่ง
พุทธศาสนานี้ จะทำลายความเห็นแก่ตัวยิ่งกว่าลัทธิศาสนา
ใดๆ เพราะมันไม่มีตัวแล้วมันจะเห็นแก่ตัวได้อย่างไร. ศาสนา
ที่สอนให้มี ตัว อย่างดี ตัว อย่างสูงสุด, ยังไปมี ตัว อยู่ทีนั้น
เห็นแก่ตัว อย่างนั้น อย่างนั้นนิรันตรไปเลย.

เอาละ เป็นอันว่าทุกศาสนามุ่งทำลายความเห็นแก่ตัว;
เมื่อมนุษย์ไม่มีความเห็นแก่ตัว โลกนี้เป็นอย่างไร ลองคิดดู
ถ้ามนุษย์ทุกคนในโลกไม่เห็นแก่ตัว โลกนี้จะเป็นอย่างไร?
นั่นแหละคือโลกของพระศรีอาริยมตตรัย. คำที่มีความเป็น
โลกพระศรีอาริยมตตรัยนี้ ดูเหมือนจะมีกันทุกศาสนา; แต่
ในพุทธศาสนาเราเพิ่งถึงว่าเมื่อมันหมดความเห็นแก่ตัว
มันก็รักผู้อื่นโดยอัตโนมัติ; ไปตั้งหน้ารักผู้อื่นโดยไม่
ทำลายความเห็นแก่ตัว นี่เป็นไปไม่ได้ดอก, จะสร้างเมตตา
กรุณาอะไรโดยไม่ทำลายความเห็นแก่ตัวนี้ เป็นไปไม่ได้.
ฉะนั้นหันมาทำลายความเห็นแก่ตัวกันดีกว่า, พอทำลาย
ความเห็นแก่ตัวลดลงไปเท่าไร ความรักผู้อื่นจะเกิดขึ้น
โดยอัตโนมัติแทนที่, หมดเห็นแก่ตัวเมื่อไร ก็รักผู้อื่นเต็มที่

ลดความเห็นแก่ตัวลงได้เท่าไร ก็จะรักผู้อื่นได้เท่านั้น. มา
 ตั้งใจปฏิบัติ ตามหลักพระพุทธศาสนา คือทำลายความเห็น
 แก่ตัวถึงรากเหง้าของมัน คือความไม่ใช่ตัว ความไม่มี
 ตัว, มีแต่ธรรมชาติเป็นร่างกายกับจิตใจ เป็นไปอย่างผิดๆ
 หรือเป็นไปอย่างถูกๆ; ถ้าเป็นไปอย่างผิดมันก็มีความทุกข์,
 เป็นไปอย่างถูกมันก็ไม่มี ความทุกข์, ต้องทำลายความเห็น
 แก่ตัว.

เห็นแก่ตัวเป็นศัตรูร้ายคือหลงวัตถุนิยม.

ความเห็นแก่ตัวกำลังเป็นศัตรูร้ายของมนุษย์ยิ่ง
 ขึ้นๆ เหลือที่จะประมาณได้ นั่นก็คือความเจริญทาง
 วัตถุ จนเป็นวัตถุนิยม, ความเจริญทางวัตถุซึ่งควบคุมไม่ได้
 มันเจริญเป็นบ้าเป็นหลัง; ยิ่งเจริญทางวัตถุเท่าไร ความ
 เห็นแก่ตัวในโลกจะเพิ่มขึ้นเท่านั้น; เพราะผลทางวัตถุนั้น
 มันส่งเสริมความเอิร์ตอรรอยแก่จิตใจของผู้เห็นแก่ตัว, ยิ่งเจริญ
 ทางวัตถุเข้าไปเท่าไร ความเห็นแก่ตัวในโลกจะมากยิ่งขึ้นเท่า
 นั้น. การที่จะควบคุมโลกจะยิ่งยากขึ้นเท่านั้น, การที่จะทำ

ให้โลกมีสันติภาพจะยิ่งยากขึ้นเท่านั้น ; ฉะนั้นหันมาต่อสู้
 ข้ำศึกอันร้ายกาจของมนุษย์ คือความเห็นแก่ตัว.

ถ้าองค์การสหประชาชาติจะเป็นเจ้าก็เจ้าการในเรื่อง
 นี้จะดีมาก, แต่สาขาองค์การยูเนสโกไม่รู้เรื่องน้เลย. ขอ
 อภัยที่พูดอย่างนี้ อย่าหาว่าดูถูกดูหมิ่นเลย, อ่านหนังสือของ
 ยูเนสโกมาตั้งมากมายแล้ว มันก็ไม่มีเรื่องทำลายความเห็นแก่
 ตัว. ถ้าองค์การสหประชาชาติจะรวบรวมกำลังของ
 ศาสนาทุกศาสนาในโลกเอามา ให้แต่ละศาสนาทำหน้าที่
 ของตน ๆ ๆ เพื่อทำลายความเห็นแก่ตัวของมนุษย์
 อย่างนี้แหละมันจะเร็วขึ้น ; ไม่นั่งจับปูใส่กระตังอยู่อย่างนี้,
 อยู่อย่างนี้ก็นั่งจับปูใส่กระตังอยู่ตลอดกาลนานเลย, นั่งไถ่
 เกลี่ยเป็นท้าวมาลิวราช นั่งจับปูใส่กระตังอยู่อย่างนี้ โลกไม่มี
 วันที่จะมีสันติภาพ ; ต้องระดมกันทำลายความเห็นแก่ตัว
 ทำลายความเห็นแก่ตัว. เคียนี่มันเห็นแก่ตัวกู อะไร ๆ
 ก็เพื่อตัวกู ; นายทุนก็เห็นแก่ตัวกูจัด, คอมมิวนิสต์ชน-
 กรรมราชก็เห็นแก่ตัวจัด, แล้วมันจะพูดกันรู้เรื่องหรือ มัน
 จะพูดกันรู้เรื่องได้อย่างไร เอาคนเห็นแก่ตัวกับคนเห็นแก่ตัว
 มาพูดกัน, น้ข้อที่อเมริกากับรัสเซียเขาพูดกันไม่รู้เรื่อง ก็

เพราะต่างฝ่ายต่างมีหัวใจเป็นความเห็นแก่ตัว. ถ้าจัดการให้ ศาสนาของตน ๆ ๆ เท่าที่ถือกันอยู่ ศาสนาใดก็เอาวิธีนั้น มาทำลายความเห็นแก่ตัวตามแบบของตน ๆ ๆ มันก็พอ จะใช้ได้กันทั้งนั้น.

เดี๋ยวนี้ศาสนากลับเห็นแก่ตัว ศาสนาทะเลาะ กันเอง, ศาสนามุ่งทำลายกันเสียเอง อย่างนี้ก็มิใช่ มีอยู่เห็นอยู่ แล้วก็ยังไม่ต้องพูด, แต่มันมีอยู่ว่า ศาสนานั้น- แหละแถมันกำลังจะกัดกัน เจ้าหน้าที่ของศาสนาที่โง่เขลา มันก็คือความเห็นแก่ตัว ไม่เห็นแก่มนุษย์ ไม่เห็นแก่ประเทศ ชาติ. ถ้าพรรครัฐบาลก็เห็นแก่ตัว พรรคฝ่ายค้านก็เห็น แก่ตัว ต่อให้ทำกันตั้งกับปีทั้งกลับมันก็ไม่ลงรูปลงรอยกันได้.

มาทำลายความเห็นแก่ตัว, ทำลายความเห็นแก่ตัว โดยวิธีใด ใครถือศาสนาอะไรก็ทำลายความเห็นแก่ตัว ตามลัทธิศาสนานั้น ๆ มีทั้งนั้นเลย. อาทมาลองสอบสวน ใคร่ครวญดูตลอดเวลา เป็นพุทธ เป็นคริสต์ เป็นอิสลาม เป็น ฮินดู เป็นซิกข์ เห็นง่าย ๆ อย่าง ขงจื้อเหลาจื๊อ อะไร ก็ล้วน ๆ แต่มุ่งทำลายความเห็นแก่ตัวทั้งนั้น. แต่แล้วไม่มีใครใช้

ไม่มีใครถือเลย, กลับเห็นเป็นของที่ว่าขาดทุนเสียหาย :
 เรามัวไม่เห็นแก่ตัวอยู่เราก็เสียเปรียบ, คนที่เขาเห็นแก่ตัวเข
 ก็ไต่เปรียบ เลยไม่มีใครที่จะกล้าที่จะไม่เห็นแก่ตัวเพราะไม่มี
 ศาสนา คนเหล่านี้ไม่มีศาสนา. ถ้ามีศาสนาและกำลังได้
 รับประโยชน์จากศาสนาของตน ก็จรรู้จักอันตรายอัน
 ร้ายกาจที่สุดของความเห็นแก่ตัว, เห็นประโยชน์สูงสุด
 ของความไม่เห็นแก่ตัว.

สันติภาพมีอยู่เองโดยธรรมชาติต้องศึกษาให้รู้.

เดี๋ยวนี้หน้าหัว ที่เขาจะจัดให้เป็นปีสันติภาพ; อากมา
 รู้สึกหน้าหัวว่าจัดปีสันติภาพ สร้างสันติภาพ, อยากรจะพูดว่าโง่.
 สันติภาพมันมีอยู่เองโดยธรรมชาติ, มนุษย์สร้างวิกฤต-
 การณ์ขึ้นกลบสันติภาพ สันติภาพเลยหายไปหมด.
 มนุษย์หยุดสร้างวิกฤตการณ์ด้วยความเห็นแก่ตัวเถิด,
 หยุดเท่านั้นแหละ สันติภาพมีมาเองโดยไม่ต้องสร้าง
 เพราะมันมีอยู่แล้วตามธรรมชาติ. องค์การสันติภาพ
 อะไรขอให้ช่วยเขียนบทความไปลงหนังสือเล่มนั้นด้วย. เรา
 ก็เขียนอย่างนั้นแหละ บอกว่ามันโง่ที่คิดจะสร้างสันติภาพ หยุด

สร้างวิกฤตการณ์เกิด, หยุดสร้างวิกฤตการณ์เกิด แล้ว
สันติภาพก็จะมีเอง.

เดี๋ยวนี้ที่ยังไม่รู้จักว่า วิกฤตการณ์คืออะไร? วิกฤต-
การณ์มาจากอะไร? ไม่มองดูว่ามาจากสิ่งๆเดียว คือ
ความเห็นแก่ตัวของมนุษย์, มันเป็นไปได้โดยสัตยชาติญาณ.
ความเห็นแก่ตัว มันมีสัตยชาติญาณอยู่ในชีวิต คือ
instinct; instinct มีหลายแง่หลายมุม, แต่แม่บทของ
มันคือความมีตัวฉัน, instinct ว่ามีตัวฉัน เป็นแม่บทของ
instinct ที่จะหาอาหาร จะต่อสู้ จะวิ่งหนี จะสืบพันธุ์หรือ
อะไรก็ตาม มันมาจากความมีตัว มันมีอยู่ในสิ่งที่เรียกว่า
ความมีชีวิต.

สิ่งใดมีชีวิตสิ่งนั้นมี instinct ที่มีตัว, มันเกิดได้
ด้วย instinct ที่ยังไม่มีปัญญาไม่มีวิชา. สัตยชาติญาณอัน
นี้ยังไม่ถูกพัฒนาให้เป็นภาวิตญาณ คือมีปัญญาหรือมี
วิชา; พอคลอออกมาจากห้องแม่ ไม่มีความรู้อะไรเลย
มาพบของน่ารักก็รัก, พบของน่าเกลียดก็เกลียด, พบของ
อ่อยก็ยืนตีหลงไหล ไม่อ่อยก็โกรธเคือง อย่างนี้เป็นต้น,

มากเข้า ๆ ความเห็นแก่ตัวมันก็มีมากขึ้น ๆ. เด็กทารกเดิน
ไปโตนเก้าอี้ เขาก็เตะเก้าอี้ เขาว่าเก้าอี้มันทำอันตรายกู
เด็กไม่มีใครสอน เด็กมีความรู้ว่า ทั่วๆ ทั่วๆ ขึ้นมาได้ มันก็
เตะเก้าอี้.

ความที่ไม่รู้ตามที่เป็นอย่างจริงนี้ มันทำให้เกิด
ความคิดเป็นตัว, เป็นตัว มีตัวกู ตัวตน ตัวฉัน ตัว
ข้าพเจ้า อะไรก็ตาม; เมื่อมีตัวแล้ว มันก็ต้องมีของตัว.
อัตตา แปลว่า ตัว, อัตตนิยา แปลว่า ของตัว คือเนื่องด้วยตัว.
พอมีอะไรเป็นของตัว มันก็มีปัญหาแหละ ชอบใจก็เป็นของ
ชอบใจของเรา ของกู, พอไม่ชอบใจก็เป็นศัตรูของกู ก็เลย
มีมิตรมีศัตรูกันอย่างไม่มีที่สิ้นสุดอย่างนี้. ที่มันเคลื่อนไหว
ได้ ก็มีความรู้สึกเป็นตัว ว่ามีตัว : เด็กๆ เบ็ดหลัง
นาฬิกาพกดูเห็นกระดูกกระดูกได้ก็คิดว่านาฬิกามีชีวิต, คน
บ้าไม่เคยเห็นรถยนต์ที่วิ่งไป ก็คิดว่ามันเป็นสัตว์ชนิดหนึ่ง เป็น
ช้างชนิดหนึ่งหรือเป็นเต่าชนิดหนึ่งก็ได้. ความหลอกกว่า
มีตัวมันมีขึ้นได้ โดยสัญชาตญาณที่ปราศจากความรู้
อย่างนี้.

เรื่องนี้เราไม่ได้สอนกัน ทั้งที่พุทธศาสนาสอน แต่เรื่องนี้เรื่องเดียว, สอนเรื่องว่าให้ละความเห็นแก่ตัว โดยละความมีตัวเสีย; มันน่าจะเป็นการศึกษา academic study อย่างสูงสุดของโลก เรื่องความไม่มีตัว, แต่มันก็ยังไม่มีเลย มันจึงมีตัว เป็นของตัว มีความเห็นแก่ตัวเต็มไปทั้งโลก กลุ้มไปทั้งโลก และหนาแน่นยิ่งขึ้นเพราะความเจริญทางวัตถุ ซึ่งส่งเสริมความเห็นแก่ตัว. ในยุคที่ความเจริญทางวัตถุไม่รุนแรง ความเห็นแก่ตัวยังน้อย, เดียวกันก็มาก ส่งเสริมวัตถุ วัตถุส่งเสริมความเห็นแก่ตัววันนี้ก็มาก ความเห็นแก่ตัวก็อัดแน่นไปทั้งโลก มันจึงผูกกันไม่รู้เรื่องที่จะสร้างสันติภาพ. ความเห็นแก่ตัวมันสร้างวิกฤตการณ์, ทำลายความเห็นแก่ตัว มันก็ลดวิกฤตการณ์, ลดวิกฤตการณ์ สันติภาพมันก็ไหลขึ้นมา เรียกว่า ธรรมชาติที่สร้างไว้ตามปกตินี้เป็นสันติภาพพอดีก็ได้. เดียวกันมันสร้างความเกินพอดี, แสวงหาความสนุกสนานเอร็ดอร่อยมากขึ้นเป็นความเจริญ.

ศัตรูที่ร้ายกาจที่สุด ก็คือความเจริญที่เราบังคับมันไม่ได้, ความเจริญทางวัตถุที่เราบังคับมันไม่ได้ นั่น คือ

ศัตรูอันเลวร้ายที่สุดของมนุษย์ ขอให้สนใจกันบ้าง, อย่าสร้าง
 ความเจริญอย่างหลับหลับตา. เคี้ยวนี้ ความเจริญกลับ-
 กลายเป็นอุปสรรคของอาชญากรรมเสียก็มาก, ความเจริญ
 ในแบบนี้มันก็ ทำลายความสงบเสียโดยมาก. เมื่อไม่มี
 ไฟฟ้ามันก็ตักน้ำได้จากบ่อ มันก็หุงข้าวได้ด้วยพื้น พอมัน
 ไฟฟ้ามันก็ต้องใช้ปั้มน้ำไฟฟ้า ต้องหุงข้าวด้วยไฟฟ้า, แล้ว
 ยังจะต้องไปกู้เงินเขาซื้อโทรทัศน์มาไว้ดูอีก, แล้วโทรทัศน์ที่
 มาดูก็ดูเรื่องส่งเสริมความเห็นแก่ตัวทั้งนั้น. ไปดูซิ เปิด
 วิทยุเปิดโทรทัศน์ ก็เปิดกันแต่โปรแกรมกิเลสทั้งนั้น,
 โปรแกรมที่เป็นการศึกษาเขาไม่เปิดกัน เขาปิดเสียนี้; ความ
 เจริญที่ควบคุมไม่ได้ก็คืออันตรายที่สุดของมนุษย์.

ศึกษาปฏิบัติธรรมให้ถูกต้องเป็นหน้าที่ของชีวิต.

ขอให้สนใจกันในเรื่องนี้ว่า ควบคุมความเห็นแก่ตัว
 แล้วมาอยู่ตรงกลางที่ถูกต้อง คือทำหน้าที่ให้ถูกต้อง, ทำ
 หน้าที่ให้ถูกต้อง อย่างที่พูดมาแล้วว่า หน้าที่คือชีวิต.

หน้าที่ นี้อย่าพูดว่าเป็นอุปสรรคของชีวิต มัน
 เป็นตัวชีวิตเลย, ลองไม่ทำหน้าที่มันก็คือตาย จะพูดว่า

หน้าที่ ธรรมะนี่คือคู่ชีวิต ก็ยังถูกน้อยไป ว่ามันเป็นตัวชีวิต เสียเลยดีกว่า. พอไม่มีธรรมะไม่ทำหน้าที่ ก็คือไม่มีชีวิต, มันหมดค่า ชีวิตในค่านคุณธรรมมันหมดไปแล้วตายหมดแล้ว; แม้ว่าชีวิตทางร่างกายอยู่ ชีวิตทางจิตใจอยู่ แต่ชีวิตทางค่านคุณธรรมหมดแล้ว มันหมดคดีแล้ว มันเหมือนกับคนตายแล้ว. นี่ความเห็นแก่ตัวมันเป็นอย่างนี้ มันสร้างความเป็นอย่าง^{๕๕}นั้นขึ้นมา.

เราศึกษาค้นกัน^{๕๕}กันเถิด มันยังขาดอยู่ มันถูกละเลย, การศึกษาเรื่องชีวิตในส่วนลึกมันถูกละเลย, ศึกษาแต่เรื่องชีวิตทางด้านวัตถุด้านนอกกันเสียส่วนมาก.

ขอให้รู้จักว่าความสุขที่แท้จริง คือการปฏิบัติหน้าที่ ปฏิบัติธรรมะอยู่ทุกอิริยาบถ โดยไม่ต้องใช้เงิน, โดยไม่ต้องเพิ่มภาระงาน. งานที่ทำอยู่แล้ว หน้าที่ที่ทำอยู่แล้ว พลิกให้เป็นชีวิตสดชื่นเยือกเย็น ยกมือไหว้ตัวเองได้ทั้งนั้น : ทำอย่างถูกต้องพอใจ ถูกต้องพอใจ มาทั้งวัน ๆ, ค่ำลงมาคิดบัญญัติ โอ มันมีแต่ความถูกต้อง ยกมือไหว้ตัวเองได้ นั่นแหละคือสวรรค์ที่แท้จริงที่ตรงนั้น

ที่นี้และเตียนนี้. สวรรค์ต่อตายแล้วอยู่ที่ไหนก็ไม่รู้ ไม่
 แน่นอน, ไม่แน่นอนเหมือนสวรรค์ที่เมื่อยกมือไหว้ตัวเองได้
 คือสวรรค์ที่แน่นอน ที่นี้และเตียนนี้. พอทำผิดหน้าที่
 ผิดหน้าที่ผิดธรรมะผิดหน้าที่ มันก็เป็นความทุกข์, เกลียด
 เกลียดตัวเอง ยกมือไหว้ตัวเองไม่ได้ นั่นแหละคือนรก
 ที่แท้จริง, มีที่ไหนก็มีนรกที่นั่น ไม่ใช่อยู่ที่ดินใต้บาดาล
 อะไร มันอยู่ที่ว่าทำผิดหน้าที่ยกมือไหว้ตัวเองไม่ได้เมื่อใด มี
 นรกเมื่อไหร่.

สอนกันให้เข้าใจถูกโดยมิใช่ขัดแย้ง.

ขอให้ช่วยสอนลูกเด็ก ๆ ให้รู้จักนรกสวรรค์ที่แท้
 จริง ที่รีบด่วนที่จำเป็นกว่า, นรกใต้ดินสวรรค์บนฟ้า
 เขาสอนกันมาก่อนพระพุทธเจ้า. อย่าไปคิดว่าพระพุทธเจ้า
 สอนเลย เขาสอนกันอยู่ก่อนพระพุทธเจ้า, พระพุทธเจ้าเกิด
 ขึ้นมาในหมู่คนที่เขามีความเชื่อเรื่องนรกสวรรค์อย่างนั้น แล้ว
 ท่านก็ไม่ขัดแย้ง, ไม่ขัดแย้ง คำอื่นอีกคำหนึ่งของจงได้โปรด
 จำไว้ด้วย.

ความไม่ขัดแย้งเป็นหัวใจของพุทธศาสนา ท่าน
 ไม่ไปยกเลิก ว่าผิด ๆ เลิก ๆ สวรรค์เช่นนั้น ท่านมีของท่าน
 ก็ได้; แต่ถ้าจะให้ฉันอธิบายบ้างก็ว่า ต้องทำให้ถูก-
 ต้อง มันจึงจะได้สวรรค์ชนิดนั้น, และไม่ตกนรกชนิด
 นั้น. แต่ว่านรกและสวรรค์ที่แนกว่านั้น ฉันเห็นแล้ว,
 ฉันเห็นแล้ว พบแล้ว มยา ทิฏฐา มยา ทิฏฐา แปลว่า ฉัน
 เห็นแล้ว คือเมื่อทำผิดๆ ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ เป็นนรกที่ตา
 หู จมูก ลิ้น กาย ใจ, เมื่อทำถูกต้องที่ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ,
 นั่นคือสวรรค์ที่แท้จริงที่ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ นรก สวรรค์
 อย่างนี้คือของพุทธศาสนาที่พระพุทธเจ้าท่านสอน
 จริง ๆ, สวรรค์บนฟ้านรกใต้ดินนั้นเขาสอนกันอยู่ก่อนพระ-
 พุทธเจ้า. อย่าไปคิดว่า เป็นของพระพุทธศาสนาเลย, เขาสอน
 กันอยู่ก่อน; แต่พระพุทธเจ้าท่านเกิดขึ้นท่านไม่มีการขัดแย้ง,
 ทุกอย่างทุกประการจะมีหลักว่าไม่ขัดแย้ง. ผู้ไม่ขัดแย้ง
 คือพระพุทธเจ้า ท่านตรัสว่า ตถาคตไม่กล่าวคำขัดแย้งกับผู้
 ไตใครในโลกนี้ ในเทวโลกมารโลกพรหมโลก ในหมู่สัตว์พร้อม
 ทั้งสมณพราหมณ์, ก็หมายความว่าทุก ๆ โลกทุก ๆ อย่าง จะ
 ไม่กล่าวคำขัดแย้ง เมื่อสอนว่านรกเป็นอย่างนั้นก็ได้อีก.

เขาสอน เรื่องกรรมนี้อีกอย่างหนึ่ง *ตายแล้วทำดี* —
ดี ทำชั่ว—ชั่ว อย่าเข้าใจว่าพระพุทธรูปศาสนาเรา, เพียงแต่
พระพุทธรูปศาสนาไม่ขัดคอ แล้วก็รับเอาใช้ด้วยเป็นคำสอนพื้น
ฐาน. แต่พุทธรูปศาสนาที่แท้จริงสอนกรรมอีกชนิดหนึ่ง
อยู่เหนือกรรมทั้งปวง ไม่ติดมันอยู่ในกรรมดี—กรรม
ชั่ว, นั่นแหละสูงสุดของพระพุทธรูปศาสนา. การคิดดี บำดี
หลงดี มันก็คือความทุกข์ความเลวร้ายชนิดหนึ่ง, สอนว่า
อย่าทำชั่วเสร็จไป ก็ทำดีถึงที่สุด แล้วทำจิตให้บริสุทธิ์,
อย่าบำดี อย่าหลงดี อย่าเมาดี ฉะนั้นจึงเป็นคำสอนที่เหนือ
กรรม เหนือกรรม; กรรมที่เหนือกรรม เรียกว่า กรรม
ไม่ดำ—ไม่ขาว; กรรมดำ คือ—ชั่ว, กรรมขาว คือ
—ดี กรรมไม่ดำไม่ขาว—คือกรรมที่ถอนเสียทั้งกรรมชั่ว
และกรรมดี นี่เป็นเรื่องของพระพุทธรูปศาสนาในเรื่องกรรม
แต่คนก็มักแต่มาเห็นว่า ทำดี—ดี ทำชั่ว—ชั่ว ซึ่งเขาสอน
อยู่ก่อนพระพุทธรูปเจ้า. สอนให้มีจิตใจอยู่เหนือจิตใจไม่
บำดีชั, อย่าบำดี อย่าเมาดี อย่าหลงบุญ, อย่าบำบุญ
*จึงจะมีจิตใจ่องแผ้ว่องใส ในข้อที่ ๓ ว่า *สัจจิตตปริโยทปนั**
— ทำจิตของตนให้่องแผ้ว. พระพุทธรูปเจ้าเกิดขึ้นในหมู่คนที่

เขามีความเชื่อกันอยู่อย่างหนึ่งเคร่งครัด ท่านไม่ขัดแย้ง, แล้วประกาศคำนี้ออกมาว่าตลาคดไม่กล่าวคำขัดแย้งกับใคร ๆ ในโลกทุก ๆ โลก.

คำว่า ขัดแย้ง ถ้าเป็น ภาษาบาลี คือคำว่า อุปัตทวะ, ภาษาไทยก็คืออุบาทว์. อุบาทว์—อุปัทว ในภาษาบาลี คำนี้มีความหมายว่าการขัดแย้ง มีการขัดแย้งที่ไหนมีอุบาทว์ที่นั่น; ฉะนั้นต้องไม่มีการขัดแย้ง ต้องมีการทำความเข้าใจซึ่งกันและกัน, ต้องบรรเทาความเห็นแก่ตัว จึงจะทำความเข้าใจแก่กันและกันได้. เกียวกันเราทำความเข้าใจแก่กันและกันไม่ได้ เพราะมีความเห็นแก่ตัว. จงทำลายความเห็นแก่ตัว แล้วก็ทำความเข้าใจแก่กันและกันได้ แล้วก็จะไม่มีความขัดแย้ง, แล้วสิ่งที่เรียกว่าอุบาทว์หรืออุปัทวะ จะไม่มีในโลกนี้อีกต่อไป. โปรดสังวรในเรื่องนี้ด้วยว่า ถ้ามีการขัดแย้งที่ไหน มีอุบาทว์ที่นั่น จะกลางไร่กลางนากลางตลาค ในรัฐสภา ในโลกที่ประชุมของโลกอะไรก็ตาม, ถ้ามันมีการขัดแย้งแล้วก็ต้องถือว่ามีความอุบาทว์ที่นั่น. ต้องไม่มีการขัดแย้ง ทำความเข้าใจกันได้ โดยพยายามลดความเห็นแก่ตัว จึงจะเป็นพุทธศาสนา; นี้เรียกว่าทำ

หน้าที่ให้ถูกต้อง, ทำหน้าที่ให้ถูกต้อง แล้วจะไม่มีความขัดแย้งเลย, ทุกคนเคารพหน้าที่ของตน ในฐานะที่เป็นสิ่งที่พระพุทธเจ้าก็เคารพ.

ตามหัวข้อของปาฐกถาว่าจะขอพูดเรื่อง สิ่งที่พระพุทธเจ้าก็เคารพ, ปัญหาทั้งปวงจะละลายสูญหายไปหมดสิ้นทั้งโลก ก็โดยที่เราเคารพสิ่งที่พระพุทธเจ้าทำนุเคารพ; สิ่งนั้นคือ ภาษาไทยเรียกว่า หน้าที่, ภาษาบาลีเรียกว่า ธมฺม. จงเคารพธรรมะเถิด คือเคารพหน้าที่เถิด, ทำหน้าที่ของตน ๆ อย่าไปแทรกแซงที่ของคนอื่นเลย ดูว่าหน้าที่ของตนนี้ สมบูรณ์ถูกต้องแล้วหรือยัง ถูกต้องแล้วก็ใช้ได้. เคารพสิ่งที่พระพุทธเจ้าเคารพนั้นก็คือ อย่างนี้ เคารพหน้าที่, เคารพหน้าที่ เป็นความหมายที่ลูกเด็ก ๆ ไม่ค่อยจะเข้าใจ คนโต ๆ ก็ยังไม่ค่อยจะเข้าใจ เพราะไม่รู้ว่าหน้าที่คือธรรมะ คือช่วยได้ ช่วยได้ทุกอย่างทุกประการ. ถ้าเห็นอย่างนั้นแล้วก็จะพอใจทำหน้าที่ มันก็ไม่เลื่องงานแล้วคนก็จะไม่ว่างงาน; แม้หน้าที่โกยขยะล้างถนน ก็เป็นการปฏิบัติธรรมะ, คือทำหน้าที่ ทำแล้วรอด, แม้แต่ว่า

ขอทานเพราะทุกข์พลภาพหรือเพราะอะไรก็ตาม มันก็เป็นการทำหน้าที่เพื่อความรอด.

ทำหน้าที่ของคนใหญ่ถูกทิศทางแล้วจะรอด.

ขอให้ทุกคนบูชาหน้าที่ของตน, บูชาหน้าที่ของตน, มีหน้าที่อย่างไรก็ทำหน้าที่ของตน : หน้าที่ดำรงชีวิตก็ทำดี, หน้าที่บริหารชีวิตประจำวัน ก็ทำดี หน้าที่สังคมก็ทำดี.

หน้าที่สังคม นี้สรุปรวมได้เป็นว่า ๖ ทิศทาง : ข้างหน้าบิดามารดา, ข้างหลังบุตรภรรยา, ข้างซ้ายเพื่อน, ข้างขวาครูบาอาจารย์, ข้างบนคือผู้อยู่เหนือบังคับบัญชา พระเจ้าพระสงฆ์ ราชามหากษัตริย์, ข้างล่างก็ผู้อยู่ใต้บังคับบัญชา กรรมกร. ทุกทิศทาง ทั้ง ๖ ทิศทางทำถูกต้อง, ถูกต้องก็เรียกว่าทำหน้าที่ถูกต้อง.

แล้วก็ทำหน้าที่ฝ่ายจิตใจได้ตามที่จะมีโอกาส, มีศีล สมาธิ ปัญญา เพิ่มขึ้นได้ตามโอกาส. แต่ถ้าว่าทำหน้าที่อย่างธรรมดาในโลกนี้ไม่ถูกต้องก็ยากที่จะทำหน้าที่

ที่ทางจิตใจ, สร้างพื้นฐานหน้าที่ธรรมดาโลกๆ นี้กันให้ สมบูรณ์เสียก่อนเถิด แล้วมี โอกาสที่จะแทรกแซงอยู่ในหน้าที่ ตามธรรมดาอัน ให้มีศีล ให้มีสมาธิ; อย่างที่พูดแล้วว่า ล้าง ส้วมก็ขอให้มีสมาธิ, จะได้มีปัญญาแจ่ม ความสะอาดความ ไม่สะอาดอะไรขึ้นมาจากตามลำดับ, เอามาปนกันได้ทำพร้อม ๆ กันไปได้ หน้าที่ทั้งหลายเอามาทำพร้อม ๆ กันไปได้ แล้วก็ เป็นผู้สมบูรณ์ สมบูรณ์ด้วยหน้าที่.

ปฏิบัติธรรมะคือการปฏิบัติหน้าที่, ปฏิบัติ ศาสนาก็คือปฏิบัติหน้าที่, ปฏิบัติเพื่อความรอดคือการ ปฏิบัติหน้าที่ แล้วก็รอด. ถ้าไม่ปฏิบัติหน้าที่ไม่มีทาง รอด ไม่มีใครช่วยได้, คนที่ไม่ปฏิบัติหน้าที่ ให้พระเจ้า เทวดามาเป็นฝูง ๆ ก็ช่วยไม่ได้ กล้าท้าทายอย่างนี้เลย. ผู้ไม่ ทำหน้าที่ ต่อให้เทวดาหรือพระเป็นเจ้ามาเป็นฝูง ๆ ก็ช่วยคน นี้ไม่ได้ ช่วยคนที่ไม่ทำหน้าที่ไม่ได้; พอทำหน้าที่เท่านั้น แหละ หน้าที่กลายเป็นพระเจ้ามาช่วยทันที ช่วยได้ด้วย และทันทีที่ช่วย ทำหน้าที่แล้วพระเจ้าจะมาช่วยทันที คือ หน้าที่กลายเป็นพระเจ้ามาช่วย, *ไม่ทำหน้าที่มัวแต่จุกจุกอยู่* จุกเทียนบูชาบวงสรวงอันนอนอยู่ สันเขี้ยวมีอยู่ ไม่มีทาง

ไม่มีพระเจ้าองค์ไหนจะช่วยให้. คนอย่างนี้ไม่เป็นพุทธบริษัท ให้ศาสนาคริสต์เข้ามาแย่งเอาไปเสียให้หมดๆ ก็ดีเหมือนกัน, จะไปใช้วิธีอื่นของศาสนาคริสต์ช่วยให้รอดได้ เมื่ออยู่เป็นชาวพุทธมันช่วยตัวเองไม่ได้อย่างนี้แล้วอย่าอยู่เลย.

ถ้าเป็นพุทธบริษัทไม่ต้องมีไสยศาสตร์; ไสยศาสตร์ แปลว่า ความรู้ของคนหลับ; ไสยะ แปลว่า หลับ พุทธศาสตร์ แปลว่า ความรู้ของผู้ตื่น, พุทธะ พุทธะ แปลว่า ผู้ตื่น มันต้องตื่นจากความหลับ ตื่นจากความโง่ รู้ตามที่เป็นจริง, มีหลักว่าช่วยตัวเองตามกฎแห่งเหตุผล, ช่วยตัวเองช่วยตัวเองไม่ต้องให้สิ่งภายนอกช่วย. ช่วยตัวเองคือทำหน้าที่ บุษาน้ำที่ หน้าที่ก็จะกลายเป็นของช่วยขึ้นมา, คำว่าช่วยตัวเองหมายความว่าอย่างนี้ อย่าไปคิดว่าจะพึ่งพระพุทธรเจ้า.

พระพุทธรเจ้าท่านได้สอนว่า จงพึ่งธรรมชาติ คือพึ่งตัวเอง, ท่านทั้งหลายจงมีตนเป็นที่พึ่ง คือมีธรรมะเป็นที่พึ่ง, ถ้ายังมีตนอยู่แม้จะไม่ใช่ของจริงแต่มันมีตนอยู่ ก็ต้องคิดว่าที่คิดว่าตนนั้นแหละช่วยตน คือปฏิบัติธรรมะ, ปฏิบัติ

ธรรมะคือปฏิบัติหน้าที่ แล้วมันก็ช่วยตนเองได้. ตถาคต
ทั้งหลายไม่อาจจะช่วยได้ ได้แต่บอกทาง บอกวิธี บอกหนทาง,
ท่านทั้งหลายจะต้องช่วยตัวเองด้วยการทำหน้าที่.

สรรเสริญคุณของพระพุทธเจ้ากันสักหน่อยตรงนี้ก็
ได้ว่า ก่อนสว่างก่อนหัวรุ่ง ก่อนรุ่ง ท่านคิดสอดส่องว่า วัน
นี้จะไปช่วยใคร ; วันนี้จะไปช่วยใคร, เพราะสังเกตเห็นอยู่โดย
ทั่วๆ ไปว่า คนนั้นช่วยไม่ไหว คนนี้พอช่วยได้ ก็ไป, สว่าง
ขึ้นก็ไปบิณฑบาต เพื่อได้มีโอกาสพูดกับคนนั้นแหละ ให้ได้รับ
ประโยชน์ช่วยตัวเองได้. นี่ท่านทำงานตั้งแต่ก่อนสว่าง
เล็งญาณตรวจโลก, เขาใช้คำว่าอย่างนั้น แล้วก็ไปช่วย
จะเป็นตอนกลางวันตอนสายอะไรก็ได้, บางที่จะค้างคืนที่นั่น
ก็ได้ ช่วยโปรดสัตว์ หมายความว่าไปช่วยให้เขามีความ
รู้เรื่องดับทุกข์, ไม่ใช่ไปขออาหารกินล้วนๆ. เคียงวัน
ชาวบ้านมักจะเข้าใจว่า ไปโปรดสัตว์คือไปบิณฑบาตไปขอ
อาหารกิน ; แต่สำหรับพระพุทธเจ้าท่านไปเพื่อจะโปรดคน
ให้พ้นจากกองทุกข์, พอตอนบ่ายแสดงธรรมโปรดคนทั่ว
ไป, ตอนหัวค่ำสอนภิกษุ, ตอนดึกสอนคนชั้นสูง
เรียกว่าแก้ปัญหาทเวตดา, จะเป็นเทศามาจากสวรรค์หรือ

เทวดาพระราชามหากษัตริย์ก็ได้, จะแก้ปัญหาเทวดาคอนตีก, เรื่องในบาลีมีอยู่ชัดเจนแล้ว พระเจ้าปเสนทิ พระเจ้าอชาตศัตรูไปเฝ้าพระพุทธเจ้าไปเฝ้าคอนตีกทั้งนั้น ต้องมีกองทัพ คบเพลิงถือไปทั้งนั้น; นี้อันคอนตีกแก้ปัญหาเทวดา, พอ ไกลรุ่งก็อีก ก็นึกถึงว่าจะไปโปรดใคร, ท่านทำงานเป็นวงจรร อย่างนี้แหละ. นี้อลองคิดดูเถิดว่า ท่านไม่ได้เป็นคนขี้เกียจ หรือว่าเบื่องาน ทำงานอย่างนี้ ขอให้ลูกศิษย์ของพระพุทธ เจ้าเราทำงานครบวงจรกันอย่างนี้ : ก่อนสว่างคิดว่าจะ ทำอะไร พอสว่างก็ทำ—ทำ—ทำ, คำลงก็พอใจ พอใจ ยกมือไหว้ตัวเองได้ว่าได้ทำถูกต้องทั้งวัน. นี้อันหน้าที ใน ภาษาไทย, ธรรมะในภาษาบาลี.

ครูบาอาจารย์ทั้งหลายพ่อแม่ทั้งหลาย ช่วยบอกลูก เด็ก ๆ ให้รู้ว่าธรรมะคือหน้าที; อย่าบอกเขาแต่ว่าเป็นคำ สอนของพระพุทธเจ้า แล้วไม่รู้ว่าสอนว่าอย่างไร. ตัวธรรมะ คือตัวหน้าที ตัวสิ่งที่พระพุทธเจ้าเองก็เคารพ, เพราะ ฉะนั้นขอให้พวกเราทั้งหลายจงเคารพสิ่งที่พระพุทธเจ้า เคารพเถิด แล้วโลกนี้ก็จะหมดปัญหา.

ข้อความทั้งหมดนี้ อาตมาถือว่าเป็นธรรมปฏิบัติสังการ
 ไม่มีกาแพเลี้ยง ไม่มีโคคาโคล่าเลี้ยง, ขอบปฏิสังการด้วย
 ธรรมะ คือบอกให้รู้ว่าโลกจะรอดได้ เพราะว่าเคารพ
 สิ่งที่พระพุทธเจ้าก็เคารพ; สิ่งนั้นคือหน้าที่ — หน้าที่ —
 หน้าที่. ขอให้บูชาหน้าที่ แม้จะทำงานอยู่กลางแดดอาบเหงื่อ
 อยู่กลางแดด ก็เคารพบูชาเหงื่อ ว่าไม่ใช่สิ่งที่น่ารังเกียจ;
 ถ้าเกลียดเหงื่อแล้วไปเป็นอันธพาลจับปล้นดีกว่า ก็เป็นธรรมะ
 ของอันธพาล อย่าเอาเลย. เหงื่อออกมายังเป็นน้ำมนต์รด
 พอใจ ดีกว่าไปรดน้ำมนต์อย่างที่เขารดๆ กันอยู่ ซึ่งไม่เกิด
 อะไรขึ้น, เป็นไสยศาสตร์มากเกินไป. ขอให้รดน้ำมนต์เหงื่อ
 เพราะการทำหน้าที่เกิด แล้วจะเป็นน้ำมนต์ของพระพุทธเจ้า
 ด้วย แล้วก็รอดจากความทุกข์, จะดับความทุกข์โดยประ-
 การทั้งปวงด้วย. นี้ขอให้พอใจในหน้าที่ แม้มันออกมาในรูป
 ของเหงื่อกลางแดด ทำงานกลางฝนอะไรก็ตาม, พอใจ พอใจ
 พอใจ เป็นสุข เป็นสุข เมื่อทำหน้าที่. เดียวนี้คนไม่พอใจ
 ในความสุขที่แท้จริง, ไปพอใจในความเพลิดเพลินที่
 หลอกลวง ให้เงินไม่พอใช้ ต้องกู้ต้องยืม ต้องหลงเป็น
 เขื่อของคนหลอกลวง เพราะมันจะไปหาแต่เงินมาบูชากิเลส
 ก็สมน้ำหน้าแหละ พูดอย่างนี้ดีกว่า.

ขอให้ทุกคนมองเห็น ที่สิ่งอันแท้จริงของเรา คือ
 หน้าที่ พระพุทธเจ้าคือผู้ค้นพบและสอนเรื่อง
 หน้าที่, พระธรรมคือตัวหน้าที่, พระสงฆ์คือผู้ประสบความสำเร็จในหน้าที่, เราเคารพพระพุทธ พระธรรม
 พระสงฆ์ก็จึงเคารพหน้าที่ ซึ่งเป็นสิ่งเดียวกันกับที่พระพุทธ-
 เจาก็ทรงเคารพ. ขอให้ท่านทั้งหลายได้ โปรดรับเอาธรรมะ
 ปฏิสันถารอันนี้ไปตามมีตามได้ ตามที่จะทำได้, ไม่ต้อง
 เชื่อเดี๋ยวนี, แต่ขอให้ไปลองดูว่าจริงหรือไม่จริง, ขอให้ไป
 ลองดูไปสังเกตดูไปทดลองว่าจริงหรือไม่จริง แล้วค่อยเชื่อกัน
 ทีหลัง.

อาตมาก็ขอยุติการบรรยายปาฐกถาธรรมนี้ โดยความ
 สมควรแก่เวลา ขอขอบพระคุณที่ได้มา, ขอขอบพระคุณที่
 ได้ปฏิบัติหน้าที่อย่างนี้ ขอเน้นให้พอใจในแผ่นดิน แผ่นดิน
 ที่เป็นทีประสูติ ครัสรู้ ที่อยู่อาศัย ที่สอนของพระพุทธเจ้า
 ที่นิพพานของพระพุทธเจ้า แล้วก็คงจะประหยัคค่าก่อสร้าง
 ได้อีกเป็นอันมาก.

ขอยุติการบรรยาย.

การงาน

อันการงาน คือคำ ของมนุษย์
ของมีเกียรติ สิ้นสุด ลงสู่สังขาร
แต่หนัก ด้ดปการงาน เป็ดขานโร
ไม่แท้ไร ฐักรรม ด้ด้ด้ด้

ตัวการงาน คือตัวกร ประพาศีกรรม
พร้อมกันไม่ หลายคำ มีคำด้
ด้ด้ด้ด้ด้ด้ ก็เหมือนคน มีดาดด้
นิตด้ด้ด้ด้ ด้ด้ด้ด้ หลายพดเอป ๙

- ด้ด้ด้ด้ด้ด้ด้ -

สิ่งสำคัญที่พากันมองข้าม ครั้งที่ ๒

เสาร์ ๑๔ เมษายน ๒๕๖๒

ณ ลานหินโค้ง สวนโมกขฯ

โลกพระศรีอารีย์อยู่แค่ปลายจมูก.

ท่านสาธุชน ผู้มีความสนใจในธรรมทั้งหลาย,

การบรรยายประจำวันเสาร์ แห่งภาควิสาชบชวเป็นครั้งที่ ๒ ในวันนี้ อาตมาก็ยังคงกล่าวด้วยเรื่อง *สิ่งสำคัญที่พากันมองข้าม* ต่อไปตามเดิม. ส่วนในครั้งนี้จะได้กล่าวโดยหัวข้อย่อยว่า *โลกพระศรีอารีย์นั้นอยู่แค่ปลายจมูก.*

การกล่าวเช่นนั้น คงทำให้เกิดความรู้สึกกระวนกระวาย กระตบกระทั้งขึ้นในใจของบุคคลหลายคนก็ได้ เพราะไม่มีใครพูดอย่างนี้; พูดกันแต่ว่า ศาสนาพระศรีอารีย์ต้องรออีกหลายพันปี หลายหมื่นปีจึงจะมาถึง. อาตมามาพูดว่า *โลกพระศรีอารีย์อยู่แค่ปลายจมูก* ก็กะหวังว่าพูดเล่นพูดเพื่อ ๆ ไป พูดอย่างไม่รับผิดชอบ.

อาดมาขอยืนยันว่า พุดอย่างรับผิดชอบพุดอย่างตั้งใจจริง พุดอย่างที่จะให้ท่านทั้งหลายมองเห็นเองว่า โลกของพระศรีอารยเมตไตรยนั้น อยู่แค่ปลายจมุกจริงๆ ด้วย; แต่พวกคนโง่มันไม่คว้าเอา.

ถ้าจะพุดกันเสียให้หมดเป็นคู่กันไปเสียเลยก็ได้ ว่า พระนิพพานนั้นอยู่ที่หน้าผาก, โลกของพระศรีอารยเมตไตรยนั้นอยู่แค่ปลายจมุก. คนโง่เหล่านั้นมองไม่เห็น แล้วก็คว้าไม่รับเอา.

พุดถึงสิ่งที่อยู่ที่หน้าผากก่อน สิ่งที่มีมันอยู่ที่หน้าผาก เจ้าของมองไม่เห็น มันก็ไม่วู้สึกว่ามี; แม้จะมีเพชรร้อยทกกลางหน้าผาก มันก็มองไม่เห็น. ส่วนโลกพระศรีอารยเมตไตรยนั้นไปอยู่แค่ปลายจมุก; เมื่อตาห่าง ๒ ลูก มองพุ่งไปที่ปลายจมุกมันก็เห็นแต่กลางๆ, ไม่เห็นรูปของปลายจมุกไม่เชือกก็ลองเพ่งดูเดี๋ยวนี้ก็ดูได้. ลองเพ่งดูที่ปลายจมุกของตน มันก็ยังไม่เห็นโดยสมบูรณ์, หรือเห็นกลางๆ อย่างนั้นเอง, จึงเป็นเรื่องที่ต้องพุดกัน จนท่านมองเห็นว่า มันอยู่ที่ปลายจมุกอย่างไร.

การบรรยายชุดนี้ มุ่งหมายจะพุดกันแต่สิ่งสำคัญที่พากันมองข้าม ซึ่งมีอยู่หลายๆ เรื่องก็จะได้กล่าวที่ละเรื่องๆ เป็นลำดับไป จนกว่าจะรู้สึกเพียงพอ.

ในครั้งที่ ๑ พุดถึงเรื่องที่ *มนุษย์ในโลกนี้มองไม่เห็น* *ความสิ้นสุดแห่งมนุษยธรรม* หมายความว่า คนในโลกมันมอง

ไม่เห็นความที่โลกหมกมุ่นธรรม; หรือความที่ตัวเองแต่ละคนก็หมกมุ่นเป็นมนุษย์. คนนั้นแหละหมกมุ่นความเป็นมนุษย์มันก็มองไม่เห็นเรียกว่ามองข้าม.

ส่วนวันนั้นก็พูดถึงสิ่งที่คนเขามองข้ามอีก คือ โลกพระศรีอารยทมอยู่ทปลาชมูก แล้วก็มองไม่เห็น.

....

โลกพระศรีอารยคืออะไร.

ในชั้นแรกนี้ เราควรจะพูดกันถึงข้อที่ว่า โลกของพระศรีอารยนั้นคืออะไร กันเสียก่อน

ขอให้เป็นที่ทราบกันทั่วไปว่า ทุกศาสนาที่มีคติเรื่องพระศรีอารยเป็นของตนๆ ด้วยกันทุกศาสนา. ฉะนั้นคนทุกชาติทุกภาษาในโลก ย่อมถือศาสนาใดศาสนาหนึ่ง แล้วก็คติเรื่องราวอันเกี่ยวกับพระศรีอารยนั้น ไปตามแบบแห่งพระศาสนาของตนๆ, เพียงแต่ว่าเขาเรียกชื่อไปตามภาษาของศาสนานั้นๆ. สำหรับในทวีปเอเชีย ก็มีศาสนาฮินดู ศาสนาพุทธ ศาสนาคริสต์.

ในศาสนาฮินดู มีเรื่องกล่าวถึง พระนารายณ์อวตารปางที่ ๑๐ เรียกว่ากัลกียาวตาร พวกฮินดูพวกนั้นนับเอาพระพุทธรเจ้าเป็นพระนารายณ์อวตารปางที่ ๙ แล้วก็คอยรอกัลกียาวตาร

อันเป็นพระนารายณ์ปางที่ ๑๐ ที่จะมีมา. เขาพรรณาลักษณะกัลลียาวตารหรือกัลกรติเกยชนะนี้ ว่าเป็นบุรุษขี้เมา มาจัดการให้ทุกอย่างเป็นไปเพื่อความสงบสุขถึงที่สุด. คำพูดที่พูดกันอยู่ในเมืองไทยว่าบุรุษขี้เมาขานนี้ เข้าใจว่าคงจะมาจากเรื่องราวนี้ คือเรื่องของกัลลียาวตาร.

เมื่อพระกัลกัหรือพระศรีอารยของพวกอินดูมาสู่โลกนี้ ก็หมายความว่าโลกนี้เป็นโลกอย่างที่เรารู้จักกันว่าโลกพระศรีอารย มีแต่ความสงบสุข ไม่มีความทุกข์เลย, อะไรๆ ก็ได้อ่างใจไปทั้งหมด. แต่เขาก็พูดว่ายังมีอีกหลายหมื่นปีเหมือนกัน ไม่ใช่อยู่แค่ปลายจมูก.

ทั้งนี้ ในศาสนาพุทธ เรา เอาตามที่เราได้ยินได้ฟังมา ว่าพระศรีอารยเมตไตรยจะเป็นพระพุทธเจ้าองค์หนึ่งมาในอนาคต โลกนี้มีความสุขพระศาสนาก็มั่นคงรุ่งเรือง ยิ่งกว่าพระศาสนาของพระพุทธเจ้าพระองค์นี้; อย่างที่พระพุทธเจ้าท่านได้ตรัสไว้เอง: มีพระอรหันต์มากกว่า, มีอะไรมากกว่า, ส่วนประชาชนในโลกนี้มีความสุขอย่างยิ่ง.

รวมความแล้วก็คือ ไม่มีเรื่องที่จะต้องร้อนใจเลย. ทุกคนมีความพอใจในการเป็นอยู่: ไม่มีการเบียดเบียน และว่านอนไม่ต้องปิดประตู ทำบ้านทำเรือนก็ไม่ต้องทำประตูก็ได้ ถ้าไม่ต้องการจะบังลมบังแดด; หมายความว่าเรื่องขโมย คนร้ายนั้นไม่

ต้องกลัว. แล้วก็มันคิดเหมือนกันหมด, ไม่มีคนพลาด, จนกระทั่งว่าพอลงจากบ้านก็จำไม่ได้ว่าใครเป็นใคร, มันคิดเหมือนกันหมด, มันสวยเหมือนกันหมด, มันสภาพเหมือนกันหมด จนจำไม่ได้ว่าใครเป็นใคร. ต่อเมื่อกลับไปถึงบ้านเรือนของตนแล้ว จึงจะรู้จักว่านี่ภรรยาของเรา นี่สามีของเรา นี่ลูกของเรา; พอลงไปสู่ถนนแล้วจำกันไม่ได้ว่าใครเป็นใคร เพราะมันดีเสมอกันไปหมด. ว่าต้องการอะไรก็ได้ มีต้นไม้พิเศษที่เรียกว่ากัลปพฤกษ์อยู่ทุกทิศ ต้องการอะไรก็ไปเอาได้ที่ต้นไม้ชิ้นนี้ ทุกอย่างสะดวกสบาย แม้ที่สุดแต่คมนาคมการไปการมา ถึงกับว่าน้ำในแม่น้ำนั้นไหลลงข้างหนึ่ง ไหลขึ้นข้างหนึ่งเพื่อสะดวกแก่คนที่จะใช้เรือ.

มีรายละเอียดมาก ไม่ต้องเอามาพูดให้มันมากมาย ถ้าหากเปล่าๆเอาใจความ สรุปแต่เพียงว่า ไม่มีความทุกข์. ทุกคนอยู่กันเป็นผาสุก ไม่มีอันตราย ไม่มีศัตรู, ทุกอย่างได้อย่างออกอย่างใจ. คนก็ต้องการปรารถนาที่จะเกิดให้ทันศาสนาพระศรีอารยเมตไตรยกันเป็นอันมาก มีคำแนะนำไว้ด้วยเสร็จ ว่าต้องทำอย่างนั้นต้องทำอย่างนี้ แล้วก็จะไปเกิดทันในศาสนาของพระศรีอารยเมตไตรย; แม้ที่สุดแต่บุษยามหาชาติด้วยดอกไม้พันดอก หรือว่าฟังให้ครบคาถาพันทั้งพันพระคาถา อย่างนี้เป็นต้น, ก็เรียกว่าอยู่ในพวกที่จะให้ได้เกิดทันในพระศาสนาของพระศรีอารยเมตไตรยด้วยเหมือนกัน.

ที่^{๕๔}นี้มาถึง *ศาสนาคริสต์* ที่^{๕๕}เป็นศาสนาที่^{๕๖}มีคนนับ
ถือมากในโลกนี้ *ก็มีเรื่องเกี่ยวกับพระศรีอารยเมตไตรย* เรียก
ชื่อตามภาษาเขมร ที่^{๕๗}เป็นที่ตั้งของศาสนายิว และศาสนาคริสต์
นั้น เรียกชื่อว่าพระ เมสือา, เมสือา ฟังดูคล้ายๆ กับเมตไตรยอยู่
มาก แต่จะเป็นคำเดียวกันหรือไม่ ไม่แน่ใจ เมสือา เมสือา กับเมต-
ไตรยจะคล้ายกันมาก,

ศาสนายิว ซึ่งพวกคริสต์นิกายมรวัับ ก็มีคำกล่าวว่า
พระเมสือา นี้จะบังเกิดในโลกมนุษย์; แล้วจะทำให้ชาว
ยิวทั้งหลายพ้นจากปัญหา, พ้นจากความทุกข์โดยประการทั้งปวง,
รายละเอียดมีเขียนไว้ชัดในพระคัมภีร์. พวกยิวทั้งหลายก็ต้อง
การเป็นอย่างยิ่ง ว่าให้พระเมสือามาเกิด แล้วเราก็จะมีความสุข
กันสูงสุดสมบูรณ์.

ที่^{๕๘}นี้พอพระเยซูเกิดขึ้นในโลก ประกาศพระองค์ว่าเป็น
เมสือา คือเป็นพระศรีอารยเมตไตรยในภาษาไทยเรา พวกยิวเขา
ไม่ยอมรับ. เขาหาว่าขี้ฉ้อ หลอกลวงกันต่อหน้า ดูหมิ่น-ดูถูก
กันอย่างยิ่ง ไม่ยอมรับพระเยซูว่าเป็นเมสือา แล้วหาเรื่อง จน
กระทั่งจับพระเยซูไปตรึงกางเขน คือฆ่าเสีย นั้นแหละพูดภาษา
ธรรมดา. ผู้ประกาศตัวเป็นเมสือา ก็ถูกคนในศาสนาที่^{๕๙}มีอยู่ก่อน
ที่^{๖๐}มีอยู่ในเวลานั้นนั้น จับไปฆ่าเสีย ก็เป็นอันว่าไม่สำเร็จ. แต่
ทางฝ่ายคริสต์นิกายก็ถือว่าพระเยซูเป็นเมสือา สละชีวิตของพระองค์
เพื่อช่วยให้คนที่^{๖๑}ไม่เชื่อนั้นยอมเชื่อได้ ว่าพระเยซูเป็นบุตรพระเจ้า

หรือว่าเป็นพระเมสสิอา พระเยซูไถ่มนุษย์ด้วยชีวิตของพระองค์ เพื่อให้รู้ข้อนี้ แต่ก็ไม่สำเร็จ ถึงกับต้องเสียพระชนม์ ก็เป็นอันว่าไม่สำเร็จ.

นี่เราจะเห็นได้ว่า ทุกๆ ศาสนา ล้วนแต่มีคติเรื่องราวเกี่ยวกับพระศรีอารยเมตไตรย นั้น ยังไม่ประสบความสำเร็จตามที่หวังกัน หรือตามที่กล่าวไว้ในคัมภีร์. เดียวนี้อาตมาบอกว่าการโลกพระศรีอารยอยู่แค่ปลายจมูก คุณมองไม่เห็นเอง.

นี่อาศัยอะไรเป็นเครื่องกล่าว ก็อาศัยหลักพระธรรมตามที่มีอยู่ เป็นหัวใจอันลึกของพระศาสนานั้นๆ. ถ้ามีการปฏิบัติให้ลึกถึงหัวใจของศาสนานั้นแล้ว ก็จะเกิดพระศรีอารยเมตไตรยแห่งศาสนานั้นๆ ขึ้นมาทันที.

อะไรเป็น หัวใจของศาสนานั้นๆ ที่กำลังพูดถึงอยู่นั้น ขอรู้อย่าง ความรักผู้อื่น นี่ขอให้ทุกๆ ท่านช่วยจำคำคำนี้ มีอยู่เพียง ๓ พยางค์ ว่า รัก-ผู้-อื่น นั้นเป็นหัวใจของพระศาสนาทุกศาสนา. เมื่อใด หัวใจของพระศาสนาทุกศาสนาได้รับการปฏิบัติ เมื่อนั้น ศาสนาพระศรีอารยเมตไตรย หรือว่าโลกของพระศรีอารยเมตไตรย ก็จะเกิดขึ้นทันที ที่นั่นและเดี๋ยวนี้.

แต่คงจะมีคนค้านว่า มันเป็นไปได้เสียอีก ที่จะให้คนในโลกทุกคน มีความรักผู้อื่นขึ้นมาพร้อมๆ กัน. อาตมาไม่ได้

พูดถึงว่ามันจะทำได้หรือไม่ได้ แต่พูดว่า โลกของพระศรีอารย หรือศาสนาพระศรีอารยนั้นมันอยู่ที่นั่น อยู่ตรงที่เมื่อทุกคนมันรัก ผู้อื่น ขอให้ช่วยคิดดูหน่อย ศาสนาไหนๆ ก็สอนเรื่องเมตตาการุณา แล้วกรักผู้อื่น.

คำว่า *เมตตา* ก็แปลว่า *ความรัก* หรือ *ผู้มีความรัก* หรือ *เนื่องกันอยู่กับความรัก* หรือเมตตาตนเอง. คำว่า *เมตตา* เราชอบแปลว่าเมตตา ไม่แปลว่า *ความรัก*; แต่คำว่า *เมตตา* ก็คือ *ความรัก* เพียงแต่ว่าไม่ใช่ความรักอย่างกามารมณ์ เป็น *ความรักอย่างบริสุทธิ์ด้วยธรรมะ*.

ศรี ก็แปลว่า *สวยสดงดงาม*, *อารยะ* ก็แปลว่า *ประเสริฐสูงสุด*, *ศรีอารยเมตไตรย* ก็คือ *ความรักผู้อื่น* หรือ *ความเป็นมิตรกันอย่างสูงสุดสวยสดงดงาม*. คำว่า *พระศรีอารยเมตไตรย* ไม่มีความหมายอะไร นอกไปจากว่ารักผู้อื่นอย่าง *สูงสุดสวยสดงดงาม*; เมื่อใดมีความรักผู้อื่นถึงที่สุดอย่างนั้น เมื่อ นั้นหรือที่นั่นก็จะเป็นโลกพระศรีอารยขึ้นมาทันที.

นี่ที่อาตมาบอกว่า เป็นสิ่งที่ท่านทั้งหลายพอจะมองเห็น ได้ ว่าถ้าทุกคนมีความรักผู้อื่น แล้วจะเป็นศาสนาพระศรีอารย ขึ้นมาอย่างไร.

ความรักคู่อื่นหาได้ยาก.

ในขั้นต้นนี้ ขอให้ทำความเข้าใจ เกี่ยวกับคำว่า ความรักคู่อื่น ให้ถูกต้องกันเสียก่อน ; รักลูก รักเมีย รักผัว รักหลาน เหลน นี้ไม่ใช่รักคู่อื่น มันคือความรักตัวที่แบ่งภาคออกไปอยู่ในคนเหล่านั้น ; ในลูก ในเมีย ในผัว ในอะไรก็ตามเถอะ มันเป็นเรื่องรักตัว หรือตัวนั่นเอง ที่มันแบ่งภาคออกไปเป็นคนนั้นๆ อยู่. ภรรยาสามีไม่ใช่มีความหมายแห่งความเป็นคนอื่น มันมีความหมายแห่งความเป็นตัวกู หรือของกู ฉะนั้น รักลูก รักเมีย รักผัว นี้ไม่ใช่รักคู่อื่น.

ที่รักรักเพื่อน กินเหล้า เพื่อนเล่นการพนัน เพื่อนคอร์ปชั่น เพื่อนอะไรก็ตาม นี้ไม่ใช่รักคู่อื่น ; เพราะมันยังมีความหมายเป็นตัวเอง ที่แบ่งภาคออกไปเป็นผู้อื่นที่เรารัก ; มันก็ยังเป็นเรื่อง ตัวกู - ของกู ไม่เรียกว่ารักคู่อื่น. ต่อเมื่อรักเพื่อนบ้าน ที่มีแต่ความหมายเป็นอะไรกันเลยทีเดียว โดยบริสุทธิ์ใจ ไม่มีประโยชน์อันใดเป็นเครื่องลากจูงหรือผูกพัน นั้นจึงจะเรียกว่ารักคู่อื่น. ขอให้เข้าใจคำว่า รักคู่อื่นนี้ให้มันถูกต้องอย่างนี้.

ที่นึกหาตุลิตี ความรักคู่อื่นมันอยู่ที่ไหน ? ทุกคนลองตั้งใจเดี๋ยวนี้ จะค้นหาความรักคู่อื่นของตน. ตนเคยรักคู่อื่นบ้างไหม ? ไม่ใช่เรื่องรักลูก รักเมีย รักผัว รักเพื่อนเล่น เพื่อนกิน นนเล็กไปหมด รักคู่อื่นโดยบริสุทธิ์นั้นนะมันมีไหม ? มันอาจจะ

หาไม่พบ เหมือนกับที่มองดูปลายจุมกของตัวไม่เห็นนั้นแหละ; มองดูปลายจุมกของตัวไม่เห็น ทุกคนจะเป็นอย่างนี้, แล้วก็มองหาความที่ตัวรักผู้อื่นไม่พบ เช่นเดียวกัน.

อาตมาเปรียบเทียบว่า ความรักผู้อื่นในโลกปัจจุบันนี้แทบจะหาไม่ได้ ถึงกับว่า จะหามาทำยาหยอดตากียังไม่ได้; อย่างไรก็ตามถ้าจะเอามาไว้ดูเล่นเป็นชั้นเป็นอันให้ชื่นใจเลย หามาทำยาหยอดตากก็แทบจะหาไม่ได้ ความรักผู้อื่น; เพราะมันเต็มไปด้วยความเอาเปรียบ การเบียดเบียน อยู่ในที่ทุกหนทุกแห่งทั่วไปทั้งโลก มันไม่มีความรักผู้อื่นเลย. เข้าใจว่าคงจะมองเห็น และยอมรับในข้อนี้ ถ้าไม่ยอมรับก็ลองไปหาดู ใครมันรักผู้อื่นจริงๆ ที่ตรงไหนบ้าง? นี่มันไม่มีความรักผู้อื่น โดยสัญชาตญาณก็ว่าได้ โดยสัญชาตญาณมันไม่มีความรักผู้อื่น, ความรักผู้อื่นมันผิดสัญชาตญาณ.

ไม่รักผู้อื่นจงเบียดเบียนกัน.

ก็ลองคิดดูว่า ทำไมเราจึงไม่รักผู้อื่น? ไม่รักผู้อื่นเพราะว่ามันสวยกว่าเรา; นี่พวกผู้หญิงจะเป็นมาก; เราไม่ยอมรับเขาเพราะเขาสวยกว่าเรา, หรือเขาจะแต่งตัวสวยกว่าเรานี้ ก็ไม่ยอมรับรักผู้อื่น, หรือเขารวยกว่าเรา เราก็ก็นิรักเขา เพราะเราริษยา

เขา. เขาจะมีอะไรเสมอเรา เก่งกว่าเรา เราก็คอยอิจฉาริษยาเขา. ความคิดมันเป็นไปในทำนองนั้น มันจึงไม่รักผู้อื่น; เลยเป็นเรื่องที่ปรากฏชัดอยู่ในที่ทั่วไปทุกยุคทุกสมัย ว่ามนุษย์มันไม่รักกันในฐานะผู้อื่น นอกจากเป็นผู้มีประโยชน์ร่วมกัน. มันกลายเป็นตัวเอง, เป็นส่วนหนึ่งของตัวเองไปเสียแล้ว มันไม่ใช่ผู้อื่นเสียแล้ว. ฉะนั้น ศาสนาในระดับศีลธรรมอันแรกที่สุด ก็คือการสอนแนะนำชี้แจงให้รักผู้อื่น.

ศาสนาแรก มีขึ้นมาในโลกนี้ ก็แก้ปัญหาเนื่องมาจากการที่คนไม่รักกัน. ผู้มีบุญญาที่จะเป็นผู้นำได้ เขามองเห็นลักษณะอันนี้ ว่าคนไม่รักกัน; เช่นว่า เมื่อไม่รักกัน มันก็ฆ่ากัน ตีกัน ทำอันตรายกัน เพราะมันไม่รักกัน, เมื่อไม่รักกัน มันก็ ขโมย ปล้น ยักยอก หลอกหลวง อะไรก็ตาม เพราะมันไม่รักกัน แล้วมัน ล่วงละเมิดของรักของใคร่ของผู้อื่น ในทางประเวณี มันทำลง มันทำได้ดังคอ เพราะว่ามันไม่รักผู้อื่น, แล้วมันก็พูดเท็จได้ทุกอย่าง หลอกหลวงได้ทุกอย่าง เพราะมันไม่รักผู้อื่น, หรือว่ามันปล่อยให้เกิดความสะเพร่าเลินเล่อ กระทบกระแทงผู้อื่น ด้วยความไม่มีสติสัมปชัญญะ หรือไป กินน้ำเมาที่ ทำให้สูญเสียสติสัมปชัญญะนี้ มันก็ไม่เห็นแก่ผู้อื่น.

นี่เมื่อมัน ไม่รักผู้อื่น มันก็ฆ่าเขา ถักขโมยเขา ผิด
 กามของเขา โทหกหลอกลวงเขา กระทบกระทั้งเบียดเบียนเขา
 ด้วยการ ไม่บังคับตัวเอง ด้วยความสะเพร่า.

รักผู้อื่นแล้วจะมศีลได้ทุกข้อ.

นิจ สอนเรื่องรักผู้อื่น เป็นหลักสำคัญขึ้นมา นับว่า
 ฉลาดมาก ที่สอน ให้ถือศีลเพียงข้อเดียวว่า รักผู้อื่นเท่านั้นแหละ
 แล้วมันจะเป็นศีลห้าของมันมา, หรือศีลอกก็ออกได้ ขยายให้กว้าง
 ออกไป.

เดี๋ยวนี้เราก็เห็นได้ว่า เพราะ ไม่มีใครรักใครในโลก
 บัจจุบันนี้ มันจึงเต็มไปด้วยการฆ่า การขโมย การล่วงละเมิดของ
 รักของผู้อื่น การหลอกลวงและการกระทบกระทั้งกันด้วยความไม่
 มีสติสัมปชัญญะ. นิจบอกว่า ศีลมันตั้งตนขึ้นมาในโลกครั้ง
 กระโน้น ด้วยความรักผู้อื่นเพื่อจะป้องกันความเลวทราม ๕ ประ
 การ ที่เราเรียกว่า ศีล ๕ ประการ อย่างเดี๋ยวนี้.

ที่มันก็เป็นมาได้โดยยาก ความรักผู้อื่นที่เขาตั้งตนกัน
 มาตงหลายหมื่นพันหลายพันมานาน มันก็เป็นไปไม่ได้ จนกระทั่ง
 บัดนี้. แต่พูดได้ว่า มันจะบริบูรณ์สมบูรณ์ เมื่อถึงวันที่เกิดพระ
 ศรีอารยเมตไตรย, คือ คนถือศาสนาพระศรีอารยเมตไตรย;

หมายความว่าทุกคนนั้นมีความรักผู้อื่น ถึงขนาดสมบูรณ์ที่สุด นั้น
 นะ คือวันที่มีโลกพระศรีอารยเมตไตรย, วันที่เป็นศาสนาของ
 พระศรีอารยเมตไตรย. ดังนั้น ความรักผู้อื่นมันยังไม่สมบูรณ์ จน
 กว่าที่จะถึงวันของพระศรีอารยเมตไตรย.

นี่เรามาสร้างโลกพระศรีอารยเมตไตรย สร้างวันพระศรี-
 อารยเมตไตรยกันได้ ด้วยรักผู้อื่น. ถ้าทุกคนที่มีอยู่ในโลกนี้ใน
 ปัจจุบันนี้ มีความรักผู้อื่น โลกนี้ก็กลายเป็นโลกพระศรีอารย-
 เมตไตรย ขึ้นมาในพริบตาเดียว คือทันทีที่ทุกคนในโลกมีความ
 รักผู้อื่น โลกนี้ก็จะกลายเป็นโลกพระศรีอารยเมตไตรยขึ้นมา
 เหมือนกับชั่วเปิดสวิตไฟแป๊บเดียวเท่านั้น. นี่จะเรียกว่าอยู่แค่
 ปลายจมูกหรือไม่ก็ลองไปคิดดู มันเป็นเรื่องที่ทำได้อย่างนี้ เป็นสิ่ง
 ที่ถ้าทำแล้วทำได้แบบนี้. ที่นี้เมื่อไม่ทำก็ตามใจ; เมื่อไม่มอง
 เห็นมันก็ไม่ได้ทำ. แต่บอกความจริงอย่างหนึ่งว่า อยู่แค่ปลาย
 จมูก คือมันใกล้ๆ อยู่ตรงนี้ แต่ว่ามันไม่ได้ทำ.

รักผู้อื่นแล้วแก้ปัญหาได้ทุกเรื่อง

จะนั้น ถ้าเราต้องการให้โลกนี้กลายเป็นโลกพระศรี-
 อารยเมตไตรย ก็ไปช่วยกัน ทำให้เกิดความรักผู้อื่น ขึ้นมาเท่านั้น
 แหละ แล้วก็ค่อยๆ เป็นค่อยๆ ไปก็ได้; ใช้เวลาไม่เท่าไรก็รัก
 ผู้อื่นกันทั้งโลก.

เดี๋ยวนี้องค์การโลก เช่นองค์การสหประชาชาตินี้เขา
ไม่ฝันไม่นึก ไม่ฝันในเรื่องนี้ กลับจะไปในอีกฝันในทางทำให้เกิด
การแตกแยก เกลียดซึ่งเอาเปรียบกันมากขึ้น ไม่ได้ฝันไปในทาง
ที่จะให้คน หรือประเทศในโลกแต่ละประเทศนี้รักกัน มันก็
ไม่มีความรักผู้อื่นอยู่ในโลกนี้.

นี้รัฐบาลของประเทศไทยก็ไม่ฝันถึงเรื่องรักผู้อื่น; มัน
เป็นศีลธรรมที่ดีเกินไปก็ได้. เขาจะไปแก้ปัญหาของประเทศ
ด้วยเรื่องเศรษฐกิจบ้าง ด้วยเรื่องการเมืองบ้าง การทหารบ้าง
อะไรบ้าง ก็แล้วแต่; แต่ไม่ใช่เรื่องศีลธรรม. เขาไม่เห็นว่าจะ
ศีลธรรมจะช่วยแก้ปัญหาของประเทศชาติได้.

นี้อาตมายืนยันว่า ถ้าไม่มีศีลธรรม โดยเฉพาะความรัก
ผู้อื่น แล้ว เรื่องเศรษฐกิจนั้นแหละมันจะเลวร้ายที่สุด, มันจะเป็น
ภัยแก่มนุษย์มากที่สุด. เรื่องการเมืองนั้นแหละมันจะเลวร้าย
ที่สุด, เป็นสิ่งเสียดจัญไรในโลกที่สุด จะทำให้โลกนี้เต็มไปด้วย
ด้วยความเดือดร้อน ระส่ำระสาย. เรื่องอะไรทุก ๆ เรื่อง ถ้า
มันไม่เอนอยู่ด้วยศีลธรรม มันก็ กลายเป็นเรื่องทำลายโลกทั้งนั้น.

ฉะนั้น เรื่องเศรษฐกิจ เรื่องการเมือง เรื่องการทหาร
เรื่องอะไรที่บูชากันกันนั้น ไม่ได้ให้คิดว่ามันประกอบอยู่ด้วยศีล-
ธรรมหรือไม่? ถ้ามันประกอบอยู่ด้วยศีลธรรมแล้ว แน่อนอนมัน
ก็มีประโยชน์, เป็นอุปกรณ์ของศาสนาของพระศรีอารยเมตไตรย

ได้. แต่ถ้ามัน ไม่ประกอบไปด้วยศีลธรรมแล้ว มันเป็นศัตรูอย่าง
ยิ่ง; ดังนั้นเราจะต้องนึกถึงความรักผู้อื่น.

รักผู้อื่นแล้วโลกจะสงบเย็น.

เดี๋ยวนี้เศรษฐกิจในโลก หรือในประเทศ ในหมู่บ้านนี้
มันดีขึ้นไม่ได้ เพราะว่ามันไม่มีใครรักใคร, มันคอยแต่จะเอา
เปรียบด้วยเศรษฐกิจนั่นเอง. การเมืองมันก็ดีขึ้นไม่ได้ในโลกนี้,
ไม่ว่าในประเทศไหน; เพราะว่ามันไม่มีใครรักใคร มันมีแต่
คนจะเอาเปรียบ จะสู้บเลียดสู้บเหนือผู้อื่น.

นี่จึงขอให้มองกันในข้อนี้ว่า ศีลธรรม ซึ่งมีรากฐาน
อยู่ที่การรักผู้อื่น นั้นแหละ จะช่วยให้โลกนี้สงบเย็นเป็นสุข เป็น
โลกพระศรีอารยได้ทันที เมื่อเราทุกคนรักผู้อื่น. ก็ลองคิดดู
โดยเปรียบเทียบว่า บางเวลาเรานั่งอยู่ท่ามกลางญาติ, ญาติอันเป็นที่
รักของเรา บิดามารดา พี่บ้าน้า ญาติทั้งหลายที่เป็นที่รัก
ของเรา. เรานั่งอยู่ในท่ามกลางญาตินี้ เรามีความรู้สึกปลอดภัย
สบายใจสักเท่าไร. นั้นแหละ แล้วก็ไปคำนวณดูเอาเอง ว่าใน
ศาสนาพระศรีอารยเมตไตรยนี้ เรามีความสบายใจอย่างยิ่ง; เหมือน
กับว่านั่งอยู่ท่ามกลางญาติ. นี่พอจะเข้าใจได้ หรือมองเห็นว่า

มันอยู่แค่ปลายจมูกนี่. ถ้าเรามีความรักผู้อื่น ก็จะเท่ากับว่าทุกคนเป็นญาติ และนั่งอยู่ท่ามกลางญาติ.

หรือจะพูดด้วยอุปมาอีกสักอุปมาหนึ่งว่า ถ้าทุกคนรักเรา เหมือนแม่ของเรารักเรา เราจะเป็นอย่างไร? แม่ของเรารักเราอย่างไร เท่าไร นั่นพอจะเข้าใจได้. ทีนี้ถ้าว่าทุกคนในโลกรักกัน หรือรักเรา เหมือนกับแม่ของเรารักเรา เราจะเป็นอย่างไร? ในที่นี้เราหมายถึงแม่ตามปรกตินะ ไม่ใช่แม่วิกัลจริตบางคนที่ฆ่าลูกของตัวเองก็ได้; นั่นไม่ใช่แม่ในที่นี้ แม่ตามปรกติริักลูกอย่างไร เราหมายถึงแม่ชนิดนี้.

ถ้าทุกคนรักเรา เหมือนแม่ของเรารักเรา ในโลกนี้ เราจะเป็นอย่างไร? มันมีแต่ความแน่ใจ ความไวใจ ความสบายใจอย่างยิ่ง; นั่นแหละคือความสุขในทางจิตใจ แห่งความหมายของคำว่า ศรีอารยเมตไตรย.

เมตไตรย แปลว่า *ความรัก* หรือ *ความเป็นมิตร*,
 เนื่องกันอยู่ หรือ *อาศัยกันอยู่* กับ *ความเป็นมิตร*. *ศาสนา*
พระศรีอารยเมตไตรย คือศาสนาที่อาศัยอยู่กับ *ความเป็นมิตร*
 ชั้นเลิศ ชั้นประเสริฐ ชั้นสูงสุด. นี้เราก็อธิบายเทียบได้
 โดยที่ว่ามันมีแต่คนรักกัน เรานั่งอยู่ในท่ามกลางบุคคลที่รักเรา
 เหมือนกับแม่รักเรา แล้วเราก็มีความสบายใจ อิ่มอกอิ่มใจสัก

เท่าไร ก็ไปคิดเอง.
ศร็อรารยเมตไตรย.

นี้ส่วนดีที่น่าปรารถนาของศาสนาพระ-

ศาสนาพระศร็อรารยเมตไตรยได้คงปลูกฝังความรักผู้อื่น.

ฉะนั้นเราอาจจะช่วยกันสร้างศาสนาพระศร็อรารยเมตไตรย ด้วยการปฏิบัติเพียงข้อเดียว คือรักผู้อื่น. แต่ทุกคนคงจะสั่นหัวว่ามันยาก, จะไม่ยอมรับปฏิบัติด้วยซ้ำไป. อย่างอาตมา จะขอร้องชักชวน ว่าเดี๋ยวนี้เรามาดังใจสมทานปฏิญาณกันสักข้อหนึ่งว่า รักผู้อื่น มีใครจะเอาบ้าง? อาตมาเชื่อว่าที่นั่งอยู่นี้ คงไม่มีคนทักถำรับเอา; เพราะไม่ไว้ใจตัวเอง, เพราะไม่เชื่อว่าตัวเองจะทำได้, เพราะมองเห็นแล้วมันยากเหลือประมาณ.

แต่ถ้าต้องการศาสนาพระศร็อรารยเมตไตรยช่วยกันหน่อย ไปปรึกษาหารือกันใหม่ ทำให้มีขึ้นมาให้จนได้ : ปลูกฝังความรักผู้อื่น โดยการชี้แจงให้เห็นคุณค่าอันสูงสุดของคำคำนี้ ของความรักผู้อื่น; เรียกว่าเกลี้ยกล่อม, ช่วยกันเกลี้ยกล่อม ให้เกิดความเข้าใจ ความพอใจ ในความรักผู้อื่น. จะเป็นไปได้หรือไม่ ก็ฝากไว้ให้ไปคำนวณตนเอง อันอาจจะมีได้ทั้งโดยทางเกลี้ยกล่อม ชี้แจง ชักจูง สั่งสอน น้ทางหนึ่ง; อีกทางหนึ่ง ก็คือการบังคับ.

อย่างสมัยใกล้ๆ พุทธกาล สมัยที่เรียกกันว่า สมัยพระเจ้าอโศกมหาราช, พระเจ้าอโศกมหาราชมี การบังคับให้มีเมตตารักผู้อื่น กระทั่งสัตว์เดรัจฉาน ปรากฏเป็นหลักฐานอยู่ในหินสลัก ตามหน้าผาบ้าง ตามแท่งศิลาบ้าง เป็นคำของพระเจ้าอโศก บังคับให้ต้องประพฤติกระทำ ชนิดที่เป็นการรักผู้อื่น. นี้เรียกว่าโดยการบังคับ ก็ยังมีทาง แต่ในสมัยนี้เขาบูชาประชาธิปไตย บังคับกันไม่ได้ มันก็ต้องปล่อย.

รักผู้อื่นคืออะไร.

เอาตามขอให้พิจารณากันละเอียดสักหน่อย ถึงคำว่ารักผู้อื่น จะใช้คำพูด ๔ คำ ที่เป็นหัวข้อ เรียกว่าเป็น ตรรกของพุทธบริษัทก็ได้อีก หรือว่าตามความสะดวกสำหรับพวกเรา โดยตั้งคำถามว่า คืออะไร? จากอะไร? เพื่ออะไร? โดยวิธีใด? คือหลักรูปโครงของอริยสัจ ๔ นั้นเอง.

เมื่อถามว่า รักผู้อื่น นั้นคืออะไร? ก็อยากจะตอบว่า รักผู้อื่นนั้นคือจิตที่พัฒนาแล้วถึงที่สุด. จิตที่ยังไม่ได้พัฒนา ไม่มีทางที่จะรักผู้อื่น; จิตที่พัฒนาขึ้นมาบ้างแล้ว มันก็รักผู้อื่น แต่ยังไม่พอ. จิตที่พัฒนาแล้วถึงที่สุดเท่านั้นแหละ จึงจะมีความรักผู้อื่นเต็มตามความหมาย; หมายความว่า ได้วิมุตติหลุดพ้นจาก

เครื่องกักขัง. จิตใจของคนธรรมดาคนนี้ ติดคุกติดตารางหรือ
เครื่องกักขัง อยู่ตลอดเวลา มันออกมารักผู้อื่นไม่ได้ เพราะมัน
ติดคุกติดกรงขังอยู่. คุณนั่น คือความเห็นแก่ตัว.

ความเห็นแก่ตัวเป็นสัญชาตญาณ แล้วก็พอกพูน

มากขึ้น ๆ ตั้งแต่แรกเกิดมาจนถึงปัจจุบัน มันก็มีความเห็นแก่ตัว
เต็มที่. จิตมันถูกขังอยู่ในคนนั่นแหละ ความเห็นแก่ตัวมันไม่มี
อิสรภาพที่จะออกมารักผู้อื่นได้; ฉะนั้นจึงไม่มีความรักผู้อื่น
สำหรับจิตที่ถูกขังอยู่ด้วยความเห็นแก่ตัว. พระอรหันต์เท่านั้น
แหละ ที่จิตเป็นอิสระ หลุดพ้นออกมาจากคุณ.

พระอรหันต์จึงง่าย มีความง่าย มีโอกาสง่าย ที่จะรัก
ผู้อื่น แล้วก็รักผู้อื่นขึ้นมาทันที เป็นอัตโนมัติ ไม่ต้องตั้งใจ.
เราตั้งใจจะรักผู้อื่นสักเท่าไรๆ มันก็ไม่ได้, มันมีอะไรขวางเอาไว้
มัดเอาไว้. แต่ถ้าทำลายเครื่องมัด เครื่องขัง เครื่องผูก นั้นได้
หลุดพ้นแล้ว มันก็จะรักผู้อื่นขึ้นมาทันที และโดยอัตโนมัติ;
เพราะว่าความรักตัว ความเห็นแก่ตัว มันถูกทำลายไป, มันไม่มี
เหลืออยู่ จิตที่เหลืออยู่มันจึงมีแต่ความรักผู้อื่น; ฉะนั้นความรัก
ผู้อื่นโดยแท้จริงนั่นแหละ คืออิสรภาพ คือวิมุตติ; เป็นอิสระ
แล้ว หลุดพ้นแล้ว เท่านั้นแหละ จึงจะรักผู้อื่นได้. เดียวกันกับ
เรื่องพยายาม เป็นเรื่องตระเตรียม เตรียมการรักผู้อื่น.

เรามีหน้าที่ที่จะช่วยตัวเองให้หลุดรอด พอหลุดรอดมันก็รักผู้อื่นด้วย, มันก็ช่วยผู้อื่นด้วย. ฉะนั้น หน้าที่ของมนุษย์จึงมีเพียงว่า ช่วยตัวเองให้รอด, ช่วยผู้อื่นให้รอด; ช่วยผู้อื่นให้รอดมันต้องทำด้วยความรักผู้อื่น ซึ่งอยู่ตอนสุดท้ายของการทำลายความเห็นแก่ตัว.

สรุปความว่า ความรักผู้อื่นนั้น ก่อจิตที่พัฒนาถึงที่สุดจนหลุดพ้น, ได้รับอิสรภาพ จากความผูกมัดของกิเลสแล้วเท่านั้น พุดเป็นภาพพอมากกว่า มันหลุดจากคุกตะรางแห่งความเห็นแก่ตัว, แล้วมันก็รักผู้อื่นเองโดยอัตโนมัติ.

ความรักผู้อื่นมาจากอะไร ?

ถ้าถามว่า ความรักผู้อื่นจะมาจากอะไร? บัจฉัยที่จะทำให้รักผู้อื่น มาจากภายนอกก็ได้ มาจากภายในก็ได้ จากภายนอก คือว่า มีสิ่งแวดล้อม; แม้กระทั่งอบรมสั่งสอน อะไรก็ตาม ที่มาจากภายนอก, หรือ ถูกบังคับก็ได้ ก็จะเกิดความรักผู้อื่นขึ้นมา.

อย่างไรในโรงเรียนลูกเล็กๆ เด็กๆ อนุบาลนี้ มีการชักจูงเกลี้ยกล่อม กระทั่งแกมบังคับอะไรก็ตาม ให้เขาประพฤติปฏิบัติในการรักผู้อื่นให้เขาช่วยเหลือกันและกัน ให้เขาไม่ทะเลาะ

วิวาทกันนั้น. เด็กตัวเล็ก ๆ นั้นต้องไม่ทะเลาะวิวาทกัน เพราะความรักผู้อื่น; แล้วให้เขาช่วยเหลือซึ่งกันและกัน. คนหนึ่งมีสตางค์ ๕๐ สตางค์ หรือบาทหนึ่ง ก็ยินดีที่จะให้เพื่อนที่ไม่มีเลยสักสตางค์ เดียวนั้นนะ ๕ สตางค์ก็ได้ ๑๐ สตางค์ก็ได้ วางไว้เป็นระเบียบก็ยังได้. นี่เรียกว่าบังคับน้อย หรือเกลี้ยกล่อมซักจูง, ไม่บังคับเลยก็ได้ ให้ลูกเด็ก ๆ เหล่านี้เขาเกิดนิสัยแห่งความรักผู้อื่นขึ้นมา นี้เรียกว่าบัจจกายนอก.

ที่บัจจกายใน มันก็เกี่ยวกับสติปัญญา ที่เขาจะต้องมีความสังเกตรู้สึกได้ ด้วยสติปัญญาของเขา, เห็นประโยชน์ของความรักผู้อื่น คือความปลอดภัย คือความอยู่รอดของเรา, มีการรักผู้อื่นขยายตัวออกไปจนหมดผู้อื่น. มันก็จะแปลกดี เรารักผู้อื่นมากขึ้น ๆ คือว่ามากออกไป ๆ จนหมดผู้อื่น จนกลายเป็นเราตัวเดียว, เป็นเราตัวรวม ตัวใหญ่ ตัวเดียว, ซึ่งเป็นหลักคำสอนในทางศาสนาด้วยเหมือนกัน. นี่เขาจะต้องมองเห็นสิ่งลึกซึ้งสูงสุด หรือประเสริฐที่สุด ในข้อนี้ว่าถ้าเราอยู่ด้วยกัน ด้วยความไม่มัวมุ่น เพราะรักผู้อื่น จนมากกลายเป็นเรา ไปเสียหมดนี้ ก็เป็นบัจจกายที่จะทำให้เกิดความรักผู้อื่นตกลง.

การที่สอนโดยหลักว่า เราอยู่ในโลกคนเดียวไม่ได้ เราต้องอยู่ร่วมกัน; เพราะฉะนั้นเราต้องรักกัน มันก็เป็นจุดตั้งต้นที่ดี, ให้มันเกิดความรักกันจริงๆ เพียงแต่อย่าไม่เบียดเบียนกัน ไม่ทำอันตรายกัน นั่นมันไม่พอ; ความไม่เบียดเบียนนั้นมันไม่

รักผู้อื่นก็ได้, เพียงแต่สมาทานการไม่เบียดเบียนใครอย่างเดียว
มันไม่สูงถึงขนาดที่รักผู้อื่น; ฉะนั้นเราจะต้องไปให้ไกลกว่านั้น.

เดี๋ยวนี้เขาก็ยกย่องกันมาก ว่าความไม่เบียดเบียนเป็น
ธรรมะสูงสุด; มหาตมคานธีประกาศก้องในข้อนี้, หรือว่าโลกใน
ปัจจุบันนี้ ก็มีศีลธรรมอะไร ที่พูดถึงอยู่บ้าง, เรื่องความไม่
เบียดเบียน NON VIOLENCE ความไม่เบียดเบียน แต่ไม่ได้เน้น
ถึงความรักผู้อื่น, ฉะนั้นความไม่เบียดเบียนนั้น อาจจะเล่นตลก
กลายเป็นไม่รักผู้อื่นก็ได้. เรายังไม่พอใจ เราจะเน้นลงไปถึง
ความรักผู้อื่นให้ชัดเจน เมื่อรักผู้อื่นแล้วจะทำอะไรบ้าง? มันก็
ทำมากกว่าความไม่เบียดเบียนแหละ, มันทำเลยไปถึงความช่วย
เหลือ เออเพื่อ ประคับประคอง กันทุกอย่างทุกทาง.

เหมือนกับที่กล่าวในลักษณะของศรีอารยเมตไตรย ว่ามี
ต้นไม้กลีบพฤกษ์ทุกมุมเมือง ใครต้องการอะไรไปเอาได้ ไม่ขาด
แคลน; ก็เพราะมันมีความรักผู้อื่นเต็มไปหมดทุกมุมเมือง,
หรือว่ามันลงจากบ้านแล้วจำกันไม่ได้ว่าใครเป็นใคร เพราะมันมี
ความรัก เหมือนกับแม่รักเราเนี่ย อยู่ตลอดเวลาทั่วทุกหนทุกแห่ง
ทุกมุมเมือง. ฉะนั้นการที่นอนไม่ต้องปิดประตูเรือนั้นมันก็ทำ
ได้นะ, เพราะว่าความรักผู้อื่นนั้นมันมาเป็นประตู หรือมาเป็น
อะไรให้ มาช่วยป้องกันให้

เรื่อง ศาสนาของพระศรีอารยเมตไตรยนี้ มันก็มองเห็นกันอยู่
ชัดๆแล้วว่า มันต้องเป็นไปในยุคสมัยที่โลกเจริญด้วยวิชา

การทางวัตถุ; อย่างเดียวกันก็เจริญก้าวหน้าทางวัตถุมาก ไปโลก
พระจันทร์ได้ ทำอะไรได้นั้น, ประดิษฐ์เครื่องท่นแรงอะไรได้พิเศษ
เหลือประมาณ. แต่มันยังขาดความรักผู้อื่น; ฉะนั้น เครื่องมือ
เหล่านั้นจะถูกใช้ไปในการเบียดเบียนผู้อื่น เครื่องมืออันพิเศษ
ที่สติปัญญาของคนสมัยนี้ประดิษฐ์ขึ้นมา มันจะถูกใช้ไปในทาง
ทำลายผู้อื่น เพราะว่ามันขาดความรักผู้อื่น.

ครั้นไปถึง สมัยพระศรีอารยเมตไตรย มันมีความรัก
ผู้อื่น เข้ามาเต็มอยู่ในภายใน; เพราะฉะนั้น เครื่องมืออุปกรณ์
เหล่านั้น มันก็ถูกใช้ไปในทางช่วยเหลือผู้อื่น มันก็เลยสบาย
สะดวก สวยสดงดงามถึงที่สุด ทั้งเรื่องภายนอกและภายใน คือว่า
จิตใจก็ดีเลิศประเสริฐมีธรรมะ อุปกรณ์ภายนอก วัตถุปัจจัยสิ่ง
ของเหล่านั้นก็มีพร้อม แล้วใช้ไปในทางที่ไม่เบียดเบียนกัน.

ลองคำนวณดูว่า ศาสนาของพระศรีอารยเมตไตรยจะ
เกิดขึ้นได้อย่างไร? จากอะไร? จากความสมบูรณ์ทั้งทางจิต และ
ทั้งทางวัตถุ. ทางจิตก็ถึงที่สุดอยู่แล้วกับผู้อื่น ไม่มีอะไรไกลไป
กว่านั้น เดียวจะพูดให้ฟัง ว่าทำไมมันจึงมีเท่านั้น. ที่นทางวัตถุ
มันก็มีเครื่องรับประกันว่าจะไม่ใช้วัตถุเพื่อทำร้าย ทำอันตราย
แก่กัน แล้วทางวัตถุนั้นก็สมบูรณ์อย่างยิ่งด้วย; เพราะมันถึงยุคถึง
สมัยเข้าแล้วที่ความก้าวหน้าทางวัตถุนั้นสมบูรณ์. ฉะนั้น ในศาสนา
พระศรีอารย ในโลกพระศรีอารย จึงมีความหมายว่า สมบูรณ์ทั้ง
ทางจิต และทั้งทางวัตถุ.

เดี๋ยวนี้ทางวัตถุมันก็เจริญมาก จนเรียกว่าจะสมบูรณ์หรือว่าเกินต้องการอยู่แล้ว จะเพื่อยู่แล้ว แต่มันขาดทางจิต คือมันไม่มีใครรักใคร. ถ้าเรามาแก้ปัญหาข้อนี้ข้อเดียว คือทำให้เกิดรักผู้อื่นขึ้นมาได้เท่านั้น โลกนี้ก็จะเป็นโลกพระศรีอารยเมตไตรยจริงๆ ได้ ในพรินตาเดียว. มันอยู่แค่ปลายจุมกหรือไม่ ช่วยคิดดูสักหน่อย? อาตมาพูดเพื่อเจ้าไม่รับผิดชอบหรือไม่ ก็ช่วยคิดดูสักหน่อย?

มันอยู่ที่คนไม่จริง มันมีปัญหาอยู่นิดเดียว ข้อเดียวที่ว่าคนมันไม่จริง คนกำลังขาดมนุษยธรรม อย่างที่พูดมาแล้วในการบรรยายครั้งที่ ๑ ว่า โลกมนุษย์มันกำลังสิ้นสุดมนุษยธรรม; มันไม่มีความเป็นมนุษย์, มันไม่กล้าปฏิบัติเพื่อจะรักผู้อื่น.

แต่ถ้าเขาเกิดจะเป็นมนุษย์กันขึ้นมา ยินดีจะปฏิบัติในข้อรักผู้อื่น แล้วก็ไม่มีความ. เราอาจจะสร้างโลกพระศรีอารยเมตไตรยขึ้นมาได้ ในพรินตาเดียว ถึงกับเรียกว่ามันอยู่แค่จุมกแล้ว จะเอาหรือไม่เอา ก็ลองคิดดู.

รักผู้อื่น เพื่อประโยชน์อะไร?

ทีนี้ถ้าจะตั้งปัญหาข้อที่ ๓ ว่า มันเพื่อประโยชน์อะไร, รักผู้อื่นมันเพื่อประโยชน์อะไร? มันก็เพื่อผลที่เราต้องการ

นั้นแหละ. เราจะอยู่ด้วยจิตใจที่เป็นสุขเหมือนอยู่ท่ามกลางญาติ, หรืออยู่ท่ามกลางบุคคลที่เขารักเรา เหมือนกับแม่รักเรามากน้อยลงไปก็คิดดู.

แต่เดี๋ยวนี้มันยังมากกว่านั้น คืออยากจะให้ศึกษาดูว่าตามหลักของธรรมะนั้น ประโยชน์หรือความสุขนั้นนะ มันแบ่งออกได้เป็น ๒ ฝ่าย คือฝ่ายบุคคลแต่ละคน, และฝ่ายสังคม คือรวมกันทั้งหมด ประโยชน์จะต้องเกิดขึ้นอย่างครบถ้วน ทั้งแก่บุคคลแต่ละคน และแก่บุคคลทั้งหมด.

นั่นถ้าเรารักผู้อื่น คือปฏิบัติหัวใจของพระศาสนา ทุกศาสนา; เราก็กลายเป็นคนรักผู้อื่น มีศาสนาสมบูรณฺ์ คนคนเดียวเป็นได้ที่สุด ทั้งเป็นพุทธ เป็นคริสต์ เป็นอิสลามอะไร มันรักผู้อื่นด้วยหัวใจของศาสนานั้นๆ มาอยู่ในตน; คนคนนั้นก็ได้รับประโยชน์ส่วนตนถึงขนาดนั้น. ที่นั้เมื่อรักผู้อื่นอยู่ในลักษณะนั้นเรื่อยๆ ไป ความเห็นแก่ ตัวกู-ของกู มันค่อยๆ ละลายออกๆ จนวันหนึ่งมันไม่มีเหลือ ความเห็นแก่ตัวหมด ก็คือความเป็นพระอรหันต์บุคคล.

นี่มันมีหลักอย่างนี้ ไม่ใช่ว่าเขาเอง หรือว่าจะมาหลอกกันเล่น ลองไปประพฤติทำลายความเห็นแก่ตัวเถอะ, ความเห็นแก่ตัวลดลงไปเท่าไร ก็เลสมันก็ลดลงเท่านั้น, โลภะ โทสะ โมหะ มันลดลงเท่านั้น, ความเห็นแก่ตัวลดลงเท่าไร ก็เลสมันลดลงเท่านั้น. ที่นั้เรารักผู้อื่นมากขึ้นเท่าไร ความเห็นแก่ตัวมันก็ลดลง

เท่านั้น. ความเห็นแก่ตัวลดลงเท่าไร ก็เลสมันก็ลดลงเท่านั้น; มันเป็นส่วนที่สัมพันธ์กันอย่างนั้น.

ฉะนั้น ขอให้ชีวิตอยู่โดยหลักที่ว่า รักผู้อื่นเท่านั้น วันหนึ่งมันจะหมดความเห็นแก่ตัว และเป็นพระอรหันต์ ซึ่งมีความรักผู้อื่นเต็มที่สุด; เหมือนพระพุทธเจ้ารักผู้อื่น หรือพระอรหันตรักผู้อื่น.

บุคลคนธรรมดาคนนั้น ยากเหลือประมาณ ที่จะมีความรู้สึกรักผู้อื่น แม้พระอริยเจ้าขั้นต้นๆ ที่ยังไม่ถึงระดับพระอรหันต์นั้น ก็ไม่อาจจะรักผู้อื่นโดยสมบูรณ์ได้. เป็นผู้หมดความเห็นแก่ตัวโดยแท้จริง คือเป็นพระอรหันต์เท่านั้น จึงจะรักผู้อื่นโดยสมบูรณ์ได้. และกว้างขวางมากที่สุด ก็คือความรักผู้อื่นของพระพุทธองค์; เพราะว่าเป็นพระพุทธเจ้า ในฐานะเป็นพระพุทธเจ้ามีพระมหากรุณาธิคุณในสัตว์โลกอันใหญ่หลวง มันมีความรักผู้อื่น ที่สมบูรณ์.

ที่นั่นผลที่ได้จากความรักผู้อื่น ก็คือทำบุคคลนั้นๆ ให้เป็นอริยบุคคลได้. ถ้าเป็นอริยบุคคลยังไม่ได้ ก็อยู่เป็นสาวก ด้วยจิตใจที่พอใจ แน่ใจ สบายใจ ไว้วางใจ ว่าเราอยู่กันด้วยความรักผู้อื่น.

ที่นั่นส่วนที่เป็น ประโยชน์ทางสังคม นั้นก็ได้พูดมาแล้ว ว่าเรามีโลกของพระศรีอารยเมตไตรยอยู่ร่วมกันทั้งโลก นั้นเป็นประโยชน์ส่วนสังคม. ประโยชน์ส่วนบุคคล ก็คือมีความสุขส่วน

บุคคล; แล้วก็ค่อยๆ หมดยุติเห็นแก่ตัว และกลายเป็นพระอริยเจ้า, มันก็เลยได้รับประโยชน์ทั้งโดยอย่างบุคคล และอย่างส่วนรวมเป็นสังคม.

รักผู้อื่นได้โดยวิธีใด ?

นี่ปัญหาข้อสุดท้าย ตามแบบของพุทธบริษัท ก็คือคำถามที่ว่า โดยวิธีใด? โดยวิธีของพระพุทธศาสนา คือสัมมาทิฎฐิ หรือว่า อริยสัจข้อที่ ๔ ที่เรียกว่า ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทา, หรือเรียกสั้นๆ ว่า มรรค เพียงคำเดียว.

ทุกข์ สมุทัย นิโรธ มรรค; มรรค นี้เป็นคำที่ ๔ หมายถึง ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทา - ข้อปฏิบัติเพื่อถึงความดับทุกข์.

สิ่งที่เรียกว่า มรรค นี้ โดยทั่วไปในพระไตรปิฎก ก็แสดงถึง อริยมรรคมีองค์ ๘ มีสัมมาทิฎฐิ สัมมาสังกัปปो สัมมาวาจา สัมมากัมมันโต สัมมาอาชีโว สัมมาวายาโม สัมมาสติ สัมมาสมาธิ ซึ่งท่านทั้งหลายก็ได้ยินได้ฟังอยู่เป็นประจำ และเข้าใจได้ในลักษณะขององค์มรรคนั้นแล้ว.

ที่นี้มาคิดว่า เราจะใช้หลักเกณฑ์อันนี้ เพื่อสร้างความรักผู้อื่น ได้หรือไม่? อาจมาว่าได้เกินกว่าจะได้. แต่ต้องไปเพิ่ม

ความหมายให้แก้คำว่า สัมมาทิฐิ ให้มาก, คือให้เห็นว่า
 ความไม่รักผู้อื่นนั้นเป็นมิจฉาทิฐิสุดโต่ง สุดเหวี่ยง; แล้วความ
 รักผู้อื่นนั้นเป็นสัมมาทิฐิสุดโต่ง สุดเหวี่ยง. เราสร้างสัมมา-
 ทิฐิองค์แรกนี้ให้ได้ แล้วก็ค่อยต่อไปมันก็ลากตามกันไปเอง.
 ฉะนั้นไปเพิ่มสัมมาทิฐิแห่งความรักผู้อื่นให้ถึงที่สุด สัมมาสังกั-
 ไป สัมมาวาจา ฯลฯ เป็นต้น มันก็จะถูกลากให้ไปตามคลองนั้น
 คือรักผู้อื่น.

นี้เรียกว่า ใช้หลักการของพระพุทธเจ้าแท้ๆ ในการที่
 จะสร้างอะไรใหม่ขึ้นมา ในการแก้ปัญหาความเลวร้าย หรือความ
 ทุกข์. เราพูดได้เต็มปากเลยว่า หลักพระพุทธศาสนา สำหรับ
 แก้ปัญหาต่างๆ หรือความทุกข์นั้น คือ อริยมรรคมีองค์ ๘
 นั้นแหละ, ที่ตรงไหนพระพุทธเจ้าก็ตรัสอย่างนั้น.

แต่ก็มีเหมือนกัน ในบางสูตร เมื่อจะตรัสถึง มรรคมี
 องค์ ๘ นี้ หรือจะตรัสถึง ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทา นี้ ท่านยก
 ไปตรัสถึงของ ๒ อย่าง คือ สมณะ และ วิปัสสนา อย่างนี้ก็
 หมายความว่า จำได้ว่า มรรคคืออะไร? มรรคคือสมณะและวิปัสสนา
 นี้พระพุทธเจ้าก็เคยตรัสอย่างนี้.

ถ้าอริยมรรคมีองค์ ๘ เปลี่ยนรูปเป็นสมณะ และ
 วิปัสสนา อย่างนี้ ก็หมายความว่า ต้องใช้ สมาธิ กับ ปัญญา.

อย่างที ๑ เราจะต้องเพ่งสมาธิ : เมตตภาพรหมวิหาร หรือ อภัยมัญญา เป็นต้น ; คำนี้ถึงการที่เป็นเพื่อนทุกข์ เกิด แก่ เจ็บ ตาย ด้วยกันทั้งหมดทั้งสิ้น, แล้วก็แผ่เมตตา คือจิตอันประกอบไปด้วยเมตตาเต็มที ไปในทิศทั้งหลาย ทิศเบื้องหน้า ทิศเบื้องหลัง ทิศเบื้องขวา ทิศเบื้องซ้าย ทิศเบื้องบน ทิศเบื้องต่ำ ทุกทิศ แผ่จิตประกอบไปด้วยเมตตาอยู่เป็นประจำ. นี่คือวิธีของสมณะ เป็นลักษณะบังคับจิต ไปตามทางที่เราต้องการ ก็จะทำให้เกิดความรักผู้อื่นขึ้นมาได้ โดยวิธีของสมณะ คือกำลังจิต หรือสมาธิ.

น อย่างที ๒ เรียกว่า วิปัสสนา น ความเห็นแจ้งของสติปัญญา ก็ต้องพิจารณาให้เข้าถึงข้อเท็จจริงอันอย่างแจ่มแจ้ง ว่าความรักผู้อื่นนั้นเป็นอย่างไร, มีประโยชน์มีอนิสงสัยอย่างไร, มีอะไรเป็นมาอย่างไร, จนพอใจในความรักผู้อื่น ; แล้วก็มีความเห็นแจ้งในข้อนี้ ถึงขนาดที่เรียกว่า วิปัสสนา หรือ ปัญญา.

ถ้ามันประกอบไปด้วยวิปัสสนา หรือปัญญา ขนาดนั้นแล้วไม่ยาก, มันพอจะเป็นไปได้ คือจะทำให้มองเห็นปลายจมูกแหละ. เมื่อตะกับอกแล้วว่า ยากที่ใครจะมองเห็นปลายจมูกของตัวเอง. ฉะนั้นขอให้ทำวิปัสสนา แล้วจะมองเห็นปลายจมูก, หรือยิ่งกว่าปลายจมูก ก็คือที่หน้าผากที่มองไม่เห็นเอาเสียทีเดียว. แต่ถ้ามีปัญญาวิปัสสนาแล้ว จะมองเห็นหน้าผาก ก็เห็นพระนิพพาน นั่น.

ฉะนั้น ขอให้ทำกันในส่วนบุญญาให้มาก ให้เห็นค่า
 ของความรักผู้อื่น, แล้วก็แฝงจิตที่ประกอบไปด้วยความรักผู้อื่น
 ตามวิธีของสมณะ; ก็จะมีสมณะและวิปัสสนาเป็นของคู่ เป็น
 สัตว์คู่หนึ่ง ลากรถไปยังจุดที่หมาย คือความรักผู้อื่น.

จะลองไปคิดดูกันบ้างก็คงจะดี ว่า จะอบรมจิตกัน
 อย่างไร ให้เห็นแจ้งในความรักผู้อื่น? แล้วจะบังคับจิตกัน
 อย่างไร ที่จะให้เกิดความรักผู้อื่นขึ้นมา? เชื่อว่าคงจะทำได้.

แม้ว่าเดี๋ยวนี้เรากำลังไม่รักผู้อื่น; เพราะว่าเราสวयกว่า
 เรา เราอิจฉาเขา เราไม่รักเขา; มันก็จะเปลี่ยนได้ ด้วยอำนาจ
 ของปัญญาหรือวิปัสสนา ว่าเรามีความคิดอย่างนั้นนะมันไม่ถูก,
 เรามีความคิดที่ตรงกันข้าม เป็นของถูก. เราจะมาเห็นแก่เรื่อง
 เล็กๆ น้อยๆ แล้ว อิจฉาริษยาเขา แล้วรักผู้อื่นไม่ได้ มันเป็นเรื่อง
 เด็ดกอมมมามากเกินไป. ต้องคิดอย่างผู้ใหญ่ เห็นการไกล
 เห็นส่วนที่ลึก ส่วนที่กว้างขวาง ก็จะเลิกอิจฉาริษยา, ก็จะมอง
 เห็นประโยชน์ของความรักผู้อื่น แล้วจิตก็จะค่อยโน้มไปในทาง
 รักผู้อื่น.

ลงมือปฏิบัติความรักผู้อื่นเป็นจุดตั้งต้นกันเสียแต่วัน
 นี้ก็ได้. วันไหนหมายถึงวันก็ได้ ถ้ายังไม่เคยมีการตั้งต้น ว่าเรา
 จะคอยระมัดระวังจิตของเราให้เป็นไปในทางรักผู้อื่น; แล้วก็คอย
 ให้กะแนน คะแนนบวกหรือกะแนนลบ แล้วแต่มันจะเกิดขึ้น

เป็นประจำวัน ประจำเดือน ประจำปี ไปทีเดียว; มันจะได้
คะแนนบวกสักกี่คะแนน ก็เอาไว้สู้กันข้างหน้า มันจะรักผู้อื่นได้
สักเท่าไร.

นี้อาตมาเรียกว่า ความรักผู้อื่น เราคุมมันโดยลักษณะ
การศึกษาธรรมะในพระพุทธศาสนา ว่าคืออะไร, จากอะไร, เพื่อ
อะไร, โดยวิธีใด. หวังว่าท่านทั้งหลายจะได้จดจำเอาไป แล้ว
ทบทวนว่า มันคืออะไร? มันเกิดจากอะไร? มันจะเพื่อประโยชน์
อะไร? แล้วมันจะได้โดยวิธีใด? พุทธมาก็ยืดยาวแล้วโดยราย
ละเอียด ถ้าไม่ลืมเสีย ก็จงเอาไปทบทวนได้.

นี่คือสิ่งสำคัญที่พากันมองข้าม เป็นเรื่องที่ ๒ ที่อาตมา
นำมาบรรยายประจำวันเสาร์ ในสถานที่นี่. สิ่งสำคัญที่พากัน
มองข้าม เรื่องที่ ๒ นั้น คือความจริงที่มีอยู่ว่า โลกของพระ-
ศรีอารยณ์นั้นอยู่แค่ปลายจมูก เป็นสิ่งสำคัญที่ท่านทั้งหลายมอง
ข้ามกันเสีย, เลยไม่ได้รับประโยชน์อะไร จากการที่โลกของพระ-
ศรีอารยณ์นั้นอยู่แค่ปลายจมูก. วันอื่นเราก็จะได้พูดถึงสิ่งสำคัญที่
พากันมองข้ามในแง่อื่น.

วันนี้ก็เป็นการบรรยายที่สมควรแก่เวลาแล้ว อาตมา
ขอยุติการบรรยายในวันนี้ ไว้เพียงเท่านี้ เป็นโอกาสให้พระ-
คุณเจ้าทั้งหลาย ท่านจะได้สวดบทธรรมะ คณสาธยาย ส่ง-
เสริมการปฏิบัติธรรมของพุทธบริษัท สืบต่อไป.

โลกกลียุค

โลกทุกวันนี้ อยู่ในชั้น กลียุค
ที่เบิกบุง เร็วรวด ถึงจุดสลาย
จะสิ้นสุด มนุษยธรรม ต่ำอบาย
เพราะเห็นกง- จักรร้าย เป็นดอกบัว

กิเลสใส- หัวส่ง ลงปลักกิเลส
มีความแก่น แสนวิเศษ มาสมหัว
สามารถดูด ดึงกันไป ใจมีดมัว
เห็นตนตัว ที่จมกาม ว่าความเจริญ

มองไม่เห็น ศีลธรรม ว่าจำเป็น
สำหรับอยู่ สุขเย็น ควรสรรเสริญ
เกียรติ กาม กิน บินบ้า ยิ่งกว่ากิน
แล้วหลงเพลิน ความบ้า ว่าศีลธรรม.

พุทธทาส อินทปัญโญ

บันทึกการจัดพิมพ์

หนังสือชุดลอยปทุมนี้ ได้รวบรวมธรรมบรรยายชุดลอยปทุมของท่านเจ้าคุณหลวงพ่อบุทธทาสภิกขุ แห่งสวนโมกขพลาราม ที่ได้บรรยายไว้ในกาลสมัยที่ท่านยังมีชีวิตอยู่ อันเป็นธรรมบรรยายที่มีคุณค่าอย่างยิ่งสำหรับพุทธศาสนิกชนทั่วไป และเพื่อเป็นการสืบทอดพระธรรมคำสอนให้ถูกต้องและสมบูรณ์บริบูรณ์ จึงได้จัดพิมพ์จากต้นฉบับของธรรมทานมูลนิธิ

การจัดพิมพ์ในปีพุทธศักราช ๒๕๕๓ นี้ ธรรมสภาจัดพิมพ์เป็นธรรมสักการะในมงคลกาล ๑๐๐ ปี ท่านพุทธทาส พระพุทธศักราช ๒๕๕๔ อันเป็นการประกาศเกียรติคุณแห่งองค์บรรยายหนังสือชุดนี้

หนังสือชุด 'ลอยปทุม'

๑. เรื่อง ชีวิตเยือกเย็น	๒. เรื่อง เห็นธรรมชาติ
๓. เรื่อง พระธรรมคตติ	๔. เรื่อง พบชีวิตจริง
๕. เรื่อง ธรรมโอสถ	๖. เรื่อง ธรรมะคู่ชีวิต
๗. เรื่อง เซ็นนั้นเอง	๘. เรื่อง ความหลุดพ้น
๙. เรื่อง พรพระธรรม	๑๐. เรื่อง ศิลปแห่งชีวิต
๑๑. เรื่อง พระพุทธศาสนา	๑๒. เรื่อง บำเพ็ญบารมี

ฯลฯ

หนังสือชุดลอยปทุมนี้มีถึง ๓๐ เล่ม

ธรรมทานมูลนิธิและธรรมสภา จัดจัดพิมพ์ครบบริบูรณ์
ในมงคลกาล ๑๐๐ ปี ท่านพุทธทาส ในปีพระพุทธศักราช ๒๕๕๔

ธรรมสภาได้รวบรวมหนังสือและสื่อธรรมะ ไว้บริการท่านสาธุชน
จากสำนักพิมพ์และสำนักปฏิบัติธรรมทั่วประเทศ ท่านที่สนใจเลือกชมได้ที่

ศูนย์หนังสือพระพุทธศาสนา

เลขที่ ๒-๖ ถนนบรมราชชนนี เขตทวีวัฒนา กทม. ๑๐๑๗๐ โทร. ๘๘๘๗๙๕๐
ริมถนนบรมราชชนนี กิโลเมตรที่ ๑๖ ก่อนถึงพุทธมณฑลสถาน เพียง ๒ กิโลเมตร

กรรมฐาน

อินทกรรมฐาน คือน้ำ ของมนุษย์
ของน้ำเกิดประณีต สดใส อดทน สงบ
ตั้งมั่น ตัดอุปการงาน เปิกบานใจ
ไม่เพ้อไร รู้ธรรม ธรรม ชัย ชัย ชัย

อินทกรรมฐาน คือตัวธรรม ประพฤติธรรม
หมั่นกันไม่ หลุดล้ำ มี ค่ายิ่ง
ทั้งจะเปรียบ ก็เหมือนคน ฝึกฝน
หนักแน่นยิ่ง ก็หนัก น่ายกเอา ๑

พุทธทาส อินทนนท์

ธรรมสังคการะบูชาพระคุณแห่งองค์บรมครู ในวาระมงคลกาล ๑๐๐ ปีพุทธทาส
ท่านที่สนใจปรารถนามีไว้ศึกษาหรือจัดพิมพ์เป็นธรรมทาน โปรดติดต่อที่...ธรรมสภา
โทรศัพท์ / โทรสาร : (๐๒) ๔๔๑๑๕๓๕, ๔๔๗๗๙๔๐, ๔๔๑๑๙๑๗, ๔๔๑๑๕๔๘

974-453-309-9

9 789744 533098

ราคา ๑๐๐ บาท